hejmar 1 havîn 1987

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

NÛKIRINA KURMANCÎ

Kurmancî zarekî gelekî dewlemend e. Di hin warên jiyana rojane de, di peywendiyên bi xwezayê (tabîetê) re, peyvên wê ji yên zimanên mezin ên ewropayî kêmtir namînin. Mesela ji bo navên pez û dewaran, ji bo navên dengên tişt û heywanan de ew ji fransizî û îngilîzî jî zengîntir e. Ew berî rûsî û zimanên slav ên din bûye zimanekî edebî û hê di sedsalên XIV û XV de berhemên giranbiha dane.

Mixabin, ji bo sedemên siyasî, ji ber bindestketina gelê kurd û parvekirina welatê wî, rê li ber vê pêşveçûyina dîrokî hate bestîn, an asê kirin. Kurmancî wilo bê xweyî, li jêr êriş û gefên çandên biyanî kete sedsala XX an, ya nûjeniyê (moderniyê), ya rojname, radyo û televizyonê. Bi awayê ku civaknas dibêjin mirovahî di heftê salên dawîn de ji heft sed salên berê bêtir veguherînên civakî (sosyal) û çandî (kulturî) derbas kiriye. Çerxa dîrokê bereberê zûtir digere, bergehên mirovan frehtir dibin, nûyîtî li çar aliyên cihanê zûtir belav dibin, dinya hin bi bin "biçûktir" dibe. Di vê meşa han de qels, kulek, brîndar, naamade dikevin, û hin ji wan jî ji rûpelên dîrokê winda dibin.

Ji salên 1920î ve Kurdên Iraqê karîne bi kurmanciya xwarê ango bi "soranî" binivîsin, pirtûk, kovar û rojnameyan derînin. Zaroyên wan di xwendegahên despêkî û navîn de zimanê xwe yê dê dixwînin, di radyo ûtelevizyonan de bername û weşînekên "soranî" hene. Zimannasên kurd ên îraqê bi salan li ser pirsên rastnivîsîna "soranî" xebitîne, hê jî dixebitin. Lewre rewşa van ji ya kesên ku bi kurmancî dipeyivin (Kurdên Tirkiye, Sûrye, û yên bakura Kurdistana Îran û Iraqê, tevhîhev bêtirî 65% ê gelê kurd) pirr baştir e.

Xebatên ku di salên 1930-1940î de Kamran A. Bedirxan û Celadet Bedirxan pêk anîne ji bo rastnivîsîna kurmancî gaveke hêja ne. Lê pêşvebirin û kûrkirina vî karî ferz e, pirseke jindarî ye. Heke rojekê li perçeyeke Kurdistanê gelê kurd bigihê azadiya xwe, wê demê dê Akademiyeke ziman, bi riya imkan û gengaziyên dewletê (radyo-televizyon, rojname, xwendegah) li ser pirsên zimên biryaran bistîne û wan biryaran bide qebûl kirin. Lê ev roj dê kengî bê diyar nîne. Heye ku ta wê rojê, li jêr tesîra televizyon û xwendegahên tirkî û erebî birrekî mezin ê gelê kurd kurmanciya bav û kalên xwe ji bîr ke an jî tenê zimanekî jarketî, tevlihev bipeyve. Kurmancî jî bibe wekî zimanên îrlandî, welşî an brotonî, zimanekî "folklorî" ku tenê carna di govend û dîlanan de tê bi karanîn.

Welatparêzên xwedî berpisiyar, nemaze xwenda û ronakbîr, li ber sernivîşt û qederê serî natewînin, wekî berxên sernerm li hêviya kêra qesab namînin. Parastina zimanê pêşiyên me bingehê evîna welêt e, rehê jindarî yê welatparêziyê ye. Lewra divê ku her Kurdê welatparêz li gora karîn û zanîna xwe beşdarî vî şerê parastin û nûkirina kurmancî bibe.

Ji bo nûkirin û dewlemendkirina kurmancî Enstîtu salê du caran, her carê hefteyek nivîskar, zimannas û rojnamevanên kurmanc ên ji hemû navçeyên Kurdistanê dicivîne. Ew di her civînekê de li ser peyvnasiya (terminolojiya) şaxeke ziman dixebitin. Civîna bihara 1987 li ser rastnivîsîna navên rojan, mehan, hejmaran û li ser navên coxrafî xebitî. Biryarên vê civînê di rûpelên vê rojnameyê de tên belav kirin. Ewê heya payizê Enstîtu xarîteyeke cihanê û yeka Kurdistanê bi kurmancî çap bike û bixe nav xelkê.

Di vê civînê de pisporên kurd ên ji navçeyên Agirî, Şapûr (Kurdistana Îranê), Akre û Kerkûk (Kurdistana Iraqê), Hekarî, Diyarbekir û Mêrdînê (Kurdistana Tirkiye), hebûn. Ev civîn ji 18 ta 24ê nîsanê li bajarê Barselonayê, paytexta Navçeya xweser (otonom) a Kataloniyayê li Spanyayê çêbû. Civîna payîzê jî her li wî bajarî bi arîkariya hikûmata xweser a katalanî çê dibe û ewê li ser peyvnasiya (termînolojiya) siyasî û îdarî be.

Her Kurdek dikare pirs û pêşneyarên xwe yên li ser rastnivîsîna ziman ji "Komisyona kurmancî" ya Enstîtuyê re binivîse. Em hêvîdar in ku her Kurdê ku pê diqede dê arîkariya vê xebata bingehî bike. Bila pirsa ziman bibe ya heryek ji me, ya me hemûyan, pirsek neteweyî. Tenê bi vî awayî emê bikaribin di nav salan de kurmanciya me ya şêrîn ji talûke û gemaroyê rizgar bikin.

KURMANCÎ

Encamên civîna Barselonayê

Nivîskar, rojnamevan û zimannasên kurd ên ku ji 18 ta 24ê nîsanê li bajarê Barselonayê (paytexta Katalonyayê) li ser pirsên rastnivîsîna kurmancî xebitîn gihane encamên (netîceyên) ku em di rûpelên vê rojnameya taybetî de belav dikin. Ewê Enstîtu piştî her civîneke zimanî hejmareke vê rojnameya *Kurmancî* derîne.

RASTNIVÎSÎNA JIMARAN

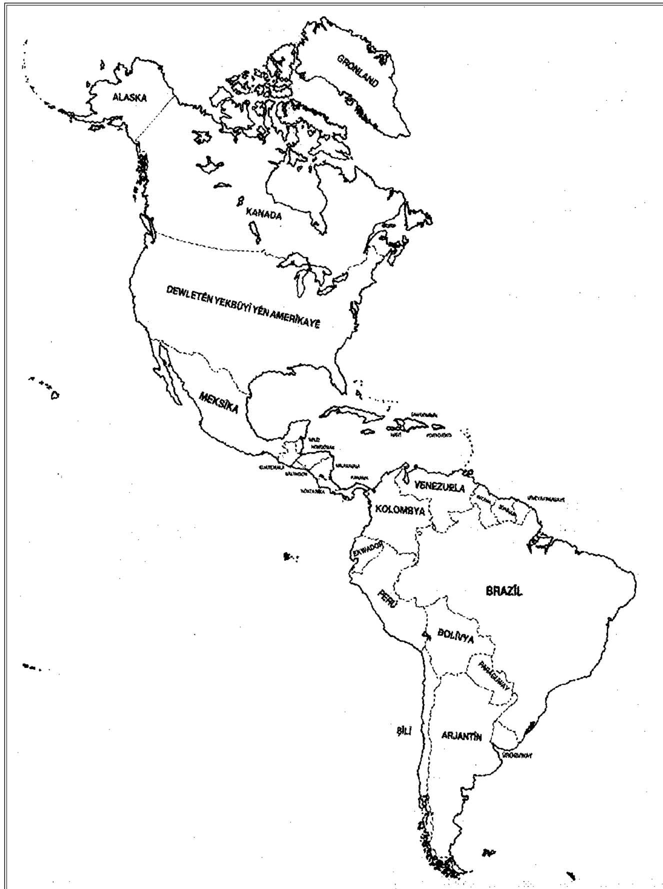
0	Sifir (Nîn)	**16**	Şazdeh
1	Yek	**17**	Hevdeh
2	Du, dido	**18**	Hejdeh
3	Sê, sisê	**19**	Nozdeh
4	Çar	**20**	Bîst
5	Pênc	**21**	Bîst û yek
6	Şeş	**30**	Sî
7	Hef	**31**	Sî û yek
8	Heşt	**40**	Çil
9	Neh	**50**	Pêncî
10	Deh	**60**	Şêst
11	Yazdeh	**70**	Heftê
12	Dozdeh	**80**	Heştê
13	Sêzdeh	**90**	Nod
14	Çardeh	**100**	Sed
15	Panzdeh	**101**	Sed û yek

200 : Du sed; **1000**: Hezar;
1 000 000: Milyon; **1 000 000 000**: Milyar;
1 000 000 000 000 (1 000 milyar): Trîlyon

JIMARÊN RÊZÊ

1. Yeka	yekem	yekemîn
2. Didoyan	duyem	duyemîn
3. Sisêyan	sêyem	seyemîn
4. Çaran	çarem	çaremîn
5. Pêncan	pêncem	pêncemîn
6. Şeşan	şeşem	şeşemîn
7. Heftan	heftem	heftemîn
8. heştan	heştem	heştemîn
9. Nehan	nehem	nehemîn
10. Dehan	dehem	dehemîn
11. Yazdehan	yazdehem	yazdehemîn
20. Bîstan	bîstem	bîstemîn
30. Siyan	siyem	siyemîn
40. Çilan	çilem	çilemîn
50. Pênciyan	pênciyem	pênciyemîn
60. Şêstan	şêstem	şêstemîn
70. Heftêyan	heftêyem	heftêyemîn
80. Heştêyan	heştêyem	heştêyemîn
90. Nodan	nodem	nodemîn
100. Sedan	sedem	sedemîn

NAVÊN COXRAFÎ

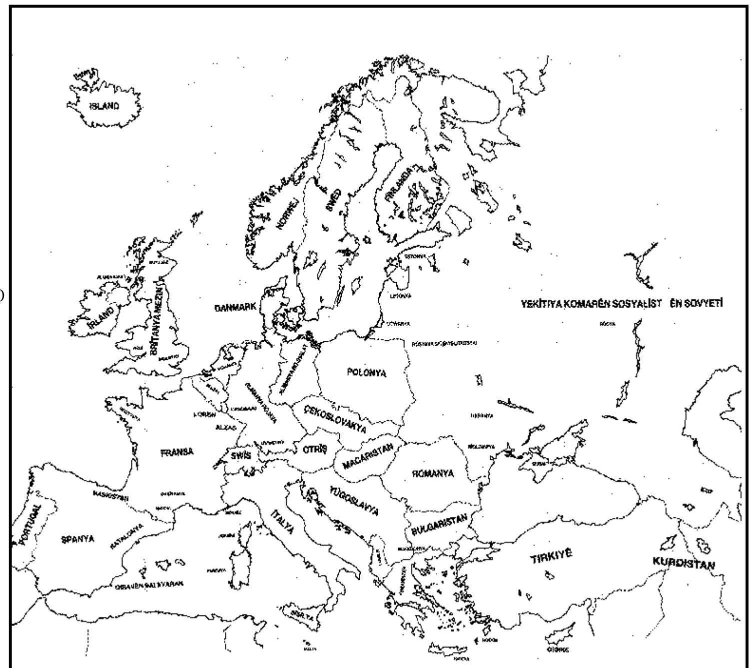
AMERÎKA

Kanada	Otawa
Alaska	Xelîca Alaskayê
Dewletên Yakbûyî yên Amerikayê	Waşîngton (Washington)
Kuba	Havana
Haîtî	PortoPrens
San Domînîk	Santo Dominigo
PortoRîko	SanJuan
Antîlên Mezin	
Antîlên Biçûk	
Meksîka	Meksîko
Belîz	
Belmofan	
Guatemala	Guatemala
Salvador	San Salvador
Hondûras	Tegucigalpa
Nikaragua	Managua
Kosta Rîka	San Jose
Panama	Panama
Kolombya	Bogota
Venezuela	Karakas
Brazîl	Brazîlyla
Giyana	Corc Tawn-Amazon
Sûrînam	Paramarîbo
Giyena Fransayê	Kayen
Ekwador	Kîto
Perû	Lîma
Bolîvya	La Paz
Paraguway	Assunsiyon
Arjantîn	Buenos Aires
Ûrûguway	Montevîdeo
Şîlî	Snatiyago
Girava mezin a Agiristanê	
Tengava Macelan	
Malvînas (Falkland)	Stanley
Xelîca Sen Xorxê	
Xelîca Korkovado	
Girava Corciya Başûr	
Tengava Dêwan	
Antîlên Başûr	
Welatên Graham	

EWROPA

-Fînlanda	Helsinkî
-Swêd	Stokholm
-Norwej	Oslo
-Danmark	Kopenhag
-Îsland	Reykyawîk
-Gronland	
-Faroarna	
-Brîtanya Mezin	London
-Îngilîstan	
-Îrlanda Bakur	Belfast
-Skotland (Scotland)	Glasgow
-Wêls	
-Îrland	Dublin
-Polonya	Warşova
-Çekoslovakya	Prag
-Romanya	Bûxarest
-Macaristan	Budapest
-Bulgaristan	Sofya
-Yunanistan	Atîna

-Albanya	Tîrana
-Yûgoslavya	Belgrad
-Otriş	Viyen
-Lîxtinştayn	
-Îtalya	Roma
-Malta	Valleta
-Sardînya	Kyalerî
-Korsîka	Bastya
-Swîs	Cenev
-Fransa	Parîs
-Monako	Monte Karlo
-Spanya	Madrîd
-Andora	
-Portugal	Lîsbon
-Almanya	
-Rojhelat	Berlîna Rojhelat
-Almanya Rojava	Bon
-Luksembûrg	
-Beljika	Brukesl
-Hollanda	Amsterdam

ASYA

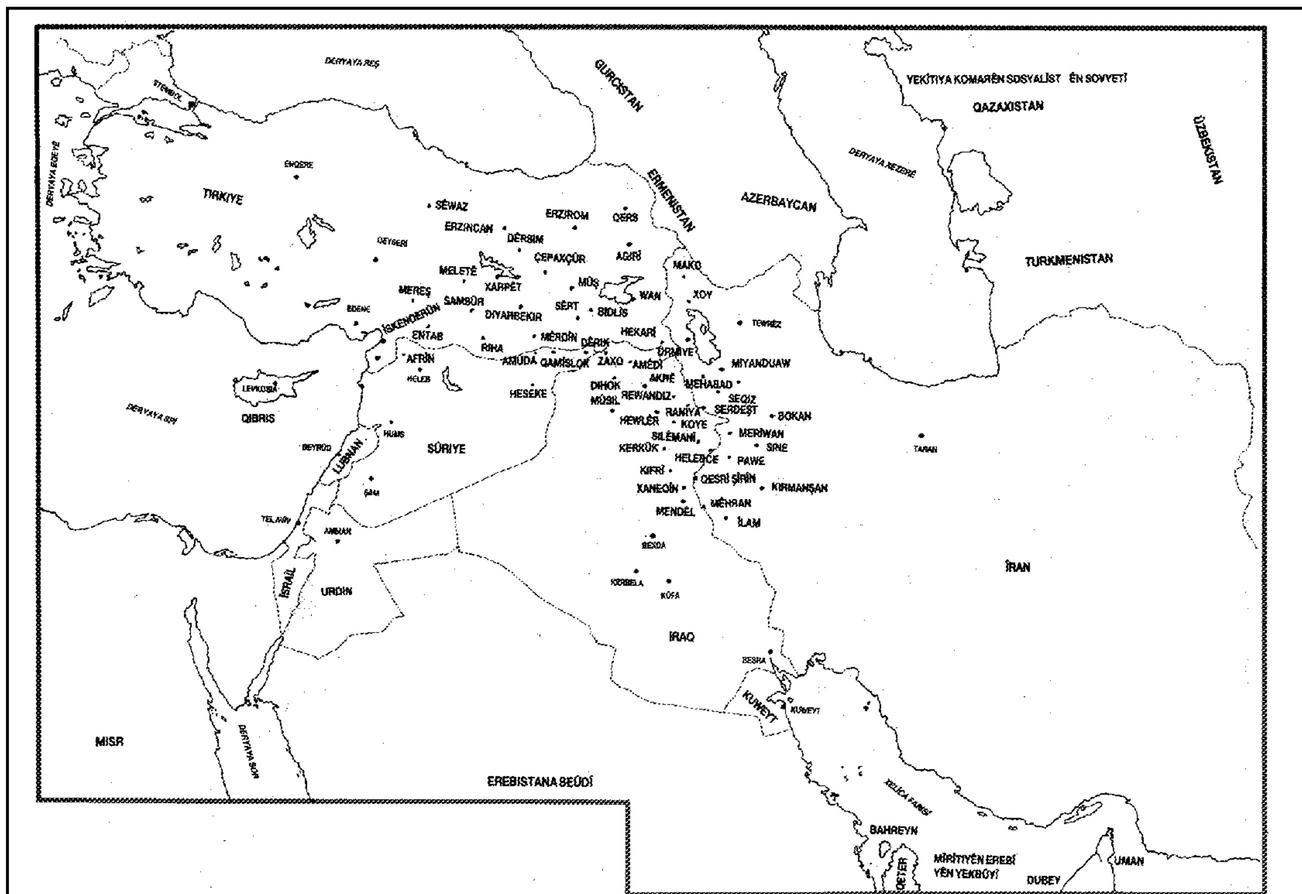
Afxanistan	Kabul
Pakistan	Îslamabad
Hind	Delhî
Srî Lanka	Kolombo
Bengladeş	Dakka
Bûrma	Rangûn
Tayland	Bangkok
Kamboçya	Phnom Pen
Laos	Viyang Şan
Viyetnam	Hanoy, Ho Şî Mîn
Maleziya	Kuala Lumpur
Sîngapûr	
Endoneziya	Cakarta, Bandûng
Gineya Nû	Port Moresbî
Awistralya	Sîdney (Sydney)
Zelanda Nû	Wellington
Kaledonya Nû	Nûmeya (Noumea)
Giravên Silêman	
Fijî	
Filîpin	Manîla
Taywan	Taypê
Hong Kong	Viktoriya (Victoria)
Çîn	Pekîn (Beyjing)
Nepal	Katmandû
Bûtan	
Moxolistan	Ûlan Batûr
Koreya Bakur	Piyongyang
Koreya Başûr	Seûl
Japon	Tokyo
Yekîtiya Sovyetî	Moskov

AFRÎKA

Misr	Qahîre
Lîbya	Trablûs
Tûnis	Tûnis
Cezayir	Cezayir
Mexrib (Marok)	Rebat
Sehra	
Sehraya Rojava	El Eyûn
Giravên Kanariyê	
Morîtanya	Nûakşot
Malî	Bamako
Senegal	Dakar
Gambiya	Banjûl
Gîneya Bisao	Bîsao
Gîne	Konakrî
Siyera Leon	Frîtawn (Free Town)
Lîberya	Monrovya
Kotdîvuwar	Abidcan
Gana	Akra
Bûrkîna Faso	
Voltaya Jorîn	Wanadûgû
Togo	Lome
Benen	Kotonû
Nîjerya	Lagos
Kamrûn	Yaûnde
Gîneya Ekwatorî	Malabo
Nîjer	Niyamey
Çad	Nicame`na
Sûdan	Xartûm
Afrîka Navendî	Bangî
Etyopya	Adîs Abeba
Erître	Esmere
Cibûtî	Cibûtî
Somalya	Mogadîşû
Kenya	Nayirobî
Ûganda	Kampala
Rwanda	Kîgalî
Brundî	Bujumbura
Tanzanîka	Dar Es Selam
Malawî	Blantîre
Mozambîk	Mabûto
Madagaskar	Antana Narîvo
Kanala Mozambîkê	
Girava Rewinyon	
Girava Morîs	
Zengîbar	Zengîbar
Zîmbabwe	Salsbûry
Swaziland	Mbabane
Lesoteo	Maserû
Afrîka Başûr	Pretorya
Botswana	Gabaron
Namîbya	Windhûk
Zambiya	Lûsaka
Angola	Lûanda
Zaîr	Kînşasa
Kongo	Brazîl
Gabon	Librvîl

OQYANÛSYA

Antartîka
Oqyanûsa Arktîk
Polînezya
Mîkronezya
Melanezya

TIRKIYE	**IRAQ**	**SÛRIYE**	**ÎRAN**
Enqere	Bexda	Şam	Taran
Edene	Besra	Heleb	Tewrêz
Stembol	Kerbela	Hums	
Qeyserî	Kûfe	Lazkiye	
Qonya		Dêrezor	
Antaxya			
Îskenderûn			

ROJHELAT

Lubnan	Beyrûd	**Mîrîtiyên Erebî yên Yekbûyî**	Ebû Zebî
Îsraîl	Tel Avîv - Quds	**Bahreyn**	Mename
Urdin	Amman	**Uman**	Mesqet
Kuweyt	Kuweyt	**Qibris**	Levkosia
Erebistana Seûdî	Riyaz	**Yemena Başûr**	'Eden
Yemena Bakûr	Sen'a	**Qetar**	Dohe
Dubey	Şarîqe		

DEMÊN SALÊ

Di salê de çar **dem** an werz (mewsim) hene:
BIHAR, HAVÎN, PAYÎZ û ZIVISTAN
Her dema salê sê meh dom dike.

Mehên biharê: Adar, Nîsan, Gulan
Mehên havînê: Hezîran, Tîrmeh, Tebax
Mehên payîzê: Îlon, Çirî, Teşrîn
Mehên zivistanê: Kanûn, Çile, Sibat

NAVÊN MEHAN

kurdî	*almanî*	*fransizî*	*îngilîzî*	*tirkî*
Çile	Januari	Janvier	January	Ocak
Sibat	Februar	Février	February	Şubat
Adar	März	Mars	March	Mart
Nîsan	April	Avril	April	Nisan
Gulan	Mai	Mai	May	Mayıs
Hezîran	Juni	Juin	Juni	Haziran
Tîrmeh	Juli	Juillet	July	Temmuz
Tebax	August	Août	August	Agustos
Îlon	September	Septembre	September	Eylül
Çirî	Oktober	Octobre	October	Ekim
Teşrîn	November	Novembre	November	Kasım
Kanûn	Dezember	Décembre	Decembe	Aralık

ROJÊN HEFTÊ

Gotina **hefte** ji jimara heft tê, bi xwerû kurdî ye.
Di **hefteyekê** de heft roj hene. Va ne navên rast ên van rojan û wergerandina wan a bi zimanên biyanî:

kurdî	*almanî*	*fransizî*	*îngilîzî*	*tirkî*
Yekşem	Sonntag	Dimanche	Sunday	Pazar
Duşem	Montag	Lundi	Monday	Pazartesi
Sêşem	Dienstag	Mardi	Tuesday	Salı
Çarşem	Mittwoch	Mercredi	Wednesday	Çarşamba
Pêncşem	Donnerstag	Jeudi	Thursday	Perşembe
Înî	Freitag	Vendredi	Friday	Cuma
Şemî	Samstag	Samedi	Saturday	Cumartesi

hejmar 2 zivistan 1988

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

BARSELONA 2

Nivîskar, rojnamevan û zimannasên kurd ên dervayî welêt salê du caran, di bihar û payîzê de, ji bo hefteyekê dicivin, li ser pirsên rastnivîsîn û nûkirina kurmancî dixebitin.

Di civîna bihara 1987 an de giraniya xebatê li ser peyivnasiya (terminoloijiya) coxrafî û li ser rastnivîsîna navên rojan, mehan û hejmaran bû. Navên welatên cihanê, ên çiya, deşt, çem û bajarên sereke, bi zimanê kurmancî hatin tesbît kirin. Encamên civînê di hejmara 1a rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî *Kurmancî* de hatin belav kirin. Ji ber van encaman nexşeyeke (xarîteyeke) rengîn a cihanê bi zaravayê kurmancî hate pêk anîn û çap kirin.

Civîna payizê ji 7 ta 14 teşrîn 1987an de dîsa li bajarê Barselonayê (paytexta Katalonyayê), bi arîkariya dostane ya hikûmeta otonom a katalanî çê bû. Di civînê de ji rojhelat ta rojava, ji bakur ta başûrê navçeyên kurmancîaxêvên Kurdistanê çibigre ji her herêmê beşdar hebûn. Di rojên pêşîn ên civînê li ser navên coxrafî yên Kurdistanê hate xebitîn. Di şêst salên dawîn de dewletên ku welatê me li hev par kirine navên piraniya bajar, bajarok, deşt û çiyayên me jî guherîne, navên nû li van danîne. Guhartina navan destpêka guhartina zanava (huwiyeta) kesekî, gelekî an welatekî ye. Lewra gava ku Konkîstador ên spanî an dagîrkerên brîtanî an îgilîz welatek zevt dikirin tafil navên nû li wan datanîn û, piştî çend nifşan (neslan), derveyî çend zana û dîroknasan, kesî êdî navên kevn ên van welatan nedizanî.

Di sedsala XX an de li me jî wilo qewimiye. Welatê me ji me re bûye biyanî (xerîb). Em Kurdên Îran û Iraqê li aliyekî bihêlin, îro çend Kurdên Tirkiyê dizanin ku navê kurdî yê *Adiyamanê* Semsûr e, ku yê *Kurtalanê* Misric e, *Bingol, Çewlik e...*

Ji bo ku ev nav neyên ji bîr kirin, nifşên nû ew binasin, Enstitu ji ber encamên vê civîna payizê xarîteyeke rengîn a Kurdistanê da çap kirin, tê de navên kevn ên bajar, bajarok, çem, gol, deşt û çiyayên Welatê Kurdan bi awayekî zanistî bi cî kir û li bin navan, di nav kevanekan de, navên wan ên resmî jî nivîsî da ku welatiyên me çêtir tê bigihên. Weka her xebata destpêkî ev xarîta jî bê kêmasî û şaşî nîne. Ewê di çapa duwemîn de bên rast kirin.

Di bernameya Civîna payizê de hin pirsên din jî hebûn: navên îdarî, navên meywe û heşinatiyan, reng, hwd... Bi carekê bersîvdana pirsên wilo freh mimkin nebû. Pirsên ku hatine safî kirin di vê hejmara Kurmancî de tên belav kirin. Ên din ewê gav bi gav, piştî şêwr û lêgerînên bêtir, di civînên pêşiya me de zelal bibin. Herwekî di encamên vê Civînê de jî dixuye amanca vê xebatê çêkirina peyv û gotinên nû nîne. Heya ku ji me tê, em lê digerin ka li navçeyên cihê yên Kurdistanê ji bo tiştekî çi nav bêtir tê bi kar anîn. Em wî navî û, heke ku hebin, guhartoyên (variyantên) wî yên deverî tesbît dikin û belav dikin. Gava ku di tu zaravê kurdî de ji bo tiştekî an mefhûmekê navek nîn be, wê demê li ser çêkirina peyveke nû, li gora aheng û mantiqa kurmancî, diponijin. Baş di bîra me de ye ku zimanekî çêkirox, zêde *xwerû û petî* heye ku dilê hin ronakbîr û xwendayan xweş bike lê piraniya xelkê tê nagihê, xelkê ji hevûdu û ji xwendayan dûr dixe. Gava ku Kurdekî ji rêzê, hinek bi xwendin û nivîsandinê dizane, bikaribe bi serbestî, bi zimanê xwe yê rojane, kovar an romaneke kurdî bixwîne û jê zewq bistîne emê bikaribin bêjin ku kurmancî êdî bi rastî bû, an cardin bû zimanekî nivîskî yê gelêrî. Zimanê ku bi frehî hate nivîsandin û xwendin jî êdî zû bi zû winda nabe. Amanc û merema xebata me jî her ev e.

KURMANCÎ

ENCAMÊN CIVîNA PAYÎZÊ

Nivîskar, rojnamevan û zimannasên kurd ên ku ji 7 ta 14ê teşrîna 1987an li barjarê Barselonayê li ser pirsên rastnivîsîna kurmancî xebitîn, gihane encamên (netîceyên) ku em di rûpelên vê rojnameya taybetî de belav dikin.

RENG

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
spî	beyaz	blanc	white
reş	kara	noir	black
sor	kırmızı	rouge	red
zer	sarı	jaune	yellow
kesk, sewz	yeşil	vert	green
şîn	mavi	bleu	blue
qehweyî	kahverengi	marron	brown
qemer	yağız	basané	swarthy
qemerê vekirî, esmer	esmer	brun	dusky
gewr, spiyê girtî	açık gri, açık	clair, gris clair	light, light grey
qerqas, çîl spî	bembeyaz	blanc éclatant	bright white
binevşî, mor	mor	violet	purple
pembe	pembe	rose	pink
erxewanî	şarabrengi	pourpre	crimson
kej	kumral, sarışın	blond	blond, fair
bor	kızıl	roux	red-haired, redhead
boz	boz	gris-pommelé	dapple-grey
çûr	açık sarı	jaune clair	light yellow
qîçik	saman sarısı	jaune paille	straw colour
qer	parlak siyah	noir brillant	bright black
şê (qehweyê bi sorayî ve)	al (at için)	alezan	chestnut
genimî	açık esmer	couleur de blé	wheat colour
şîrî	sütbeyaz	opalin, laiteux	opaline
xakî	haki	kaki	khaki

MEYWE

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
sêv	elma	pomme	apple
porteqal	portakal	orange	orange
hirmê	armut	poire	pear
hêjîr	incir	figue	fig
hinar	nar	grenade	pomegranate
zebeş, şûtî	karpuz	pastèque	watermelon
xox	seftali	pêche	peach

tirî	üzüm	raisin	grapes
kelek,gundor, petêx, qawin, qire	kavun	melon	melon
arûng, zerdele, qeysî, mişmiş	kaysı	abricot	apricot
tûtfrengî	çilek	fraise	strawberry
tû	dut	mûre	blackberry
behîv	badem	amende	almond
gûz	ceviz	noix	walnut
gêlaz, qeresî	kiraz	cerise	cherry
wîşne	vişne	griotte	morello cherry
biyok, bih	ayva	coing	quince
alûçe	yeşil erik	mirabelle	green plum
încas, hulûreş	kara erik	prune	blak plum
lîmon	limon	citron	lemon
mûz	muz	banane	banana
mandarîn, klementîn	mandalin	mandarine, clémentine	mandarin, clémentine
fistiq, piste	fıstık	pistache	pistachio
findiq, bindeq	fındık	noisette	hazelnut
bitim	bıtım	lentisque	
kezwan, şînok	menengüç	térébinthe	
givîj	akdiken	aubépine	hawthorn
xurme, qesp	hurma	datte	date
hembelaz, xatûnok			
dendûreşk	böğürlten	mûre sauvage	bramble
ananas	ananas	ananas	pine apple
şekok, girsik	ahlat	poire sauvage	wild pear
tihok, tawik	dağdağan	baie de sureau	elderberry
belût	palamut	gland	acorn
kestane	kestane	chataîgne	chestnut
tereqî	nektarin	nectarine	nectarin
zeytûn	zeytin	olive	olive

HÊŞÎNAHÎ - S E W Z Î

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
pîvaz	soğan	oignon	onion
sîr	sarmısak	ail	garlic
pîvazterk	yeşil soğan	oignon	shullot
xiyar, arû	salatalık	concombre	cucumber
bejik	kıtır	variété de concombre	variety of cucumber
acûr	acur	conbombre russe	russian cucumber
îsot	biber	poivron	green
kelem	lahana	chou	pepper
gulkelem	karnıbahar	chou-fleur	cabbage
kelemê Brukselê	Brüksel lahanası	chou deBruxelles	cauliflower
			Brussels sprout
sorkelem	kızıl lahana	chou rouge	red cabbage
kartol, patat, qompîr	patates	pommes de terre	potato
sêvaxîn	yerelması	topinambour	helianthe tuberaux
xes	marul	laitue	lettuce
gizêr	havuç	carotte	carrot
pirasa	pırasa	poireau	leek
şiwît	dereotu	fenouil	fennel
bexdenûs	maydanoz	persil	parsley
firingî, şamik, bacanê sor, temate	domates	tomate	tomato
balican, bacan	pathcan	aubergine	aubergine,eggplant
fasûlye, lobî, lobye	fasulya	haricot	bean
nok	nohut	pois-chiche	chickpea
nîsk	mercimek	lentille	lentil
maş	börülce	féerole, faséol	horse bean
baqil	bakla	fève	broad bean
tevrik, tivir	turp	radis	radish
binerdik	şalgamın bir türü	variété de navet	variety of turnip
şêlim	şalgam	navet	turnip
silk	pancar	betterave	beet
silka sor	kırmızı pancar	betterave rouge	beetroot
silkên şekir	şeker pancarı	betterave sucrière	sugar beet
kundir, kulind	kabak	courge	marrow, pumpkin
dolmik, rextik	kabak	courgette	courgette
bamiye	bamya	gambo, bamias	okra, gumbo
engînar, neynokên bûkê	enginar	artichaut	artichoke
xerdel	hardal	moutarde	mustard
meroje, kiling	kuş konmaz	asperge	asparagus
garis	darı	millet	millet
lazût, gilgilê Stembolê, garisê Stembolê, genimê Şamê, genimok	mısır	maïs	Indian corn, corn
rêwas, rûbês	ravent, okçul	rhubarbe	rhubarb
îspanax, silqok, siyele	ispanak	épinard	spinach
karî, kuvark, kumik, figerojşk, karkulîlk			
karok	mantar	champignon	mushroom
tûzik	tere	cresson	watercress
tolik	ebegümeci	mauve	mallow
rihan	fesleğen	basilic	basil
pûng	yarpuz	menthe sauvage	spearmint
kereng	kenger	chardonnette	cardoon
nane, pûjan	nane	nane	mint
catirî	kekik	marjolaine	marjoram
sîrik	yabani sarmısak	ciboule	scallion
sîrim		ciboulette	chive

PEYVEN KURDÎ DI KLASÎKÊN ME DE

Mewlûda Kurmancî

Reşo ZÎLAN

Mewlûda Kurmancî ya ku em ê lê piçekî hûr binihêrin û hin peyvên kurdî yên ku tê de derbas dibin, berpêşî we bikin, ya Mela Huseynê Bateyî ye. Ji bilî mewlûdnameya Bateyî, Mela Ebdilkerîm Mideris û Mih-emede Reşad El-Miftî ji mewlûdname nivîsandine. Di nav van herdukan de mewlûdname ya El-Miftî bêtir nêzîkî ya Bateyî ye. Di van salên dawin de, melayek ji melayên Kurdistana bakur, mewlûdnameya Bateyî li gor zanîn û kurdiya xwe, bêî ku kêşa wê ya yazdeh kîteyî têk bide, kiriye kurmanciyeke nû. Di van hiç

yekê de tam û çêja rastîn ya mewlûdnameya BATEYÎ dîtin ne mumkun e. Mewlûdnameya Bateyî, bê guman ji hemûyan têkûztir, edebîtir, giranbihatir û binavûdengtir e. Ev di nav şêniyên Kurdistanê de, yên ku bi zaravayê kurmancî dipeyivin, gelekî belav bûye û nas e. Mirov bê şik dikare bibêje, ku di nav klasîkên kurdî de ya herî bêtir çap û belav bûye, nas e û tête xwendin, Mewlûda Kurmancî ye. Dêlindêzên xwendin û dayîna mewlûdan êdî ji roleke olî û ayinî bêtir, roleke civakî dilîzin. Ew gelek caran ji bo bîranîna miriyan, pîrozkirina di tistekî de biserketinê, bi sax û xwe,sî ji xerîbî û eskeriyê vegerê û herweha ji bo belavkirina xêr û qenciyê û hwd. tête xwendin û dayîn.

Gelo Mala Huseynê Bateyî kî ye û çi kes e ? Çi berhem û afirandinên wî hene ? Herçendî ev pirs ne babeta vê nivîsarê be jî, dîsan jî pêwîst e ku em gelekî bi kurtî li ser van pirsan rabiwestin.

Gelek kesên ku li ser BATEYÎ û mewlûdnameya wî nivîsandine; Bilîç Serko, M.Emin Zekî, 'Elaeddîn Sucadî, Herekol Azîzan, Prof. Qanatê Kurdo, Dr. Kemal Fûad, E.B. Soane, Thomas Bois, V.F. Mînorsky û gelekên din, bêî ku bi belge bipeyîtînin, dibêjin navê wî "Mela Ehmedê Bateyî" ye. Lê heçî navê "Ehmed" e, wî hiç li cîhekî û li hîç helbestekê bi kar neaniye welê xûya dike ku çavkaniya vî navî, A. Jaba ye. Herwekî tête zanîn A. Jaba, balyozê Rûsyayê li Erziromê, hemû agehî û enformasyonên xwe yên li ser klasîkên kurdî û nivîsevanên wan ji Mela Mehmûdê Beyazidî wergirtiye. Mixabin gelek ji wan jî şaş in. Wisan diyar e, ku cara pêşîn ev nav bi şaşî bi riya pirtûka A. Jaba belav bûye û yên din jî jê û ji hev wergirtine. Di çapeke Stembolê û her weha di çapa Gîw Mukriyanî ya Mewlûda Kurmancî de navê wî "Hesen" hatiye nivisîn, ku ev jî ne rast e. Lê navê rastî yê xwedî û nivisevanê Mewlûda Kurmancî, her wek neviyên wî bi xwe jî dibêjin û di nav mela, feqî û şêniyên Kurdistanê de belav e û di pişta mewlûdnameya wî de jî hatiye nivîsîn, Mela Huseynê Bateyî ye. Ew bi xwe ji eşîra Hertoşîyan (Ertroşiyan) e û ji gundê Bateyî ye. Ev gund li herêma Hekariyan e û dikeve nêzîkî geliyê Tiyarê û gundê Marûnis.

Tête texmîn kirin, ku wî di medreseya Mîr Hesenê Welî de, li gundê Muksê xwendiye. Ev medrese, medresa mezin û binavûdeng e. Dibêjin carina heya 300 feqeh lê dixwendin û qasî 10 mamosteyan jî tê de ders didan. Wî piştî dawîanîna xwendina xwe ya medresê, bi xwe ders dane feqihan. Ew bi zanist û nivîsîna helbestan ve mijûl bûye. Herweha çûye hec û helbesta xwe ya "Hilo raba Ebû el-Qasim" li ser gora pêxember gotiye.

Heçî zanîna dem û zemanê ku ew tê de jiyaye, yek car dijwartir e. Gelek kesan, wek A. Jaba, B. ∑erko, M.E. Zekî, 'E. Sucadî, H. Azîzan, Prof. Q. Kurdo, T. Bois, V.F. Mînorsky û gelekên din gotine ku ew di navbera salên 820-900-ê koçî, ango 1417-1495-ê zayînî de jiyaye. SADIQ Behadin Amêdî, Bateyî hevçaxê Mela Mensûrê Gêrgaşî nîşan dide. Mela Mensûrê Gêrgaşî ji gundê Gêrgaşê ye. Ev gund dikeve başûra rojhelata Amêdiyê. Mela Enwerê Mayî dibêje ku "Ew di sedsala 11-an ya koçî de jiyaye, ango di sedsala 17-an ya zayînî. Lê herwekî mewlûdname ji aliyê olperestî û dîndariyê de afirandineke gelekî girîng e û cihê wê di dêlindêzên ayînî de bi qedr û rûmet e, ji aliyê kesekî wek Ehmedê Xanî (1650-1707) de nenasbûna wê pirseke girîng tîne pêşberî me. Heke hebûna wê ji aliyê Xanî ve bihata zanîn, ji wê çêlnekirin ne mumkun bû. Xanî, pêxemberê me yê neteweyî, di sertaca edebîyata kurdî Mem û Zînê de navê Bateyî nehaniye. Wî, di van malikan de navê Eliyê Herîrî, Melayê Cizîrê û Feqiyê Teyran aniye û rûmeta berhem û afirandinên wan girtiye û gotiye ;

Min dê 'alema kelamê mewzûn
'Alî bikira li banê gerdûn
B'nave ruhê Melayê Cizîrî
Pê hey bikira 'Eliyê Herîrî
Keyfek we bida Feqiyê Teyran
Heta bi ebed bimayî heyran
Çib'kim ko qewî kesade bazar
Nînin ji qumaşî re xerîdar

Ne xwe, heke Bateyî berî Xanî jiyaba û mewlûdname nivîsîba, divabû Xanî jê çêl bikira. Yan na, ji XANÎ re dibû kêmasîyeke mezin. Dîtina ev celeb kêmasî û li milekî din jî aliyê Xanî de nezanîn pûtepênedan û nedîtina mewlûdnamê ne mûmkun e. Rastiyeke din jî heye, ku mewlûdname û toreya xwendin û dayîna mewlûdê derengtir ketiye nav civata kurdî. Ji ber vê yekê ye, ku mewlûdnameyên bi zaravayê kurdiya jêrîn û bi zaravayê kurdiya dimilî jî ne xwedi tarixeke hinde direj in. Ev yek jî wê baweriyê dide me, ku Mewlûda Kurmancî ne ji sedsala 15-an e. Lê heye ku ew piştî Xanî, yan jî çend sal berî mirina wî, ango ji destpêka sedsala 18-an be...

Mewlûda Kurmancî heya niha gelek caran hatiye çap kirin. Destnivîsara herî kevn ku me dîtiye, ji sala 1270-yê koçî, agno 1853-yê zayînî ye. Ew bi destê kesekî ku navê Wî Ebdulhemîd e, hatiye nivîsîn. Rojhelatnas Albert von Le Coq ew destnivîsar di sala 1901-2-an de li ∑amê bi dest xistîye û piştre ew aniye Ewropayê. Ew destnivîsar niha Ii kitêbxaneya "Staatsbibliothek" Marburg/Berlinê ye.

Cara pêşîn A. von Le Coq di sala 1903-an de Mewlûda Kurmancî li Berlînê çap dike. Ew ji ber destnivîsara Mela Mihemedê Wanî, ku ji sala 1888-an e, bi awakî fotolîtografik hatiye çap kirin. Bi dû re Ehmed Ramîzê Liceyê di sala (1324) 1906-an de li Qahîrê çap kiriye. Mewlûda Kurmancî disan di sala 1906 û 1919-an de li Stembolê, di 1933an de bi destê Celadet Bedirxan li ∑amê di (1350) 1931-an de li Stembolê, di 1966-an de bi destê Gîw Mukriyanî li Hewlêrê, di 1977 (?)-an de dîsan li Hewlêrê û di 1982-an de ji aliyê S.B. Amêdî de li Bexdayê hatiye çap kirin. Lê ev çap ji ya xwerû û orjinal cihêtir e. Mewlûdnameya Bateyî heya niha gelek caran li Kurdistana bakur foto-ofset, hatiye çap kirin. Lê bêî ku tarixa li ser bête guhartin û şaşiyên çapê bên rastkirin. Mewlûda Kurmancî di forma mesnewî de ye, ji 564 malikan û ji 18 beşan pêk hatiye. Malikên wê gişt ji 11 kîteyan pêk tên û kêşa wê li ser 11-an e. Rojhelatnas Wetzstein dibêje, ku "∑êx BATÊ yê Kurdan mewlûda *Îbn Hecer* bi helbestkî kiriye'kurdî". Lê di rastiyê de wî jê îlham wergirtiye, ne ku her yekser ew wergerandiye kurdî.
Destpêka Mewlûda Kurmancî weha ye ;

Hemdê bê hed bo Xudayê 'alemîn
Ew Xudayê daye me dînê mubîn

Dawiya wê jî weha ye :

Bo cemî'e muslimîn û salihe
Bo feqîrê Bateyî el-fatihe

Di dawiya her beşekê de ev neqarat heye;

Ger divêtin hûn ji narê bin necat
B'işq û şewqek hûn bibêjin es- selat

Gelek nivîsevan û lêger dinivisin û dibêjin ku ji bilî mewlûdnamê çend tiştên din yên Bateyî hene. Wek dîwaneke çîroka Zembîlfiroş, û hwd. Lê heya îro ji çend helbestên Bateyî û pê de çu tiştek bi dest neketiye. Heçî çîroka Zembîlfroş e, ew ne ya Bateyî ye. Lê ew ya Miradxwanê Beyazîdî ye.

BEŞ I

Namwer (Namuwer) *(f)* Xudannav, xwedînav
Mar û mûr Mar ji bo heywanên dixuşin (rawir) û mûr jî ji bo bihukan ango rawir û bihuk.
Negotî Eşkerenekirî, diyarnekiri, ji dev derneketî
Der *(f)* Li, di... de, di nav de.
Karsaz (karisaz) Kesê ku karekî bi rêk dixe û çêdike, çêker, xaliq
Bende Kole, bendî, 'ebd
Mihriban *(f)* Dilovan, bi şewqet, bi muhabet, rûxoş, xûynerm
Bedîd-Pedîd *(f)* Pendî, eşkere, aşikar, berçav
Ba *(f)* Bi
Aferîd Afirand, xulq kir
Ala Di kurmanciya nûjen de ev peyv wek AL hatiye nivîsîn û bi kar anîn. A rastî ne Al e, lê herwekî di zaravayê jêrîn de têt gotin, ALA ye. Ango; perçem, beyreq
Zeman Dem, çax, wext
Aferîn Bijî !

BEŞ II

An *(f)* Bîsk, kêlîk, xêlek, lehze
Hin *(e)* Bîsk, kêlîk, xêlek, lehze
Darû *(f)* Derman
Dîde *(f)* Çav
Bînahî Hêza dîtinê, dîtin
Destegîr Alîkar, destgîr, kesê ku bi destan digre
Gunehkar Kesê ku gunehek kiriye
Penah *(f)* Parêzgeh, star
Pûşt *(f)* Pişt, piştevan
Rahnî Ronahî, ronakî
Asîman, asûman, asîman *(f)* Asman,'ezman
Rewan, revan Tiştê ku diçe, diherike; li vir: jîn
Xakî pa *(f)* Xweliya pê, axa (toz) pê
Lew Lewma, loma, ji ber vê/wê
Goşîdar, gûşdar *(f)* Guhdar
Karûbar Kar û xebat
Xweşnewa *(f)* Xeş, xweşdeng
Çerx Daxdar
Daxîdar Daxdar, birîndar

(f) : Ango bi farisî ye.

BEŞ III

Dergeh Derî
Koh, Kûh Çiya, şax, kirr
Fer Teyîsok, îskok, birqok
Hember Bergind, bergîdan
Bexşîn Dayin, lê borîn
Dîger *(f)* Yê/ya din
Hilbûn Vêketin, pêketin (Çira hilbû = çira vêket, Agir hilbû = agir vêket, Agir hilkirin = agir dadan, agir vêxistin)
Hemnişîn Pêkve rûniştî, hevrûniştî
Çavxirab Çavneçê, çavpîs
Pur Maneya rastî ya vê peyvê, herwek di zaravayê jêrin de tête bi kar anîn, tijî, dagirtî ye. Bi kurdî ne **pur** lê **pir** e. Li vir bi maneya gelek de ye.
Şiyan Karîn, şekirin
Cergebez Govenda ku jin û mêr bi hev re digrin, reşbelek. Wekî din maneya qelebalix jî dide.
Lêk Li yek û du, li êk û du, ji hev, jê
Huşyar bûn Hişyar bûn; li vir: agehdar bûn, haydar bûn.

AL AN ALA ?

Hin Kurdên Tirkiyê di van salên dawîn de ji bo **perçem** (tirkî: *bayrak*, fransizî: *drapeau*, îngilîzî: *flag*) peyva **al** bi kar tînin. Ev peyv xwerû kurdî ye û gelekî kevn e, lê rastiya wê **ala** ye, ne **al** e. Melayê Batê di Mewlûda kurmancî de ev gotin wilo bi kar aniye:

Ya Reb imanê dixwazin em mudam
Jêrê alaya Muhemed wesselam.

* * *

KEY Û KEVANÎ

Kurdên ku gotina **kevanî** yê nizanibin kêm in. Piranî ew bi mana jina malê, pîrek, xêzan an xanim bi kar tînin. Lê gelo ev gotin ji ku tê ? Ji peyva **Keybanû** , ango jina **key** (qiral, şah) tê. Mana gotinê qiraliçe, şahbanû, melîke (tirkî: *kraliçe*, fransizî: *reine*, îngilîzî: *queen*) ye. Pêşiyên me **ciwanmêr** (tirkî: *centlmen*, fransizî: *gentilhomme*, îngilîzî: *gentleman*) bûne, bi gotinê be jî, qedrê jin û xatûnên xwe zanibûne.

BIJÎ AN AFERÎN

Kîjan rastir e ? Her du jî. Aferîn ji **afirandinê** (xulq kirin, jiyandan) tê û xwerû kurdî ye, di farisî û zimanên îranî de teşeyên nêzîk ên vê gotinê hene. Jê **afirandî** (mexlûq, tirkî: *yaratık*, fransizî: *créature*, îngilîzî: *creature*) çêbûye. Mana aferîn bijî ye.

NAVÊN ÎDARÎ

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
Dewlet	devlet	état	state
Hukûmet	hükümet	gouvernement	government
Serekkomar	cumhurbaşkanı	président de la république	president of republic
Serekdewlet	devletbaşkanı	chef d'état	head of state
Sermiyan	başkan	président	president
Serekwezîr	başbakan	premier ministre	prime minister
Komar	cumhuriyet	république	republic
Key, şah, qiral	kral, şah	roi	king
Şahitî, keyîtî, qirali	şahlık, krallık	royaume, royauté	kingdom, kingship
Keyperest, şahperest	monarşist	royaliste, monarchiste	monarchist
Paytext	başşehir, başkent	capitale	capital
Wezaret, wezaretxane	bakanlık	ministère	ministry
Wezîr	bakan	ministre	minister, secretary
Wezareta dadiyê	adalet bakanlığı	ministère de la justice	ministry of justice
Wezareta karên derve	dışişleri bakanlığı	ministère des affaires étrangères	ministry of foreign affairs
Wezirê derve	dışişleri bakanı	ministre des affaires étrangères	foreign mininter
Wezareta karên civakî	sosyal işler bakanlığı	ministère des affaires sociales	ministry of social affairs
Civakî, sosyal	toplumsal	social	social
Wezareta karên çandiniyê	tarım işleri bakanlığı	ministère de l'agriculture	ministry of agriculture
Çandin	tarım	agriculture	agriculture
Cotkar	çiftçi	agriculteur	farmer
Wezareta bazara kar	çalışma bakanlığı	ministère du travail	ministry of labour
Bazara kar	iş piyasası	marché du travail	labour market
Wezareta maliyê	maliye bakanlığı	ministère des finances	ministry of finance
Sivîl	sivil	civile	civilian
Mal, xanî	ev, mesken	maison, logement	house, accomodation
Wezareta hawirparêziyê	çevre bakanlığı	ministère de l'environement	ministry of environemnt
Wezareta enerjiyê	enerji bakanlığı	ministère de l'énergie	ministry of energy
Hawîr, hawir	çevre	environement	environement
Wezareta bazirganiya derve	dış ticaret bakanlığı	ministère du commerce extérieur	ministry of foreign trade
Bazirganiya derve	dış ticaret	commerce extéhieur	foreign trade

Bazirganî	ticaret	commerce	trade
Bazirgan, têcir	tüccar	commerçant	trader, merchant
Wezareta aboriyê	ekonomi bakanlığı	ministère de l'économie	ministry of economy
Wezareta tendurustiyê	sağlık bakanlığı	ministère de la santé	ministry of health
Wezareta zanistî û teknolojiyê	bilim ve teknoloji bakanlıgı	ministère des sciences et de techonologie	ministry of sciences and techology
Wezareta budcê	bütçe bakanlığı	ministère du budget	ministry of budget
Wezareta tûrîzmê	turizm bakanlığı	ministère du tourisme	ministry of tourisme
Wezareta sporê	spor bakanlığı	ministère des sports	ministry of sports
Neteweyên Yekbûyî	Birleşmiş Milletler	Nations-Unies	United-Nations
Parlement	parlamento	parlement	parliament
Wezareta karên hundir	içişleri bakanlığı	ministère de l'interieur	ministry of domestic affairs
Wezareta şer	savaş bakanlığı	ministère de la guerre	ministry of war
Wezareta çandê	kültür bakanlığı	ministère de la culture	ministry of culture
Çandî	kültürel	culturel	cultural
Xwenda	okumuş	lettré, instruit	educated
Welat	ülke	pays	country
Navçe	bölge	région	area, region
Hêl, alî, rex, la	yer	côté	side
Dever, cîgeh	lokal	endroit, lieu, place	place
Cî, şûn, der	yer	lieu, place	place
Herêm	distrikt	district, secteur	district
Bajar, şehr	şehir	ville, cité	city, town
Tax	mahalle	quartier	quarter
Bajarok	küçük şehir, kasaba	bourg, bourgade	staggling village, small town
Gund, dêh	köy	village	village
Wîlayet	il	département, préfecture	department, province
Belediye, şaredarî	belediye	mairie	city hall, mayoralty
Şaredar, serekbelediye	belediye başkanı	maire	mayor
Bajaravahî	şehircilik	urbanisme	town planing
Walî	vali	préfêt	prefect, governor

NAVGÎNÊN NEQLIYÊ

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
trên	tren	train	train
balafir, firinde	uçak	avion	airplane, aircraft
otomobil	otomobil	automobile	motor car
otobus	otobüs	autobus	bus
minîbus	minibüs	minibus	minibus
kamyon	kamyon	camion	lorry, truck
kamyonet	kamyonet	camionette	van
traktor	traktör	tracteur	tractor
cîp	jip	jeep	jeep
pîkap	pikab	estafette	pick-up
bisîklet, duçerxe	bisiklet	bicyclette	bicycle
motorsîklet	motosiklet	motocyclette	bike
sêçerxe		tricycle	tricycle
parxêl	at arabası, kağnı	char à bœufs	oxcart
helikopter	helikopter	hélicoptère	helicopter
taksî	taksi	taxi	taxi
mototren	mototren	train diesel	motor train

hejmar 3 havîn 1988

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

CIVÎNA BRUKSELÊ

Civîna biharê ya li ser pirsên rastnivîsîn û nûkirina kurmancî di rojên 17 - 23ê nîsanê 1988an de li bajarê Brukselê, paytexta Beljîkayê, çê bû.

Ji nivîskar, rojnamevan, ronakbîr û zimannasên kurd ên dervayî welêt ên ku hatibûn vê Civînê ev in : Khosrow ABDOLLAHÎ (Selmas), Moayed AHMED (Behdînan), Kazim BABA (Dêrsim), Lutfî BAKSÎ (Batman), Rojen BARNAS (Diyarbekir), Egîd DIJWAR (Bişêrî), Evdo (nûçegihanê Kurdistan Press), Derwêş FERHO (Mêrdîn), D. ÎZOLÎ (Dêrsim), Mûsa KAVAL (Hekarî), K. NEZAN (Diyarbekir), Hiner SALIM (Behdînan), Şahîn B. SOREKLÎ (Koban), Yücel YEŞİLGÖZ (Dêrsim), Memo YETKÎN (Semsûr) û Reşo ZÎLAN.

Ji vê lîstê dixuye ku di civîna biharê de ji bakur ta başûr, ji rohelat ta rojavayê navçeyên kurmancîaxêvên Kurdistanê beşdar hebûn. Giraniya bernameya civînê vêcarê li ser peyivnasiya (termînolojiya) rojnamevaniyê û ya anatomiyê bû. Sal bi sal hejmara kovarên kurdî zêdetir dibe, hewcedariya bi peyvên kurdî ji bo behskirina bûyer û qewimandinên rojane jî li wê gorê hingî diçe xwe xurtir nîşan dide. Di Civîne de li ser hin ji van peyvên bingehîn hate axaftin, hinên din, ku bêtir lê fikirîn û xebat dixwazin, man civîna payizê. Heçî anatomiyê, xebatên civînê dan xuyakirin ku zimanê me di vî warî de gelekî dewlemend e ; ji bo hin parçeyên laşê mirov di şûna navekî de çend nav hene. Lê herwekî ev nav di xwendegahan de nayên hîn kirin, hin Kurd, nemaze bajarî, baş nizanin bi rastî kîjan nav ji bo kîjan parçeyê laş e. Lewra em van navan li ser wêneyên zanistî yên anatomiya mirov bi cîh dikin, ta ku xeletî, tevlihevî û şaşbikaranîn kêmtir bibin. Xebata li ser anatomiyê ewê di civînên ku tên de jî dom bike.

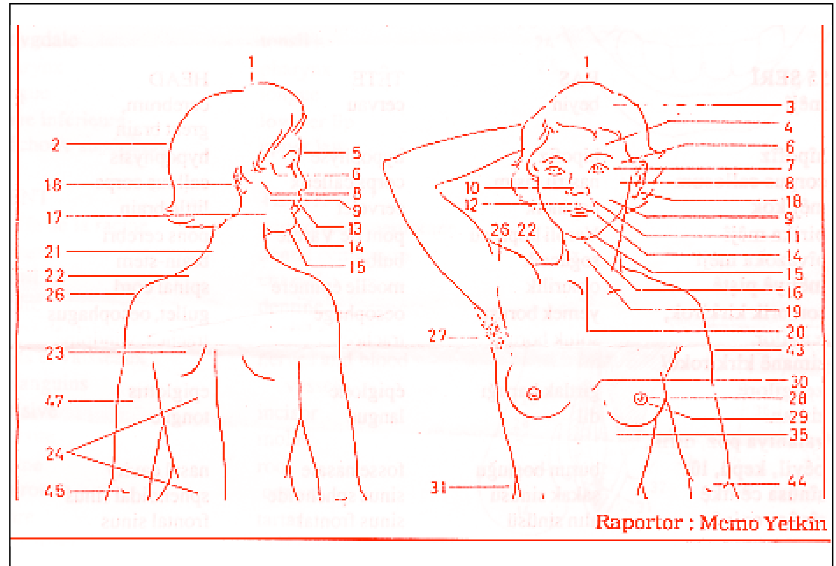
Wekî her car, di bernameya Civîna Brukselê de jî, hin pirsên jiyana rojane hebûn. Îca, beşdar li ser navên biharatan û ên navgînên deryayî xebitîn. Ew wisa jî vegeriyan ser hin navên îdarî û siyasî ku di civîna berê de zelal nebûbûn.

Bernameyên civînan şeş meh berê tên kifş kirin. Komele, kovar an komikên kurd ên ku dixwazin hin pirsên taybetî pêşniyarî van civînan bikin, divê ku di wextê de daxwaziyên xwe bi name ji Enstîtuyê re binivîsin. Stûnên *Kurmancî* ji rexne û pêşniyarên xwendevan re vekirî ne.

Amanc û merema me ew e ku bi hevkariya Kurdên ku bi zimanê xwe dizanin û jê hiz dikin kurmanciya nivîskî têkûz, ahengdar, bi mantiq, zelal û spehîtir be.

KURMANCÎ

ANATOMIYA MIROV

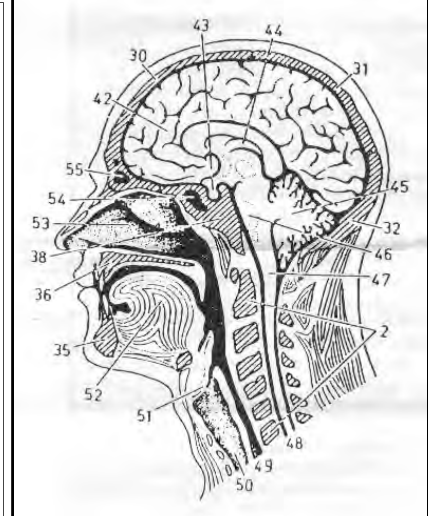

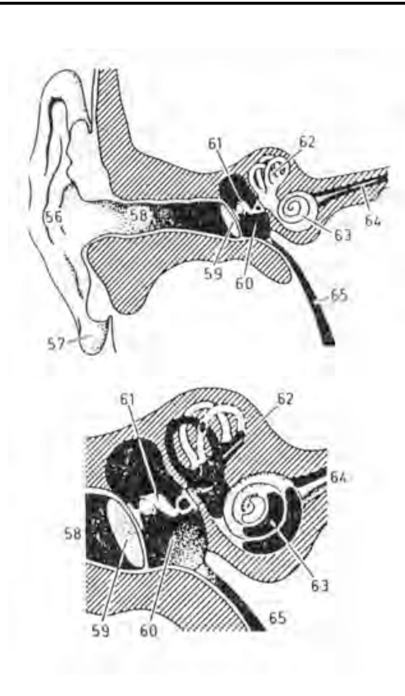
kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
1- 18 SERÎ	**BAŞ**	**TÊTE**	**HEAD**
1 - Tasa serî, tepika serî, tepa serî, qoq	kafa tası, kafa tası zirvesi	crâne, sommet du crâne	crown of the head, top of the head
2- patik	artkafa	occiput	back of the head
3- por	saç	chevelure	hair
4-17 RÛ	**YÜZ**	**FACE**	**FACE**
4-5- enî	alın	front	forehead
4- pêşcênîk, beşik	alın çıkıntısı	bosse frontale	frontal eminence
5- navçav	iki kaş arası, belce	glabelle	supercilliary arch
6- cênîk	şakak	tempe	temple
7- çav	göz	œil	eye
8- hinarik	elmacık	pommette	cheekbone
9- dêm, lam, rû	yanak	joue	cheek
10- poz, difin, kepû, lût, bêvil	burun	nez	nose
11- bêrûmet		sillon naso-génénien	nasolabial fold
12-		sillon sous-nasal	philtrum
13- dev	ağız	bouche	mouth
14- kujê lêvê	dudakların birleşme yeri	commissure des lèvres	labial commissure
15- çene, erzîng	çene	menton	chin
16- çenegeh	çene çukurcuğu	fossette mentonnière	dimple in the chin
17- çelefik, çen, alçen	üstçene	mâchoire inférieure	jaw
18- guh	kulak	oreille	ear
19-21- STÛ	**BOYUN**	**COU**	**NECK**
19- qirik	boğaz	gorge	throat
20- çala gerdenê		fossette sous-sternal	hollow of the throat
21- çema stû	ense	nuque	nape of the neck

Anatomiya Serî

30-41 QERQÛDE, SKELET	**ÎSKELET**	**SQUELETTE**	**SKELETON**
kilox	kafatası	crâne	skull
30- textikê eniyê, hestiyê eniyê	alın kemiği	frontal	frontal bone
31- tasa serî	çeber kemiği	pariétal	parietal bone
nîve tasa rastê	sağ yan kafa kemiği	pariétal droite	right parietal bone
nîve tasa çepê	sol yan kafa kemiği	pariétal gauche	left parietal bone
32- hestiyê patikê	arkakafa kemiği	occiput	occipital bone
33- hestiyê beleguhê	yankafa kemiği	temporal	temporal bone
34- kerrika guh	kulak yolu	conduit auditif	external auditory canal
35- hestiyê çena jêrîn	altçene kemiği	maxillaire inférieur	lower jaw bone
36- hestiyê çena jorîn	üst çene kemiği	maxillaire supérieur	upper jaw bone
37- hestiyê hinarikê	elmacık kemiği	os malaire	cheekbone
38- hestiyê cênîkê	şakak kemiği	sphénoide	sphenoid bone
39- hestiyê kortika çav	göz çukuru kemiği	ethmoide	ethmoid
40- hestiyê kaniya çav	göz pınarı kemiği	unguis, os lacrymal	lachrymal bone
41- hestiyên poz, difin, kepû, lût, bêvil	burun kemikleri	os nasaux	nasal bones

42-55 SERÎ	**BAŞ**	**TÊTE**	**HEAD**
42- mêjî	beyin	cervau	cerebrum, great brain
43- hîpofiz	hipofiz	hypophyse	hypophysis
44- corpus callosum	nasırlı cisim	corps calleux	callous corps
45- mêjîkok	beyincik	cervelet	little brain
46- pirika mêjî	Varoli köprüsü	pont de Varole	pons cerebri
47- pîvazoka mêjî	soğancık	bulbe	brain-stem
48- mêjiyê piştê	omurilik	moëlle épinière	spinal cord
49- sorsorik, kirkirok	yemek borusu	oesophage	gullet, oesophagus
50- zengilor	soluk borusu	trachée	trachea, windpipe
51- zimanê kirkirokê/zengilorê	gırtlak kapağı	épiglotte	epiglottis
52- ziman	dil	langue	tongue
53- valahiya poz, difin, bêvil, kepû, lût	burun boşluğu	fosse nasale	nasal cavity
54- sînûsa cênîkê	şakak sinüsü	sinus sphénoide	sphenoidal sinus
55- sînûsa eniyê	alın sinüsü	sinus frontal	frontal sinus

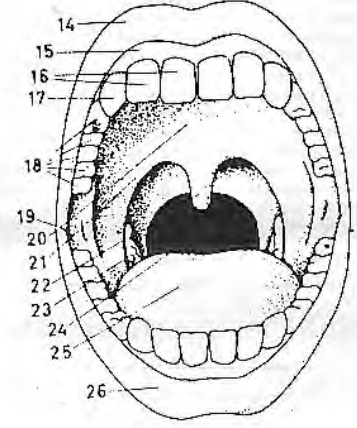

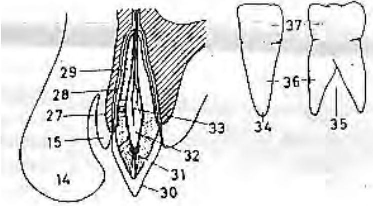

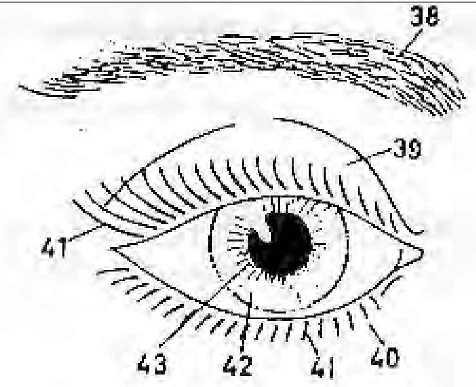
56-65 ORGANÊ BIHÎSTINÊ

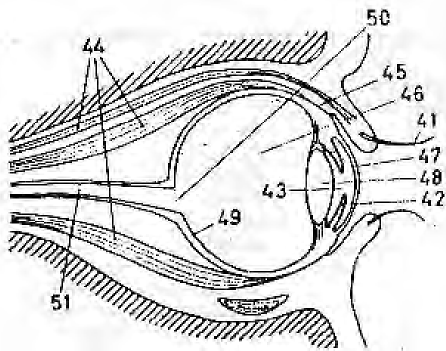
GUH	**KULAK**	**OREILLE**	**EAR**
56- 58 guhê derva	dış kulak	oreille externe	external ear
56- kevçika guh	dış kulak kepçesi	pavillon	auricle
57- nermika guh, gurçika guh	kulak memesi	lobe	ear lobe
58- kerrika guh	kulak yolu	conduit auditif	external auditory canal
59-61 guhê navîn	orta kulak	oreille moyenne	middle ear
59- perdeya guh	kulak zarı	tympan	tympanic membrane
60- valahiya guhê navîn	orta kulak boşluğu	caisse du tympan	typmanic cavity
61- hestîkên bihîstinê, çakûç, sindan, zengû	orta kulak kemikleri, çekiç, örs, üzengi	osselets de l'oreille, marteau, enclume, étrier	ossicles, hammer, anvil, stirrup
62-64- guhê hundirîn	iç kulak	oreille interne	internal ear
62- labîrent	labirent	labyrinthe	labyrinth
63- şeytanok	salyangoz	limaçon	cochlea
64- rehê bihîstinê	işitme siniri	nerf auditif	auditory nerve
65- boriya Ostakî	Ostaki borusu	trompe d'Eustache	Eustachian tube
	çimika guh	tragus	tragus
	kevîya guh	anthélix	anthelix
	serçimika guhsarmal	hélix	helix

14-37 DEV û GEWRÎ	ağız ve boğaz	la bouche et le pharynx	mouth and throat
14- **lêva jorîn**	üst dudak	lèvre supérieure	upper lip
15- **pidî**	diş eti	gencive	gum
16-18 DIRAN an DIDAN	**DİŞ**	**DENT**	**TEETH**
16- **diranên pêşîn, diranên befşik**	kesici dişler	incisives	incisors
17- **diranên tûj, qîl**	köpek dişleri	canines	canine tooth
18- **diranen kursî, diranên paşî**	azı dişler	molaires	premolars
19- **kujêdev**	dudakların birleşme yeri	commissurre des lèvres	labial commisure
20- **esmanê dev, panîka dev, kama dev**	damak	palais	hard palate
21- **nermika esmanê dev**	yumuşak damak	voile du palais	soft plate velum
22- **zimanê biçûk, zimanok**	küçük dil	luette	uvula
23- **behîvok, aloq, gelale**	bademcik	amygdale	tonsil
24- **gewrî, hefik**	boğaz	pharynx	pharynx
25- **ziman**	dil	langue	tongue
26- **lêva jêrîn**	alt dudak	lèvre inférieure	lower lip
27- **çena jorîn**	üst çene	mâchoire supérieure	upper jaw
28-37 DIRAN	**DİŞ**	**DENT**	**TEETH**
28- **kîsikê diran**	dişkökü zarı	coiffe de la racine	periodontal membrane
29- **hesteyê diran**	diş çimentosu	cément	dental cementum
30- **sedefa diran**	emaye	émail	enamel
31- **aca diran**	fildişi kısma	ivoire	dentine
32- **pûka diran**	iç/orta tabaka	pulpe denttaire	dental pulp
33- **reh û damarên diran**	diş sinir ve damarları	nerfs et vaisseaux sanguins	nerves and blood vessels
34- **befşik**	kesici diş	incisive	incisor
35- **diranê kursi**	azı diş	molaire	molar
36- **koka diran**	diş kökü	racine	root
37- **taca diran**	diş tacı	couronne	crown
kepîr	kîreç	tartre	tartar
kepîr girtin	kireç tutmak	s'entarter	to fur up

38-51 ÇAV	**GÖZ**	**ŒIL**	**EYE**
38- birî	kaş	sourcil	eyebrow
39- palikê çavê jorîn	üst göz kapağı	paupière supérieure	upper eyelid
40-palikê çavê jêrîn	alt göz kapağı	paupière inférieure	lower eyelid
41- bijang	kirpik	cil	eyelash
42- reşika çav, iris	iris	iris	iris
43- bîbik	göz bebeği	pupille	pupil
44- masûlkeyên çav	göz kasları	muscles occulomoteurs	occular muscles
45- gûza çav	göz yuvarlağı, göz küresi	globe oculaire	eyeball
46- spîka çav	göz akı	corps vitré	vitrous body
47- perdeya çav, gilêne	saydam tabaka	cornée	cornea
48- nîske	göz merceği	cristallin	lens
49- tora çav, retîna	ağ tabaka	rétine	retina
50- piniya kor	kör nokta	papille	blind spot
51- reha bînahiyê	görme siniri	nerf optique	optic nerve

Navê navgînên deryayê

Amadekar: Mûsa KAVAL

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
navgîn	araç	véhicule, moyen de transport	means, vehicle
derya	deniz	mer	sea
deryayî	denizsel	marin,e	sea, adj.
deryavan	denizci	marin, navigateur	seaman, navigator
deryavanî	denizcilik	navigation	navigation
keştîvan	gemici	marin, matelot	sailor, seaman
keştîvanî	gemicilik	marine	navy
bixêrî	baca	cheminée	chimney
bêrik	kürek	rame	oar
keştî	gemi	navire, bateau	ship, boat
xêlî	yelken	voile	sail
keştiya bi bêrik	kürekli gemi	navire à rames	noving boat
keştiya bayî	yelkenli gemi	bateau à voile	sailing boat
keştiya dûkelî, vapor	buharlı gemi	bateau à vapeur	steamer, steam ship
keştiya bi motor	motorlu gemi	bateau à moteur	motorboat
keştiya bi enerjiya nuklêrî	nükleer güdümlü gemi	navire à propulsion nucléaire	nuclear-powered ship
cenkeştî	savaş gemisi	navire de guerre	warship
keştiya barkêş	yük gemisi	navire de transport	transport ship
keştiya nexweşxane	hastahane gemisi	navire-hôpital	hospital-ship
keştiya xwendegeh	okul gemisi	bateau-école	training ship
keştiya masîgiriyê, masîvaniyê	balıkçı gemisi	chalutier, bateau de péche	trawler
keştiya rêberiyê	kılavuz gemisi	bateau-pilote	pilot boat
keştiya hawarê	cankurtaran gemisi	bateau de sauvetage	lifeboat
keştiya agirkujiyê	itfaiye gemisi	bateau-pompe	fireboat
keştiya geştê	eğlence gemisi	bateau de plaisance	pleasure boat
keştiya petrolkêş	petrol gemisi	pétrolier	tanker
balafirhilgir	uçak gemisi	porte-avion	aircraft carrier
stol	filo	flotte	fleet
keştiya rêwiyan	yolcu gemisi	paquebot	liner
qeyik	kayık	barque	small boat
mayinçîn	mayın döşeme gemisi	mouilleur de mines	minelayer
mayingir	mayın tarama gemisi	dragueur de mines	minesweeper
lezbot	sürat motoru, devriye motoru	vedette	launch, patrolboat
ferîbot	feribot	ferry-boat	ferry-boat
qeyika hawarê	cankurtaran kayığı	canot de sauvetage	lifeboat
noqav	denizaltı	sous-marin	submarine
kelek	sal	radeau	timber float
kod	küçük tekne	canot	small or open boat
lengergeh	iskele	échelle, embarcadère	landing stage
lenger	çapa demiri	ancre	anchor
bender	liman	port	port, harbour
sekûya benderê	rıhtım	quai	quay, embankment
fanosa deryayî	deniz feneri	phare	light house, beacon
lenger avêtin	demirlemek	jeter l'ancre	cast anchor, drop anchor
lenger hildan	demir almak	lever l'ancre	weigh anchor
keştiya hawarê	cankurtaran	bateau de sauvetage	lifeboat

Biharat

Amadekar: Reşo ZÎLAN

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*	*latînî*
biharat	baharat	epices	spices	
rizyane, cehcehik	rezene	fenouil	common fennel	foeniculum vulgare
anix, anîs	anason	anis	anise	pimpinella anisum
zîre, kîmyon	kimyon	cumin	cumin	carum carvi
bîbera reş, îsota reş	karabiber	poivre noir	black pepper	piper nigrum
bibera spî, îsota spî	beyaz biber	poivre blanc	white pepper	piper albium
germok		poivre de la Jamaique	Jamaican pepper	pimenta officinalis
pûng	yarpuz	menthe sauvage	wild mint	mentha silvaticus
nane	nane	menthe poivrée	peppermint	mentha piperita
bîberiye	biberiye	romarin	rosemary	rosmarinis officialinus
zaferan	safran	safran	saffron	crocus stavius
gijnîj	kişniş	coriandre	coriander	coriandrum sativum
xaşxaşk	haşhaş	pavot	poppy	papaver
defne	defne	laurier	laurel	laurus nobilus
hêl	kakule	cardamome	cardamom	elettaria cardamomum
zencefîl	zencefil	gingembre	ginger	zingiber officinal

darçîn	tarçın	cannelle	cinnamon	cinnamomum ceylanicum
mêxik	karanfil	clou de girofle	clove	eugenia caryophyllata
vanîl	vanilya	vanille	vanilla	vanilla planifolia
reşreşk, hefsûdank	çörek otu	carvi, cumin des prés	caraway seeds	nigella sativa
simaq	sımak	sumac	sumac	rhus cotinus
rihan	reyhan, fesleğen	basilic	basil	ocimum basilicum
catir, cehtirî	mercankök	origan, marjolaine	origan	origanum vulgare
tarxûn	tarhûn	estragon	tarragon	artemisia dracunculus
kurî	kuri	curry	curry	
riha zer, koka zer	hint safranı	curcuma, safran des Indes	curcuma	
pîjinda, şiwît	dere otu	aneth	aneth	anethum
tovxerdel	hardal	moutarde	mustard	
kuncî	susam	sésame	sesame	
zererek	keten	lin	flax	
îsota Kayenê	Kayen biberi	poivre de Cayenne	Cayenne pepper	
xweya lîmonê, lîmondûz	limontozu	acide citrique	citric acid	
bîbera sor	kırmızı biber	paprika	paprika	

Termên siyasî û îdarî

kurdî	***tirkî***	***fransizî***	***îngilîzî***
komar	cumhuriyet	république	republic
komarî	cumhuriyetçi	républicain, e	republican
sîstema komarî	cumhuriyetçi sistem	système républicain	republican system
komarxwaz	cumhuriyet taraftarı	républicain, partisan de la république	republican, who is in favor of republic
komarparêz	cumhuriyet savunucusu	défenseur de la république	defender of republic
komarperest	koyu cumhuriyetçi	républicain fanatique	fanatic republican
serbajar	başşehir, başkent	capitale	capital
berbajar	banliyö	banlieu	suburbs, outskirts
bergir	savunucu	défenseur	defender
bergirî	savunma	défense	defence
wezareta bergiriyê	savunma bakanlığı	ministère de la défense	ministy of defence
dadmend	adil	juste, équitable	just, fair
dadmendî	adalet	justice, équité	justice, fairness
wezareta dadmendiyê	adalet bakanlığı	ministère de la justice	ministry of justice
guhastin (biguhêze !), l.	ulaştırmak, nakletmek	transporter	to transport, to carry, to move
guhastin, *n.m.*	ulaştırma, nakliye	transport	transportation
wezareta guhastinê	ulaştırma bakanlığı	ministère des transports	ministry of transportation
hîn bûn, fêr bûn, l.	öğrenmek	apprendre	to learn
hîn kirin, fêr kirin	öğretmek	enseigner, instruire	to teach
hînbûn, fêrbûn , n.m.	öğrenme	apprentissage	learning
hînkirin, fêrkirin, n.m.	öğretim, talim	instruction	teaching, training, instruction
hevotin (bihêvoje !), l.	eğitmek, terbiye etmek	éduquer, apprivoiser	to educate, to tame
hevotin, *n.m.*	eğitim	éducation	education
hînkirin û hevotin	talim ve terbiye	instruction et éducation	teaching and education
wezareta hevotina neteweyî	milli eğitim bakanlığı	ministère de l'éducation nationale	ministry of national education
nehevijî	terbiyesiz	inéduqué	uneducated
gihandin(bighîne !), l.	yetiştirmek	former	to train
gihandin, *n.m.*	yetiştirme	formation	training
ragihandin, (ragihîne!), 1	iletişim	communication, transmission	communication, transmission
ragihandin, (ragihîne !), l.	iletmek	communiquer, transmettre	to communicate, to transmit
tele-ragihandin *n.m.*	tele-iletişim	télé-comunication	tele-communication
navginên ragihandinê	iletişim araçları	moyens de communication	means of communication

civat	meclis, toplum	assemblée, société	assembly, society
civatkîan civakî	toplumsal, sosyal	social, e	social
civataşaredariyê	belediye meclisi	conseil municipal	town council
encumen	encümen	commission, comité	committee, commission
encumena şaredariyê	belediye encümeni	comité exécutif municipal	town council executive
tax	mahalle	quartier	quarter
awartin(biawêre!), l.	istisna etmek	excepter	to except
awarte	istisnaî	exceptionnel	exceptional
rewşaawarte	istisnaî durum	état d'exception	state of exception
birandin (bibirîne !), l.	yok etmek	exterminer	to exterminate
birandin, *n.m.*	yoketme	extermination	extermination
nijadkujî	soykırım	génocide	genocide
qir, qirkirin	katliam	massacre	massacre, slaughter
hinare	mesaj	message	message
hinartî, şandî, peyk	elçi	envoyé, messager	messenger
darayî,maliye	maliye	finance	finance
wezareta darayiyê, maliyê	maliye bakanlığı	ministère des finances	minstry of finance
endustrî	endüstri	industrie	industry
wezareta endustriyê	endüstri bakanlığı	minstère de l'industrie	minstry of industry
balyoz, sefîr	büyük elçi	ambassadeur	ambassador
balyozxane	elçilik	ambassade	embassy
konsul	konsolos	consul	consul
konsulxane	konsolosluk	consulat	consulate
ataşe	ataşe	attaché	attaché
pispor	uzman, bilirkişi	expert	expert
desthilat	otorite	autorité	authority
karîn, şiyan	iktidar, kudret	pouvoir	power
dengdan	oylama	vote	vote
hilbijartin	seçim	élection	election
hilbijêr	seçmen	électeur	elector, voter
hilbijartî	seçilmiş	élu	elected
bijare	seçkin	distingué	distinguished
namzed	aday	candidat	candidate, applicant
bernamzed	aday adayı	candidat à la canditature	candidate for candidacy
statu	statü	statut	status
referandum	referandum	référendum	referendum

Rastnivîsîna lêkera *BÛN*ê

Ez	im	me
Tu	(y) î	yî
Ew	e	ye
Em	in	ne
Hun	in	ne
Ew	in	ne

Mînak:

Ez	kurd	im
Tu	kurd	î
Ew	kurd	e
Em	kurd	in
Hun	kurd	in
Ew	kurd	in

Lê	Ez	gundî	me
	Tu	gundî	yî
	Ew	gundî	ye
	Em	gundî	ne
	Hun	gundî	ne
	Ew	gundî	ne

Lêkera **bûn**ê mana rewş guhartinê (fransizî : *devenir*, îngilîzî, *to become*) jî dibe û hingê wekî jêrîn tê bi kar anîn :

Ez	dibim
Tu	dibî
Ew	dibe
Em	dibin
Hun	dibin
Ew	dibin

TERMÊN ROJNAMEVANIYÊ

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
rojname	gazete	journal	newspaper
rojnamevan	gazeteci	journaliste	journalist
rojnamevanî	gazetecilik	journalisme	journalism
kovar	dergi	revue	journal, review
kovara hefteyî	haftalık dergi	revue hebdo-madaire,	weekly hebdomadaire
kovara mehane, mehname	aylık dergi	revue mensuelle, mensuel	monthly
kovara sêmehî	üç aylık dergi	revue trimestrielle	quarterly
kovara salane, salname	yıllık dergi	revue annuelle	annual journal
kovara nîvmehî	15 günlük gazete	revue bimensuelle, bimensuel	bimonthly, fortnightly
redaktor	redaktör	rédacteur	redactor
nûçegihan	muhabir	correspondant	correspondent
nivîs	yazı	écrit	writing, written work
nivîsar	yazı, metin	écrit, texte	text
bend	makale	article	article, paper
nivîser	okur-yazar	alphabète, qui sait lire et ecrire	literate
nivîskar, nivîsevan	yazar	écrivain	writer
nivîsandin	yazı, yazmak	écriture, écrire	writing, to write
nûçe	haber	nouvelle	news
berpirsiyar	sorumlu	responsable	responsible
berpirsiyarî	sorumluluk	responsabilité	responsibility
nivîskî	yazılı	écrit, par écrit	written, in writing
nivîsyar	katip	scribe, secrétaire	secretary, scribe
nivîsgeh	yazı odası	bureau	office
nivîsxane	yazı kalemi	secrétariat, bureau des dactylos	typing pool, writing section
destnivîs	elyazması	manuscrit	manuscript
destxet	elyazısı	écriture	handwriting
rastnivîsîn	imla kuralları	orthographe	orthography
sernivîs	başlık	titre	title
sernivîsar	başyazı, başmakale	éditorial	editorial, leading rticle
sernivîskar	başyazar	éditorialiste	editorial writer
roportaj	röportaj	reportage	report
karîkator	karikatür	caricature	cartoon
karîkatorîst	karikatürist	caricaturiste	cartooniste
foto	fotograf	photo, photograph	photo, photographie
fotokêş	fotoğrafçı	photographe	photographer
wêne	her türlü resim	image, peinture	image, painting
çîn, neqş	resim	dessin	drawing
neqişkêş	desinatör	dessinateur	drawer
sernûçe, manşet	manşet	manchette	headline
kiriyar, abone	abone	abonné	subscriber
kiriyarî, aboneyî	abonman	abonnement	subscription
çapemenî	basın	presse	press
çap	basım, baskı	impression	printing
weşan	yayın	publication	publishing
çapxane	matbaa	imprimerie	printing house
weşanxane	yayınevi	maison d'édition	publishing bouse
pirtûk	kitap	livre	book
namilke	broşür	brochure, opuscule	brochure, booklet
bulten	bülten	bulletin	bulletin
belavok	bildiri	tract	tract
rêze	dizi	série	series
rêze-film	dizi film	feuilleton, films à épisodes	serial
wêneçîrok	çizgi roman	bande dessinée	strip cartoon
fotoroman	fotoroman	roman-photo	romantic picture story
çîrok	hikaye, masal	histoire, conte	story, tale
çîn, neqş	işleme, desen	dessin, motif	motif, pattern
çînîn	işlemek, nakşetmek	graver, dessiner	to engrave, to imprint, to draw
veçinîn, hevrês kirin	dokuma sök-üğünü örmek, örerek, yapmak	repriser	to darn, to mend, to strich up
hilçinîn	sarmak, masura sarmak	embobiner, enrouler	to wind up, to roll up

GIYAYÊN DERMANAN

Va ne navên çend giyayên ku di hekimiya kurmancî de bi kar tînin. Gelo hun mana wan bi tu zimanên din dizanin ? Heke bi eseyî dizanibin kerem kin ji *Kurmancî* re binvîsin.

- **Meyremxurt**
- **Tirşok**
- **Qahfûr**
- **Pelewêsk**
- **Gûlik**
- **Karî**
- **Gûriz**
- **Nûsek**
- **Doçbizin**
- **Hîro**

hejmar 4 zivistan 1989

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Termên rojname û rojnamevaniyê

kurdî	*tirkî*	*fransızî*	*ingilîzî*
helbest, şi'r	şiir	poème	poem
kuncnivîsar, quncnivîsar*1	köşe yazısı	billet, rubrique	column
kuncnivîs, quncnivîs	köşe yazarı	billetiste	columnist
rêzenivîsar	seri yazı, dizi yazı	feuilleton	series
stûn	sütun	colonne	column
rêz	satır	ligne	line
tîprêzî	dizgi	typographie	typography
tîprêz	dizgici, tipograf	typographe	typographer
çap	baskı, basım	impression	printing
çap kirin	basmak	imprimer	to print
çapxane	basımevi	imprimerie	printing house
xwendevan	okuyucu	lecteur	reader
belavkirin	dağıtım	distribution	circulation
belavker	dağıtımcı	distributeur	distributor
weşanxane	yayınevi	maison d'édition	publishing house
weşandin	yayınlamak	éditer, publier	to publish
pritûkfiroş	kitabçı	libraire	bookseller
pirtûkfiroşî	kitabçılık, kitapçı dükkanı	librairie, métier de libraire	bookshop, booksellership
heyber, mijar, babet	konu, mevzu	sujet, matière	subject
têm	tem, tema	thème	theme
naverok	içerik, muhteva	contenu	content
fihrist*2	indeks, fihrist	index	index
berg	kapak	couverture	cover
kiras	şömiz, karton kaplama gömleği	chemise	jacket
nimînende, niwêner*3	temsilci	représentant	representative
nimandin, niwênandin	temsil etmek*4	montrer, représenter	to show, to represent
nimûne	ömek, misal	exemple, échantillon	example, sample
arîkar, alîkar	yardımcı, muavin	assistant	aid, assistant
rûpel raxistin	sayfa düzenlemek	mettre en page	to make up, to lay-out
rûpelraxer	sayfa düzenleyici	metteur en page	page maker, compositor
rûpelraxerî	sayfa düzenleyicilik	métier de metteur en page	compositorships

1. kuncnivîsar, quncnivîsar: ji ber ku li hin deverên Kurdistanê* **kunc *(kuncik) û li hin deverên dinê* **qunc** *tê bi kar anîn û Kurmancên ku* **kunc** *bi kar tînin ji* **qunc** *tê nagihîjin, herwekî yên* **qunc** *bi kar tînin ji ya dinê fêm nakin, me di pêşneyara herdiwan de jî fayde dît.*
2. fihrist, pêrist:* **fihrist *gotineke farisî ya kevin e. Ev gotin di hin ferhengên bi kurdî yên kevin de* **fihrist** *û di hinan de jî* **pêrist** *derbas dibe ku di nav Kurdên rojhelat (Îran) û yên başûr (Iraq) de ya dawî bêtir belavbûyî ye.*
3. nimînende, niwêner:* **nimînende *di nav metnên kurmancî de û di* ***Hawar****ê de gelek hatiye bi kar anîn.* **Niwêner** *di nav kurmanciya xwarê (soranî-mukriyanî) de tê bi kar anîn ku ev* **niwêner** *bi awakî guhartî wekî* **nûner** *derbasî kurmanciya jorê biye û bi vî awayî ji aliyê hin kesan ve tê bi kar anîn.*
4. Kurmancên ku* **nimandin *bi kar tînin, piranî ji bo* **nîşan dan, şanî dan, raberkirin** *û hwd dibêjin. Lê me ew li vir di maneya di dereceya didu an de bi kar aniye.*

Civîna Berlînê

Civîna payîza 1988an li Berlinê di roja 27 teşrîn 1988an de bi vekirina serekê Enstîtuya kurdî ya Parîsê, Kendal Nezan, dest pê kir. Serekê Enstîtuyê ji bo hevalên nûhatî yên vê civînê, behsa bingeh û awayên civînê kir û mazeretên hevalên vexwendî yên ku ji ber hin sedeman nikarîn beşdarî vê civînê bibin, pêşkêşî zanîna hevalên amadebûyî kir.

Di civînê de Khosrow Abdollahî (Selmas), Muzefer Begzade (∑ikakan), Mustafa Düzgün (Dersim), Xelîl Dihokî (Dihok), Huseyin Sado (Hesîçe), Reşo Zîlan, Mûsa Kaval (Hekarî), Rojen Barnas (Diyarbekir), S.Rêwing (Sêrt) û Derwêş Ferho (Mêrdîn) beşdar bûn.

Serektiya civînê, her weke berê, bi awayê ku bi dorê rojê yek bike, ji Reşo Zîlan dest pê kir.

Civîn, li gora bernameya xwe, li ser pirsên jêrîn xebitî: termên rojname û rojnamevaniyê, navên cihan, sîstema îdarî ya Îranê, kurmanciya Dîwana Melayê Cizîrî û ya Cigerxwîn û hin xalên gramerê (lêkerên hevedudanî).

Ewê civîna bihara 1989 giraniya xwe bide pirsa termînolojiya hiqûqî. Ji bo amadekirina van peyvên hiqûqî komek ji hiqûqnasên kurd hatiye pêk anîn û ewê di mehên pêşiya me de li ser vê pirsê bixebite.

KURMANCÎ

FERHENGOKA
Dîwana Melayê Cizîrî

Amadekar : Rojen BARNAS

Ev ferhengoka piçûk a ji Dîwana Melayê Cizîrî, perçekî ji rêzexebata berhevkirina gotinên kurdî ji klasîkên kurmanciya jorîn e.

Çerçewa vê xebatê berhevkirin û hilbijartina gotinen kurdî yên di nav nivîsarên klasîkan de mayî ne. Ev gotin ji aliyê hin kesan ve bêne zanîn jî mixabin ji aliyê piraniyê ve nayên zanîn; ew li hin herêman bêne bikaranîn jî li herêmên mayî yên welat hatine jibîrvekirinê. Yaxut hin ji van gotinan di nav axleb Kurdên Tirkîyê de wek gotinên tirkî têne zanîn.

Di berferehkirina zimanekî de riya belkî dijwar, lê ya esasî, berhevkirina gotinên eslî yên wî zimanî: 1) ji afirandinên wî yên klasîk; 2) ji folklora devkî û 3) li sahayê ji devê xelqê ye. Di pey de, ji bo hewcedariyên nû yên ziman, gehîneka "gotin çêkirinê" tê; ku gava meriv bi endaze û bi baldariyeke hûr û xurt hereket neke, dêlva kêr gihandinê wê ziyaneke giran bigihîne ziman, di ziman de bibe sedemê anarşiyeke mezin. Lewra beşa zimannasî ya Enstîtuyê

di civîna xwe ya pêşîn a Barselonayê de vê rêzexebatê wek xebateke bingehîn û berdewam pejirand û da ber xwe.

Ev ferhengoka berpêşî we kirî xeleka diduyan a vê rêzexebatê ye ku herwekî hun pê dizanin xeleka pêşîn ferhengoka Mewlûda Melayê Bateyî bû û ji aliyê mamosta Reşo Zîlan ve hatibû amade kirin. Xebata li ser Şêx Ehmedê Xanî, Cegerxwîn û klasîkên me yên dinê di çerçewa bernameya xebatê di dorê de ne.

Di berhevkirin û hilbijartina gotinên vê ferhengokê de min ji nusxeyên Dîwana Melayê Cizîrî , çapa ji aliyê mamosta Hejar ve amadekirî, esas girt. Lê wê bi çapa Misrê, bi ya Stokholmê (Zeynelabidîn Zinar û M.Emin Narozî pêk anîne) û bi hin xezelên dîsa bi alfaba kurdî-latînî ji wergerandina Qedrî Cemîl Paşa di Hawarê de muqayese kir.

Di xebata li ser maneyên gotinan berhema bingehîn çapa mamosta Hejar e. Di pey de xebata muşterek e ku ji aliyê beşdarên civîna Bruksel û Berlîlê kêmasî hatine rast kirin. Ji aliyê tesbîtkirina hatina orîjîna gotinan ji çavkaniyên jêrîn hatiye istîfade kirin:

1) Ansiklopedîk Lûgat Ferit Devellioğlu
2) Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Pars Tuğlacı
3) Persian-English Dictionary, Steingass
4) Ferhengên kurdî û erebî/fransizî/rusî

Di *Dîwana Cizîrî* de ji bilî kurdî, gotinên ku bi selê xwe çînî, erebî, farisî, tirkî, yûnanî û hwd gelek in. Ji ber vî çendî di hilbijartin û tesbîta gotinên kurdî de civîn ihtîmameke gelek mezin nîşan daye şaşiyek piçûk çi ye, neyê kirin.

Di sêwirandina wê ferhengokê de min li gora pîvanên jêrîn gotinan hilbijart : a) Gotinên ku îro ji aliyê piraniyê ve nayên nasîn; b) Gotinên ji aliyê rastnivîsîn (îmla) an bilêvkirinê (telafuz) de têvel in; c) Gotinên ku ji roja Cizîrî heta niha neguhirîne wekî xwe mane.

Li hember maneya her gotinê, ji bo numûne dayinê, me malikek ji *Dîwanê* daniye da ku xwendevan bizanibe ev gotin li ku derê û bi çi awayî derbas dibe. Hin gotin hene ku li hember û di pey maneyê de *bnr.* dinivisîne ku maneya wê «binêre» li gotina di pey de bi tîpên reştirîn nivîsandî. Herwekî : «dav: dafik; *bnr.* li **bend**». Ku dixwazin ka gotina «dav» di kîjan malikê de derbas dibe, divê li gotina «**bend**» binêrin. Li ber wê gotinê malikek ji xezeleke Cizîrî heye ku gotina «**bend**» tê de hatiye bikaranîn.

Ev xebata pêşkêşkirî bi gotina rastî ne ferhengok e, lê ferhengoka ferhengokê ye. Ji bo ferhengokeke temamî divê hemû gotinên bikaranînî tê de hebin. ji bo biservebûna edebiyata klasîkî ev pêwist e, lê îro ne heliz e. Ji ferhengokeke kurdî ya *Dîwana* wî dîsa divê hemî gotinên kurdî yên ku wî bi kar anîne tê de hebin, lê ev jî xebateke ferehtir divê ku niha li dervayê mebesta çerçewa xebata me dimîne. Di çerçewa van herdiwan de ev ferhengoka pêşkêşkirî, ku gotin caîz be, têjika ferhengokê ye. lê hemî gotinên pêwist tê de hene, ji derva nemane.

Hêvîdar im ku bi kêrî têkilpêbiran were

Rojen BARNAS

A

aferîn: bijî
"Rustem û Cemşîd û Xalid, Hemze ya şêrê Elî
Aferîn ya **şehsiwarê** turk û rimbazê ereb"

al'al: helale, lale
"**Sunbul** bi sema tên û gulan perde dirandin
Bişkiftine **al'al** û hişîn bûne terazin"

amanc: armanc
"Bendeyê sadiq seher **amancî** reştozê xwe kir
Min bi qewlê dijminan det ber xedengan bê sebeb"

awaz: deng, sewt
"Ney dûr e hebîbê me çi feryad û fixan kin
Wê guh li zemîra dil e **awaz** çi hacet?"

ax: erd, xwelî
"Ji **axa** asîtanê **mistekî** bîn
Li daxan da bibînim xweş seba tîz"

azar: êş, eziyet, sancî
"Ahî ji derdê dil dikit herçî ku dî **azarî** çerx
Derbê li nîva dil didit lami' sifet nûbarî çerx"

B

bac: wêrgî
"**Cuhtê** Hebeşan bi turfet-ul- 'eyn
Anî qederek ji Espehan **bac**"

bal: nik, cem
"Li **bal** 'îlmê te me'lûm e ji jînê min tu meqsûd î
Fîdayê canê me dê can bit di qesda wesl û **dînê** da"

balîn: balîv, balgeh
"Da nale û ahên me ji dil seh bikirî
Wer guh bide **hindavî** serê **balînê**"

ba Xoy: bi Xwedê
"Bendeyê **ba Xoy** bivêt dê meylî sîm û zer **nekit**
Da 'etaya padişahan bê hed û ejmar bit"

bazîn: leyistin, baz dan, revîn
"**Çerx** e felek û melek **dibazin**
Şemsun we kewakibun we ebrac"
"Li ber çogan û kaşûyan ji derba Turk û Hîndûyan
Dibazim herwekî goyan dema ew têne meydanê"

behîtin: helandin
"Cewra te behîtîn û cefaya te perîtin
Qurbanî te bim guh bide carek gilehê min"

bejn-aferî: bejna ku bi naz dimeşe
"Da xef nebit bejn-aferî mey hate şehkasa surî
Mînnet ku îro dîm-durî dîsa şeraba nab da"

belazîz: gezîze, sunbula daristanê, ya kûvî
"Ku lê têt ew qebaya asimanî
Letîfa şeng û nazik wek belazîz"

belg: pel; *bnr.* li perr

benda heyderî: xişrê li ser kofiyê
"Kewkeb û qewsê qezeh lu'luê benda heyderî
Tên tewafa zulf û xalên dilrubayê rast û çep"

bend: girtî, dîl, girêdayî
"Dil bendê dava zulfekê keftî kemenda ulfekê
Hel fî yed-îl meftûnî şey ew key fe esne' ya feta"

ber ve: ber bi
"Ber ve şerqê di seher westayin
Hîndûyên rojperest in çep û rast"

ber: kevir, seng
"Çi eser dê li berî xare bikit qetreyî ab
Qelemê me bi dosê qetreyê zuha dê çi kit"

berî: sade û hêsa
"Girişme û raza berî 'arif venabin lê derî
Hetta di nêva agirî ew xef nebit perwane reqs"

berx: birca karikê, birca berxê
"Heyheya reqs û semaya te çi xweş bestiye çerx
Ku di burcê bi sema têtе li ser destê xwe berx"

bestîn: girêdan, rapêçan; *bnr.* li berx

bexşîn: 'efûkirin, dayin
"Yek bûse bexşî ewwel bi îhsan
Axir li min kir curm û xeramet"

bext: îqbal, talih
"Zuhre û 'îqda sureyya keşşifî bûn ew di şerq
Sayeya bextê me dayê ma li ser perde û nîqab"

beyhûde: bêhûde
"Kes bi dada me nepirsit gileh û dad çi kit
Te nebit dadresek beyhûde feryad çi kit"

bêgav: tim, bêwext
"Aşiqan bêgav lew kalîn ji dil tên şubhê re'd
Wan ji bala lê dibarin wek brûskan remz û naz"

bêt û ret: were û here
"Her mecala ew di cengê bêt û ret her carekê
Rast û çep de bêxitin, sed bi mizraq û qeseb"

bêvîr: nexweşê li ber mirinê, ji hêz ketî

"Herçî bêvîrê ku navê dilberê bêtin li ser
Xweş dibit hadir di gavê bê guman û
şubhe ye"
biçîn ver: li berê biçîne (deyne)
"Enqa ne şikara kes e davan tu biçîn ver
Dava ku enqa tu vedî badî hewa girt"
binoşîn: em vexwin
"Heyata dil meya baqî binoşîn da bi
muştaqî
Ela ya ey-yuhes-saqî edir kes'en we
nawil ha"
biretin: herin, biçin; *bnr.* li bêt û ret
biste: bê tirs, bê şerm, bê teklîf
"Were xanim bikuj biste bi xencer
Melê, emma bi destê xwe-y mubarek"
bişko: bişkok
"Çing-çînga bişkoan awaz û dengê zer-
goan
Sed melayik guh didin ber wê newayê
rast û çep"
bişkoj: xonçegul, xonçe
"Sehergeh endelîb mest in ji bihna werd
û bişkojan
Şubeh tûtak û goyînan dinalîn em di
firqê da"
biwar: bihart
"Weh ku bê şahid û mehbûb te umrê
xwe biwar
Karekî rabe bike weqt e ku êvar e
dereng"
biwerîn: werîne, bîne
"Veke lêvê û ji nîvê biwerîn qend û
nebat
"Ji lebê le'lê şekerbêj û ji şeker meke
behs"
bînahî: ronahiya çav, qudreta dîtinê
"Şukur bînahiya min hat û Ye'qûb dîde
rewşen bû
Bi bûya Yûsifê Misrî li Ken'anê beser
peyda"
bîz: kerahet, xweparêzî, xwe jê girtin
"Xebais-teb' e, j'ehil seg-sirişt e
Yeqîn ew ker ji canan lew dikit bîz"
bîzî kirin: hez nekirin, xwe jê girtin
"Bîzî dikit ji qencan ji remz û naz û xencan
Qedrê gulan çi zanit ? Kerbeş divêt kerê
reş"
buxçe: baxçê gulan
"Me ji buxçe ya yar zeyyinî bê pirs yek
sêvek çinî
Web'ma ceney tû centeyî elqet'eley ye
cînyeta"
butperestî: pûtperestî
"Etwarê 'işq û mestî, esrarê butperestî
Teqîrê sed rîwaret nakit ji bo kîfayet"

C

cerg: ceger
"Mehbûb û reyhan pur gulav ker kir li
min cerg û hinav
Zehra helahil bû di nav lew saqî ew cul-
lab da"
cuht: cot, *bnr.* li bac

Ç

çelek: xwarbûna wekî serê çoganê
"Êsîr kirim zulfa çelek ew horiya şubhet
melek
Tîr dan ji reştozên helek mecrûhê qewsê
purweşîn"
çenber: xelek, daîre, muhasere
"Xef da me cama kewserê şirîn-qed û
leb şekkerê
Bayê seba da çenberê hatin sema şetrî û
lef"
çendan: ewçend
"Zehrî derdê mezin firqet ciger sot ateşî
da dil
Cihê sebrê nema çendan ferec min dî di
sebrê da"
çengal: çengel
"Sur şîrînê, nazenînê, kuştime nakit yeqî-
nê
Wê bi çengala evînê dil ji min bir dil ji
min"
çeper: mewzî, sîper
"Tîr sed têne ciger sîne li ber maye
çeper
Ji dil û cergê kul û sîneyê ker-ker meke
behs"
çerx: daîre, xelek, felek
"Hin zerî ne pur sur in, serbiperr in
dêm-dur in
Min ku di çerxê we dî sebr û qerar im
nema"
çevandin: tewandina wek çenberê
"Ez dibêjim dê li min dîsa ceger sed
pare kin
Wê bi mîzan herdû şîrazî çevandin mahî
new"
çîn: xelek, badok, kurîşk
"Çin çîn kirin zulfên siya kesk etlesê
diba qeba
Îdî nîşan nabin xuya têkel kirin lazim
seba"
çogan: golf; *bnr.* li bazîn
çokar: xizmetkar
"Her serê dewlet hebit dê her di nêv
benda te bit
Herkesê 'aqil bitin dê her di çokarê te
bî"

D

dabiristin: rêz bi rêz bûn, sef girêdan
"Zengiyan cewşen vebestin pêşberî coqa
Hebeş
Dabiristin yek bi yek çûn ber lîwayê rast
û çep"
dad: hawar, edalet, medet; *bnr.* li beyhûde
dane: tene, tane
"Canê xwe meke daneyê dava ku vedayî
Ahû-sîfet ew pê hesya rahî xeta girt"
dav: dafik; *bnr.* li bend
der dest: di dest de
"Ji du'ayê qedehek der dest e
Her seher mestî meyî-nabî du'a"
derbend: bender, lîman
"Xasî teşrifa te bin derya û derbendê
ecem
Da xelatên her seher sed zerkeş û mex-
mûr bê"
destgîr: hamî, alîkar
"Destgîrê te nebit Xidrî 'înayet li qedîm
Nagehî abî heyatê bi du esker Elyas"
destûr: îzin, îcaze
"Ji ser dîmê nîqab avêt û destûra tewafê
da
Bi se'yê beyt û îhramê û min eswed
ziyaret kir"
derîn: dayin
"Qehweya telx digel zehrî helahîl biderî
Me ji destê te mibarek şeker-amîz e
xweşab"
di gavê de: di cih de, tafilê
"Xedenga firqetê re'd e dilê ew xefletê
lê dit
Dibêjim wer cebel bit ew bi ker bit wê
di gavê da"
digel: pê re, *bnr.* li derîn
dihnêrim: ji hinartinê; dişînim
"Her seher dihnêrim ez cana bi ahan ra
ji dil
Barek-el Bari bi îs'adîn 'eleyha yewma 'îd"
dijwar: zor, zehmet
"Sar dibit dil ma bi sed cewr û cefayan
zerreyek
'işq teb'et-nar e hingî dê biçît dijwar bit"
dilgeşte: dilmayî
"Dilgeşte me ji dêrê naçim kinîşteyê qet
Mîhrabê wê bi min ra wer da biçîne
Laleş"
dîdar: yê dîtî, rû, dîtin
"Kuştiyên dîdar û dînê bê xeta her deh-
sed in
Her seher dîsa ji nû va têne kêrê sed
celeb"
dîl: esîr
"Dîl me hezar in te di bendê we lê
Leyse lena 'enke mecalu bedîl"
dîm: dêm, *bnr.* li bejn-aferî
dîn: temaşe, dîtin, *bnr.* li bal
dojeh: cehenem
"Ger ji wê horî siriştê 'işweyek îzhar bit
Dê bibit narî Xelîl-ul-lah û dojeh sar bit"
dos: dews; *bnr.* li ber

E

eger: heke
"Bi Qur'anê bi ayatê eger pîrê xerabatê
Bibêjit secde bin latê murîdên wî dibin
qatî"
Ehremen: xwedayê tarî û xerabiyê yê
zerduştiyê
"Ehremen te'lîmê dabû Ebyedî dest tê
hebû
Pur bi vê te'lîm û rayê hatibû çûbû
xîtab"

ejmar: hejmar
"Lê şehîdên te bi ejmar bi xencer kuştî
Hê neçû xûn ji birînan sed û heftad û du leş"
endaze: qiyas, pîvan, usûl
"Remzên te di canan ne bi endaze di raz in
Heryek bi hezar reng rewanê me dixwazin"
er: eger
"Ji Hafiz qutbe Şîrazî Mela fehm er bikî razî
Bi awazê ney û sazê bibin ber çerxê perwazî"
Erjenk: pirtûka wêne ya Manî pêxemberê îranî
"Bi sîmavê bi zêravê tu rojê neqşekî bavê
Ku da Erjenk ji wê navê li ber rojê nebit perde"
erzen: erzêng, çene
"Katibê neqşê qudretê zêrî reşandî ser xetê
Erzen û dîm û cubhete pê neqqişand û kir nuqet"
eşkere: aşkera, aşîkar
"Belko dîwar bi guh bin bi Xwedê kî bi Xwedê
Bi tu rengî nekirî eşkere esrarî hudûs"
ev reng: bi vî awayî
"Hat der ji burc û penceran dil girt û da ber xenceran
Ev reng e halê dilberan lew 'aşiqan xûn bûn ceger"
evistin: evîn
"Agir di ab û gil diket qelban ji qelban hil diket
Metqeb di can û dil diket daîm evistin karî çerx"

F

find: mûm
"Fîraqa dilbera rind e behîtim ez wekî find e
Musilmanik di rê min de xeber bit balî sultanê"
fira: yê pirr an zû difire
"Me û nesîm xweş pence têkra wê diçîn wek teyr vêkra
Behsê zulfa yar pêkra bûrî 'işqê pur fira ye"
firişte: melek
"Hûr û firişte kê weh dîn nazik û xob û sur şîrîn
Dîmê nimûne ber bikîn sûretê çîn numa xelet"
fûr bûn: fûrîn, kelîn, bilqîn
"Her derê ne'lê feres şubhet boraqê vêkevit
Çeşmeyê heywan ji ew erdê mubarek fûr bî"

G

gaz: kelbetan
"Serwî-nazê serfîrazê şubhê zêr remz mecazê
Dame ber çakûç û gazê dil ji min bir dil ji min"
gazinde: gazin, gazinc
"Şakîssîlahî her dem bi kuştina Melê bit
Gazindeyan ji kê kim, ji kê bikim şikayet"
gerçî: herçend
"Şerhê halê min Mela narit beyadê hê temam
Vê sewadê gerçî her dem jê birin sed întîxab"
gerd: xwelî, toz
"Suhtim ez pêta evînê têk biwam gerd û heba
Inne lî ayatî sidqîn kane fî haz-en-neba"
gerden: cihê sîng û stû digihîjin hev
"Wê şepalê misk-xalê dîmdurê gerdenşemalê
Cebheta biskan sema lê dil ji min bir dil ji min"
gestin: gez kirin
"Gestîme xelq û 'eqrebê mest im ji şewqa xebxebê
Tali' tinê me d'kewkebê îro 'eqarib têne der"
geşt: gerr, seyran
"Buxçeya sorgul di geş tê çîçek û reyhanê reş tê
Dilrubayan têne geştê sunbulan ta ta sema ye"
gêra: guhart, guhirî
"Feyza 'ulûmê hikmet cama sedef ku gêra
Me j'destê muxbeçan dît bi mishef û bi ayet"
gil: herî
"Her gil û seng dibitin zêr bi tedbîrê hekîm
Qabiliyet ku nebit hikmetê ustad çi kit"
gileh: gilî, şikayet; *bnr.* li behîtin
girtî: hebsî
"Dilberê serdarê xûban ez nizam agah heye
D'hebs û zîndanê esîr girtiyê dermande ye"
go : gog; *bnr.* li bazîn
goş: guh
"Goşî bi 'amê me de terkî mudamî me de
Ekserûhum fi xuma exlebûhum fî 'ema"
goyger: gobaz, yê xweş bi gogê dileyize
"Textê di mîr û begleran meydanê coqa goygeran
Eslan û cotê meyxuran mey dan şeraba saxerê"
goyîn: cureke balinde ji malbata pepûkê; *bnr.* li bişkoj
gulav: ava gulan; *bnr.* li cerg
gunbed: qube
"Wê bi sed pencereyan daye şu'aya qidemî
Gunbedî işqê li ser kursiyê dewwarî hudûs"

H

heçî: herçî
"Heçî firqet nedî hîcran nebê min dax û key lê ne
Ji bil derbê di hîcranê fîraqa rûh û can kê da"
heç wekî: herwekî
"Secdeya ber eswedan nadim bi sed hec-ekberan
Sond bi wan zulfan û xalan heç wekî bêjim we ye"
hela: hê, hêja, hele
"Pur min ji vê çerxê Mela kêşane afat û bela
Ebleh bibînim wî hela herçî ji dil bit yarî çerx"
hema: tafilê
"Teşbîhê bi cedwel me di nêv ateşî işqê
Dil qelbê heqîqet bit û iksîrê hema girt"
hempa: emsal
"Li min pirsek bi dildarî dibit hempayê dîdarê
Vewestayim di ferwarê li 'ebdê xwe ke fermanê"
henarîn: şandin, hinartin
"Qasid bi meqsûda me hat ba mujde û emr û berat
Nîşan hinarîn hem xelat şehzadeya gulgûn qeba"
heriftin: roxandin
"Lew heriftim ez ji meylê şubhetê sihlê û seylê
Muhbet û 'işqa di Leylê ez kirim yekser pilox"
hevdeng: emsal
"Zerîfê nazikê şengê sifethorê perîrengê
Bi rojê ra tu hevdengê du reştozên siyehrengê"
hevotin: fêr kirin
"Hostayê 'işqê dil hevot ser ta qedem hingî disot
Remza en-el-Heq her digot bawer bikin Mensûr e dil"
hey û hey: timî û daîm, hê jî
"Qedehek taze ji 'işqê di ezel da me hekîmê
Jê dinoşin hey û hey hê bi xwe cama me lebaleb"
hilê: (roj) hilê
"'îd e û hebîbê nezr e lê yan dê bi qurban bî Melê
Ya Reb bibînim roj hilê sikkîn di dest qessabê da"
hindav: raser; *bnr.* li balîn
hingaftin: lêdan, îsabet kirin
"Kûsê ku hingaft bi şahî li text

Padişehan neqdî rewan dan xerac"
hingî: ewçend; *bnr.* li hevotin
hir: hire, vira, vê, vêder
"Er ne hudhud ji Seba bêt û wekî bayê Seba
Dê ji hir ku bigehit dest ve peykê heremê"
hol: topa ji kulav an ji potik çêkirî; binêre li gogê
"Mîr û Kurmanc li holan qederekî westane
Lê di nîvê bi sef û tîpê ereb hatine ceng"
hosta: osta; *bnr.* li hevotin

J

jehrî: bi jarî
"Zulfên bi tew şîrîn leban jehrî ne şubhet 'eqreban
Lê min ji biska pur girî îro tinê girtin du ta"
jeng: zeng
"Newaya mutrib û çengê fixan avête xerçengê
Were saqî heta kengê neşoyin dil ji vê jengê"
ji rengê: mîna, wekî, bi mislê
"Me ra j'ewwel çi bir xamê kişand axir bi bednamî
Ji rengê Se'dî û Camî ji şuhret pê hisîn 'amî"
jih: têla sazê muzîkê, rûdiyê zirav
"Ger şubhetê perwane di bezmê te çi sed ger
Sed nale hezar rengî wekî çeng û jihê min"
jiha: ejdeha
"Zinhar e kesê dest bibit erqemê serwê
Bê 'işweyê le'lan ne bi teslîm jiha girt"
jî: umr, temen
"Muhbet û mihnet di zor in hub dibêm bê şek bela ye
'Umr û jî xweş pê diborin sotin û derd û cefa ye"

K

kalîn: nalîn; *bnr.* li bêgav
kan: xezîne, ciyê maden û xwê jê derxistinê
"Kan bi gewher çi bikit gewher eger pak nebit
Tu besîret te nebit sîretê ecdad çi kit"
karsaz: jêhatî, yê ku kar pêk tîne
"Sed baziyan ev huqqebaz tînit bi hîle karsaz
Geh geh ku naz e û geh niyaz sehhar û pur mekkarî çerx"
kas: piyan, kase
"Herçî rengê te bivêtin xwe bibinî lîllahî
Nezerê wer bide kasê çi xweş ayîne ye kas"
kaşû: kaşo, darê serkaşo yê çoganê; *bnr.* li bazîn
kemend: tayê serî bi hilboq; *bnr.* li bend
ker kirin: perçe kirin; *bnr.* li ceng
keyber: kêra mezin, birîn
"Min di dil kovan hezar in dax û keyber bê hisab
Mihneta werdên bi xar in wên di dil da sed nîşab"
kezeb: cegera reş, mêlag
"Xefletê ew keşşifî şîr dest bi dest hatin ceger
Go xebînet ya Mela miskîn Melê ker kir kezeb"
kêmxew: qumaşê qedîfe ku xew (pûrt)ên wî kêm in
"Nazik letîf gerden zerîf lebsê şerîf kêmxew qedîf
Min dî bi wext ew nîk-bext îro li text fexfûrî bû"
kilox: qafê serî
"Dest nehêlim ez ji dînê şubhê Ferhad û Şîrînê
Wer ji ber 'işq û evînê min di rê çit ev kilox"
kok: xweşik, bi edeb, mukemel
"Tu bimeş kok bi ser derê qesrê
Bi xwe kokî li şah û qeyser ke"
kovan: derd û hesret; *bnr.* li keyber
kûre: hêtûn
"Fa'ilek lazim e da fi'l û eser peyda bit
Ger tu heddad nebit kûreyê heddad çi kit"
kûze: cêrê avê
"Tu şerabê bi xerabê bi nehingan deh demî
Dê kifayet bi çi rengî me bikin kûze û tas"

L

lê miştin: tê gevizandin
"Bi derbên xenceran kuştin bi xwîna sohrî lê miştin
Di çîna sunbulên qişt in me dil pur misk û mawer de"

M

meger: wisa ku, halbûkî
"Meger şîrîn bi wê şîraniyê bû
Ela şems-ul melahet qed tuşarek"
meyfiroş: şerabfiroş, meyxanecî
"Muxbeçeyên meyfiroş her seherê tên sema
Badexwiran noş noş mane li dorê cema"
misrî: şûrê destkariya Misrê
"Xencer û tîr û teber barîn şibih berq û brûsk
Misriyan lamî' ji elmasan didayê rast û çep"
mist: kulmekê, kulmek bi dev re; *bnr.* li ax

N

naçar: bêçare
"Hey'eta keyf û kemê bê keyf e keyfa arif e
Dê bimînit ger nebit naçar bê tiryak rûh"
napak: neqenc
"Cami 'işqê paki rûhani tuhûra batin e
Ê nenoşî her we ma hetta ebed napak rûh"
neşêm: nikarim
"Mey ber kefê meşha sefê soza defê da qerqefê
Husna li dêm wesfan neşêm herçî dibêm jê dûrî bû"
neynik: eynik
"Gerçî her daîm ji mihrê neynika dil bedr e min
Wek hîlala subhe têm ez carinan bim napedîd"
nihe: niho, niha
"Te divê dawî birî bit nihe da
Bibirim ser bi du enguşt meqes in"
nima: nîşan dan, temsîl kirin; *bnr.* li vê ra
noş bit: afiyet bit
"Herkesê camê ji destê wê binoşit noşî bit
Ê ji wî destî nenoşî zehrî bit lê ew medam"
noşîn: vexwarin; *bnr.* li napak
nuhtin: îsabet kirin, hingaftin; *bnr.* li suhtin
nûbar: berê nû teze, cureke kevanê bû ku pê çend tîr bi hev re dihatin avêtinê.
"Gezmeyek qewsê şevîn aşiq bi nêva dil kevit
Dê ji can destan bişot xasma kevan nûbar bit"

P

payan: dawî
"Husn û cemalê canan nadêritin tu payan
Herçî nebit bidayet esla nehin nihayet"
pehnî: pehnayî, rastayî
"Pehniya wê çerx û dolaba dinê
Nisbeta erbabê 'irfanê xelet"
pencere: pace, şibak
"Wê bi sed pencereyan daye şu'aya qidemî
Gunbedî işqê li ser kursiyê dewwarê hudûs"
pergar: pergela xêzkirina çenberê
"Kes dî li lewhê sîne qet neqşek ve hatî bê xelet
Herdem ji nû yek taze xet tavête der pergar xet"
perhîz: xwe parastina ji hin xwarin û vexwarinan
"Şem'ê ser nûr nadirit ger ew nekit perhîz dil
Zewqê cama işqê nakit ger nekit îmsak rûh"

perr: polik û pereyên xişirê xemilandinê
"Şetrî û zulf û belg û perr hemyan li dêm de'we û şer
îlan li sewa bûne ger 'eqreb xuyan ez her teref"

perwane: perperoka li dora çirayê digere, aşiq; *bnr.* li berî

pertew: ronî, purtew
"Heyf di qeyda xak û gil bit arifê çalak rûh
Dê mucerred bit ku pertew dit ji nûra pak rûh"

peyda: hasil; *bnr.* li bînahî

pêt: alav
"Brûska batinî da dil di pêtî sîne wê wer bû
Ku dê bêtin tebîta dil di nav wê nar û pêtê da"

pilox: bizotê agir
"Lew heriftim ez ji meylê şubhetê sîhlê û seylê
Muhbet û 'işqa di Leylê ez kirim yekser pilox"

pîrê muxan: pîrê meyxanê, serekmelayê zerduştî
"Xizmeta pîrê muxan dê kit kesê meq-sûd e mey
"Şîşe û cama zucacî yê divêt dê ret Heleb"

poşîn: pûşî giredan, xêlî kirin
"Ji wê camê dinoşim ez
Seher lew ney li hoş im ez
Ji 'amê lê dipoşim ez
Bi can her lê dikoşim ez"

pur sur: cazib, dilkêş
"Hin zerî ne pur sur in ser bi perr in dêm dur in
Min ku di çerxê we dî sebr û qerarim nema"

pur: pirr, gelek; *bnr.* li cerg

Q

qe: hîç
"Ji lebê le'lê şeker yar qe nekir pursa Melê
Misriyan gezme reşandin ku kişandine elmas"

qeyser: împarator, kayzer, çar; *bnr.* li kok

R

rimbaz: leşkerê bi rim şer dike, hostayê rim bikaranînê; *bnr.* li aferîn

rîşî: gulik
"Netrik û tayên bi rîşî ê di zêr in pê ve wîşî
Min du fêris dîn di pêşî mirwet û insaf yox"

ruswa: rezîl, bê îtîbar
"Ruswayê 'işqê tenha ne ez bûm
Kes dî zemanan hub bê melamet"

S

saye: hîmaye, alîkarî, siyanet, sî; *bnr.* li bext

seng: ber, kevir; *bnr.* li gil

serbiperr: ya ku tûncik û temorîk bi perrikê zêr in; *bnr.* li pur sur

sermal: pêçeya li serî tê pêçanê.
"Sosinên taze û muşkên walan
Bes perîşan ke li ser sermalan"

serw: selwî; *bnr.* li jiha

seywan: sîwan
"Erzê halê min bigota yê bi 'inwanê edeb
"Asîtan bikra ziyaret çetr û seywan û tunab"

sêgah: cureke meqamê muzîkê ye ku zuhdeke xurt û hizneke aşkere distirê.
"Lîllah were saqî bi du caman me ciwan ke
Mutrib bi defê ra bide sêgah û şebabê"

sîne: sîng, dil
"Rast û çep têne ceger sîne kulab
'Er'erên şengî dilestin çep û rast"

suhtin: sotin, şewitandin
"Bi narê firqetê suhtim ji ferqê ser heta pê da
Xedenga xefletê nuhtim ji berqa lamî'a tê da"

sunbul: simil; *bnr.* li geşt

suxte: feqeh, şagirt
"Go suxte murada xwe ji min telbe ke îro
"Min go ji kerîm telbe û daxwazî çi hacet"

Ş

şahbaz: bazê spî
"Ew dilê min wek kebûter nabitin kes lewme ket
Lew di vê torê we da keftî me dîn sed şahbaz"

şahîn: şahbaz
"Teyrê dil bê tem'ekî nayête dest şehza-deyan
Qûşçiyê şahîn di destê dê dibê azar bit"

şahnuşîn: şaneşîn, balkon
"Şahnuşînên nazikan zayi' mekin
Da nebîni dil bi xanê xelet"

şehsiwar: şahê siwaran; *bnr.* li aferîn

şek: lêdana bi çoganê
"Mislê goy bê ser û pa bûme li ber derb û şekan
Lew bi çoganê cefa ya xwe ji dil hûrî kirin"

şeng: bi kêf, bi şipil; *bnr.* li belazîz

şepal: bejna lihevhatî û xwînşîrîn, ferxê şêr
"Xwîn ji dil co co rewan tê wek 'eqîq û erxewan tê
Lê ji dest selwa ciwan tê ew şepala şeng û şox"

şetrenc: setrenc
"Di meydanê şîrîn xencan bi çerxên mislê şetrencan
Turaba ber piyê qencan zubad û 'enbe-rên gerd e"

şîret: nesîhet
"Xelqno li min kin şîretê ew dilbera zêrîn kemer
Min dî di halê xefletê hat der ji burcê wek qemer"

şîşe: şûşe; *bnr.* li pîrê muxan

T

tar: çenbera pehn a ji dep an metal; tara deholê
"Tu ji ber perdeya wehmê were der da bibihî
Çi newa têt e bi sed nexme ji ew tarê hudûs"

teba: tev de
"Sebr û qerarim ku bir can û ceger hûr dikir
Zulmê we reng kî dikir can dibir û dil teba"

tenha: tenê, xalî; *bnr.* li ruswa

tepandin; bi serî de anîn, tûşî kirin; *bnr.* li wer ne

terazin: mêrg û çayira li keviya; *bnr.* li al'al

tewizandin: givaştin, xemilandin
"Nesrîn û binefşe tewizandin
Mawerd direşand şûşeî 'ac"

teyîn: tewîn
"Tiliyên nazik şemalîn min li ser çehvên xwe malîn
Talibê werdên bi xal în dil di vê fikrê teya ye"

tê werbûn: çeng kirin, êrîş kirin
"Cin û teyyarek me dî wer bû di min winda kirim
Dame ber pence w kulaban hilfirandim wek 'uqab"

têkel kirin: tevlihev kirin
"Wajîgûn dewrê numa min çerx û bayê lewleban
Kewkeban seyra muxalif girt û têkel kir hîsab"

tinê: tenê; *bnr.* li jehrî

tîp: deste leşker, deste siwar; *bnr.* li hol

tu: hîç; *bnr.* li kan

tundî: tîjî, tûjî (gurr)
"Da me şehzade bi destê xwe mubarek qedehek
Ne xubarek ji xumarî û ne tundî û ne xeş"

tûle: cewrik, dêlik
"Ku tûlê asitanî dûr nekî êdî ji dergahê
Ji ba Xwo vî rucû nakîn di babê lutt û rehmê da"

tûtak: tûtî, dûdû
"Sehergeh 'endelîb mest in ji bihna werd û bişkojan
Şubeh tûtak û goyinan dinalîn em di firqê da"

U

umid: hêvî

"Bi umîda te humayê ne Melê tûr veda
Wer temaşayê cihan bûye hemî tûr û şebek"

V

vajî: ters
"Munqelib min dî menazil vajî ew seyrê dikin
Yek bi yek xwîn jê dibarin ateş û lem' û şîhab"
ve: ecêb, veh
"Ve Melê sur periya hûrî sifet
Sed melek destî be dest in çep û rast"
vebestin: xwe rapêçan
"Zengiyan cewşen vebestin pêşberî coqa Hebeş
Daberistin yek bi yek çûn ber lîwayê rast û çep"
vejîn: ji nû ve jîn
"Ji remza dilberê dîsa li min hatin vejîn derd e
Di lebsê tariyê min dî xwiya bû ew siyah-çerde"
vemal: bimale
"Zulf çûne ser nûra zelal carek were bayê şimal
Biskan ji ser dêmê vemal zulfan ji ber cotê esed"
vewestan: sekinîn, rawestan; *bnr.* li hempa
vexwendin: dawet kirin
"Bi tûlên asitanî ra vexwendim mîr bi dergahê
Bi vî çavî hebîb dîtim şukur ev şefqê Mewlê da"
vêk ra: pê re
"Zuhre rengê mal û xurşidê ji bala wê nima
Lew du kewkeb çûne vê ra îstiwayê rast û çep"
vêk ketin: yekdîger bûn, bûne yek
"Vêk ketin şems û zuhel îro di burca 'eqrebê
Seyf çû destê merîxê mulkê dil lew bû xerab"
vêkra: bi hev re, bi hevûdu re
"Bi werdan zeyyinîn gulşen çîmen da lale bişkiftin
Binefş û çîçekan vêkra şefeq da yek di rewdê da"
vi : bi
"Şox û şepala meyperest ew zalima hişyar û mest
Vê nameyê xef dî vi dest fî teyyiha neşrun-neba"

vîn: îrade
"Husn û cemalê xwest evîn vêkra di yek zatî civîn
Nûra qedîm bû 'işq û vîn wan li êk naz û 'işwe da"

W

wajîgûn: berevajî, bê oxir; *bnr.* li têkil kirin
we: weha; *bnr.* li pur sur
weh ku: wisa ku; *bnr.* li biwar
werhatin: gevizîn
"Bi dama muhbetê bend im xedenga fîrqetê dil nuht
Bi şubhê murxê nîm-besmel di hev wer têm di xwînê da"
wer ne: heke na
"Setweta Leylê yeqîn Mecnûn tepand
Wer ne Qeys nakit beyabanê xelet"
westan: muhlet dan, navbir, man, rawestan
"Ber vi şerqê di seherê westayin
Hindûyên rojperest in çep û rast"
wêran: kambax
"'Alemek wêranî zulfên te ji rengê 'enberê
Çerx û perwazê didin carek li bayê rast û çep"
wîşî: gûşî; *bnr.* li rîşî

X

xak: erd, ax
"Da di çeşman min werîna xakê her wek tûtiya
Ya hebîb pê lê nihayî baniya wê ew turab"
xal: nuqte, deq
"Bi xalên werd û nesrînan ji Qudret xet kişandî lê
Bi terha nêrgiza 'êlî sehergahan nesîm lê da"
xasma: nemaze; *bnr.* li nûbar
xemrevîn: ya xemên meriv direvîne, yar
"Xema 'işqê perihtim ez hebîba xemrevîn kanê
Seraser têk behîtim ez ji derdê firq û hîcranê"
xêlî: pûşîya ser rû
"Li ber rojê bibit xêlî binêrim qameta 'êlî
Qedîf û zerkeş û têlî zebad û mîsk û 'enber da"
xunav: aviya li ser gul û giya
"Li gulên tey' terr û nazik ku seher girtî xunav
Di ebarîq û qinînan ji hesed suhtî gulab"
xwe spartin: tewekul, îtimad
"Kor e xwe nasipêrit carek bi dest delîlan
Ebleh çi kit tewafê nabînitin berê reş"

Y

yeksan: beranber, wekhev
"Ê bi Xidrî ra divêt ava heyatê bit nesîb
Dê bi se'y û cehdê yeksan bin li bal wî roz û şeb"
yekta: bê emsal, li ser tayekî
"Nisbet perî zîba ye ew wek nêrgiza yekta ye ew
Ya men rea xillî fe hel yuşbî bî şey'în qameta"

Z

zehr: zar, uslûba peyivînê
"Bi zehrê xwe î şerîf xwendim ku xizmetkarî dêrînî
Te pur cewr û cefa dîne silûk û se'y û cehdê da"
zend: milê jêrîn, ji enîşkê heta qevdika dest
"Wan dest û zend û sa'idan mey dane şeyx û zahidan
Mestî bi çeşmê şahidan ew nêrgiza seyrab da"
zengar: kesk, sewz
"Herfên ji qudret nuqte pur madarê hewza le'l û dur
Ev rengî kê dî weh bi sur qudret-nimûn zengar xet"
zengî: zencî; *bnr.* li vebestin
zerbaf: qumaş an perçeyên ji hevdayên zêr têkel
"Zulfa siyah 'enber bike xemlê ji zêrê zer bike
Zerbaf û dîba ber bike misk û gulavê lê reşîn"
zerbav: kanarya
"Reyhan û sunbul tê hene sed çîçek û gul tê hene
Zerbav û bulbul tê hene ew baxçeya gulzar xet"
zergo: guharê zêrîn; *bnr.* li bişko
zerkeş: li ava zêr xistî
"Wer guh de çeng û nayê şîrîn ku bên semayê
Camê binoşe vê ra çi sade û çi zerkeş"
zêrav: ava zêr
"Bi sîmavê bi zêravê tu rojê neqşekî bavê
Ku da Erjeng ji wê navê li ber rojê nebit perde"
zînhar: eman ha!; *bnr.* li jiha
zîwer: xişir, tiştên xemlê yên ji zêr
"Zêr û zîwer dikirim celbê qulûban haşa
Husn û sur zatî nebit qametî meyyad çi kit"
zox: zoxav, kêm
"Ah û oxên min ji dil tên lê ji ber tîra qizil tên
Yan ji kovanên di kul tên jê dizêt her xwîn û zox"

(dumahîka *Termên rojname û rojnamevaniyê*)

raxistina rûpelan	sayfa düzenleme	mise en page	make-up, making-up, lay -out
montaj	montaj	montage	setting
sekreter	sekreter	secrétaire	secretary
beşdar	katılan	participant	participant
beşdarî	katılım	participation	participation
tevkar	katkıda bulunan	contribuant	contributor
tevkarî	katkı, katkıda bulunma	contribution	contribution
hevkar	işbirlikçi, iş arkadaşı	collaborateur	collaborator
hevkarî	işbirliği	collaboration	collaboration
xwudan, xwedî	sahib	propriétaire	proprietor, owner
Xwedê, Xuda	Tanrı, Allah	Dieu	God
wergerandin	tercüme etmek tercüme	traduire	to translate
werger/wergerandin	tercüme	traduction, action de traduire	translation
wergêr	mütercim, çevirmen	traducteur	translator
wergerandî	çeviri, çevrili	traduit	translated
wergêrî	çevirmenlik mütercimlik	métier de traducteur	translatorship
tercuman, paçvan	tercüman	interprète	interpreter
paçve, tercume	tercüme (tercümanlık)	interprétation	translation
tercumanî, paçvezanî	tercümanlık	interprétariat	interpreting
arşîv	arşiv	archive	archive
rast kirin	düzeltmek, tashih etmek	corriger	to correct, to read (proof)
rastkirin	düzeltme, tashih	correction	proof-reading
rastker	düzeltici, tashihci	correcteur	proof-reader

JI PIRSÊN GRAMERA KURDÎ

Mîr Celadet BERDIRXAN
& Roger LESCOT

KETINA FONEMAN Û SIVIKBÛYÎN*

Yek ji xasiyetên zimanê kurdî ew e ku timî sivikbûyîn û weciziyê digere. Ev meyl li nemaze di hevoksaziya (sentaksa)1 vî zimanî de tê dîtin. Emê di paragrafên jêrîn de bibînin ew çawa xwe di qanûnên fonetîkê2 de nîşan dide. Her gotinekî kurdî, bi veguherîneke xwezayî (tabiî), hingî diçe kurtir dibe, hin bi hin hejmareke ta mimkin mezin a dengên xwe davêje, ta ku bibe yekîteyî (yekheceyî). Ev veguherîn geh bi avêtina hin elemanan, geh bi vekişînê3 dibe. Emê yek bi yek li van her du awayan binêrin.

KETINA DENGDÊRAN

Em dizanin ku dengdêrên e û î, gava ku nêzî dengdêrên dirêj bin pirîcar dikevin. Va ne hin mînakên (mîsalên) din ên ketina dengdêrên kurt û dirêj:

Rizyang, giyayek, ji bo *rizyanik*.
Dargering, giyayek ku xwe li daran dipêçe, ji bo *dargerînek*.
Argûşk, keviyê paşîn ê çena jêrîn, ji bo *alîgûsk*.
Parxan, ji bo *parûxan*.

KETINA DENGDARAN

Pirîcar çend dengdar bi hev re dikevin ji bo ku gotin siviktir bibe:

a) Di nava gotinan de.

Mînak:	*Desgeh,*	ji bo	*destgeh.*
	Domam,	ji bo	*dotmam.*
	Desmal,	ji bo	*destmal.*
	Cênik,	ji bo	*cêndik.*
	Biçeng,	ji bo	*binçeng.*
	Cihar,	ji bo	*cehwar.*

b) Di dawiya gotinan de. Gelemparane ji her du dengdarên dawî ya diduyan winda dibe.

Mînak:	*Yekşem,*	ji bo	*yekşemb.*
	Por,	ji bo	*port.*
	Ben,	ji bo	*bend.*
	Berçav,	ji bo	*berçavik.*
	Erzîn,	ji bo	*erzînik.*
	Gir,	ji bo	*girs.*

Lê çend mînakên ketina dengdara pêşî, ya ji her du yên dawiya gotinê, jî te dîtin:

Mînak:	*Zengelok,*	ji bo	*zengelork.*
	Pêpik, derece,	ji bo	*pêping.* (ji pêpeling).

KETINA KOMÊN FONEMAN. Di gelek gotinan de, dengdêr an dengdarên bi serê xwe na lê çend fonem bi hev re winda dibin. Guhêrandinên wilo gelemperane dogitinên ku sê an bêtir kîteyên (heceyên) wan hene de xwe nîşan didin û dixwazin ew bikin du - an sê kîteyî.

Mînak: Di dawîya radera (infinitiva) lêkeran (fiîlan) de - *ayîn dibe - an.*

- *ihan*

Nêrîn,	ji	*nihêrîn.*
Gurçik,	ji	gurçîlik.
Ar,	ji	*agir.*
Tevnepîrk,		
tora pîrhevokê,	ji	*tevna pîrikê.*
Zêrker,	ji	*zêringer.*
Parsû,	ji	*peransû.*
Mestir,	ji	*mezintir.*

Vekişîn. Emê fonemên vekişînê di du koman de ji hev veqetînin:

a) ên ku berhemên rasthatinên tesadufî (daçek û pronav, pêşlêker û lêker, hwd.) ne.

b) ên ku bi awayekî timî di nav gotinan de xwe nîşan didin. Encama wan hemûyan ew e ku hin komên sabît ên ji dengdêran (gelemperane yên kurt) û ji dengdaran pêkhatî winda dibin, cihê xwe ji dengdêrên dirêj ên yekta re dihêlin.

Di tabloyên jêrîn de me teşeyên (formên) ku di hin devokên çiyayî yên bi awayekî giştî kevnaperêztir (Botan, Hekarî, Behdînan û heta Tor Abdîn) de mane û peyvên devokên deştê dane ber hev. Hejmar û lihevkirina van mînakan wisa ne mirov dike teoriyek çêke û bêje ku ev veguherîn di pêşveçûna sîstema dengî ya kurdî de qûnaxek nîşan didin.

Nivîsarên klasîk ên kevn ên li ber dest kêm in û kêm faîde ne ji bo teyîda vê teoriyê: em hê li hêviya çapên wan ên zanistî ne û ji xwe di wan de gelek peyvên erebî û farisî hene.

a, yek di şûna komên *-eh-*, *-we-*, *-ehe-*, *-ehi-* de xwe nîşan dide.

Mînak:	*Kanî,*	ji	*kehnî.*
	Patin,	ji	*pehtin.*

Danû, ji *dehnû.*
Daşik, ji *dehşik.*
Canî, ji *cehnî.*
Ra, ji *reh.*
Bajo, ji *behjo.* (fermana *ajotin*).
Bavêje, ji *behvêje.* (fermana *avêtin*).
Bawer, ji *behwer* (bawer kirin).
Şar, ji *şehir.*
Panî, ji *pehnî.*
Paîz, ji *pehîz.*
Fam, ji *fehim.*
Xastin, ji *xwestin.*
Xwar, ji *xweher.*
Par, ji *behir.*
Tal, ji *tehil.*
Çav, ji *çehiv.*
Pan, ji *pehin.*

ê, yek şûna komên *-eh-*, *ehi-*, *-ey-* digre.
Mînak: *Rê,* ji *reh.*
Bêvil, ji *behvil.*
Şê, ji *şeh.*
Rêl, ji *rehil.*
Avêtin, ji *avehtin.*
Mêvan, ji *mehvan.*
Bêtir, ji *behtir.*
Rêtin, ji *rehtin.*
Çêlek, ji *çehlek.*
Pê, ji *pey.*
Kêf, ji *keyf.*
Elêh, ji *eleyh.*
Hêv, ji *heyiv.*
Mêw, ji *meyiw* an *mehiw.*

î, yek şûna komên *-ih-*, *ihi-* û *-iyi-* digre.
Mînak: *Tirî* ji *tirih.*
Bî, ji *bih.*
Cî, ji *cih.*
Pêçî, ji *pêçih.*
Sipî, ji *sipih.* (heywanek wekî *kêçê*)
Sîwan, ji *sihwan.*
Sî, ji *sih.*
Dîtin, ji *dihtin.*
Bibine, ji *bibihne.*
Rîtin, ji *rihtin.*
Mî, ji *mih.*
Tî, ji *tihin.*
Mîvan, ji *mihvan.*
Gilî, ji *gilih.*
Bîn, ji *bihin.*
Dîn, ji *dihin.*
Hîv, ji *hiyiv.*

Koma *-hi-*, di destpêka gotinan de gelek car dibe *î.*

ŞANEK I. Dixuye ku koma *-eh-* geh dibe *a* geh *ê.*
ŞANEK II. Teşeyên paralel, destpêkî (îptidaî) an vekişî, ku di tabloyên jorîn de tên dîtin, wekî mehvan û mihvan, ku dibin mêvan û mîvan; heyiv û hiyiv, ku dibin hêv û hîv, tên îzah kirin ji ber ku e û i bi hêsanî şûna hev digrin an cih diguhêrin.

Mirov dikare bibîne ku buyerên vekişîna peyvên biyanî yên ku ketine nav kurmancî eynî wekî yên gotinên bi eslê xwe îranî ne. Wekî di gotinên fehm de. keyf, eleyh. Mînakên wila di lîsteyên jêrîn de jî tên dîtin.

o, yek dikeve şûna komên *-uh-*, *-we-*, *-wî-*, *-wi-*, *-ihu*, *-weyi-*.
Mînak: *Gotin,* ji *guhtin.*
Ronî, ji *rihnî.*
Ronahî, ji *rihnahî.*
Cot, ji *ciht.*
Sotin, ji *sihtin.*
Ordek, ji *werdek.*
Go, ji *guh.*
Sond, ji *swind.*
Kor, ji *kwîr.*
Goz, ji *gwîz.*
Stiro, ji *stirih.*
Ajotin, ji *ajihtin.*
Movik, ji *mihvik.*
Motac, ji *mihtac.*
Don, ji *dihun.*
Bost, ji *bihust.*
Borîn, ji *bihurîn.*
Xong, ji *xweying.*

û, yek ji komên *-wî-* û pirr kêm car, ji *-ih-* tê.
Mînak: *Dûr,* ji *dwîr.*
Kûr, ji *kwîr.*
Qûz, ji *qwîz.*
Xûn, ji *xwîn.*
Xûşk, ji *xwîşk.*
Hûr, ji *hwîr.*
Stûr, ji *stwîr.*
Tûj, ji *twîj.*
Şûr, ji *şwîr.*
Şûjin, ji *şihjin.*

ŞANEK I. Koma *-ih-* dikare him *o* him *î* bide wisa jî, *-wî-*, ku piranî dibe *û*, carna *o* dide.
ŞANEK II. Peyvên tabloyên jorîn bi piranî ji rehên îraniya kevn tên û di wan de konmên degdêr û dengdar hebûn, û me di mînakên jorîn de vekişîna dûr, dîtin, kanî, hwd. tenê dengdêrên dirêj hebûn.

* Ev bend ji pirtûka *Grammaire Kurde,* Emir Djeladet Bedir Khan & Roger Lescot, Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris, 1970, hatiye wergerandin.
1.hevoksazî (sentaks): rêza gotinan di hevokê (cumlê) de; awa û rastekên (qaîdên) çêkirina hevokan.
2. fonetîk: beşê zimannasiyê ku bi pirsên foneman (her yek ji dengên ziman) mijûl dibe. Fonemên kurmancî di alfabeya kurdî ya latînî de bi 31 tîpan (herfan) tên nivîsîn. 8 ji wan dengêr in: *a, e, ê, î, o, u, û.* 23 ên mayî dengdar in.
3.vikişîn bi mana contraction, çûn ser hev, kurt bûn, kişan ser hev hatiye bi kar anîn.

JI NAMEYÊN XWENDEVANAN

Xwendevanekî *Kurmancî* ji navçeya Midyadê, navên hin gîyayan şandine.

karî: Giya ye, reng kesk, bejn 30 cm, sapê wê pan e, nîvgera wê 2 cm ye. Pelên wê wekî yên darê ne, tên hişk kirin û tevî xwarinê dikin, tama goşt dide, bi xavî tama wê tûj e; li çolê tê dîtin (li gor Eleşkîrtî).

tirşok: Giya ye, biharê der diçe, bi xavî tê xwarin, tama wê tirş e. Reng kesk, bejn 50cm, sap gilover û nîvgera wê 2 cm ye (li gor Midyadê û Eleşkîrtî).

gûriz: Giya ye, biharê derdiçe, ji bo xwarinê tê kelandin (wekî espanax), hêk û rûn tevî dikin, bi xavî tama wê şor e, reng kesk, gava şîn e kulîlkên wê pembe ne (bejn: 1cm), gava mezin dibe bejn 1 m ye (li gor Midyadê).

qahfûr: Ji sapa gûrizê tê çêkirin, wekî teneka çopê tê bi kar anîn (li gor Midyadê).

nûsek: Li ber avê çêdibe, wekî pelewêsk e, wekî espanax tê xwarin (li gor Elîşkîrtî).

pelewêsk: Li ber avê çê dibe, bejn 10cm., sapa wê tê avêtin û ji pelên wê dolme tê çêkirin (li gor Mîdyadî û Eleşkîrtî).

gûlik: Mehên nîsan û gulanê derdiçe, bej, 5cm., wekî tiliyeke qalin e, reng kesk, bi kêra tê çinîn, tê kelandin, hêk û rûn tevî dibe (bi tirkî çiliş).

reşik: Li ser avê derdiçe, zirav wekî sapan trî ye, tê kelandin û rengê reş dide, ji bo rengdana rîsê tê bi kar anîn (nayê xwarin).

mendik: Biharê derdiçe, bejn 30-40cm., wekî cigareyek qalin e, qaçilê ser radikin û bi xwavî tê xwarin, tam û rengê kelenka dide.

cax: 2 tilî pan e, bejn 20-25 cm, serê wê şax dide û tê de çêva hûr wekî pincar heye (ew tê avêtin), tama wê tûj e, tê kelandin û xwarin, ji ber tirşî jî çêdikin.

Ribês: Derbiharê dertê, di ciyê qumlaxê de mezin dibe, koka wê li ser erdê de pel dide, sapa wê 40 cm. radibe, qaçilê sapê radikin û sapa wê bi xavî tê xwarin (tirkî ışkın).

Hevalên hêja,

Hejmara kovara we ya *Kurmancî* ya duda kete destê min. Mala we ava. Ew rojnama delal dikare kêrî her mirovekî zane jî bê.

Ez jî dixwazim hine bîr û bawerî û serdazêdekirinêd xwe bêjim, belkî we gerek bin. Em ji renga dest pê bikin: Navê renga li bal me ev in:
Sipî: çil, qerqaş, sîs, boz (hespê boz), kever, çal

Reş: qer, hemis (seyê hemis), qemer, esmer (reşê vekirî)
Sor: al, gevez, kumeyt, xanimreng
Şîn: hêşîn, kesk
Sût : şîrkî, şînboz
Zer: qîçik, şê, çûr, kej, çeqel, soron, narincî.
(Çend rengêd din): belek, gewr, qawereng

Têmûrê XELÎL
Rewan-Ermenistana Sovyetî

Bêjeyên ku cihan nîşan didin

Amadekar : Mûsa KAVAL

1- Navên ku cihekî bi awayekî giştî nîşan didin:

Weke: cih, cî, cîh (li hinek navçan "*cî*", "*cik*" jî dibêjin).

- der	- şûn
- erd	- dews
- avahî	- teng
- xanî	- rêç
- mal	
- war	
- şop	

2- Navên cihan ku bi arîkariya paşpirtikên istan, xane, geh, dank û ok ê tên çêkirin;

A) ISTAN
Bi arîkariya istanê navên hinek cihan çêdibin ku li wan cihan bê hijmar ruhber û tişt hene.
Ev cih ji bo wan wek war an welat e.

Weke:
Kurd + istan —> Kurdistan
Afxan + istan —> Afxanistan
mor + istan —> moristan
mar + istan —> maristan
gul + istan —> gulistan
dar + istan —> daristan
şehir + istan —> şehiristan
dib + istan —> dibistan

B**) XANE**
Bi arîkariya xaneyê navên cihan çêdibin ku dorgirtî û sergirtî ne.

Weke:
derman + xane —> dermanxane
mêvan + xane —> mêvanxane
nexweş + xane —> nexweşxane
mey + xane —> meyxane
girtî + xane —> girtîxane
çay + xane —> çayxane
pirtûk + xane —> pirtûkxane

C) GEH
Bi arîkariya gehê jî navên cihan çêdibin.

Weke:
havîn + geh —> havîngeh
seyran + geh —> seyrangeh
kêlan + geh —> kêlangeh
dirûn + geh —> dirûngeh
şer + geh —> şergeh
zanîn + geh —> zanîngeh

D) DANK
Bi arîkariya dankê navên wan aletên ku cih in tên çêkirin.
Binyatê dankê dan e û k li ser hatiye zêde kirin ji ber ku ew û rader (mesder)ên lêkerên hevedudanî ji hev bên cihê kirin (weke: avdan, xwêdan)

Weke:
xwê + dank —> xwêdank
av + dank —> avdank
kil + dank —> kildank
dew + dank —> dewdank
xwelî + dank —> xwelîdank

Ok
Bi arîkariya paşpirtika okê jî navên cihan çêdibin.
Weke:
serşo + k —> serşok
cilşo + k —> cilşok
(Gava rehê gotinê bi o yê biqede oya okê dikeve, k dimîne.)

3-

hir	vir	ku cihên nêzîk nîşan didin
hê re	vira	
hê ve	vê rê	
	vê dê	
	vê derê	

wir	wê de	ku cihên dûr nîşan didin.
wira	wê dê	
wê rê	wê derê	
	wê ve	

4- Bêjeyên ku alîyekî ji aliyan nîşan didin.

alî	nikar	ba
rex	la	
kêlek	kenar	
mil	cem	dev
tenişt	nik	
teng		

5- Bêjeyên ku hemû aliyan nîşan didin:

dor	hawîr
dormandor	hawîrdor
rexanrex	dorhêl
çarnikar	dorûber
çarrex	doralî
rastûçep	derûber
çarkenar	derûdor
	çaralî

hejmar 5 havîn 1989

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Civîna Biskops Arnöyê li Swêdê

Civîna pêncemîn a li ser zaravayê kurmancî li Stockholmê, roja 1ê nîsana 1989an dest pê kir û heta 9ê nîsanê dewam kir.

Hevalên ku di civînê de beşdar bûn ev bûn; Khosrow Abdollahî (Selmas), Rojen Barnas (Diyarbekir), Lutfî Baksî (Xerza), Firat Cewerî (Mardîn), Xelîl Dihokî (Dihok), Mustafa Düzgün (Dersîm), Derwêş M.Ferho (Tor), Musa Kaval (Hekarî), Hazim Kiliç (Hekarî), Asî Rebatî (Sulêmanî), S. Rêwing (Sêrt), Kendal Nezan (Diyarbekir), Huner Salem (Akrê), Mehmed Uzun (Swêrek), Memo Yetkîn (Semsûr) û Reşo Zîlan (Agirî).

Civîn, li gora bernameya xwe, hem li ser pirsgirêkên rêzimanî û hem jî li ser terman xebitî. Herwekî ku hûn dê di rojnamê de bibînin, civîn bi firehî li ser du pirsgirêkên dijwar yên rêzimana kurdî rawesta: lêkerên hevûdudanî û raweya neyînî. Ji bilî van pirsgirêkan, civîn li ser devoka Behdînî jî xebitî. Lê em rapora vê xebatê ku ji aliyê S. Rêving hat pêşkêş kirin, di Kurmancî de naweşînin, ji ber ku ew di kovara Federasyona Kurd li Swêdê Berbangê de (hejmar 4/88) weşiyaye.

Heçî term bin civînê xebata xwe ya li ser anatomiya meriv, peyvên şal û şepik û peyvên ku cih nîşan didin domand û dest bi termên hiqûqî kir. Di beşa «*Ji klasîkên me*» de, vê carê, dor ya şaîrê nemir Seyda Cigerxwîn bû.

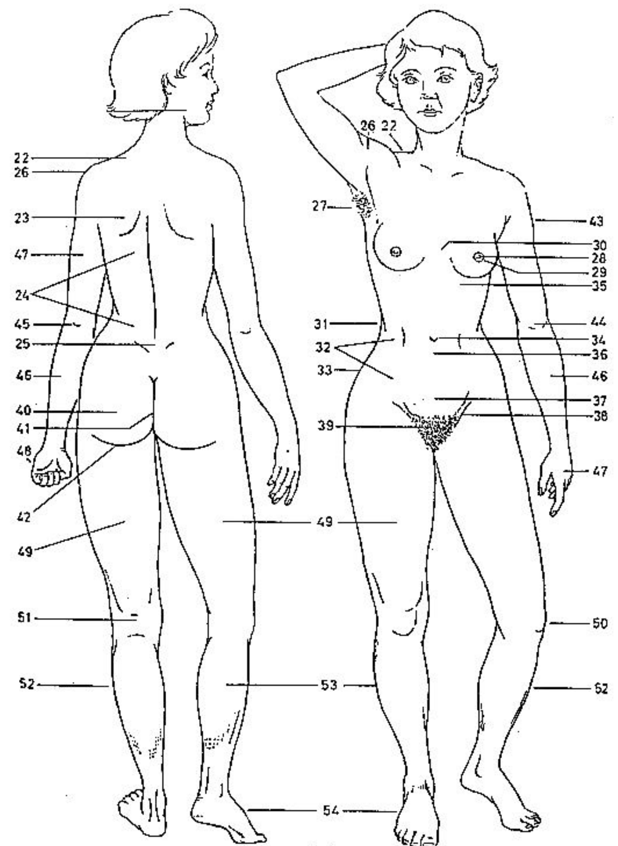
Ev xebata ku roj bi roj hin çêtir û tekûztir dibe, îroj bêtir bala xwendevanên kurd dikişîne û ew jî bi pêşniyar û dîtinên xwe, vê xebatê hîn dewlementir dikin. Em her li hêviya pêşniyar û dîtinên xwendevanan in.

KURMANCÎ

Anatomiya mirov

(dûmahîka hejmara 3an)

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
22-41 BEDEN	**GÖVDE**	**LE TRONC**	**TRUNK**
22-25 PIŞT	SIRT	LE DOS	BACK
22- mil, serpî, sermil	omuz	l'épaule	shoulder
23- pî	kürek kemiği	l'omoplate	shoulder blade
24- navpişt, kodika piştê	bel	les lombes	loins
25- kortikên qorikê, kortikên kemaxê	kıç çukuru	les fosses lombaires	small of the back
26- binçeng, binkefş	koltuk altı	l'aisselle	armpit
27- pûrtê binçengê, mûyê binçengê, pirça binçengê	koltuk altı kılı	les poils, axillaires	armpit hair
28-30 SÎNG, PÊSÎR	**GÖĞÜS**	**LE THORAX**	**THORAX (CHEST)**
28-29 memik, çiçik	meme	le sein	Breasts
28- sermemik, gupika memikê	meme ucu	le mamelon	nipple
29- xala memikê	ayla	l'aréole	aréola
30- navçiçik, navmemik, sersîng	göğüs	la poitrine	bosom
31- navteng, newq	bel	la taille	waist
32- kêlek	yan, böğür	le flanc	flank (side)
33- qorik, kemax	kalça	le hanche	hip
34- navik	göbek	le nombril	navel
35-37 ZIK	**KARIN**	**L'ABDOMEN** (le ventre)	**ABDOMEN** (stomach)
35- serzik	karın üst bölgesi	l'épigastre	upper abdomen
36- til	alt karın	l'hypogastre	abdomen
37- binzik, zikê piçûk	göbek altı	le bas-ventre	lower abdomen
38-berran	kasık	l'ain	groin
39- berzik, rûv, rêv	ferç, etek	le pubis	pudenda (vulva)
40- qûn, gurmik, tilmiqûn	kıç	la fesse	seat (backside, coll, bottom)
41- qelişteka qûnê	kıç yolu	le sillon, inter fessier	anal groove, anal cleft
42- qurmiçka qûnê	kıç kırışığı	le sillon sous fessier	gluteal fold

43-54 ENDAMÊN, LAŞÎ	UZUVLAR, KOL VE BACAKLAR	LES MEMBRES	LIMBS
43-48 ÇENG, MIL, ÇEPIL, PÎ	**ÜST UZUV**	**LE MEMBRE SUPERIEUR**	**ARM**
43- bend, pazû	kol	le bras	upper arm
44- qurmiçka enîşkê	dirsek kırışığı	le pli du coude	crook of the arm
45- enîşk	dirsek	le coude	elbow
46- zend, bask, bazend	bilek, alt kol, önkol	l'avant-bras	forearm
47- dest	el	main	hand
48- kulm, mist,	yumruk	le poing	fist (clenched clenched hand) fist,girmist
49-54 LING, QOR	**BACAK**	**LE MEMBRE INFÉRIEUR**	**LEG**
49- ran, hêt	bud	la cuisse	thigh
50- çok, jinû	diz	le genou	knee
51- binçok, binjinû	diz altı	le creux poplité	popliteal space
52- çîp, çîm	bacak	la jambe	shank
53- paq, baq	baldır	le mollet	calf
54- pê	ayak	le pied	foot

Lêkerên hevedudanî

(verbes composés)

Amadekar : Rojen BARNAS

Di kurmancî de du cur lêker hene ku ya pêşî lêkerên bingehîn in. Lêkerên bingehîn, besît in ku di gewda lêkerê di halê mesderî (infinitif) de perçeyên dîtir wekî navdêr (ism/substantif), rengdêr (sifet/adjectif), hoker (zerf/adverbe), pronav (zemir/pronom), pêrkît (préfix) an parkît (suffix) tune ne. Gewda lêkerê ya di halê mesder (infinitif) de xwerû ye.

Cura diduyan lêkerên hevedudanî (verbes composés) ne, ku gewda lêkerê bi piranî ji lêkerek û ji pêrkîteke xwerû an ji pêrkîteke hevedudanî, ji navdêrekê, ji rengdêrekê, an ji hokerekê pêk tê.

LÊKERÊN HEVEDUDANÎ YÊN

A. Tofa Pêşîn

1. Lêkerên hevedudanî yên ku ji pêrkîteke xwerû û ji lêkerekê pêk tên:

da : dadan, dahatin, daketin, daweşandin, dakirin.
hil : hilanîn, hilavêtin, hilawistin, hildan, hilkirin.
ra : rabûn, rakişandin, rakirin, raxistin.
ve : vebûn, vedan, vejîn, vekirin, vekuştin, veniştin.
vê : vêketin, vêxistin.
we : weşandin.
wer : wergirtin, wergerandin.

2. Lêkerên hevedudanî yên ku ji pêrkîteke hevedudanî û ji lêkerekê çêdibin.

Pêrkîtên hevedudanî

jê = ji + wê/wî
lê = li + wê/wî
pê = bi + wê/wî
tê = di + wê/wî

Herwekî tê dîtinê pêrkîtên hevedudanî ji daçekek û ji pronavek pêk tên.

LÊKERÊN HEVEDUDANÎ YÊN JI JÊ, LÊ, PÊ, TÊ ÇÊBYÎ:

jê : jêkirin
lê : lêkirin
pê : pê vedan
tê : têderxistin, têgihandin, têgihîştin, têxistin.

Rastnivisîna lêkerên hevedudanî yên ku bi jê, lê pê û tê çêdibin:

a) Di lêkerên mîna jêkirin, lêkirin, têgihîştin ku pêrkîtên wan hevedudanî ne û di laperandinê de ev pêrkît ji hevûdu nabişifin, divê pêkve bêne nivisandin.
Herwekî:
lêkirin (ava kirin, nivîsîn): Min dîwar lêkir.
Min xanî lêkir.
Ez xanî lêdikim.

b) Di lêkerên ku pêrkîtên wan ên hevedudanî di laperandinê de ji hev dibişifin, divê pêrkît ji lêkerê cihê bête nivisandinê.
Herwekî:
bar lê kirin: Min barê xwe li kerê kir.

3. Lêkerên hevedudanî yên ji pêrkîteke navdêrî, rengdêrî an hokerî û ji lêkerekê çêdibin.

Pêrkît herçend wek navdêr/rengdêr an hoker xwiyan bike jî, li vê derê erka wê êdî ne navdêrî/rengdêrî an hokerî ye, lêbelê tiqûtenê pêrkîtbûn e. Ji ber hindê pêrkît jêderka wê ji çi cur gotinê hatibe bila were, bi lêkerê ve tê nivisîn.

P Ê R K Î T A

<u>Lêkera hevedudanî</u>	<u>hokerî</u>	<u>navdêrî</u>	<u>rengdêrî</u>	<u>lêker</u>
berdan	ber	-	-	+ dan
berketin*	ber	-	-	+ ketin
çêbûn	-	-	çê	+ bûn
çêkirin	-	-	çê	+ kirin
derkirin	der	-	-	+ kirin
derxistin	der	-	-	+ xistin
girêdan	-	girê(k)	-	+ dan
rêdan	-	rê	-	+ dan
rêkirin**	-	rê	-	+ kirin
rokirin	-	ro	-	+ kirin
rûdan	-	rû	-	+ dan
rûniştin	-	rû	-	+ niştin

* *berketin* lêkereke hevedudanî ye, bi/li ber ketin biwêjeke (tabîr) lêkerî ye.
** rêkirin lêkereke hevedudanî ye, bi rê kirin biwêjeke lêkerî ye.

Xusûsiyetên laperandina lêkerên vê tofê:

a) Di laperandina zemanên fermanî (imperatif), dahatû (futur), bilaniya bûrî (imparfait du subjonctif) û şertê bûrî (conditionel 1ère forme) de; berlêkera bi-nayê bikaranîn.
Herwekî:
Çêke, rabe, lêxe. Ne ku: Çêbike, rabike, lêbixe.
Ezê çêkim, ezê rabim, ezê lêxim.
Min çêkira, ez rabûma, min lêxista.
Minê çêkira, ezê rabûma, minê lêxista.

b) Berlêkera di- wek qaîdeyek gelemper tê ber koka lêkera eslî.

Herwekî:

rabûn

gewda lêkerê	:	rabûn
pêrkît	:	ra
koka lêkerê/ lêkera eslî	:	bûn
paşlêker	:	-n
rabûn	:	ez radibim, ez radibûm.
çêkirin	:	ez çêdikim, min çêdikir.

Lê wek îstisna li hin navçeyên mîna Bişêriyê, Hevêrkan û Torê ev berlêkera di- di pêşiya gewdê de wekî ku lêkereke xwerû be tê bikaranîn.
Herwekî: dirabim, dirabûm, dilêxim.
c) Di laperandina neyînî (négation) ya lêkerên vê tofê de berlêkerên neyîniyê wekî me-, ma-, ne- dikevine navbera pêrkîtê û lêkera eslî.
Herwekî: Ez ranabim, ez ranedibûm, ezê ranebim, ramebe, bila ranebe.
B. Tofa diduyan
Lêkerên hevedudanî yên vê tofê ji navdêrekê an rengdêrekê û ji lêkerekê pêk tên.
1. Navdêr an rengdêr + lêker:

Ava bûn	Ava kirin
Hazir bûn	Hazir kirin
Pîr bûn	
Qaîl bûn	Qaîl kirin
Vala bûn	Vala kirin
Av dan	
Guh dan	
Mikur hatin	
Rast hatin	
Limêj kirin	
Nas kirin	

2. Lêker + navdêr, rengdêr an hoker

Anîn cih
Çûn ava
Dan pey
Ketin pey
Kirin der

Di laperandina (kişandina) teşeyên erînî û neyînî de ya tê laperandine lêker bi xwe ye, perçeyên dinê yên wekî navdêr, rengdêr an hoker nayên laperandinê. Di rastnivîsîna lêkerên hevedudanî de gava lêker bin hêmanên lêkerê ji hevûdu cihê, gava navdêr bin pêkve têne nivîsîn. Herwekî:

Lêker	navdêr
Av dan	avdan
Rast hatin	rasthatin

BIWÊJÊN (TABÎRÊN) LÊKERÎ *(locution verbales)*

Biwêjên lêkerî ji hêmaneke lêkerî çi xwerû an hevedudanî û ji çend hêmanên dinê yên nelêkerî pêk tên. Ev hêman wekî pêşdaçek (préposition), paşdaçek (postposition); pronav, rengdêr an jî navdêr in.

ji lêkerên tabîrî çend numûne:

Biwêja lêkerî	Navdêr
Bin av bûn	binavbûn
Li hev ketin	lihevketin
Bi hev ketin	bihevketin
Li ber xwe ketin	liberxweketin
Hatin ser xwe	
Lê geriyan	lêgerîn
Bi rê ketin	birêketin
Ji hev danîn	
Li ber ....dan	
Dev jê berdan	
Dest pê kirin	
Baweriya xwe (pê) kirin	
Bala xwe dan	
Ji bîr rakirin	
Berê xwe dan	
Dnîn ber hev	

JI KLASÎKÊN KURDÎ

Ferhengoka Dîwana Cegerxwîn

-I-

Amadekar : Khosrow ABDOLLAHÎ

Di çerçewa bernameya xebata li ser afirandinên klasîkên kurdî em di vê hejmara **Kurmancî** *de ferhengokeke* **Dîwana Cegerxwîn** *belav dikin. Ev ferhengok li ser bingehê Dîwana yekem hatiye pêk anîn. Eslê peyvên ku ne xwerû kurmancî ne di nav kevanekê de hatiye nîsan dan :*

A

Abidar *(f.)*	avdar, bi av, pirr bi av; zebeş abidar e; bi av e.
Aheng	miqam, melodî
An *(f.)*	ew, ewa
Ap	mam
Arezû *(f.)*	daxwaz, xwezî
Asitan *(f.)*	erd, cîh
Ateş *(f.)*	agir
Ateşîn *(f.)*	agirîn, pirr ji agir
Avanî	avahî
Awaz	deng, awazê bilûrê:dengê bilûrê
Ayîn	rêç, dîn; ayînê Kurdan yê berê zerdeştî bû.

B

Bad	ba; bayê havînan pirr gurr nîne.
Badegîr *(f.)*	meygir
Balafir	firoke, teyare
Barî	Xwedê, Barî Teala, *(e.)* xwedêyê mezin
Bazîn	bezîn
Başok	épervier *(fr.)*
Bedgo	(bed gotin), pîsî-bêj, dev-pîs
Bedxwaz	xêrnexwaz, pîsîxwaz
Bêgan	bêgane: biyanî
Behîv	badem *(f.)*, amande *(fr.)*
Behmen	1) navê yekemîn Şahê bine-mala keyaniyan, 2) navê firişteyekê ye di dînê zerdeştî de.
Behram	1) navê serdarekî pirr bi nav û deng ê zemanê Hormozê Çaharan şahê Sasaniyan e. 2) navê stêrkekê ye 3) navê firişteyeyekê ye di dînê zerdeştî de.
Benc	beng, giyayê bengê
Bende	kole,
Ber	hasil, ber birin serî: hasil kirin
Ber	kevir; di ser me de ber dibarin: di ser me kevir dibarin
Berbadî çûn	berbad bûn, ji dest çûn
Berberî	îxtîlaf, duberekî
Beyaban, biyaban	çol
Beşt	kêran
Bêmirês	bê mirûz, bê sikûm
Bênîn	bîn kirin, gulê bibênin : gulê bîn bikin
Bêserî	bê xwendan, bê serok û bê rehber
Bêş	1) bac: filan kes hate bêş kirin : bac ji wî hate stendin, 2) maliyat, filan kesê bêşa xwe daye : filan kesê maliyata xwe daye.
Bi hezar rengî	bi hezar awayî
Bihuşt	bêhişt, cinnet *(e.)*
Bijarte	élite *(fr.)*

(e.) : erebî ; *(f.)* : farisî ; *(fr.)* : fransizî ; *(t.)* : tirkî

Bil xeynî, ji bil we: ji xeynî we
Bin-den şeraba binê kûp, den: kûp
Bosîn maç kirin

C

Cam *(f.)* **qedeh** *(e.)* piyana mey vexwarinê ye.
Canbazî can fida kirin, can gorî kirin
Cejne-rojî cejna rojîtiyê, cejna remezanê
Ceng şer
Cengebazî şer û oxilme, şerê bi deng û feng
Ceres *(e.)* zengil
Cewcam *(e.)* zarok
Cewdik meşkeke piçûk e ji bo avê
Cihangîr cihangir
Cihok, ciw coya avê
Ciwanmêr comerd, camêr
Coş *(f.)* kel, av coş hatî : av keliyayî

Ç

Çal bîr, çala avê, çala genim
Çalak jîr, jêhatî
Çeleng jêhatî, jîr
Çendan hewqas, ew çendan rê çû heya westiya: ew hewqasî rê çû...
Çeng *(f.)* harp, haletekî mûsiqiyê ye
Çengal, çengel çetel
Çeşm *(f.)* çav
Çikûs dest girtî, mirovekî çekûs : mirovekî dest girtî: dest nevekirî
Çirax *(f.)* çira
Çogan çel, hol

D

Daberizîn êriş kirin, hemle kirin
Dafik kemîn, ew kete dafikê : ew kete kemînê
Dahî *(e.)* pirr jîr, jêhatî
Dehen *(f.)* dev
Dewa *(f.)* derman
Deşnam *(f.)* cinêw, çêr, deşnam dayîn, cinêw dayîn
Dilawer mêrxas
Dilxurt bi tehemûl
Difr, difre xurûr
Dixan *(e.)* dûkel
Diyar *(e.)* cîh, war
Dîbace *(f.)* pêşgotin
Dîdar dîtin
Dîden *(f.)* dîtin
Direfş *(f.)* ala
Dot keç; dotmam : keçmam
Duzex dojeh : doje : cihennem
Dûd *(f.)* dû, dûkel

E

Ebrû - qezeh birû kevan
Ebrû birû
Ehremen, ehrîmen Xwedê yê nebaşî û pîsiyê
Ehûramezda Xwedê yê başiyê û qenciyê
Ejder 1) marekî mezinî efsaneyî ye ku agir ji devê wî derdiket,
Em ev, eva
Emro îro
Enguşt *(f.)* tilî
Engûr *(f.)* tirî
Enîroj eniya wê wekî rojê
Erdeşêr, Erdeşîr yekemîn Şahê Xanedana Sasaniyan
Erjen navê yekek ji pirtûkên Manî ê pêxember e ku wênekeşekî bi nav û deng bû jî.
Erqem *(e.)* çîn, neqş
Erx co, kanal
Evor heywanê nêçîrê, gibier *(fr.)*
Eyran Îran, navê îranê yê kewn

F

Fehetkar fedîkar, şermezar
Felat rizgarî
Ferfûr porselen
Ferzîn wezîr e di leyistoka Şetrencê de
Fexregah *(e.)* cîhê ku mirov pê fexrê dike
Feryad *(f.)* qîrîn
Firengî ewropayî
Firing Ewrûpa
Fixan *(f.)* qîrîn
Fort pesn; fortan di xwe dan: pesnê xwe dan; vantardise *(fr.)*

G

Geda parsek
Gedek kurr
Gerdenxwar stûxwar
Gerdûn asiman, kainat *(e.)*
Gerdûş 1) geran: ew çûye gerdûşê: çûye geranê, 2) zivirîn, asiman di gerdûşê de ye: di zivirînê de ye.
Germesûk qumaşê kêm qîmet, kincir
Gêş ref, komik
Girbêj bêjinga bi qulên girtir
Guft gotin, axavtin
Guftego *(s.)* diyalog
Guhreş Kûroş *(f.)*, Şahekî bi nav û deng ji xanedana Hexamenişî ku di 559-530 pêş mîladê li Îranê hukum kiriye Cyrus le Grand *(fr.)*
Gulşen gulzar
Guzar geşt û seyran

H

Heçî darekî du çiqile (Y) ku dixin serê werîs de
Hemdem heval
Hemnişîn *(f.)* hemdem
Hêl, hêle nêçîra bi grûpî; battue *(fr.)*

J

Jan êş, derd

K

Kamiran *(f.)* xweşbext
Kaxik vazoya kulîlkan, pôt *(fr.)* aux fleurs, vase *(fr.)*
Kaşo darê gogê
Kerkere nezan, tênegihîştî
Kelax îskelet, squelette *(fr.)*
Kelbeş kerbeş
Keleş rêbirr, eşqiya
Kelxot bê didan, kesekî ku didanên wî ketine
Kenişt *(f.)* dêra cihûyan, sînagog
Kepez cîhê bi gir û girik
Kerx westiyayî, bê hêz, ji hêz ketî
Key keybir, kêreke mezin
Kêşim bejn û bal
Kiçik piçûk
Kîrgo kêroşk
Kopal gurz
Kuca *(f.)* kuder, kîjan der
Kulek yê ku dikule
Kûp û bel bandêva çiyê; pic de montagne *(fr.)*

L

Lacerem *(e.)* bi neçarî
Laf pesnê xwe dan, fort
Lakin *(e.)* lê
Leb *(f.)* lêv
Lebaleb *(f.)* tijî, limlimî
Lem'an *(e.)* pêt, alav
Lîs ciyê ku çûk û teyr xwe lê datînin; perchoire *(fr.)*

M

Mader *(f.)* dê, dayik
Mah *(f.)* hîv
Mahweş *(f.)* mah - hîv, weş wekî, mahweş wek hîvê
Manend *(f.)* wekî
Marmij 1) yê ku jehra mar dimije, 2)kesê bê wijdan kedxurî dike, xelkê dişêlîne.
Matem *(f.)* şîn, reş, matem girtin, reş girtin
Max kêran, 1) traverse, poutre (f.r), 2) ode
Medhoş, medhûş *(f.)* bê hiş ketî, ji xwe ve çûyî, medhoş bûn: ji xwe ve çûyîn
Mend kas bûn, ji hêz ketin
Merdane bi mêrxasî, bi camêrî
Merdî camêrî
Mersef sinî
Mestane *(f.)* bi serxwoşî

Meyger	kesê ku di meyxanê de meyê di gerîne, saqî
Meyza kirin	mêze kirin, nêrîn
Mêlak	kezeb (kezev)
Mijde *(f.)*	mizgînî
Mirdal	mirdar
Mirdû *(s.)*	mirî
Miskar	kaniya ava madenî
Mitêl, mitîl	lihêf
Mîtan	mîntan, kiras
Moxil	cureyek bêjingê
Murx *(f.)*	mirîşk, teyr, murxê bazî, teyrê bazî
Muxbeçe	zarokên ku di zemanê berê de di meyxanan de meygirî dikirin.
Mûdî	şûm, bedyûm

N

Nagah *(f.)*	nişkave
Nagehan *(f.)*	nişkave
Namidar *(f.)*	navdar, bi nav û deng
Naqos *(e.)*	zengil
Nasazî	nesazî
Nasufte *(f.)*	qul nekirî
Naşor	perçeyê ji rîsê zirav
Nebîrbir	kure-fem
Nemerd	bêbext, ne camêr
Nepax	pifik an tifik a hesinkeran, soufflet *(fr.)*,
Nermî	musamaba, tolerance *(fr.)*
Nêrdewan	derence, pêlekan
Nêrîz	cureke xencer
Nihan	nihên, veşartî
Nijdevan	rêbirr, rêgir
Nik	cem, ba, nik min: cem min, ba; min
Nuxwurî, nûxwirî	zaroyê yekemîn

P

Paketeb' *(k+e.)*	pak+teb': paqij tînet
Pare *(f.)*	pirtî, pare pare bûn, pirtî pirtî bûn
Pargon, pargûn	coyeke piçûk e ku li dora kon, çadir an her tiştekî din vedidin, ji bo ku ava baranê neçe hindur.
Parsek	kesê ku parsê dike
Parsîw	parsû
Paye	derece, paya mamostatiyê
Pehlewan	mirovekî pirr xurt û bi qewat
Perwane, pervane *(f.)*	minminîk, pepûle, pirpirok
Perwa	tirs; bê perwa: bê tirs, bê minet
Pesendîde *(f.)*	baş, bijartî
Peyam *(f.)*	mesaj, wilam
Peyk *(f.)*	qasid
Pêlek	demek, qasek
Pêrgî	berve çûn; ez çûbûm pêrgîya wî: ez ber wî ve çûbûm.
Pêtazî	pêxas
Pêyxam *(f.)*	mesaj
Pêşrew	pêşeng
Pişkoj	hebin, bendê ku davêjin serê sing û bi wî kon girêdidin
Polad	pola
Pûtxane	cîhê pûtan

Q

Qad	meydan, cih, erd
Qadûk	beroşeke piçûk
Qed û qamet *(e.)*	bejn û bal
Qend	şekir
Qeraş	aşvan
Qerij	qirêj, gemar
Qerpal	1) cilên kevn û ji hev ketî, 2) li ser hev û din de kom-bûn û kevnare bûn
Qerqef	surahî, cama şerabê
Qewî *(e.)*	xurt, qewîn
Qews û qezeh *(e.)*	keskesor
Qirak	qijika reş
Qunbere, Qurix	stêrkeke ku durust di nîveka havînê de der dikeve û pirr jî bi şemal e.
Qutb *(e.)*	serok, ji hemûyan mezintir

R

Rastgo	rastbêj
Raz *(f.)*	sirr
Reftar *(f.)*	tevger, helwest
Reg	reh, bê reg: bê reh
Rencber, rêncber	zehmetkêş, emekdar
Rewa	cayiz
Rêberî	rehberî
Ritbe *(e.)*	derece, paye
Rîp	fêl, hîle
Robar	çem
Rojcebîn *(k+e.)*	enî ya wê wekî rojê ye
Rux *(f.)*	rû
Ruxsar *(f.)*	rû, sûret
Rûmah *(f.)*	rûyê wê wekî hîvê ye
Rûnpêj	tawe, miqilik, rûnbirêşk
Rûro, rûroj	ruyê wê wekî kilora rojê ye
Rûsiyahî *(f.)*	rûreşî

S

Sade	hêsan, hêsayî, besît
Sahibqiran *(e.)*	hukumdarê mezin
Sehergahan *(f.)*	bi wextê serê sibê
Sehrebaz	sêrbaz, cadûbaz
Senc	strî yên dara sincê
Seng *(f.)*	kevir
Serenguşt *(f.)*	serê tiliyê
Serheng *(f.)*	mîralay; colonél *(fr.)*
Sersal û nûroj	newroz
Serdar	serok; généralissime *(fr.)*
Serşok	cîhê ku mirov têde serê xwe dişo, banyo *(fr.)*
Seza	şerm, e'yb, nebaş, ji bo we pirr seza ye: ji bo we pirr şerm e
Sêwî	êtîm, belengaz, bêxwedan
Siyehgûnpoş *(f.)*	wekî reş li xwe kirî
Sifirne	sîvander
Sikke *(e.)*	polik
Siyah *(f.)*	reş
Siyahçerd *(f.)*	reşolekî
Sîma *(f.)*	rû, sûret
Sîwak *(e.)*	miswaka erebî ku hecî ji hecê tînin û pê didanên xwe paqij dikin
Stêle	beradayî
Surşirîn	dilrevîn
Suxen *(f.)*	peyv, axavtin
Sûxte *(f.)*	şewitî (ji derdan)

Ş

Şadî	şahî
Şanî dan	nîşan dan
Şax *(s.)*	çiya
Şeb *(f.)*	şev
Şebnem *(f.)*	xunav
Şecaet *(e.)*	dilêrî, mêrxasî
Şek	derb, şekek lê da, derbek lê da
Şekeramîz *(f.)*	şekirdar
Şel	şil, nexweşiya şilbûnê
Şekerxend *(f.)*	şekir ken
Şewişîn	muwazena xwe winda kirin, perdre l'équilibre *(fr.)*
Şewq û tereb *(e.)*	şahî û xweşî
Şext	şexte, perçe perçe bûn
Şeyda *(f.)*	bê tewat, evîndar
Şeyl *(e.)*	hal û hereket
Şêrîn	dengê kewê nêr gava ku dixwîne
Şêt *(s.)*	dîn; şêt bûn: dîn bûn
Şikêr	kevirên gir ên li ser hev di çiyan de

T

Tar	tarî
Tazî *(f.)*	ereb
Taçîk	tacîk, faris
Tebeqe *(e.)*	qat
Tebîb *(e.)*	doxtor, bijîşk
Teblîx *(e.)*	reklam, nasandin
Telebkar *(e.+k.)*	deynxwaz
Temezî	sermala rengîn a ku keç û jin li dora kofiya xwe dialînin an dialandin
Ten	beden, laşê mirov
Tenha	tenê, bi tenê
Terbûş *(e.)*	şaşik
Terş	heywanên kedî kirî
Terx	bê qusûr, bê 'eyb
Tewizîn	têk çûn
Text û pa	hukum, seltenet
Teylesan *(e.)*	1) şaşika dora kumê melan, 2) xirx
Têrmal	zengîn, dewlemend
Tifaq *(e.)*	hevgirtin, yekîtî
Tiral	tembel
Tîx *(f.)*	keybir, teraşa (cilêta) ku mirov pê rihê xwe diteraşe

Tog	bêheya, effrontée *(fr.)*
Tol	jina daw ne paqij, jina doxîn sist
Tor û tey	tim û tim
Torîk	çeqel; chacal *(fr.)*
Tûre, torre *(e.)*	bisk, serê biskan

V

Vebestin	careke din girêdan
Vejîn, vejiyan	vejiyandin, careke din zindî bûn an zindî kirin
Vewestan	rawestan
Vîn	evîn

W

Waris *(e.)*	mîratxwer
Wer	eger, heke

X

Xak	ax; xaka Kurdistan: axa Kurdistan
Xaltîk	xatî, xûşka dayika mirov
Xame *(f.)*	qelem, pênûs
Xan û sera	koşk û qesr
Xap	xapîn, fêl
Xedeng	tîreke rast û dirêj ku ji dara gezê dihate çêkirin
Xerîdar *(f.)*	muşterî, kiriyar
Xeste *(f.)*	1) nexweş, 2) westiyayî
Xezan *(f.)*	payîz
Xeşm *(f.)*	hêrs, pertî; brutalité *(fr.)*
Xişt	zeng, şîşa ku serê wê tûj e
Xol	xwelî
Xubar, Ẍubar *(f.)*	toz
Xuda	Xwedê
Xumpare *(f.)*	mêrkuj; meurtier *(fr.)*
Xurd *(f.)*	xwarin
Xurşîd *(f.)*	tav, hetav
Xwedan	Xwedî, xweyî, sahib
Xweser	1) otoriter (fr.), despot *(fr.)* 2) otonom
Xweserî	1) otorîtarîzm,despotîzm *(fr.)*, 2) otonomî *(f.)*
Xweşnewaz *(f.)*	xweş aheng

Ẍ

Ẍed-dar *(e.)*	zordar, stemkar
Ẍemhilgir *(e.+k.)*	kesekî ku xema kesên din dixwe an dikişine
Ẍemze *(e.)*	1) bijang, 2) naz û tîz
Ẍemzerim *(e.+k.)*	bijangrim, bijang wekî rimê
Ẍerîq *(e.)*	xeniqî
Ẍezeb *(e.)*	hêrs, bela
Ẍunce, Ẍunçe *(f.)*	bişkoja gulê

Y

Yadigar *(f.)*	diyarî
Yar	heval, dost
Yekser	hemû, pêkve, têkre
Yeksû *(f.)*	1)yekalî, 2) wekhev
Yeẍma, yexma *(f.)*	talan, yexma kirin, talan kirin
Yexsîr	dîl, êsîr
Yezd Gurd	şahek ji şahên xanedana Sasaniyan
Yezdan	xwedê di dînê Mezdayî de

Z

Zaẍ *(f.)*	qijika reş
Zehr *(e.)*	gul
Zehr *(f.)*	jehr, jar
Zendî	zindî, zindû, jîndar
Zinnar *(e.)*	kemerbend
Zingar	jeng
Zuhd *(e.)*	xwe parêziya dînî

Ji pirsgirêkên rêzimanî
Raweya neyînî

Amadekar: Reşo ZÎLAN

Di zaravayê kurmancî de raweya neyînî ya perçeyên axaftinê yên wek bernav, rengdêr, hoker, daçek, navdêr, gihanek, baneşan û hwd bi alîkariya pirtika neyînî ya ne-yê têne çêkirin. Di rewşên holê de pirtika ne-yê serbixwe ye, cihê û bi tena serê xwe tête nivîsîn. Di raweya neyîniyê de pirtika ne-yê her tim tête pêşiya parçeya axaftinê ya ku divê bête neyînî kirin. Bo nimûne:

<u>Raweya erînî</u>	<u>Raweya neyînî</u>
Yê ku ew gotiye, ez im.	Yê ku ew gotiye, ne ez im
Av sar e.	Av ne sar e.
Ma tu sibehî diçî gund?	Ne sibehî, lê dusibehî.
Ev diyariya ji bo min e?	Na, ew ne ji bo te ye.
Ew zeviya han zeviya Dara ye.	Ew zevî ne zeviya Dara ye.
Zîzê weke te kej e.	Zîzê ne weke min, lê weke Fodilê kej e.
Lo, lo!	Ne lo lo, lê lê!

Awarte: Di hin devokên kurmancî de, di rex vî awayê han yê jorîn de, awayekî din yê raweya neyînî jî heye. Heçî ew rawe ye, herwekî hin zaravayên din yên kurdî, bi alîkariya nînê ve tête çêkirin. Ev gelek caran yan hema bi dû rengdêr, hoker, daçek, navdêr, gihanek, baneşan û hwd re têt yan jî diçe dawiya hevokê. Herwekî pirtika ne-yê, nîne jî peyveke serbixwe ye û cihê û bi tena serê xwe têtê nivîsîn. Bo nimûne:

Lîloz ew nîne.
Av sar nîne.
Ew zevî zeviya Dara nîne.
Lo lo nîne, lêlê ye!
Na, ew ji bo te nîne.
Rojbûna min sibehî nîne, dusibehî ye.
Ew bi şekir nîne.

Lê herwekî emê piştre jî çêl bikin, nîne bi xwe raweya neyînî ya hebûnê ye, ango: nînbûn, tunebûn. Ji lewre jî ew li gor bernavan têtê tewandin.

Neyîniya bi vî awayî, hem di zimanê axaftinê û hem jî bi teybetî di zimanê nivîsandinê de hin tevlihevî û aloziyan tîne pêş. Bo nimûne, heke Kurmancek ji hêla bakurê Kurdistanê bibêje «Konê min nîne.» dê Kurmancek ji hêla Botan, Toriyan, Behdînan û hwd welê têbigihê, ku ew dibêje «Min kon nîne.» ango «Konê min tune ye.».

Ji ber vê têkilhevî û aloziyê, divê em hewil bidin da ku bi kêmanî di zimanê nivîsandinê de vê forma han ya neyîniyê nehête bi kar anîn.

RAWEYA NEYÎNÎ YA LÊKERA «BÛN»ê

A. Dema niha

Herwekî ku li jorê jî diyar dibe, pirtika neyînî ya ne-yê her tim têtê pêşiya perçeyên axaftinê yên têvel. Ew her dîsan serbixwe ye. Di hevokan de,

cihê û bi tena serê xwe ye û wilo jî tête nivisîn. Ew li gor bernavan nahête tewandin. Lê herwekî ku li jêrê jî dixuyê, guhartoya devokî her tim li gor bernavan têtе tewandin. Di pêkhatineke weha de êdî ew rola lêkereke neyînîkiri dilîze. Wek:

1. Li gor qaideya **bêdeng** - d**engdar** - **bêdeng** (B+D+B):

Raweya erînî	Raweya neyînî	Guhartoya devokî
Ez cotkar im.	Ez ne cotkar im.	Ez cotkar nînim.
Tu şagirt î.	Tu ne şagirt î.	Tu şagirt nînî.
Ew gavan e.	Ew ne gavan e.	Ew gavan nîne.
Em Kurd in.	Em ne Kurd in.	Em Kurd nînin.
Hûn sazbend in.	Hûn ne sazbend in.	Hûn sazbend nînin.
Ew çûk in.	Ew ne çûk in.	Ew çûk nînin.

2. Li gor qaîdeya **dengdar** - **bêdeng** - **dengdar** (D+B+D):

Ez gundî me.	Ez ne gundî me.	Ez gundî nînim.
Tu bajarî yî.	Tu ne bajarî yî.	Tu bajarî nînî.
Ew rovî ye.	Ew ne rovî ye.	Ew rovî nîne.
Em zane ne.	Em ne zane ne.	Em zane nînin.
Hûn akincî ne.	Hûn ne akincî ne.	Hûn akincî nînin.
Ew çiyayî ne.	Ew ne çiyayî ne.	Ew çiyayî nînin.

Carina hin kes, gava ku forma guhartoya devokî bi kar tînin, wê lêkera tewandî ji hev vediqetînin û wek lêkereke hevedudanî, cihê dinivîsin. Bo nimûne:

1. Li gor qaîdeya **B+D+B**	2. Li gor qeîdeya **D+B+D**
Ez cotkar nîn im.	Ez gundî nîn im.
Tu şagirt nîn î.	Tu bajarî nîn î.
Ew gavan nîn e.	Ew rovî nîn e.
Em Kurd nîn in.	Em zane nîn in.
Hûn sazbend nîn in.	Hûn akincî nîn in.
Ew çûk nîn in.	Ew çiyayî nîn in.

Heçî pirtika *im*, *î*, *e*, û *in* e, mirov dizane ew tewangên lêkera *bûn*-ê ne. Lê heçî pirtika *nîn* e, wek xuya ye, rola pirtika neyîniyê dilîze. Lê bele herwekî ku jê jî darî çav dibe, di guhartoya devokî ya neyîniyê de qaîdeya «D+B+D» derbas nabe. Ango lêkera *bûn*-ê li gor dengdarê berî xwe, yê ku di hevokê de, pêwîstî tewandinê nabe. Ji ber ku nîne bi bêdeng dest pê dike, tewanga lêkera bûnê jî, her li gor qaîdeya «B+D+B»-yê dimîne.

Eşkere ye, ku nîne ji «nebûn»ê têt. Ji nebûnê re, di hin devokên kurmancî de, dibêjin nînbûn... Her çi be, heke ev forma han carina ji ber neçariyê bête bi kar anîn jî, divê pirtika nîn-ê bi lêkera bûn-ê ve bête nivîsîn.

DI DEMÊN LÊKERAN DE RASTNIVÎSÎNA NEYÎNIYÊ

B. Dema pêş

Raweya erînî	Raweya neyînî	Guhartoya devokî
Ez ê bibim.	Ez ê nebim.	Ez ê nînbim.
Tu ê bibî.	Tu ê nebî.	Tu ê nînbî.
Ew ê bibe.	Ew ê nebe.	Ew ê nînbe.
Em ê bibin.	Em ê nebin.	Em ê nînbin.
Hûn ê bibin.	Hûn ê nebin.	Hûn ê nînbin.
Ew ê bibin.	Ew ê nebin.	Ew ê nebin.

Li vir, pirsa sereke ya ku ji aliyê rastnivîsînê de derdikeve pêşiya me, ew e: aya em ê pirtika NE-yê, wek li jorê, di gel lêkerê, pêkve binivîsin? Yan divê em wê, wek li jêrê, cihê û bi tena serê xwe binivîsin? Ango:

Ez ê ne bim.
Tu ê ne bî.
Ew ê ne be.
Em ê ne bin.
Hûn ê ne bin.
Ew ê ne bin.

Têbînî: Herçendî ji aliyê pêkhatina zimanê kurdî de cihê nivîsandina vê pirtikê rastir be jî, ku piraniya zimanên hindoewrûpî welê dinivîsin, di pêk ve nivîsandinê de feyde bêtir e. Sûd û feydeya herî mezin, bê guman ya pedagojîk e. Pêkve nivîsandina pirtika neyîniyê hem di nivîsandin û xwandin, hem di bilêvkirin û hem jî di hînkirinê de hêsanî kû gengaziyên gelekî mezin derdixîne.

C. Dema boriya berdest

	Raweya erînî	Raweya neyînî
	Ez dibûm	nedibûm
	Tu dibûyî	nedibûyî
	Ew dibû	nedibû
	Em/Hûn/Ew dibûn	nedibûn
D. Dema boriya têdeyî		
	Ez bûm	nebûm
	Tu bûyî	nebûyî
	Ew bû	nebû
	Em/Hûn/Ew bûn	nebûn
E. Dema boriya çîrokî		
	Ez bûbûm	nebûbûm
	Tu bûbûyî	nebûbûyî
	Ew bûbû	nebûbû
	Em/Hûn/Ew bûbûn	nebûbûn
F. Dema boriya dûdar/sade		
	Ez bûme	nebûme
	Tu bûyî	nebûyî
	Ew bûye	nebûye
	Em/Hûn/Ew bûne	nebûne
G. a) Reweya hekînî: Dema borî I		
	Ez bûma	nebûma
	Tu bûya(yî)	nebûya(yî)
	Ew bûya	nebûya
	Em/Hûn/Ew bûna	nebûna
G. b) Dema borî II		
	Ez ê bibûma	ê nebûma
	Tu ê bibûya(yî)	ênebibûya(yî)
	Ew ê bibûya	ê nebibûya
	Em/Hûn/Ew bibûna	ê nebibûna
H. a) Raweya bilanî: Boriya berdest.		
	Ez bûbiwam	ne bûbiwam
	Tu bûbiwa	ne bûbiwa
	Ew bûbiwa	nebûbiwa
	Em/Hûn/Ew bûbiwan	nebûbiwan
H. b) Dema niha û pêş I		
	Ez bibim	nebim
	Tu bibî	nebî
	Ew bibe	nebe
	Em/Hûn/Ew bibin	nebin
H. c) Dema niha û pêş II		
	Ku ez bim	nebim
	Ku tu bî	nebî
	Ku ew be	nebe
	Ku em/Hûn/Ew bin	nebin

1. Raweya fermanî

a) Yekhejmar

Bibe! (be!)	nebe !
	mebe !

b) Pirhejmar

Bibin! (bin!)	nebin !
	mebin !

Têbînî: Di zaravayê kurmancî de du cure raweya fermanî hene. Yek ji wan bi alîkariya pirtika me-yê tête çêkirin, ya din jî bi alîkariya pirtika ne-yê. Ferqa di navbera wan de ev e: «ME» her tim ferman e û fermaneke misoger e. Lê di ne-yê de tawsiye heye. Mixa bin, ku îro li ba hin Kurmancan me bi temamî asîmîle bûye û di şûna wê de bi tenê ne û forma bi wê tête çêkirin, maye.

LÊKERA «HEBÛN»-Ê

A. Dema niha

Raweya erînî	Raweya neyînî	Lêkera alternatîv
Min heye	min nîne	... min tune
Te heye	te nîne	... te tune
Wî/Wê heye	wî/wê nîne	... wî/wê tune
Me/We/Wan heye	me/we/wan nîne	... me/we/wan tune

B. Dema pêş

Min dê hebe	min dê nînbe	... min dê tune be
Te dê hebe	te dê nînbe	... te dê tune be

C. Dema boriya têdayî

Min hebû	min nebû	... min tune bû
Te hebû	te nebû	... te tune bû

D. Dema boriya çîrokî

Min hebû	min nebû	... min tune bû
Te hebû	te nebû	... te tune bû

E. Dema boriya dûdar

Min hebûye	min nebûye	... min tune bûye
Te hebûye	te nebûye	... te tune ye

F. a) Raweya hekînî; dema borî I

Min hebiwa	min nebiwa	... min tune bûya
Te hebiwa	te nebiwa	... te tune bûya

F. b) Dema borî II

Min dê hebiwa	min dê nebiwa	... min dê tune bûya
Te dê hebiwa	te dê nebiwa	... te de tune bûya

G. a) Raweya bilanî; boriya berdest

Min hebe	min nînbe	... tune be
Te hebe	te nînbe	... tune be

G. b) Dema niha

Min hebe	min nînbe	... min tune be
Te hebe	te nînbe	... te tune be

H. Raweya fermanî

Hebe!	Mebe!
Hebin!	Mebin!

LÊKERA «HEYÎN»Ê

A. Dema niha

Raweya erînî	Raweya neyînî
Ez heme	tune me
Tu heyî	tune yî
Ew heye	tune ye
Em/Hûn/Ew hene	tune ne

B. Dema boriya têdayî

Ez hebûm	tune bûm
Tu hebûyî	tune bûyî
Ew hebû	tune bû
Em/Hûn/Ew hebûn	tune bûn

C. Dema boriya dûdar

Ez hebûme	tune bûme
Tu hebûyî	tune bûyî
Ew hebûye	tune bûye
Em/Hûn/Ew hebûne	tune bûne

D. Boriya çîrokî

Ez hebûm	tune bûm
Tu hebûyî	tune bûyî
Ew hebû	tune bû
Em/Hûn/Ew hebûn	tune bûn

E. Dema pêş

Ez dê hebim	dê tune bim
Tu dê hebî	dê tune bî
Ew dê hebe	dê tune be
Em/Hûn/Ew hebin	dê tune bin

F. a) Reweya hekînî; dema borî I

Ez hebûma	tune bûma
Tu hebûyayî	tune bûyayî
Ew hebûya	tune bûya
Em/Hûn/Ew hebûna	tune bûna

F. b) Dema borî II

Ez dê hebûma	dê tune bûma
Tu dê hebûyayî	dê tune bûyayî
Ew dê hebûya	dê tune bûya
Em/Hûn/Ew hebûna	dê tune bûna

G. a) Raweya bilanî; Boriya berdest

Ez hebûbiwam	tune biwam
Tu hebûbiwa	tune biwa
Ew hebûbiwa	tune biwa
Em/Hûn/Ew hebûbiwan	tune biwan

G. b) Raweya bilanî; Dema niha û pêş

Ez hebim	tune bim
Tu hebî	tune bî
Ew hebe	tune be
Em/Hûn/Ew hebin	tune bin

G. c) Dema niha û pêş II

Ku ez hebim	ku ez tune bim
Ku tu hebî	ku tu tune bî
Ku ew hebe	ku ew tune be
Ku em/hûn/ew hebin	ku em/hûn/ew/ tune bin

H. Raweya fermanî

Hebe!	mebe!
Hebin!	mebin!

RAWEYA NEYÎNÎ YA LÊKERAN

A. Dema niha

Da ku mirov lêkereke ku li gor dema niha hatiye tewandin bike raweya neyînî, divê mirov pirtika di ku pirtika dema niha ya lêkeran e, hilde. Di şûna wê de pirtika neyînî ya na-yê, ku lêker bi bêdengekê dest pê bike, yan jî bi tenê n -yê, ku lêker bi dengdara «a»-yê dest pê bike, bi lêkerê ve binivîse. Bo nimûne:

Lêker	Raweya erînî	Raweya neyînî	Raweya Fermanî Neyînî
Kirin	Ez dikim	nakim	
	Tu dikî	nakî	meke!, neke!
	Ew dike	nake	
	Em/Hûn/Ew	dikin nakin	mekin!, nekin!
Nivîsîn	dinivîse	nanivîse	menivîse!, nenivîse!
Sûtin	disû	nasû	mesû!, nesû!
Jiyan/Jîn	dijî	najî	mejî!, nejî!
Barîn	dibare	nabare	mebare!, nebare!
Qajîn	diqaje	naqaje	meqaje!, neqaje!
Xwarin	dixwe	naxwe	mexwe!, nexwe!
Alastin	dialêse	nalêse	mealêse!, nealêse!
Eşîn	diêşe	naêşe	meêşe!, neêşe!
Iskîn	dîiske	naîske	meîske!, neîske!
Orîn	diore	naore	meore!, neore!
Ûrîn	diûre	naûre	meûre!, neûre!
Enirîn	dienire	naenire	meenire!, neenire

LÊKERÊN HEVEDUDANÎ

Dil şikandin	dil dişkêne	dil naşkêne	dil meşkêne!, dil neşkêne!
Lê xistin	lê dixe	lê naxe	lê mexe!, lê nexe!
Pê şêwirîn	pê dişêwire	pê naşêwire	pê meşêwire!, pê neşêwire!
Jê rijandin	jê dirije	jê narije	jê merije!, jê nerije!
Tê dan	tê dide	tê nade	tê mede!, tê nede!
Vexwarin	vedixwe	venaxwe	vemexwe!, venexwe!
Dadan	dadide	danade	damede!, danede!
Raxistin	radixe	ranaxe	ramexe!,ranexe!
Derketin	derdikeve	dernakeve	dermekeve!, dernekeve!
Wergirtin	werdigire	wernagire	wermegire!, wernegire!
Hilavêtin	hildiavêje	hilnavêje	hilmeavêje!, hilneavêje!

Hin ji Kurmancan, raweya neyînî ya lêkerên bi pêşpirtikên wek bi «ra-, ve-, der-, hil-» û hwd ve hevedudanî ne lê di tewangê de ji hev nahêne veqetandin, her yekser pirtika na-yê bi serê lêkerê ve dinivîsin. Bi vî rengî raweya neyîniyê çê dikin. bo nimûne:

vexwarin	navexwe
raxistin	naraxe
wergirtin	nawergire

Lêkerên wek «karîn» û «zanîn»-ê bi pirtika ni-yê tête neyînî kirin. Wek;

Zanîn	dizane	nizane	mezane, nezane!
Karîn	dikare	nikare	

B. Dema pêş

Raweya neyînî, di gişt demên pêş yên hemû lêkeran de (karîn û zanîn ne têde), her bi alîkariya pirtika «NE»-yê têne çêkirin. Wek;

Lêker	Dem	
Çûn	ez ê	neçim
		neçûma
		neçûbim

C. Dema borî

Hemû lêker, lêkera zanîn û karîn ne têde, di gişt demên borî de bi alîkariya pirtika ne-yê têne neyînî kirin. Bo nimûne;

Kirin	min	nekir
		nedikir
		nekiriye
		nekiribû

TERMÊN HIQÛQÎ

Amadekar : Musa KAVAL

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
Kes	şahıs	personne	person
Kesane	şahsî	personnel	personal
Kesî	şahıs	personnel	personal
Kesahî	şahsiyet	personnalité	personality
Netewe	ulus	nation	nation
Neteweyî	ulusal	national	national
Neteweyîtî	ulusallık, millilik	carectère national	nationhood
Neteweperwer	ulussever, ulusçu	nationaliste, qui aime sa nation	nationalist
Neteweparêz	ulusçu, milliyetçi	nationaliste, qui défend sa nation	nationalist -
Neteweparêzî	ulusçuluk, milliyetçilik	nationalisme	nationalism
Neteweperest	koyu ulusçu, şöven milliyetçi	chauvin	chauvinistic
Navneteweyî	uluslararası,	international	international
Gelemper	genel	général	general
Bi gelemperî	genellikle, genel olmak	généralement	generally
Giştî	kamu	public	public
Giştî	genel	général	general
Civat	toplum	société	society
Civatî, civakî	toplumsal	social	social
Exlaq, sinc	ahlak	morale, ethique	ethics
Seredan	görüşme	visite	visit
Danberhevî	karşılaştırma	comparaison	comparaison
Dan ber hev	karşılaştırmak	comparer	to compare
Bi dananberhevî	karşılaştırmak	comparé	compared
Peyketin	takib	poursuite	pursuit, prosecution
Dad	adalet	justice	justice
Dadî, qeza	adlî, tûzel	judiciaire	judicial
Hiqûq	hukuk	droit	law
Hiqûqî	hukuksal	juridique	juridical
Qanûn	kanun	loi	law
Hiqûqê neteweyî	ulusal hukuk	droit national	national law
Hiqûqê navneteweyî	uluslararası hukuk	droit international	international law
Hiqûqê giştî	kamu hukuku	droit public	public law
Hiqûqê danberhevî	karşılaşktırmalı hukuk	droit comparé	compared law

hejmar 6 zivistan 1990

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Anatomiya mirov

(dumahîka hejmara 5)

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*înglilizî*
1 - 29 QERQÛDE, SKELET	**ISKELET**	**SQUELETTE**	**SKELETON**
1. kilox	kafatası	crâne	skul
2 - 5 Stûna piştê	bel kemiği	colonne vertébrale, épine dorsale	vertabral column spinal column
movik	omur	vertèbre	vertebra
geh, girêçik	eklem	jointure	joint
2. movikên stû : 7 lib in, ji tevahiya wan re stûkurk tê gotin.	boyun omurları	vertèbres cervicales	cervical vertebra
3.movikên piştê : 7 lib in.	sırt omurları	vertèbres dorsales	dorsal vertebra
4. movikên mazmazkê		vertèbres lombaires	lumbar vertebra
hestiyê kortîxê	sağrı kemiği	sacrum	sacrum
5. kilêjî, hestiyê boçikê	kuyruk kemiği	coccyx	coccyx
6 -7 kembera mil		ceinture scapulaire	shoulder gridle
6. pirika mil	köprücük kemiği	clavicule	clavicle
7. bêrok, pîl	kürek kemiği	omoplate	shoulder blade
8 - 11 sebeta sîng, qefesa sîng, rikeha sîng	göğüs	thorax	thorax
8. depê sîng	göğüs kemiği	sternum	breastbone
9. parsû	kaburga	côte	true rib
10. zirparsû, parsûyên kurt	serbest kaburgalar	côtes flotantes	false ribs
11. kirkirka parsûyê	kaburga kıkırdağı	cartilage costal	costal cartilage
12 - 14 mil, pî, bask, çeng	kol	bras	upper arm
12. lûla pazû	üst kol lülesi	humérus	humerus
13. lûlezenda zirav	döner kemik	radius	radius
14. lûlezenda stûr	dirsek kemiği	cubitus	ulna
15 - 17 dest	el	main	hand
15. hestiyên bazinê (qevdika) dest	bilek kemikleri	carpe	carpus
16. şeyê dest	tarak kemikleri	métacarpe	metacarpal bone
17. hestiyên tiliyan	parmak kemikleri	phalanges du doigt	phalanx
18 - 21 legen, kodik	leğen, havsala	bassin	pelvis
18. hestiyê qorikê, hestiyê kemaxê	kalça kemiği	os iliaque	ilium, hip bone
19. hestiyê qûnê	verek, iskiyon	ischion	ischium
20. hestiyê rûv	kasık kemiği	pubis	pubis
21. hestiyê kortîxê	sağrı kemiği	sacrum	sacrum
22-25. ling	bacak	jambe	leg
22. hestiyê ran, hestiyê hêtê	uyruk kemiği	fémur	femur, high bone

Civîna Stockholmê

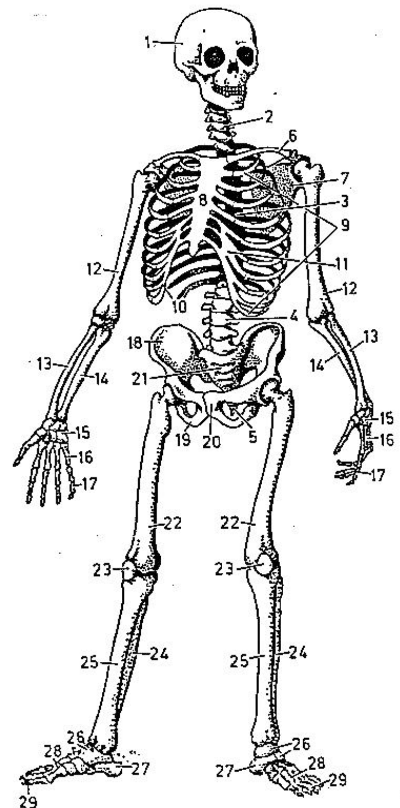
Civîna şeşemîn a li ser zaravê kurmancî li Xwendegeha bilind a Biskops Arnö, nêzî bajarê Stokholmê, roja 12ê teşrînê dest pê kir û heya 18ê teşrînê dom kir.

Hevalên ku di vê civînê de beşdar bûn ev bûn: Rojen Barnas (Diyarbekir), Lutfî Baksî (Xerza), Mahmûd Baksî (Xerza), Cemal Batu (Mêrdîn), Xelîl Dihokî (Dihok), Mûsa Kaval (Hekarî), Hazim Kiliç (Hekarî), Kendal Nezan (Diyarbekir), Huner Salim (Akrê), Mehmed Uzun (Swêrek), Reşo Zîlan (Agirî).

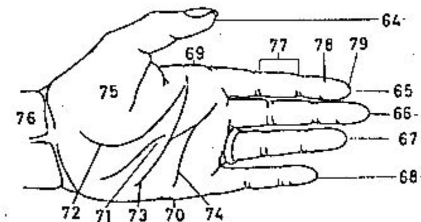
Civîn vê carê jî li ser peyvên hiqûqî û yên anatomiya mirov xebitî. Paşê Hazim Kiliç rapora xwe li ser termên ku di çandiniyê de tên bi kar anîn pêşkêş kir. Beşdar bi firehî li ser van peyvan rawestiyan.

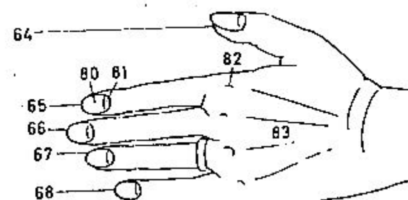
Ewê civîna bihara 1990an giraniya xwe bide termînolojiya edebî û kurmanciya nivîskî ya *Hawar* û *Roja Nû*.

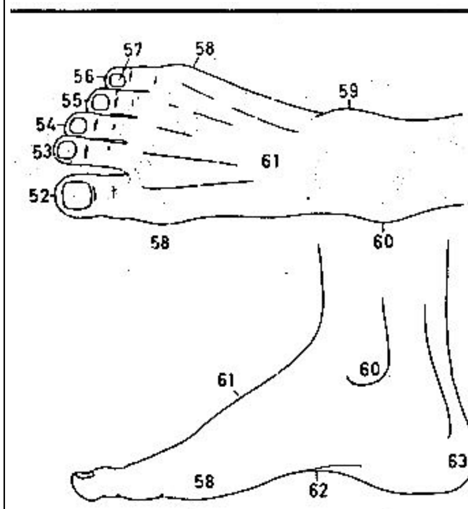
KURMANCÎ

23. serçok, serjinû, keşka çokê, çortanok, kasika çokê, kodika çokê	diz kapağı	rotule	patella, kneecap
24. lûlaqa zirav	kamış kemiği	péroné	fibula, splint bone
25. lûlaqa stûr, gîtik, hestiyê birçî	kaval kemiği	tibia	tibia, shin bone
26-29. pê	ayak	pied	foot
26. hestiyên bazinê pê	ayak bileği kemikleri	tarse	tarsus
27. hestiyê paniyê	topuk kemiği	calcanéum	calcaneum, heelbone
28. hestiyên şeyê pê	ayak tarağı kemikleri	métatarse	metatarsus
29. hestiyên pêçiyan	ayak parmağı kemikleri	phalange de l'orteil	phalange
52-63. PÊ	**AYAK**	**PIED**	**FOOT**
pêçî	ayak parmağı	orteil	toe
52. pêçiya beranê, pêçiya mezin	ayak baş parmağı	gros orteil	big toe
53. pêçiya dirêj	orta ayak parmağı	deuxieme orteil	second toe
54. pêçiya navîn		troisième orteil	third toe
55. pêçiya babelîçkê		quatrième orteil	fourth toe
56. pêçiya qilîçkê	küçük ayak parmağı	petit orteil	little toe
57. neynûka pêçiyê	ayak parmağı tırnağı	ongle de l'orteil	toenail
58. girêka pê		éminence de l'articulation	ball of the foot
59. gûzika derve		malléle externe	lateral malleolus
60. gûzika hundir		malléle interne	medial malleolus
61. piştpê	ayak sırtı	dos de pied	dorsum of the foot
62. hevêsa pê, zengiya pê, kefa pê	ayak tabanı	plante de pied	sole of the foot
63. panî	topuk	talon	heel
64-83. DEST	**EL**	**MAIN**	**HAND**
64. tiliya mezin, tiliya beranê	baş parmak	pouce	thumb
65. tiliya nîşandanê	işaret parmağı	ilindex	index finger
66. tiliya navîn, tiliya dirêj	ortak parmak	majeur	middle finger
67. babelîçk, tiliya gustîlkê	yüzük parmağı	annulaire	ring finger
68. qilîçk, tiliya biçûk	küçük parmak	auriculaire	little finger
69.		bord radial de la main	radial side of the hand
70. tenişta dest		bord cubital de la main	ulnar side of the hand
71. hevêsa dest, kefa dest	el ayası	paume	palm of the hand
72-74. xêzikên dest	el çizgileri	lignes de la main	lines of the hand
75. gurçika dest, nermika dest		éminence thénar	ball of the thumb
76. qevdika dest, bazinê dest		poignet	wrist
77. movikên tiliyan		phalange	phaan
78. gûpika tiliyê		pulpe de la phalangette	finger pad
79. sertilî	parmak ucu	bout de doigt	fingertip
80. neynûk	tırnak	ongle	nail
81. spîka neynûkê		lunule	lunule of the nail
82. girêkên dest		noeuds de l'articulation	knuckles
83. piştdest	el sırtı	dos de la main	back of the hand

Termên Çandinî

Amadekar : HazimKILIÇ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
nn. (navê nêr)	eril isim	masculin	masculine
nm. (navê mê)	dişil isim	féminin	feminine
çandin	tarım, ziraat	agriculture	agriculture
çandinî	tarımsal, ziraatsal	agraire, agricole	agrarian, agricultural
ber	ürün	produit	product, fruct
ber hilanîn	ürün almak, ürün kaldırmak	récolter	to harvest
erd, *nn.*	toprak, mülk, arazi	terre, terrain	earth, ground
ax, *nm.*	toprak	sol	soil
hêşinahî, şinkatî, *nn.*	yeşillik, nebat	légume	vegetable
xwelî, *nm.*	kül, toz	poussière, cendre	dust, ask
hêman, *nm.*	unsur, eleman	élément	element
xîz, sîlik, sêlax, rîk, *nm.*	kum	sable	sand
xireber, xîçik, *nm.*	çakıl	gravier	gravel
gil, kîlte, *nm.*	kil	argile	clay
kils, kişil, *nm.*	kireç	chaux	lime
gêç, cixs, cils, cis, *nm.*	alçı	gypse	gypsum, plaster stone
humus, *nm.*	umus	humus	humus
axa bi xîz	kumlu toprak	sol sablonneux	sandy soil
axa bi kîlte	killi toprak	sol argileux	clayey soil
axa bi kils	kireçli toprak	sol calcaire	chalky soil
kêlan, cot kirin, erd ajotin	toprak sürmek	labourer	to plough, to plow, to till
kêlangeh, *nm.*	sürüme ayrılmış toprak	terre de labourage	plowing land
kolan (bikole!)	toprağı kirizma etmek, kazmak	creuser, bêcher	to dig, to turn over (earth)
tov kirin	tohum ekmek	ensemencer, semer	to sow, to seed
mangêr, *nn.*	tırmık, kültivatör	herse	harrow
mangêr kirin	tırmık çekmek	herser, biner	to harrow
binkol, tivrik, *nn.*	çapa	houe, hoyan	hoe, mattock
binkol kirin, tevrik kirin	çapalamak	houer	to hoe
şene, *nn.*	tırmık	râteau	rake
şene kirin	tırmıklamak	enfouir au râteau,	to rake râteler
serav, *nm.*	ilk sulama	premier arrosage d'un jardin	first watering of a garden
serav kirin	ilk sulamak	arroser pour la première fois un jardin	to water for the first time a garden
tov, toxim, *nn.*	tohum	graine, semence	seed
zibil, peyn, *nn.*	gübre	engrais, fumier	manure, dung, fertilizer
ziblê xwezayî, ziblê heywanan	doğal gübre	fumier, engrais naturel	dung, manure
ziblê kîmyayî	kimyasal gübre	engrais chimique	chemical fertilizer
avezibil	gübre şerbeti	engrais liquide, purin	liquid manure
giyazibil	ot gübresi	engrais végétal	vegetal manure
zilq, çirt, zîrç	kuş gübresi	fiente d'oiseaux et de vollaille	droppings of birds
ziblê sar	sığır gübresi	fumier de bovins	cattle dung
ziblê germ	at, eşek, gübresi	fumier de cheval, de mule	horse and donkey dung
pişkil, pişkul , *nn.*	koyun, keçi dışkısı	crotte, crottin	droppings of sheep
rêx, rîx, *nm.*	büyük baş hayvan gübresi	bouse	cow dung, cowpat

Bêr û Mer

Bêr li aliyê rojava û bakur, **mer** li aliyê Hekarê ji bona alatê kolanê tête gotin ku tirkiya wê *"kürek"* e. **Mer** li aliyê rojava û bakur, metirke li aliyê Hekarê ji bona alavê binkolanê tête gotin ku tirkiya wê *"bel, belküreği"* ye.

Çend peyvên din

Di civînê de li ser navên hin giyayên din jî hate axaftin, lê mixabin me nikarî van navan wergerînin zimanên biyanî. Heke ji xwendevanên *Kurmancî* hin kes bi tirkî, erebî, farisî, îngilîzî, fransîzî an rûsiya van navan bizanibin, bira ji kerema xwe re em agahdar bikin.

tûsî,*nm* : giyayek e, li biharê hêşîn dibe, bejna wê qasî du bihustan e, rengê wê morê vekirî ye, pelên wê hûrik û bi dirrî ne, qaçilê wê diqeşêrin û wekî çerez tê xwarin.

baxoxe, *nm* : giyayek ji malbata kerenga ye, serê wê bi pel e, berên wê girover in û wekî pelên wê bi dirrî ne; berên wê tên xwarin, ew bi xwe jî tê qeşartin û xwarin.

bendik, *nm*: giyayek avî ye, biharê wekî tûzikê li ber devê kanî an çeman hêşîn dibe, tama wê nêzî ya bexdenûsê ye.

kûzrek, *nm* : giyayek e, di gulanê de hêşîn dibe û qasî mehekê dijî, pelên wê ji çar pelikan pêk tên, qirna wê di rûn û hêkan de diqewirînin û dixwin.

pêmirîşk, *nm* : giyayek e demî ye, pelên wê wekî piyê mirîşkê ne, qirna wê dikelînin û dixwin.

sping, *nm* : giyayek e, pelên wê zirav û dirêj in û bi xavî wekî çerez tên xwarin, ew bi xwe wekî nîvesêvek e û bi şîr e.

xenclîsk, *nm* : giyayek e, sêvika wê ya binaxê qasî gûzekê ye, rengê sêvikê qehweyî yê tarî ye.

kesil, kospil, fişqî, *nm*	at, eşek, katır gübresi	fiente de cheval, de mule et d'âne	droppings of horse, donkey, etc
ziblê tevlihev, ziblê têkel	karışık gübre	engrais mélangé	mixed dung
giyajeng, *nm*	yabani ot, alınması gereken otlar	mauvaise herbe	weed
ka, *nm*	saman	paille	straw
tenî, *nm*	kurum	suie	soot
herî, celb, *nm*	çamur	boue	mud, slush
bermayî, *nm*	artık	reste, résidu	remaining, residium
ziblê madenî	madeni gübre	engrais minéral	mineral fertilizer
AVDAN	**SULAMA**	**ARROSAGE**	**WATERING IRRIGATION**
derav, qetek,*nm*	su tevzi kanalları, tevzi ağzı	points de distribution de l'eau	water supply points
awayên avdanê	sulama türleri	procédés d'arrosage	watering forms
reşandin (bireşîne!)	serperek sulamak	arroser	to water
awayê deravî	tüm arazi parçalarının enlemesine birden sulanması	arrosage en largeur de toutes les parcelles	watering in breadth all parcels of land
xewnandin, *nm*	dinlendirici sulama, gece sulaması	arrosage de nuit	night watering
destedêr kirin	çabuk sulama	arroser rapidement	to water quickly
avdêr, *n.*	sulamacı	arroseur, arroseuse	sprinkler
KANIYÊN AVDANÊ	**SULAMA KAYNAKLARI**	**SOURCES D'ARROSSAGE**	**WATERING SOURCES**
çem, rûbar, *nm*	dere, ırmak, nehir	ruisseau, rivière, fleuve	stream, river
co, *nm*., cok, *nm.*	kanal, ark	canal	channel
kêfte, lîç, *nm.*	gölet	réservoir d'eau, pièce d'eau, étang	pond
ger, *nm.*	akarsudaki göl kısmı	eaux stagnantes d'une rivière	stagnant waters a river
bîr, *nm.*	kuyu	puits	well
bincan	akarsu üzerinde yapılan sed vasıtasıyla su yükseltilerek araziye su verilmesi	irrigation à partir d'une écluse	irrigation from a look
AMÛRET, ALAV, HACET, ALETÊN ÇANDINÎ	**TARIM ARAÇLARI**	**INSTRUMENTS ARATOIRES**	**AGRICULTURAL INSTRUMENTS, TOOLS**
dirûn (bidirû!),	tahıl ve ot biçmek	moissonner	to harvest
çinîn (biçine !)	biçmek, devşirmek, toplamak	cueillir	to gather, to pick, to pluck
çandin (biçîne!)	ekmek, dikmek	semer, cultiver, planter	to seed, to cultivate, to raise, to grow
gêre, *nm*., xarman, *nm.*	harman dövme	battage de céréales	threshing of corn
daweşandin (daweşîne !)	silkmek, silkelemek	secouer	to shake
dirûngeh,	biçim alanı	aire de moisson	harvest area
bêder kirin, bênder kirin	harmanlamak	battre (les céréales)	to thresh
bêder, coxîn, *nm.*	harman yeri	aire de battage	threshing-floor
cot, *nm.*	karasaban	charrue	plough
cot kirin	çift sürmek	labourer	to plough
hevcar, *nm.*	karasaban gövdesi	le bâti de la charrue	plough frame
nîr, *nm.*	boyunduruk	joug	yoke
gêsin, gîsin, *nm*	saban demiri	soc	ploughshare
mahlû, *nm.*	tırmık, tapan	râteau	rake
mangêr, *nm.*	disk, diskaro		
kotan, *nm.*	pulluk	brabant	all-metal wheel plough
parxêl, *nm.*	öküz, atla toprak üzerinde çekilen kızak	traîneau de transport,	transportation sledge, schlitte timber sledge, dray
makîna dirûnê	biçer makinası	moissonneuse-batteuse	harvester, reaping machine
makina dirûn û gêrê	biçer-döğer makinası	moissonneuse-	combine (harvester)
mîbzer, makîna tovreşanê, *nm.*	tohum ekme makinası	semeuse	drill (for sowing)
patos, *nm.*	döğme makinası	batteuse	thresher, threshing machine
moşene, kam, gam, *nm.*	döğen	batteuse à traction animale	thresher
cercere, cencere, *nm.*	silindir tekerlekli ve döğme makinası silindirleri balta ağızlı	batteuse à roues cylindriques	cylindrical wheel thresher
cendere	pres makinası, sıkıştırma makinası	presse, presse à comprimer	press, pressing machine
AMÛRETÊN GIYA KIŞANDINÊ	**OT TAŞIMA ARAÇLARI**	**MOYENS DE TRANSPORT DU FOIN, TRAÎNEAU**	**HAY TRANSPORTATION MEANS**
garte, *nm.*	kızak	véhicule que l'on traîne sur la neige	sledge, sleigh
qol, *nm.*	kızaksız, yalnız halat üzerinde yapılan ot çekimi	transport du foin sur des câbles	cable transportation of hay

ereba ga	kağnı	char à beufs	oxen cart
dadan (dade!)	1) kaymak, 2) konmak	1) glisser 2) se poser, se percher	1) to slip 2) to settle, to perch
tehisîn, (bitehese!)	gayrı ihtiyari kaymak	glisser involontairement	to slip unintentionally
tehesandin, (bitehesîne!)	kaydırmak	faire glisser	to slide
şemitîn (bişemite!)	kaymak	glisser	to slip
şemitandin (bişemitîne!)	kaydırmak	faire glisser	so slide
xirxal, *nm.*	teker	roue	wheel
firxûn, *nm.*	bir tür at arabası,	charrette à cheval	horse cart
bêr, mer, *nm.*	kürek	pelle	shovel
mer, metirke, *nm.*	bel, belküreği	bêche	spade
tevir, *nm.*	kazma, biri kesici, ağızlı kazma diğeri kazıcı çift	pioche à deux pointes	mathock
tevrik, *nn.*	çapa	houe	hoe
kulling, *nn.*	1) inşaat ve taş çıkarma kazması, 2) manivella,murc	1) pioche, rivelaine, pic à deux pointes 2) manivelle, levier	1) mathock, pickaxe 2) crank, lever
tirmix, *nm.*	tırmık	râteau	rake
melhêb, *nm.*	yaba	fourche	fork, hayfork
meqes, *nm.*	makas	ciseaux	scissors
şeyê dest	el tarağı	peigne	comb
birrek, *nm.,* mişar	bıçkı, destere	scie	saw
çakûç, *nn.*	çekiç	marteau	hammer
sindan, *nn.*	örs	enclume	anvil
das, *nm.*	orak	faucille	sickle
şalok, dasa paleyiyê	biçme orağı	faucille de moissonneur	harvester's sickle
dasa daran	dehre	serpe	billhook
kêlindî, qirim, *nm.,* tirpan	tırpan	faux	scythe
kêlindîkêş, *nn.,* tirpankêş	tırpancı	faucheur	reaper, mower
kêr, *nm.*	bıçak	couteau	knife
kêrik, *nm.*	çakı	couteau de poche	pocket knife
zevî, *nm.*	tarla	champ	field
lat, *nm.*	küçük tarla	portion de champ, petit champ	small field
berxwêr, şeqlîşa, *nm.*	büyük tarla	domaine agricole, latifundium	domain, estate
bax, *nn.*	ağaç bahçesi	verger	orchard
baxçe, *nn.*	sebze, meyve bahçesi	jardin	garden
bostan, bîstan, *nn.*	sebze tarlası yada bahçesi	potager	kitchen garden
parêz, werz, *nn.*	kavun, karpuz tarlası	champ de pastèques et de melons	melon, watermelon field
rez, *nn.*	bağ	vignoble	vineyard
malik, mişar, *nn.*	tarh	rangée d'un jardin	row of a garden
kertik, *nm.*	çeltik evleği	rangée d'une rizière	row, line of a rice field
kerdî, latik, *nm.*	bahçe, bostan evleği	parcelle d'un champ ou d'un jardin	parcel of a field or garden
tixûb, *nn.*	sınır, hudud	frontière	border, boundary
mişkane, *nm.*	rehin, ipotek	gage, hypothèque	mortgage
zeviya xwe bi mişkane dayin	tarlasını hipoteğe vermek	hypothéquer son champ	to mortgage a field
pişkane, *nm.*	müşterek hisseli mülk	propriété indivise, collective	undivided, collective land
nîvekarî, *nm.*	ortakçılık	métayage	sharecropping
givande, *nm.*	topraktan tarla sınırı	tallus de remblai	slope, embankment
hewd, *nn.*	fide tarhı, fidelik	pépinière	seed bed
axesor, *nm.*	kırmızı toprak	terre rouge	red soil
axereş, *nm.*	kara toprak	terre noire	black soil
axeşîn, *nm.*	gri toprak	terre grise	grey soil
kîlte, *nm.*	killi toprak	sol argileux	clayey soil
berespî, *nn.*	kireç taşı	pierre à chaux	clayey stone
tevş, *nn.*	küçük, yassı, sivri ağızlı taş	galet	pebble
helan, *nn.*	yassı, tabaka tabaka oluşmuş taş	dalle	flagstone
reşe, *nn.*	korkuluk	épouvantail	scarecrow
heska hirçê	kepçe şeklindeki korkuluk	épouvantail en forme de louche	bugbear
dexil, tene, *nn.*	tahıl	céréales	cereal, corn
genim, *nn.*	buğday	blé	wheat

şilêl, çexdar, *nn.*	çavdar	seigle	rye
ceh, *nn.*	arpa	orge	barley
garis, *nn.*	darı	millet	millet
genimşamî, gilgil, lazût, *nn.*	mısır	maïs	maize, Indian corn
şûv, şov, *nm.*	nadas	jachère	fallow
adan, *nm.*	besin, gıda	aliment, substance nutritive	food, nutriment
bi adan	besleyici	nutritif	nutritive, nourishing
aşêv kirin, adê kirin (ade)	yabani otlardan ayıklamak	sarcler	to weed(garden), to clean (a field)
fasûlî, lobî, *nn.* (ji latinî phaseolus)	fasulya	haricot	bean
maş, *nn.*	Hint fasulyesi	haricot d'Inde	Indian bean
polik, bezelî, *nn.*	bezelye	petit pois	garden pea
birinc, riz, *nn.*	pirinc	riz	rice
kulind, kulindir, *nn.*	kabak	courge	marrow
dolmik, kulindterk, *nn.*	dolmalık kabak	courgette	courgette
bamye, *nn.*	bamya(y)	gombo	gombo
tirozî, kilyar, ecûr, *nn.*	acur	concombre russe	Russian cucumber
gulberojk, *nm.*	ayçiçeği	tournesol	sunflower
xas, xes, kahû, *nn.*	marul	laitue	lettuce
silk, *nn.*	pancar	bette, poirée	beet
şêlim, *nn.*	şalgam	betterave	beetroot
giyadermank, *nn.*	hekimlikte kullanılan otlar	herbes médicinales	medicinal herbs
qorîngan	kırmızı çiçekli yonca	trèfle rouge	red clover
ketezer	sarı çiçekli yonca türü	trèfle jaune	yellow clover
zil, qeram, *nn.*	kamış	roseau	reed
D A R	**AĞAÇLAR**	**ARBRES**	**TREES**
pejnandin(bipejne!)	budamak	élaguer, émonder	to prune, to trim
kezaxtin(bikezêxe!)	bağ budamak	tailler la vigne	to dress vine
pejik, *nn.*	küçük ve ince dal parçası	branche, brindille	twig, sprig, brushwood
spîndar, hewr, *nm.*	kavak	peuplier	poplar
pelg, *nm.*	titrek kavak	peuplier tremble	aspen
bî, *nm.*	söğüt	saule	willow
şengebî, şorebî, bîşeng	salkım söğüt	saule pleureur	weeping willow
benav	diş budak	frêne	ask (tree, timber)
berû	meşe palamudu	gland	acorn
darberû	meşe ağacı	chêne	oak
mazî	mazı	noix de Galle	oak apple
darmazî	mazı ağacı	varieté de chêne	variety of oak
kevot	akça ağaç	érable	maple
evris, qaç	ardıç	genévrier	juniper
çinar	çınar	platane	plane tree
DARÊN MEYWE	**YEMİŞ AĞAÇLARI**	**ARBRES FRUITIERS**	**FRUIT TREES**
zirişk, qermox, *nm.*	diken üzümü	épine vinette	barberry
dirik, dirîmok, dendûreşk, *nm.*	böğürtlen	mûron	blackberry
şîlank, *nm.*	kuş burnu	églantier	wild rose
findeq, *nm.*	fındık	noisette	hazelnut
gûz, *nm.*	ceviz	noix	walnut
xurme, qesp, *nm.*	hurma	datte	date
gul	gül	rose	rose
sosin	zambak	lys, iris	lily
DAR, nm	**AĞAÇ**	**ARBRE**	**TREE**
reh, *nm.*	kök	racine	root
rîşe, *nm.*	kökçük, ince kök teli	radicelle	radicel, rootlet
qurm, *nm.*	ağaç gövdesi	tronc	trunk
ta, *nm.*	dal	ramification, branche	branch, ramification
şax, *nm.*	küçük dal	rameau	small branch, twig
çeq, çiqil, *nm.*	ince dal	brindille	twig, sprig
ajfiliz, aj	filiz	pousse	sprout
patrome, lûl	aşı	greffe	graft, scion
patrome kirin	ağaç aşılamak	greffer	to graft
goyin, *nm.*	nöbet, sıra	garde, surveillance	guard
goyinger	nöbetçi	gardien, veilleur	keeper, watchmen

TERMÊN HIQÛQÎ

Amadekar : Musa KAVAL

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîz
çavkanî	kaynak	source	source
çavkaniyên	hukukun	les sources	the sources
hiqûqê	kaynakları	de droit	of law
qanûn	yasa	loi	law
qanûna bingehî	anayasa	constitution	constitution
qanûnî	yasal	légal	lawful, legal
biryar	karar	décision	decision
biryarname	kararname	décret, ordonnance	decree, ordinance
xweza	doğa	nature	nature
xwezayî	doğal	naturel	natural
hiqûqa xwezayî	doğal hukuk	droit naturel	natural law
hiqûqa bacê	vergi hukuku	droit fiscal	fiscal law
hiqûqa kar	iş hukuku	droit du travail	labour laws
hiqûqa giştî	kamu hukuku	droit public	public law
hiqûqa gelemperî	genel hukuk	droit général	general law
hiqûqa xwedaniyê	mülkiyet hukuku	droit de propriètè	property law
bank	banka	banque	bank
bankî	bankasal	bancaire	pertaining
bankgêr	bankacı	banquier	banker
bankgêrî	bankacılık	la banque, le métier de banque	banking
hiqûqa	bankacılık	droit	banking law
bankgêriyê	hukuku	bancaire	
hiqûqa malbatî	aile hukuku	droit de famille	family law
ewlehî	emniyet, güvenlik	sécurité	security
ewlehiya	sosyal	sécurité	social
civakî	güvenlik	sociale	security
ewlehiya giştî	kamu güvenliği	sécurité publique	public security
sîgorte, bîme	sigorta	assurance	insurance
pêşniyar	öneri, teklif	proposition	proposal
pêşniyara qanûnê	kanun önerisi	proposition de loi	law proposal
peyman	antlaşma, misak	pacte, traité	pact, treaty
hevalbendî	ittifak	alliance	alliance
lihevkirin	anlaşma	accord	agreement
lihevhatin	barışma	réconciliation	reconciliation
testîq kirin	tastik etmek, onaylamak	approuver,	ratifier
mafê	kendi	droit à l'auto-	right to selfdeter-
çarenûsî	kaderini tayin hakkı	right to détermination	mination
mafê penaberî	sığınma hakkı	droit d'asile	asylum right
avûkat, parêzer	avukat	avocat	lawyer, advocate
dadgeh	mahkeme	tribunal, court	court
seza, ceza	ceza	peine	sentence
dadgeha sezayî	ceza mahkemesi	tribunal criminel	criminal court
lihevanîn	sulh	réconcilation	reconciliation
dadgeha lihevanînê	sulh mahkemesi	tribunal d'instance	magistrates' court
bendname, girêdan	akd, akid	acte	acte

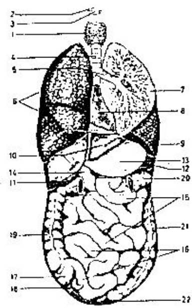
hejmar 7 havîn 1990

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

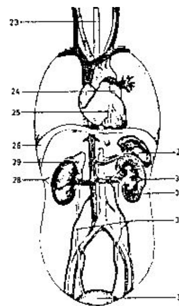
Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

Anatomiya Mirov

(dûmahîka hejmara 6)

1-57 - ORGANÊN HINDURÎN	**İÇ ORGANLAR ORGANS**	**ORGANES INTERNES**	**INTERNAL**
1- toşpî, n.m.	salgı bezi	glande	gland
toşpiya tîroîdê	tiroid bezi	corps tyroide	thyroid gland
2-3- GEWRÎ	**LARİNKS, GIRTLAK**	**LARYNX**	**LARYNX**
2- hestiyê hiyoîde	hiyoid kemiği	os hyoïde	hyoid bone
3- kirkirka tîroîdê	tiroid eklemi	cartilage thyroÎde	tyroid cartilage
4- zengilor	soluk borusu	trachée	trachea
gûzika zengilorê	Adem elması, gırtlak çıkıntısı	pomme d'Adam	Adam's apple
5- bronş	bronş	bronche	bronchus
bronşik	bronşçuk	bronchiole	bronchiole
6-7 pişik, ceger,sîpelk	ak ciğer	poumons	lung
6- pişika rastê	sağ akciger	poumon droit	right lung
7-loba jorîn a pişikê	akciğer üst lopu	lobe supérieur du poumon	upper pulmonary lobe
8- dil	yürek, kalb	cœur	heart
9- perdeya navbirê, diayafragm	diyafram	diaphragme	diaphragm
10- cegera reş, kezeb, mêlak	kara ciğer	foie	liver
11- kîsikê zirav	safra kesesi	vésicule biliaire	gall bladder
12- fatereşk, xalxalk, sipil	dalak (Arapça talak)	rate	spleen
13- asik, made	mide	estomac	stomach
14-22- RÛVÎ	**BAĞIRSAKLAR**	**INTESTINS**	**INTESTINES**
14-16- RÛVIYA ZIRAV	**İNCE BAĞIRSAK**	**INTESTIN GRÊLE**	**SMALL NTESTINE**
14- donzdetilk, donzdegirêk	oniki parmak barsağı	duodénum	duodenum
15- rûviya birçî	boş bağırsak	jejunum	jejunum
16- rûviya badayî	kıvırım bağırsak	iléon	ileum
17-22- RÛVIYA STÛR	**KALIN BAĞIRSAK**	**GROS INTESTIN**	**LARGE INTESTINE**
17- rûviya kor	kör bağırsak	caecum	cecum, caecum
18- apandîs, rûviya zêde	apandis	appendice	appendix
19- zeblota hilkêşayî		colôn ascencdant	ascending colon
20- zeblota berwarkî		colôn transverse	transverse colon
21- zeblota dakêşayî		colôn descendant	descending colon
22- rûviya dawîn, tortorîk	rektum	rectum	rectum
23- sorsorîk	yemek borusu	oesophage	oesophagus, gullet
24-25 dil	kalb, yürek	cœur	heart
24- guhik	kulakçık	oreillette	auricle
25- tîşika pêşîn a dil		sillon inter-ventri-culaire antérieur	anterior longitudi nal cardiac sulcus

Civîna Ismail Besikçi

Civîna heftemîn ya li ser zimanê kurdî, zaravê kurmancî, li Swêdê, li Biskops Arnöyê civiya. Civîn hefteyekê, ji 7ê nîsanê heta 14ê nîsanê, dom kir. Civîna bihara 1990an, îcar, bi firehî li ser termên edebî bû ku em di vê hejmarê de, beşê yekemîn yê terman diweşînin. Tevî termên edebî, hevalên beşdar li ser termên hiqûqî û anatomiyê jî xebitîn. Herçî pirsegirêkên gramatîka kurdî be, beşdar li ser rapora Reşo Zîlan, ku di derheqa rastnivisîna hin hoker û daçekan de bû, xebitîn. Em vê xebatê jî di vê hejmarê de diweşînin.

Hevalên ku beşdarî li civîna bihara 1990 an kirin ev in : Khosrow Abdollahî (Selmas), Lutfî Baksî (Xerzan), Mehmûd Baksî (Xerzan), Rojen Barnas (Diyarbekir), Cemal Batun (Mêrdîn), Joyce Blau (Fransa), Nûra Cewarî (Rewan), Firat Cewerî (Nisêbîn), Zeynelabidîn Zinar (Batman), Remzî Kerîm (Sêrt), Hazim Kiliç (Hekarî), Kendal Nezan (Diyarbekir), Zinar Soran (Mêrdîn), Mehmed Uzun (Siwêrek), Veysî Zeydanlî (Bêdlîs) û Reşo Zîlan (Agirî).

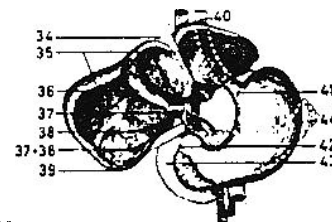
Di vê civînê de du navên nû hebûn : folklorîsta hêja Nûra Cewarî ku ji Ermenistana Sovyetî hatibû û xanima Joyce Blau ku li Zanîngeha Sorbonnê, ya Parîsê, mamosteya zimanê kurdî ye. Nivîskarê kurdê Yekitiya Sovyetî Tosinê Reşîd jî, êvarekê, hat ziyareta me. Em bi dîtina wan kêfxweş, bi xebat û pêşniyarên wan hîn têkûztir bûn.

Hevalên ku ji Rewanê hatibûn daxwaz û pêşniyar kirin ku niwênerên kurd ên Yekitiya Sovyetî jî di civînên me de beşdar bin. Me dil û daxwaz û hêvî heye ku hevalên ji Yekîtiya Sovyetî jî bikaribin di civînên bê de hazir bin û vê xebata pîroz hîn geştir û berfirehtir bikin.

Bi biryara hevalên beşdar navê vê civînê bû *Civîna İsmail Besikçi.* Herwekî ku tê zanîn, Dr. İsmail Beşikçi, nivîskar, sosyolog, ji mêj ve ye li ser doza Kurdan û pirsa Kurdistanê dixebite û wî gelek kitêb, di vî warî de weşandine. Û ji ber vê yekê, ew gelek caran hatiye girtin û bi dirêjahiya salan li zîndan û girtîxanên Tirkiyê maye. Niha, wî du kitêbên din ku li ser pirs û pirsgirêkên Kurd û Kurdistanê ne, li Stembolê, weşandine. Ji lewre, ew hatiye girtin. Ji bo nîşandana piştgirtiyê û protestkirina girtina İsmail Beşikçi, civînê telegramek ji serekkomarê Tirkiyê Turgut Özal re şand û kopiyek ji telegramê jî ji İsmail Beşikçi re bi rê kir.

KURMANCÎ

26-perdeya navbirê	diyafram diyafragm	diaphragme	diaphragm
27- fatereşk, xalxalk, sipil	dalak	rate	spleen
28- gurçika rastê	sağ böbrek	rein droit	right kidney
29- toşpiya sergurçikî	böbreküstü salgı bezi	capsule surrénale	suprarenal gland
30-31- gurçika çepê	sol böbrek	rein gauche	left kidney
30- kovên gurçikê, kalîks	böbrek piramitleri	calice	calyx
31- legena gurçikê	leğen	bassinet	renal pelvis
32- mîzkêş	sidik yolu	uretère	ureter
33- mîzdank	sidik kesesi	vessie	bladder
34-35- KEZEB, CEGERA REŞ	**KARA CİĞER**	**FOIE**	**LIVER**
34- navika kezebê	kara ciğer göbeği	hile du foie	falciform ligament of the
35- lobê kezebê	kara ciğer lopu	lobe du foie	lobe of the liver
36- kîsikê zirav	safra kesesi	vesicule biliaire	gall bladder
37-38- DUCOYA ZIRAVÎ	**SAFRA KANALI**	**CANAL CHOLÉDOQUE**	**COMMON BILE DUCT**
37- coya kezebe	hepatik kanal	canal hépatique	common hepatic duct
38- coya ziravî	sistik kanal	canal cystique	cystic duct
39- derîdamar	kapı damar	veine porte	portal (hepatic portal vein)
40- sorsorik	yemek borusu	oesophage	oesophagus
41-42- MADE, AŞIK	**MİDE**	**ESTOMAC**	**STOMACH**
41- serdevka made, aşik	mide ağzı	cardia	cardiac orifice
42- bindevka made, aşik	mide kapısı	pylore	pylorus
43- donzdetilk	on iki parmak bağırsağı	duodénum	duodenum
44- pankreas	pankreas	pancréas	pancreas

Li ser rastnivisîna çend tiştan

Reşo ZÎLAN

1. Rastnivîsîna hin daçek û hokeran

Herçendî daçekên kurdî ji çend cureyan pêk bên jî, di rastiyê de, yên bingehîn ev in; ***ji, li, di, bi, bê***. Heçî daçekên din in, êdî ew bi alîkariya van daçekên han yên bingehîn tên afirandin. Ji ber vê yekê jî, di warê rastnivîsîna daçekan de, tiştê ku em bal û dêna xwe bidinê ew e, ku divê em timî van daçekên bingehîn çu caran bi peyvine din ve nezeliqînin.

Wek:

Cerdoyê Biro mala xwe ***ji*** *gund guhaste bajêr.*
«Apê min têye ***ji*** *deştê, barek strî li piştê.»*
Keç û xortên gundê Yekavê ***li*** *guhera gund civiyabûn.*
Ev koloz û ev şal û şapik xweş ***li*** *bejna te hatine.*
«Me ji narê diye nûra te ***di*** *dil*
Lew ji "işqa te her ateşperes in»
Melayê Cizîrî
Wê ev melhema han ***di*** *birîna xwe da û pak bû.*
Gelo ew bi kurdî dizane?
Tiştê ku hukûmetê anîbû serê me, ne ***bi*** *dilê xelqê bû.*
Wê şevê ***bê*** *(bêî) wan kes nehat.*
Ez çayê bê şekir vedixwim.

Hin caran mirov dikare bi alîkariya hin peyvên din kompleksên daçekî çêbike. Ji kompleksên daçekî mebest kompeyvek (komek peyv) e, ku ji çend daçekan, yan ji yek yan jî ji çend daçek û paşdaçekekê pêk tên. Ev kompeyvên han yên daçekî dikarin bi rola rengdêr yan hokerê jî rabin. Heçî ev kompeyvên daçekî ne, bêî ku em yek bi yek li maneyên peyvên ku ew jê pêk tên bigerin û bibêjin ka ew hîç maneyekê didin yan na, divê em her yekê ji wan bi tena serê xwe binivîsin. Li milekî din jî, ji aliyê hebûna maneyê ve, bê guman her perçeyek ji wan xwedî maneyekê ye.

Baran ***ji ber*** *sitema axayê êlê warê xwe terikand.*
Wî xwe ***ji ser*** *serê çiyayê Kose berda xwarê.*
Ez ne ***ji ba*** *wan têm.*
Min destê xwe ***ji bin*** *kumê xwe derneanî.*
Zorav ***ji bilî*** *kara xwe tiştekî din hizir nake.*
Ev diyarî ***ji bo*** *destgirtiya min e.*
Dijmin ***ji pişt*** *çiyayê Zozikê derneketiye.*
Ew herduk ***ji hev*** *hez dikin.*
Memir ***ji nik*** *pismamê xwe têt.*
Werin van hûrûmûrên xwe ***ji rex*** *malê hilînin!*
Mêvan ***ji derve*** *hatin hundir û derbasî dîwanxaneyê bûn.*
Li ber *dergehê koşkê pûtekî mermerîn hebû.*
Guldank ***li ser*** *maseyê ye.*
Ew wê çaxê çend rojan ***li ba*** *me mabû.*
Gulzar ***li bin*** *darê rûdine.*
Tu ***li hember*** *wî zimandirêjiyan meke!*
Êdî Kurd ***li dijî*** *mercên koledariyê radibin.*
Ev yeka han ne ***li gor*** *dilê wî ye.*
Bager û Diljar ne ***li derve*** *ne.*
Ew û ev qet ***li hev*** *naçin.*
Eskeran hema ***li pêşberî*** *gundê me kemîn danî.*
Ka tu ***di gel*** *min were bajêr, ez ê alî te bikim.*
Here ***jê re*** *bibêje, ku bila ew êvarê zû vegere.*
Dilop ***jê de*** *dihatin xwarê.*
Ew cotesolên ku te kirîbûn, ***lê*** *nehatin.*
Ka ***pê re*** *here gund û serxwe***ş** *iyê bide gundiyan.*
Em hingê jî ***pê de*** *ketin, lê nebû.*
Ma te ew ***pê ve*** *zeliqand?*
Ma min negote te, ku tiliya xwe ***tê de*** *meke?*
Wî derziyek ***tê re*** *kir û pîjik derêxist.*

Heçî hokerên pêşdaçeka wan ketî û bi tenê paşdaçeka wan mayî ne, divê mirov paşdaçeka mayî bi tena serê xwe nenivîse. Wê her yekser bi peyvê ve binûse (bizeliqîne).

Wek:

Paşve, paşde, pêşve, pêşde, şûnve, şûnde, serve, serde, piştre, piştve, dûre, binre *û her wekî din.*
Welatê me bi destê dijmin ***paşde*** *maye.*
Ez ê bi alîkariya vê kursê zimanê xwe ***pêşve*** *bibim.*
Min taştê xwar û ***piştre*** *du îskan çay vexwarin.*
Dibêjin ***piştve*** *fîşek berdanê.*

Lê heke çu tiştek ji daçekê neketibe û daçek, daçekeke tam be, divê qaîdeyên ku li jorê hatine behs û çêl kirin, derbas bibin.

Ango:
Hezare ***ber bi*** *gund* ***ve*** *çû.*
Wî diviya duhî ***bi dû*** *min* ***re*** *bida rê.*
Ev nîr û mercên han Kurdan her ***ber bi paş*** *ve dibin.*
Ez ê ***ji*** *sibehî* ***û pê de*** *li ser karê xwe nemînim.*
Ji êvarê ***û bi vir de*** *xew neketiye çavên dayika min.*

Ji bilî van, divê perçeyên ku di pêkanîna daçek, hoker yan jî pêşlêkerên hevedudanî de roline mezin dilîzin jî cihê û bi tena serê xwe bêne nivîsandin.

Bo nimûne:
Di nav hev de, li ser hev, di rex hev de, li dor hev, li tenişt hev, tev li hev, ser bi ser, qor bi qor, roj bi roj, gund bi gund, pel bi pel, dan ber hev, dan ser hev, dan tenişt hev û hwd.

Lê belê, eger ji wan perçeyan peyveke nû bête afirandin, ku ew peyv mefhûmek be û mefhûmeke xweser û taybetî be, êdî ew hingê bi hev re tête nivîsandin.

Wek:
Curbicur, derbider, gorbigor, rûbirû, serejêr (=nişûv, serbijêr*), serejor (*=serbijor, hevraz, kaş*), hevber (*=wekhev*), hevgel (*= hogir, destek*), demildest (*=di wê bîskê de*), berepaş, serhevraz, kerrekerr û hwd.*

2. Rastnivîsîna raweya çêbiwar

Raweya çêbiwar (partîsîpa dema borî) ya zaravayê kurmancî bi ***-î*** û bi ***-yî*** -yê dawî tên. Lêkerên ku radera wan bi ***-in*** û ***-în*** dawî tên, mirov di şûna wan de bi tenê ***-î***- yekê, yên ku bi ***-an*** û ***-ûn***- ê dawî tên jî, mirov di şûna wan de bi tenê ***-yî*** -yekê li koka lêkeran zêde dike. Mirov bi vî awayî raweya çêbiwar ya sade bi dest dixe.

Wek:
Hatî (hatin), *ketî* (ketin), *mirî* (mirin), *kuştî* (kuştin), *kirî* (kirin)
Girî, (girîn), *firî* (firîn), *nihêrî* (nihêrîn), *perçifî* (perçifîn)
Mayî (man), *payî* (pan), *dayî* (dan), *kutayî* (kutan)
Çûyî (çûn), *bûyî* (bûn), *cûyî* (=cûtî) (cûn, cûtin)

Raweya çêbiwar ya hevedudanî jî bi alîkariya daçekên têvel têne çêkirin. Di warê rastnivîsînê de, divê mirov berî her tiştî lê binihêre ka ew raweya çêbiwar ya hevedudanî tewandî ye yan na. Eger ne tewandî be, divê ew bi hev re bête nivîsandin.

Gul û giyayên ***avnekirî*** *çilmisîbûn.*
Wî tiş tên ***jibîrkirî*** *dianîn bîra mirovî.*
Xortê ***sergermbûyî*** *bi pêsîra wî girt.*
Ew ji kesên ***navnedayî*** *ye.*
Mîha ***serjêkirî*** *hilawistin.*
Dêleseya ***dermanxwarî*** *sekitî.*
Bi ya kalê ***jihevdeketî*** *be, ew hîn jî xort e.*
Me perçeyên otomobîla ***jihevderxistî*** *dîsan li hev siwar kirin.*
Eskeran agir berda gundê ***dorlêpêçayî.***
Pereyên ***bideyndayî*** *ji kîsê wî çûn.*
Xwarina ***jibermayî*** *bû para pisîka malê.*
Eger raweya çêbiwar ya hevedudanî tewandî be, divê wê çaxê em wê bi hev re nenivîsin.

Bo nimûne:
Dîwarê ***ji nîvê de qelişî,*** *hilweşiya.*
Sêva ***ji darê ketî,*** *nedihat xwarin.*
Guletopa ***li nîveka gund ketî,*** *neteqiya.*
Rondikên ***ji çavan barî,*** *nîşana hesretê bûn.*
Navê çîroka ***di bîrê de mayî,*** *Enter Pehlewan bû.*
Gelo navê gundê ***bi bajêr ve girêdayî,*** *çi bû?*
Endamê ***ji partiyê vekişiyayî,*** *hevalê dostekî te ye.*
Kesê ***bi wî re çûyî,*** *êvarê vegeriya.*
Pêş mergeyê ***gule li hêtê ketî,*** *pak bû.*
Polîsan Mewlûda ***ji bav û kalan mayî,*** *bi xwe re bir.*

Termên çandiniyê

(dumahîka hejmara 6)

Amadekar : Hazim KILIÇ

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
nûber, nûbar	turfanda	primeur	early fruit or vegetable
şitil	fide	semis	seedling, young plant
miştelî	fidan	plant	plant
çevrebî	hedik		
dîndar, tirşe	Lübnan palamudu	chêne libanais	oak of Lebanon
qaç, qarç	yayvan yabancı ardıç	une variété de genévrier	a variety of juniper
evris, merx	boylu yabani ardıç	une variété de genévrier	a variety of juniper
çam	çam	pin	pine
dirî	diken	épine, ronce	thorn, thorn bush, bramble
strî	diken	épine	thorn
gers, gez	ılgın	tamaris, tamarix	tamarisk
mêw	üzüm ağacı	vigne	vine
dêlî	asma	variété de vigne grimpante	creeping vine
gûnî	geven	astragale	astragalus
MEYWE	**YEMİŞ**	**FRUIT**	**FRUIT**
hilû, alû	erik	prune	plum
hilûreşk	kara erik	prune noire	black plum
hilûzerk	sarı erik	prune jaune	yellow plum

alûçe	can eriği, yeşil erik	varieté de prune verte	variety of geen plum
qeysî, zerdele	kaysı	abricot	apricot
gêlas, gilyaz, qerasî	kiraz (yunanca kerasos'tan)	cerise	cherry
fişne	vişne (rûsça vişniya'dan)	griotte	Morello cherry
hirmê	armut	poire	pear
girsk, şekok, karçîn	yaban armudu	poire sauvage	wild pear
hejesor, parz, sinc	iğde	éléange	oleaster
şîlan	kuşburnu	églantier	dog rose
kezwan, şengêl	çitlembik, menengüç	térébinthe	terebinth
xêxik	son baharda yetişen yaban eriği	prune sauvage d'automne	autumnal wild pear
helhelok	kızılcık	cornaline	cornel berry, cornelian cherry
beybûn	sarı sümbül	marguerite	daisy
sosineber	papatya	camomille	cammomilla
sosin	süsen (farsça sûsen'den)	iris	iris
helale	lale (farsça)	tulipe	tulip
nêrgiz	nergiz (yunanca narkisos'dan)	narcisse	narcissus
yasemîn, asmîn	yasemin	jasmin	jasmine
salep	salep	orchis	orchis
kaktûs	kaktüs (yunanca kaktos'tan)	cactus	cactus
hêro	Hatmi çiçeği	mauve	hollyhock, marsh mallow
mijmijok	sığırdili	buglosse	bugloss
sûs	meyan	réglisse	licorice
mêxik, qerefîl	karanfil (yunanca karyonfilon'dan)	oeillet, girofle	carnation
binefş	menekşe	vilolette	violet
canemerg, gula bê miraz	kardelen	perce-neige	snowdrop
leylaq	leylak (fasça lila'dan)	lilas	lilac
bûkik, bûkanî, gulebûk	gelincik	coquelicot	poppy
guharok	küpe çiçeği	fuchsia	fuchsia
sinbil	sümbül (farsça sunbul)	jacinthe	hyacinth
sîwanok	şemsiye çiçeği	ombellifère	umbellifer
gulqedîfe	kadife çiçeği	amarante	amaranth

Termên Edebî

Amadekar : Rojen BARNAS

Zengîniya zimanekî ji zengîniya bêje û termên di wî zimanî pêk tê. Term, nav an nasnavê mefhûmên ilmî û hunerî ne. Edebiyat ji alîkî ve ilm, ji alîkî ve jî hunermendî ye. Ji bo nasîn, lêkolîn, nerxpêdan û bi nasîn dayina ilmekî an hunerekî hewcedariya meriv bi van nav an nasnavên taybetî (term) heye, ku ji vê hewcedariyê termînoloji hatiye afirandin, da herkes ji gotinekê an ji nasnavekî eynî tiştî fêm bike.

Wekî her zimanê zindî û yê afirandina fikr û hunerê, hewcedariya zimanê me jî bi termînolojiya şaxên ilmê û hunerê cihê cihê heye. Ji vê dîtinê em bi rê ketin û me xebata bihevgihandina termên edebî da ber xwe.

Me bernameye xwe ya «termên edebî» ji edebiyata klasîk ber bi edebiyata nûjen danî. Di vê hejmarê de giranî li ser termên edebiyata klasîk, di hejmara bê de nîvî dê li ser edebiyata klasîk û nîvî jî li ser ya nûjen be. Di xebatên pêş me de li gora hewcedarî û fersendê emê li ser termên edebiyata cihanî jî rawestin.

Bi kurmancî binavkirin an tesbîta rastnivîsîna terman xebata hevalên beşdarî civîne ye. Hin term hene ku ew bi xwe erebî ne; wekî *xezel, qesîde, mesnewî* ku di giştî edebiyatên Rojhelata Navîn de wisa tên binavkirin, ji bona wan navekî kurdî danîn ewçend ne pêwist e.

Kurmanciya termên vê xebatê bi tinê di maneya wan a edebî de ye. Hin term gengaz e ku di zimanên dinê de ji bilî edebiyatê di hin şaxên ilm û hunerên de jî bêne bikaranîn û maneyên wan ên cihê hebin. Lê kurmanciya wan her di maneya wan a edebiyatê de hatiye danîn. Divê xwendevan lê miqate bin.

Di amadekirina vê de, min metoda «rêber» an «ansîklopedî» hilbijart ku di pêş de ev bibe binaxeya «rêbera edebiyata kurmancî» an «rêbera termên edebî». Ji vê bonê heta diva me bi nimûne û şema terman îzah kir.

Hêvidar im ku ne îro be jî siberoj bi kêrî hewcedaran bê.

Edebiyat : Di maneya fereh de navê giştî yê hemî tiştên devkî û nivîskî yên hunermendî, zanistî û pêşeyî ye.

Edebiyata bedew : Navê giştî yê hemî hunerên devkî û nivîsikî ye ku şi'r, roman, tiyatro, çîrok, û h.w.d dikevine navê.

Edebiyata pêşeyî : Navê giştî yê nivîsarên zanistî(tib, matematîk, fîzîk) û yên pêşeyî (meslekî) ye.

Pêşe : Kar, meslek

Vegotin : (vebêje)/**vegêrîn** (vegêre) Çîrokek, bûyerek, serpêhatiyek gotin.

Vebêj / vegêr : Ew kesê ku tiştekî vedibêje.

Riyên vegotinê : Riyên ku meriv xwezî û daxwaziyên xwe pê vedibêje, ku ev dido ne

1. **nesr /** pexşan: Vegotina bê kêş û bê aheng, wek axaftina rojane.

2. **nezm** : Vegotina bi kêş û beşavend.

Mensûr : Berhemên bi nesrê hatine vegotin.

Menzûm : Berhemên bi nezmê hatine vegotin.

Edebî 1. Tiştê ku bi edebiyate re têkildar e, 2. Berhema ku di warê hunermendiya edebiyata bedew de xwedî rûmetekî ye.

Kêş : Wezin, pîvan

Kêşên çendahîn : Weznên bi jimarên kîteyan çêdibin.

Çendahîn : Kemmiyet, kantite

Kêşên çawahîn : Kêşên ku li gora hêjayiya kîteyan -wek kîteya dirêj û kurt, ya vekirî û girtî- çêkirî.

Çawahîn : Keyfiyet, kalik.

Kêşa kîteyî : Kêşa ku li gora jimara kîteyan çêdibe.

Rawest : Di kêşên kîteyî de cihê rawestinê ye. Herwekî di kêşeke 4+4+3=11 de, rawest di pey kîteya çaran û ya heştan de tê. Ku kêş 4+3+4=11 be wê gavê rawest di pey kîteya çaran û heftan de heye. Ku kêş 5+6=11 be rawestek bi tenê heye û ew jî di pey kîteya pêncan de tê.

Kanî Dêrşew, / ka Herekol, / ka Kepir
Ka zozanên / Bavê -Têlî / ka kê bir

Dibêjin ku / Birca-Belek / hilweşî
Text û bextê / botiyan de / ka geşî
(Herekol Azîzan)

Rewest bi nîşandeka (/) hatiye nîşandan.

Kêşa erûzê : Kêşeke çawahîn e, ku li ser bingehê dirêjî û kurtî, vekirîbûn û girtîbûna kîteyan çêdibe. Ji edebiyata ereb derbasî edebiyata faris û ji edebiyata faris jî derbasî edebiyatên klasîk ên welatên musilman biye. Nezmên edebiyata kurd ên klasîk gişt bi vê kêşê hatine nivisandin.

Qalib : Kêşa rêzeke nezmê ye, ku ji çend perçeyên («cuz») kêşê pêk tê.

Herwekî
Di fesla nûbiharê da digel dîlber biçin geştê
Ji ew xweştir "umur nabit, li min ew hal qewî xweş tê.
(Xanî)

Di fes la nû bi har ê da di gel dîl ber bi çin geş tê
Ji ew xweş tir 'u mur na bit, li min ew hal qe wî xweş tê.

Me fa 'î lun me fa 'î lun me fa 'î lun me fa 'î lun
. / / / . / / / . / / / . / / /
-------------------- -------------------- -------------------- --------------------
c u z
----
q a l i b

Pevgihandek : Ji bona vekirî xwendina kîteyeke girtî, dengdara (konson) dawiya bêjeyekê jê veqetandin û bi gihandina bêjeya di pey a ku bi dengdêr(voyel) destpêkirî xwendin e. Herwekî:

Hin gul û hin enber in, hin şîrîn û esmer in.
(Cizîrî)

Meriv dikare vê rêzê bêje bi bêje ji hevûdu veqetandî (bi «fesil») bixwîne;

Hin / gul / û / hin/ enber / in,/ hin/ şîrin/ û es mer /in.

û meriv dikare bi awayê jêrîn bixwîne;

Hin gu / l û / hin / enbe / r in / hin şîrî / n û es me / r in.

Li vê derê di «**gu / l** û», « **r in**», «**n û** » de pevgihandek hatiye kirin ku dengdara dawiya «gul», «enber», «şîrîn», «esmer» bi dengdêra serê bêjeya berî xwe ve bi riya xwendinê hatiye gihandin ku pevgihandek ev e. Ji vê re «wesil» jî tê gotinê.

Jêveqetandek : Jê re fesil jî tê gotinê ku berevajiyê pevgihandekê ye. Çi pevgihandek û çi jêveqetandek ji bona ahenga kêşê tê kirinê. Jê re «fesil» jî tê gotinê. (Binêre li nimûne-ya pevgihandekê).

Kîteya vekirî : Kîteya ku bi dengdêrekê diqede, herwekî *ba, şe, rê, bi, kî, ko, du, zû.*

Kîteya dirêj : Kîteya ku bi dengdêreke dirêj (*a, ê, î, û*) diqede.

Kîteya kurt : Kîteya ku bi dengdêreke kurt (*e, i, o, u*) diqede.

Kîteya girtî : Kîteya ku bi dengdarek (konson) diqede, herwekî *kal, berf, zêr, cil, pîr, bor, kûr, cur.*

Beşavend : qafiye. Drûvpêketina dengan a di kîteya dawin a bêjeyan de ye.

Beşavenda çaryek : beşavenda ku bi nêzedengdarekê diqede «**guj**» û «**kaş**».

Nîvbeşavend : beşavenda ku bi dengdareke wekhev diqede «**mil**», «**pal**», «**bel**».

Tu yî qadir bi yek emrê te yê «kun!»
Mukemmel bûye alem bêserûbin
(∑êx Eskerî)

Beşavenda tam : beşavenda ku bi dengdêrek û dengdarek wek-hev biqede «**mil**», «**kil**», «**dil**».

*Îd e îro bê qerar im ez ji feqda dêmdu***rê**
*Bê hebîb im, bê hebîb im, bê hebîb im, bê heb***îb**
Herkesek ba yarê xwe d'meşyan di sehrayan li rê
Pur keîb im, pur keîb im, pur keîb im, pur keîb
(∑êx Evdirehmanê Axtepî)

Beşavenda zengîn : beşavenda ku dawiya wan bi diduyan zêdetir dengdar û dengdêrên wekhev biqede «**man**», «**zeman**», «**deman**», «**ziman**», «**guman**».

Gelî biran werin cengê
Bişoyin dil ji vê jengê
Bibêjim ez heta kengê
Nehin yek j'me bi vê rengê
(Mustefa Ehmed Botî)

Beşavenda hevdeng : beşavenda ku bi du an zêde gotinên dengdar û dengdêrên wan wekhev, lê maneya wan cihê tê çêkirin

Şahînşehê textekê ***Medîne***
Mu'ciz ji te ew qeder ***me dîne***
(Xanî)

Beşavenda rast : beşavenda ku wek rêza *aa, bb, cc, dd* li dû hev tên.

Binve xweşiya dil û du çavan (a)
Dadê ji te re her ro nîgehban (a)
Da zû tu mezin bî Bedir-Xan (a)
Binve kezeba min bin ve lo! lo! (b)
(Emîr Alî Bedir-Xan)

Beşavenda çeprast : beşavenda ku wek rêza *a b a b, c d c d*, tê danîn.

Hê ji min dil herişandê (a)
Suhtiyê arê te me (b)
Hiş û aqil şewişandê (a)
Sews û bîmarê te me (b)
(Osman Sebrî)

Beşavenda pêçayî : beşavenda ku li rêza *a b b a* tê danîn.

Bedewî çilmisî l'ber pêlên zeman (a)
Lê şabaş! di dêlvê jîrîtî geş bû (b)
Dilbera ku di wextê de keleş bû (b)
Gula geş e, li baxê aqilmendan (a)
(R.Barnas)

Redîf : bêje an kîteyên di nivîsandin û maneyê de wekhev ên di dawiya beşavendê de tên.

Bizan ko min ***yar*** *ti wî*
Dil jî ***birîndar*** *ti wî*
(Feqiyê Teyran)

yar û birîndar beşavend in.
ti wî redîf e.

Rêz : rêza nivîsarê ya nezmê an nesrê.
Malik : beyit. Durêzeya nezmê.
Azade : rêza bi serê xwe ya nezmê ku ne bi malik an bi perçekî nezmê ve ye.
Takemalik : malika bi serê xwe ku ne di nav xezel an qesîdekî de ye.
Malika destpêkî : metle'.Di xezel û qesîdeyan de malika destpêkirinê.
Xweşmalika destpêkê : husnî metle'. Malika diduyan a xezel an qesîdeyê.
Xweşmalika dawiyê : husnî meqte'. Malika diduyan a paşî ya xezel an qesîdeyê.
Malika dawîn : meqte'. Malika dawîn a xezel an qesîdeyê ku di xezelan de navê şair di vê malikê de derbas dibe.
Şahmalik : şahbeyt, beyt ul xezel.Malika herî bedew a xezelê.
Bend : koma rêzên nezmê ku ji çar, pênc, şeş... deh rêzan pêk tên.
Xezel : teşeya sereke ya nezma edebiyata dîwanî ye. Ji malikan pêk tê. Bi gelemperî, bi hindikî ji pênc malikan dest pê dike û heta bîst, bîst û pênc malikan jî dirêj dibe.
Numûne

XEZEL

"Er"er xerame bi qedd û qamet
Yek bûse da me bi sed qiyamet
malika destpêkî (metle')

Yek bûse bexşî ewwel bi îhsan
Axir li min kir cirm û xeramet
xweşmalika destpêkê(husnî metle')

Ji jeng û zerqê da dil bişotin
Cama sedef bîn rind û keramet

Ji herdû çeşmên te y' mest û xûnrêz
Nûra du çeşman kê dî selamet

Li derdû êşan peykan û nîşan
Me j' herdû çeşman kifş in 'elamet

Ruswayê 'işqê tenha ne ez bûm
Kes dî zemanan hub bê melamet
sahmalik(beyt ul xezel)

Du secde ferz in filhal bibin ber
Dema xuya bit ew qed û qamet
Da eybê rindan nekî bi badî
Nufûsu qewmîn biha tesamet
xweşmalika dawiyê (husnî meqte')

Mela li 'umrî bêfayde bûrî
Kêşa bi zoran qehr û nedamet
malika dawîn (meqte')
(Melayê Cizîrî)

-------------------------------- a
-------------------------------- a
-------------------------------- b
-------------------------------- a
-------------------------------- c
-------------------------------- a
-------------------------------- d
-------------------------------- a
-------------------------------- e
-------------------------------- a
-------------------------------- f
-------------------------------- a

Xezela rêzkirî : xezela ku rêzên wê di nîvekê de jî bi beşavend e û gava meriv rêzê di nîvî de dişkêne malik dibe kerte. Jê re xezela musammat jî tê gotin.
Numûne

Serwînazê **serfirazê** şubhê zêr remza **mecazê**
Dame ber çakûç û **gazê** dil ji min bir dil ji min
malika xezela rêzkirî
(Melayê Cizîrî)

Serwînazê serfirazê
Şubhê zêr remza mecazê
Dame ber çakûç û gazê
Dil ji min bir dil ji min **kerte**

Nezîre : carina şair ji xezelekê ku şairek din nivisandiye gelek hez dike. Ji ber vê hezkirinê an ji ber rêzgirtina wî şairî, şair xezelek dinivisîne ku ev xezel bi babet, kêş, beşavend, redîf, di dirûvê wê xezelê de ye.
Qesîde : ji curên nezmê yên edebiyata dîwanê ye ku bi mebesta pesindayin an navnokirina yekî an tiştekî tê nivisandin. Teşeyê qesîdeyê wek yê xezelê ye, ji malikan pêk tê. Malikên qesîdê ji sihî heta not û neha ne. Lê yên zêdetir jî hene.

Avakirina qesîdeyê bi gelemperî li gora vê rêzê çêdibe

1. **Xweşkirin** (teşbîb) bira pêşî ya qesîdeyê ye, ku şair bi teswîrkirina tiştekî dest bi qesîdeya xwe dike. Ev teswîr dibe a cejn, bihar, bajar, şûr, roj, gul, havîn, payîz, zivistan, hesp, sunbil, remezan û h.w.d be.
2. **Gurîzgeh** malika derbasok a ji bira «xweşkirin»ê derbasî bira mebestê ango pesindanê bûn e.
3. **Pesindan** (medhiye) bira bingehî ya qesîdeyê ye ku mebesta şair di vê de kom dibe. ∑air di vê birê de pesnê merivekî mezin dide.
4. Texezzul xezela di pey pesindanê de ye.
5. Xwepesindan(fexriye) di vê birê de şair pesnê xwe dide.
6;Tacmalik malika ku navê şair tê de derbas dibe, ku ev malik di dawiya bira xwepesindanê(fexriye) de tê.
7. Hêvî(du'a) di vê birê de şair ji bo ew kesê ku pesnê wî daye duayên qenc dike, û bi vê birê qesîde diqede.

Mesnewî : yek ji teşeyên nezma edebiyata dîwanê ye, ji malikan tê honandin û her malik di nav xwe de hevbeşavend e. Di babetên dirêj û çîrokan de ev teşe tê bikaranîn. Mem û Zîn û Mewlûd bi vî teşeyî hatine nivîsandin.
Kerte : qit'e. Bi hindikî ji çar rêzan pêk tê.
Sêyîn : perçeyên sêreze ne.Hevaxaftina Melayê Cizîrî û Feqiyê Teyran bi sêyîna ye.
Çarîn : rubaî
Çarane : murabba'. Ji bendên çar rêz pêk tên.
Pêncane : muxemmes. Ji bendên pênc rêz pêk tên.
Sesane : museddes. Ji bendên şeş rêz pêk tên.
Heftane : musebba'. Ji bendên heft rêz pêk tên.
Hestane : musemmen. Ji bendên heşt rêz pêk tên.
Nehane : mustessa. Ji bendên neh rêz pêk tên.
Dehane : mueşşer. Ji bendên deh rêz pêk tên.
Çaranekirî : terbi'. Bi du rêz zêdekirina li malikên xezela şairekî dinê çêkirina çarane ye.
Çaraneya hevrêz : çaraneya ku rêza çaran a benda pêşî di dawiya her bendî de tê tekrar kirinê.
Çaraneya hevbesavend : çaraneya ku rêzên dawîn ên her bendê bi rêza dawî ya benda pêşî re hevbeşavend e.
Serdeyî : ji bona çêkirina çaranekirî(an pêncanêkirî, şeşanekirî, ... dehanekirî) li serê malikên xezela dê bê çaranekirin (û yên din) zêdekirina bi du rêzan e. Di pêncanekirinê de sê, di dehanekirinê de heşt rêz tên zêdekirin.
Nêvdeyî ji : bona çêkirina çaranekirî (an pêncanekirî... dehanekirî) di nav rêzên malikên xezela dê bê çaranekirin (an yên din) zêdekirina bi du rêzan e. Di pêncanekirinê de sê rêz, di dehanekirinê de heşt rêz lê têne zêdekirin.
Numûne

- - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - malika xezela ecibandî

x x x x x x x x x x x x x x x x
x x x x x x x x x x x x x x x x du rêzên çaranekirinê yên şair

x x x x x x x x x x x x x x x x
x x x x x x x x x x x x x x x x (serdeyî)
- - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - çaranekiriya serdeyî
- - - - - - - - - - - - - -
x x x x x x x x x x x x x x x x
x x x x x x x x x x x x x x x x (nêvdeyî)
- - - - - - - - - - - - - - çaranekiriya nêvdeyî

Pêncaneya nehevbesavend : terdiye. Pêncaneya ku rêzên pêncan ên bendan ne hevrêz in û ne jî hevbeşavend in.

Vegerbend : terci'î bend. Teşeyek ji teşeyên nezma dîwanê ye ku ji bendan pêk tê. Her bend bi drûv mîna xezelê ye û malika dawîn a benda pêşî di nav xwe de hevbeşavend e, ku ev malik(vegermalik) di pey her bendê de bêguhartin tê.
Vegermalik : malika di dawiya bendên vegerbendê de ye, ku erka wê bi vegera li ser benda pêşiyê bendan bi hev ve girêdide.
Girêbend : terkîbî bend. Wek vegerbendê ji bendan pêk tê. Malikên di dawiya her bendê de bi serê xwe hevbeşavend e û erka wê girêdana du bendan e.
Girêmalik : malikên di dawiya bendên girêbendê de nê.
Hunerên edebî : hunerên gotin û vegotinê ne.
Hevdengî : hunerê hevdeng çêkirinê (binêre li hevdeng).
Hevreh : hunerê bikaranîna gotinên ji rehekê ye.
Pircare : tekrîr. Ji bona xurtkirina tesîra gotinê, hin gotin an hevokan pir car dîsakirin e. Herwekî «merheba» yên di Mewlûdê de.

Merheba ey sirrê Furqan merheba
Merheba ey derdê derman merheba

Merheba ey canê baqî merheba
Merheba 'uşşaqê saqî merheba

Merheba ey alî sultan merheba
Merheba ey kanê 'irfan merheba
(Melayê Bateyî)

Jêwergirtin/Jêveguhastin : îqtîbas. Ji bona bihêzkirina gotina xwe, bikaranîna gotinek ji yekî dinê ye. Di edebiyata dîwanî de ev bi piranî bi bikaranîna ayetek an hedîsekî pêxember dihate kirin.
Pêç û belav : lef û neşir. Berê vebîrandina du an çend tiştan e, û di pey de gotina tiştên ku girêdayê bi wan ve ne. Bi vî awayî sîmetriya bêjeyan tê çêkirin.

Bes niye her dil te xûyê Pîrê Sen'anî mesel
Bendê benda kafirê bê dîn û bê îmanekê.
(Pertew Begê Hekarî)

Lêveger : hunereke edebî ye, ku meriv gotina dawîn, an gotineke bingehîn a dawiya rêza an malika berê di serê rêza an malika nû de dubare dike û bi vê, li rêza an malika berê vedigere.

. . . .
Berê xwe da bi min carêk hilîna xadimê çarik
*Me dît hilbû ji wê nalek çi ku zêra **şefeq dabû***

***Şefeq dabû** me qenc dîtin guhar û berben û tîtin*
*Mixalif new' û texlît in, **muresse'** cumle lêdabû*
***Muresse'** teyr û qemçî ne, rex û rex belg û rêşî ne*
Hemî zêr û mirarî ne, li ser eniyê temenna bû.
. . . .
(Bekir Begê Erzî)

Nezaniya bi zanîn : tecahul ul-'arif. Tevî ku meriv bi rastiyê dizane lê ji bo zêdekirina hêza pêjnê, xwe li nezanî datîne.

Xoceyê Xidrî xelet çû kaniya ava heyat
Lêvê le'lê te y' şeker-rêz bê guman ew kanî ye.
(Cegerxwîn)

Xwesbehane : husnî ta'lîl. Bûyîna tiştekî an bûyerekê, ne bi sedemê wê yê rastîn, lê bi bahaneke xweş nîşandayin e.

Telbe kir weslê ji dilber me bi 'inwanî zekat
Go tu ebd î û bi ebdê xwe zekatê nadim.
(Melayê Cizîrî)

Kesandin : teşxîs. Kesayetiya(şexsiyet) mirovan dayina tiştên neheyber wekî dar û ber, û heywanan e. Di şi'r û çîrokan de heywan, û tiştên ne heyber(bi ruh) wek ku xwedî kesayetiya mirovîn bin, ango wek mirov bin bi mirovan re didin û distînin an wek mirovan dilivin.

Tawis bi wî şiklê melîh şermendeyê saqê di reş
Ew qijika gûxwir binêr, qîj qîj dikit»elwan im ez»
(Axayok)

Şermendebûn(berxweketin) û pesindarî taybetiya mirovan e, perçekî ji kesayetiya mirovan e ku bi heywan û tebayan re peyda nabe. Lê li vê derê şair kesayetiya mirovan daye tawis û qijikê ku tawis şermî û qijik jî qure ye.
Peyivandin : întaq. Heywan û heyînên neheyber wekî ku mirov bin, bi peyivîn dayin e.

Rovî gotê ez xulam Ji Kurdistan heya Şam
Min nedîn wek gurê zer Bê mêjî û zirt û ker
(Roviyê Jîr-Osman Sebrî)

Lihevî : tenasub. Bi hev re bikaranîna du an çend gotinên ku ji aliyê mane, babet an cureyî ve têkiliya wan bi hev re hebin.

Serxweşê cama şerbetê dêm şubhê şem'a zulmetê
Horiya d'baxê cennetê serdarê çendîn mehweş e.
('Eliyê Herîrî)

Di vê malikê de serxweş - cam(piyan) - şerbet(mey), şem'(find) - zulmet(tarî), horî - baxê cennetê û mehweş(mîna hîvê/heyvîn) ji aliyê mane, babet û cureyî ve têkildar in.
Pirs : Ne ji bona bersîv stendina tiştekî ku meriv pê nizane, lê ji bona balkişandin û xurtkirina pêjnê hunera gotinê ya bi riya pirsê ye.

Ew çi bejn e, ew çi qamet, ew çi qedd e, dilruba?
Ew çi exbar in, te can de, ew çi durr in, pur buha?
Ew çi narinc û turunc in, ew çi sêv in, sîneca?
Ew çi mehtab in, binagûş, ew çi subh e, nûrfeza?
Rohniya şama firaqê, şem' û mala kê yî tu?
(Macin)

Kî pê dizane?

Gelo kî ji we bi zimanekî ewropî an rohelatî navên dar an kulîlkên jêrîn dizane? Yên ku dizanin bila ji kerema xwe ra ji *Kurmancî* re binivîsînin, arîkariya me bikin.

Ji niha ve spas.

kinêr : darek e ku donê wê di bîrovê didin û ew sax dike.

masîjark : giyayê ku ji bo girtina masiyan bi kar tînin. Li aliyê Hekariyê jê re ***masîcark*** dibêjin, bi bejn e û tayê wê stûr e, havînî û demî ye.

Hun meyweyek bi navê ***germox*** an ***zersik***, kulîlkek bi navê ***xemla bûkê*** dinasin?

hejmar 8 zivistan 1991

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

BERLÎN II

Civîna heştemîn a li ser zimanê kurdî, zaravayê kurmancî li Almanya ya yekbûyî, li bajarê Berlînê civiya. Civîn pênc rojan, ji 10 heta 15ê kanûnê dom kir. Giraniya xebata vê civînê li ser termên dezgehên cotkarî, çandinî û navên pez û dewaran bû. Ji van pê ve civîn li ser dûmahîka termên edebî, anatomiya mirov, ferhengoka *Sewra Azadî* ya Cegerxwîn, a *Memê Alan* û ya kovara *Stêr*ê xebitî.

Hevalên ku beşdarî civîna pahîza 1990 an bûn, ev in: Khosrow Abdollahî (Selmas), Mahmûd Baksi (Xerza), Rojen Barnas (Diyarbekir), Muzeffer Begzade (Şikakan), Mûsa Kaval (Hekarî), Zeynelabidîn Zinar (Batman), Hazim Kılıç (Hekarî), Hemîd Kılıçaslan (Mêrdîn), Huseyin Kurdo (Amûd), Kendal Nezan (Diyarbekir), Zinar Soran (Mêrdîn), Mehmed Uzun (Siwêrek) û Reşo Zîlan (Agirî).

KURMANCÎ

Termên çandiniyê li hêla Mêrdînê

Amadekar : Zinar SORAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilizî
cot	çift	charrue	plough
cotkarî	çiftçilik	agriculture	agriculture
cotkar	çiftçi	cultivateur	farmer
erd	arazi	terre, terrain	earth, ground
erdê avî	sulak arazi	terre irriguée	irrigated land
erdê beji	kurak, susuz arazi	terre non irriguée	non irrigated land
erdê best	kumlu yamaç arazisi	terre sablonneuse	sandy soil
erdê qiraç, xîç	kıraç arazi	terrain friche	waste land
erdê beyar	boş bırakılmış, ekilmemiş arazi	terre non cultivée	uncultivated land
erdê bûr	başıboş arazi	terre abandonnée	abandoned land
erdê kirêb	bir kez sürülmüş tarla	champ labouré une fois	field ploughed once
şûv / şov	ekime hazır tarla	champ prêt aux semailles	field ready for sowing
kat	ekilmiş fakat herhangi bir nedenle biçilmemiş tarlanın ertesi yıl sürülmeden kendiliğinden ürün vermesi	champ labouré et semé mais non récolté pour une raison quelconque, qui l'année suivante donne des récoltes sans être à nouveau labouré	ploughed and sown field but for some reason not harvested, which will yield a crop the year after without having to be ploughed again
zîl dan	çimlenmek	germer	to sprout
hêşîn bûn	yeşermek	verdir	to turn green
ketina beqê, avis bûn, pîk bûn	başağa durmak	amorce de formation des épis	initial forming of ears (corn, etc.)
seridîn, şîrik girtin	başaklanmak, başağın sütle dolgunlaşması	former des épis emplissage du tégument du grain	to form ears filling up of seed's integument

(dumahîk rûpel 3)

Termên Edebî

Rojen Barnas

Niçlêdan : taariz kirin. Bi mebesta tinaz pêkirinê an yekî piçûkxistinê an jî niçlêdanê, gotina xwe bi maneyeke bi temamî bervajiya wê gotinê gotin e. Herwekî ku ji yekî derengmayî re meriv bêje, ev çi heliza te bû tu çima ew çend zû hati.

Niç : taariz (t) *dokunma, taşlama* (f) *satire* (e) *satire.*
Dirûvpêxistin : Teşbîh. Du tiştên an kesên ku dirûvê wan bi hev kevin, dirûvê yê qels bi yê xurt xistin e. (t) *benzetme* (f) *allégorie* (e) *allegory.*
Herwekî: *Zozan wek gulekê xweşik e.*

HÊMANÊN DIRÛVPÊXISTINÊ: Çar hêmanên dirûvpêxistinê hene.

1. **Dirûvpêketî**: Muşebbeh. Yê dirûv pê dayî (yê qels). *Zozan wek gulekê xweşik e.* Zozan dirûvpêketî ye.
2. **Dirûvdar**: Muşebbehun bîh. Yê dirûv pê xistî (yê xurt). Zozan wek *gulekê* xweşik e. Gul dirûvdar e.
3. **Dirûv**: wechî şebeh. Aliyê an awayê dirûvpêketinê ye. Zozan wek gulekê *xweşik* e. Xweşik aliyê dirûvpêxistinê ye, dirûv e.
4. **Daçeka dirûvpêxistinê**: edatî şebeh: Zozan *wek* gulekê xweşik e. «Wek» daçek e û li vê derê daçeka dirûvpêxistinê ye. Ji bili «wek»ê daçekên dirûvpêxistinê ev in: mîna, nola, asa, misl, manend, weş, goya, sankî, meger, çawa, çendŞ

CURÊN DIRÛVPÊXISTINÊ:

1. **Dirûvpêxistina tevekî**: Teşbîhî mufessel: dirûvpêxistina bi her çar hêmanan e; dirûvpêketî, dirûvdar, dirûv û daçeka dirûvpêxistinê pêkve hene. Herwekî:

Zozan wek gulekê xweşik e.

2. **Dirûvpêxistina kurtane**: teşbîhî mucmel. Dirûvpêxistina ku bêî hêmana dirûv tê çêkirin. Herwekî: *Zozan wek gul e.*
3. **Dirûvpêxistina xurtkirî**: teşbihî muekked. Dirûvpêxistina ku bêî daçek tê çêkirinê. Herwekî: *Bi xweşikbûnê Zozan gul e.*
4. **Dirûvpêxistina rewan**: teşbîhî belîx: dirûvpêxistina ku bi tenê bi dirûvpêketî û dirûvdar tê çekirin. Herwekî: *Zozan gul e.*
5. **Dirûvpêxistina kurt**: teşbîhî mûcez: teşbîha bi gotinên herî hindik tê kirin.

Hinarîk gul, temorîk gul
Çav û dev pêkve gulxonçe
Ne guldan e dilbera min
Lê gulîstan e, rinda min.
(R.Barnas)

Di vê numûnê de: hinarîk wek gulê sor e, temorîk mîna gulê bi xweşbihn e, çav nola gulê geş e, û dev jî mislê gulê lihev, xwezîbij û dilkêş e. Ji van heryek bi awakî dişihibin gulê. Ev piranî jî dibe di gulekê de bi serê xwe peyda nebe, lê bi tenê di gulistanê de hebe.

6. **Dirûvpêxistina nimandî**: teşbiha temsilî. Di navbera dirûvpêketî û dirûvdar da carina gelek aliyê dirûvê hene ku hunerrmend ne bi tenê bi aliyekî lê bi gelek aliyên dirûvdayinê dirûvpêxistin çêdike. Ji vê dirûvpêxistinê re dirûvpêxistina nimandî tê gotin.

Mecaz: bikaranîna gotinê ya ji maneya wê ya bingehîn bi maneyeke dîtir e. (t) *mecaz* (f) *métaphore* (e) *metaphor*.
Mecaza hinartî: mecazî mursel : Bêî mebesta dirûvpêxistinê bikaranîna mecazê ye. (t) *mecazi mürsel* (f) *métonymie* (e) *metonymy*
Îstiare: dirûvpêxistina ku bi tenê an ji dirûvpêketî an jî ji dirûvdar pêk tê.
Îstiara vekirî: îstiareî musarraha. Îstiareya bê dirûvpêketî (muşebbeh) ye.
Îstiara girtî : Îstiareî mekniye: Îstiareya ku bê dirûvdar tê çêkirinê.
Mezmûn: îstiareyên vekirî ne. dêlva bejnê ve serw, dêlva çav ahû, dêlva bijang tîr, zulf: kafir, perîşan, dev: hoqe, nuqte.

ÇEŞNÊN EDEBÎ
(t) *edebi türler* (f) *genres littéraires* (e) *literary genres*

1. **Çeşnên bingehîn**: Ji bilî şi'rê li gora mebest û teknîkên xwe, ji sê koma pêk tên.
   a. **Çeşnê vegotinê**: Destan, çîrokên xeyalî (bi perî, dêw, cin), çîrokên gelêrî (serpêhatiyên mirovîn ên gelêrî); **fabl**: (çîrokên ku qehremanên wan rawir in), kurteçîrok, mesnewî, çîrokên hunerî (yên nivîskarî), roman.
   b. **Çeşnê rapêşiyê**: Çeşnên şanûgeriyê (tiyatroyê).
   c. **Çeşnê ramanî**: Nivîsarên wek bend, cêribandin ((f) *essai*), suhbet.
2. **Çeşnên alîkar**: Çeşnên alîkar hem di nav çeşnên bingehîn de wek hêmanek alîkar têne bikaranîn, hem jî bi serê xwe lixweser hene: Biografî (jînenîgarî), bîranîn, ger, name, gotar, rexnenivîs, dîrok.

Destan: (t) *destan* (f) *epopée* (e) *epic*
Destanî: (t) *destansal* (f) *épique* (e) *epic*
Efsane :(t) *efsane* (f) *légende* (e) *legend*
Efsaneyi : (t) *efsanesel* (f) *légendaire* (e) *legendary*
Bend: (t) *makale* (f) *article* (e) *article*
Gotar: (t) *nutuk* (f) *discours* (e) *speech*
Cêribandin: (t) *deneme* (f) *essai* (e) *essay*
Dram: Afirandina tiyatroyê ya dilpêşewitîn û pêkenîn pêkve ye (t) *dram* (f) *drame* (e) *drama.*
Dramnivîs: Nivîskarê dramê.
Komedî: Afirandina tiyatroyê ya pêkenînê ye.
Komedînivîs: Nivîskarê komediyê .
Trajedî: Afirandina tiyatroyê ya dilpêşewatê ye.
Trajedînivîs: Nivîskarê trajediyê.
Şanûgerî : Tiyatro.
Şanû: (t) *sahne* (f) *scène* (e) *stage*
Şanûger: Lîstikvanê tiyatroyê.
Ramana sereke: Di nivîsarekê de fikra esasî, fikra bingehîn. (t) *ana fikir* (f) *idée principale* (e) *main idea.*
Hevtîp: (f) *Anagramme*. Hunera bikaranîna gotinên ku tîpên wan wek hev in, lê mane û xwendina wan cihê ye. Herwekî : Selma û Elmas, Nisan û Nasîn, Ber û Reb.
Deredemî: Hunera bûyerekê an kesekî bi zanîn di tarîxeke dîtir de nîşan dayin (f) *anachronisme*.
Bênav: Nivîsarên ku nivîskarên wan ne diyar in, û wek malê gel gişt bi kar tînin. Çîrokên bênav; çîrokên gelêrî. (t) *anonim* (f) *anonyme* (e) *anonymous*.
Bênavî : (t) *anonimlik* (f) *anonymat* (e) *anonymity.*
Navber: Di leyistika tiyatroyê de navbera du perdeyan (t) *fasıla* (f) *entracte* (e) *intermission.*
Peyvnasî: termînolojî.
Vegotin: (t) *anlatmak* (f) *conter, raconter* (e) *to relate, to tell*.
Çîrok: (t) *hikaye, masal* (f) *conte* (e) *tale, story.*
Çîrokbêj: (t) *masal, hikaye anlatan*
Rapêşî: (t) *gösteri* (f) *représentation* (e) *performance*.
Rapêş kirin : (t) *temsil etmek* (f) *représenter* (e) *to perform.*
Leyîzvan, lîstikvan: (t) *oyuncu* (f) *acteur, comédien* (e) *actor, comedian.*
Şadîk: (t) *eğlendirici* (f) *amuseur, divertisseur* (e) *entertainer.*
Hevmane: (t) *eşanlamlı* (f) *synonyme* (e) *synonymous*.

(dumahîka rûpela 1an)			
kulîlkdan, şalik girtin	(baklagiller) tanenin sütle dolgunlaşması	emplissage du tégument des grains de légumineuses	filling up of integument of leguminous plant's seed
zer bûn, zergulî bûn	sararmak	blondir, mûrir	to turn golden, to ripen
xubarî	yağmur öncesi tohum ekme	semailles avant les premières pluies	sowing before rainfall
gîsnê zêr	yağmur sonrası yabani otların yeşermesi ardından sürüm ve ekim	labourage et semailles après les pluies et la pousse des herbes sauvages	ploughing and sowing after rainfall and growth of wild grasses
gîsnê reş	yeşerme ile birlikte don ve ayazın vurduğu ekin	récolte atteinte par les gelées	harvest affected by frost
serav	yağmur sonrası ekim	semailles d'après les pluies	sowing after rainfall
bizar kirin / tov kirin / çandin	ekmek	semer	to sow
bizir / tov	tohum	semence	seed
zad / tene	tane, tahıl	grain	seed
çinîn / dirûn	biçim, biçme	récolte, moisson	harvest, crop
paleyî	orakçılık	métier de moissonneur	harvester's trade
pale	orakçı	moissonneur	harvester
serpale	başorakçı	moissonneur en chef	chief harvester
dûpale	artçı orakçı	aide-moissonneur	harvester's help
qefil	bir kaç desteden oluşan demet	gerbe formée de quelques javelles	sheaf made up by several swathes
qefilvan	demet toplayıcı	ramasseur de gerbes	collector of sheaves
liqat	oraktan kurtulmuş başakları elle koparma işi	glane	handful of ears left over after the sheaves have been collected
liqatvan	liqat işini yapan	glaneur, glaneuse	person who picks up leftover ears in the field
berdas	bir oraklık alan	édendue de champ pouvant être récoltée d'un coup de faucille	expanse of field ready for harvesting by sickle
dîk	oraktan kurtulmuş başak	épi non coupé par la faucille	ear which is not cut by sickle
şixre, kişre	sapları harmana taşıma işi	transport des épis vers l'aire de battage	transport of ears to threshing area
darşixre	sap yükleme askısı	cadre de bois à deux versants que l'on met sur le bât des bêtes de somme pour le transport du foin	two sided wooden frame which is put on packsaddle to carry hay
şixrevan	harmana sap taşıyan	tranporteur de foin ou d'épis de céréales	person who transports hay or cereals' ears
selb, sepl, darcêrk, xerek	su, taş, v.b hayvanla taşımada kullanılan askı	cadre de bois que l'on met sur le dos des bêtes de somme pour le transport d'eau, de pierres etc.	wooden frame which is put on packsaddle to carry water, stones etc.
qûncêrk	testilik, testi konulan ağaçtan veya topraktan yapılmış özel yer	porte-cruches en bois ou en terre cuite	wooden or earthenware jug carrier
qalûçik, şalok	küçük orak	faucillon	small sickle to cut kindlings
qeynax	orakla biçmede sol ele geçirilen parmaklıklı biçim yardımcı aleti	protège-main des moissonneurs	harvester's hand protection
tar	tahtadan yapılmış «S» biçimindeki orakla biçimde sol ele geçirilerek kullanılan biçme yardıkcı aleti	instrument en bois en forme de "S" que le moissonneur met dans sa main gauche pour tenir l'herbe ou le foin qu'il vient de couper par la faucille de sa main droite	wooden tool in the shape of an "S" that the harvester keeps in his left hand to hold the grass or the hay which he just cut with the sickle in his right hand
kosere, xarik	yumuşak bir tür zımpara taşı	variété de pierre ponce	variety of pumice stone
heste	bileme demiri	fer à affûter	sharpening or grindingiron
hesan	bileyi taşı	pierre à aiguiser	sharpening or grinding stone,whetstone
sêgulî	üçlü çatal	fourche à 3 branches	3 pronged pitchfork
bolvir	bir tür iri elek	tamis à grosses mailles	wide meshed sieve
serad	tane, saman v.b elemede kullanılan iri gözlü elek	tamis à grosses mailles servant à séparer le grain de la paille	wide meshed sieve used to separate the grain from the straw
bêjing	tane elemede kullanılan elek	tamis à grains	grain sieve

moxil, elek	un eleği	tamis à mailles fines pour séparer le son de la farine	fine meshed sieve to separate the bran from the flour
şel, xeşe	kilim v.b yaygıları ilmek suretiyle yapılan ve tütün pamuk v.b taşımada kullanılan geçici büyük çuval	gros sac sommaire de transport de coton et de tabac	large coarse sack for transport of cotton and tobacco
ferd	yükte iki çuvaldan her biri	grand sac en poils de chèvre	large goatskin bag
têr	heybe biçimimde çok uzun ve büyük taşıma aracı.	grand bissac	large shoulder bag
xeş	*bkz.* şêl	voir şêl	see şêl
çewal	çuval	sac à céréale	cereal sack
telîs	kenevirden yapılmış çuval	çewal en chanvre	hemp çewal
xirar	kıldan kaba dokunmuş, sama v.b taşımada kullanılan büyük çuval	gros çewal sommaire en poils de chèvre pour le transport de la paille	large coarse goatskin çewal for the transport of straw
xurc	heybe	besace	beggar's bag
tûr	torba	sac	bag
selik	sepet	panier	basket
sakar	saman taşımada kullanılan çok büyük sepet	hotte généralement utilisée dans le transport de la paille	basket carried on the back for transport of straw
çetik	askılı omuz çantası	sacoche	shoulderbag
çal	buğday, arpa v.b saklamada kullanılan ve özel bir biçimde yapılan kuyu, çukur	silo creusé dans la terre pour la conservation s des céréales	silo dug in the earth for preservation of cereals
risil	ev içinde, dizboyu bir duvarla çevrili olup hububata ayrılmış yer	aire d'emmagasinage des céréales, entourée d'un muret	cereal storage area enclosed by low wall
kadîn	samanlık	pailler, hangar à paille	straw shed, straw barn
lod	dışarda özel bir biçimde saklanmak üzere istif edilmiş ve üstü, çevresi rüzgar ve yağmura karşı korunmuş saman ve ot yığını	meule de paille ou de foin entourée d'une protection contre les intempéries	stack of straw or haystack surrounded by protection against bad weather
giyadîn	otluk	hangar à foin	hay barn
bênder hûr kirin, gêre kirin	harman döğmek	battre les céréales	to thresh cereals
bênder ba kirin	harman savurmak	éventer les céréales, après le battage, pour séparer les grains de la paille	to air cereals after threshing in order to separate grain from straw
palûte, zibare	imece	travail collectif des paysans au moment des moissons	collective farmers' labour at harvest time
pûş, kaş	kendi kendine kurumuş ot	herbe sèche non fauchée	uncut dry grass
sap, kulêş	kırılmamış kuru ot	herbe sèche non hâchée	unchopped dry grass
qersele, qesel	tırılmış buğday, arpa v.b sapları	tiges fauchées des céréales	mown cereal stalks
kûzir, kozere	harman artığı iri çer çöp	débris de tiges, balayures de l'aire de battage	small pieces of stalk, sweepings of threshing area
qerme, belim	kırılmış, dövülmüş sap	tiges de céréales fauchées, hâchées lors du battage	mown cereal stalks, chopped while being threshed
ka	saman	paille	straw
hûre, pixmik	saman tozu	poussière de paille	strawdust
kapek	kepek	son	bran
kumik, çet	kabuklu tane	grain non séparé du son	grain not separated from bran
cêz, paqij, şûş	rüzgarda savurulmuş buğday	blé séparé de la paille par l'éventage	wheat separated from straw during airing
sercêz, serşûş	rüzgarda savurulduktan sonra temiz hububat kümesi	amas de grains les mieux séparés de la paille après l'éventage	heap of grain best separated from straw after airing
kesmûk, kêzmûk	kılçıklı saman	paille contenant la barbe des épis	straw containing beard of corn ears
bijî	başak kılçığı	barbe des épis	beard of corn ears
berba	savurma esnasında ayrık düşen tane, taneler	grains tombés à l'écart lors de l'éventage	grain which fell aside during airing
ifare, binbêder	harman artığı	restes du battage et d'éventage des grains	remnants of grain after threshing and airing
şeqil kirin,	hububat yığınını damgalamak,	marquer d'un sceau l'amas de	to put a seal on heap

dêç kirin	işaretlemek	grains avant son partage	of grain before it is separated
firîk	firik, henüz sararmamış fakat dolgun tanelilik hali	grain formé mais encore immature	formed grain but still immature
şewibîn, şihibîn, rewiqîn, çirijîn	sıcaktan tanenin olgunlaşmadan büzülerek kuruması	grain brûlé par la chaleur avant d'être arrivé à maturité	grain burnt by heat before coming to maturity
melêvayî, sêparî, sêkutî	marabalık	métayage	sharecropping
melêva, melêvçî	maraba	métayer	sharecropper, tenant farmer
kerax	topraksız olup toprak sahibi tarafından ailesiyle birlikte beslenen hizmetkar köylü	paysan sans terre entretenu avec sa famille par le propriétaire foncier en échange de son travail	farmer without land supported with his family by landowner in exchange for his labour
keraxî	topraksız köylünün hizmet karşılığı toprak sahibi tarafından beslenmesi	contrat liant un kerax à son seigneur	contract binding a kerax to his landlord
deraxe	üstüste istif edilmiş biçili tahıl demetleri	meule de gerbes de céréales superposées	stack of piles of cereal sheaves
deman	icar	location, louage	renting
deman kirin	icar etmek	louer	to rent
çeltûk	çeltik	riz non décortiqué	rice in the husk
çewlîk	ırmak dirsekleri arasındaki alüvyonlu toprak	terre enrichie par des alluvions	soil enriched by alluvial deposits
qîş	tarla veya arazideki volkanik iri ve büyük yassı taş	rocher ou bloc de pierre volcanique	vulcanic rock or stone block
qûç	tarlada üstüvanevi istif edilmiş taş yığını	amas de pierres dans un champ	heap of stones in field
şikêr	duvar tarzında üstüste harçsız ve iğreti istif edilmiş taş dizisi	muret formé par la superposition, sans ciment, de pierres	small wall formed by piling up stones without cement
tîr	ince ve uzun tarla parçası	segment étroit et long d'un champ	narrow and long segment of field
sed, kos	bir sürüm hattı	sillon	furrow
sersed	bir sürümlük hattın bitim ucu	le bout du sillon	furrow's end
sel	geniş yayvan büyük taş	bloc de pierre large et plat	large flat stone block
qode	ekilmemiş olup otlamaya bırakılmış tarla	champ non labouré utilisé comme pâturage	unploughed field used as pasture

Navên pez û dewaran

Amadekar : Hazim KILIÇ

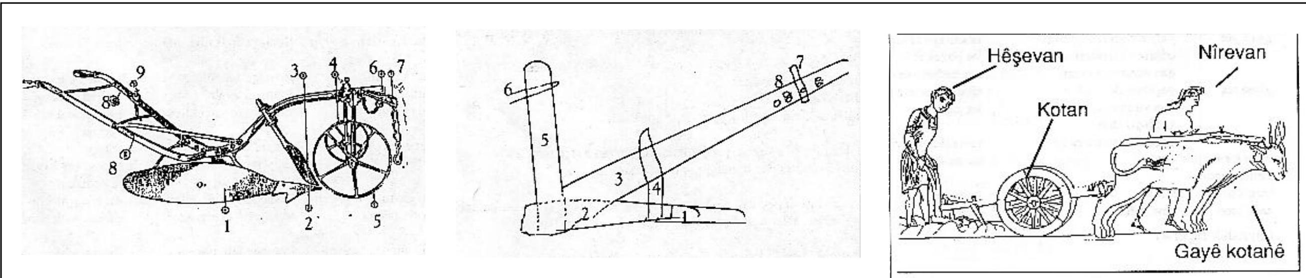
NAVÊN PEZ Û DEWARAN	HAYVAN ADLARI	NOMS D'ANIMAUX	NAMES OF ANIMALS
Pez	küçükbaş hayvanlar	ovins	ovine race
Pezên spî	koyun türü	mouton	sheep
Bêçî	1-3 haftalık kuzu	agneau âgé de 1 à 3 semaines	lamb 1 to 3 weeks old
Berx	kuzu	agneau	lamb
Kavir	6 ay - 1 yaşındaki kuzu	agneau âgé de 6 mois à 1 an	lamb 6 months to 1 year old
Berindir, şek	1 - 2 yaş (erkek)	agneau âgé de 1 à 2 ans	lamb 1 to 2 years old
Berindîr, berdîr	1 - 2 yaş (dişi)	agnelle âgée de 1 à 2 ans	(she) lamb 1 to 2 years old
Hogiç	2 yaş ve büyük koç	jeune bélier, âgé de plus de 2 ans	young ram over 2 years old
Xanberingdir	2 - 3 yaş koyun	jeune brebis âgée de 2 à 3 ans	young ewe 2 to 3 years old
Mih	koyun	brebis adulte, mouton	adult ewe, sheep
Beran	koç	bélier adulte	adult ram
Beranê qert	yaşlı koç	vieux bélier	old ram
Beranê kol	boynuzsuz koç	bélier sans corne	hornless ram
Beranê binûjik	küçük boynuzlu koç	bélier à cornes courtes	ram with short horns
Beranê kel	tohumluk koç	bélier-étalon	stud ram

Maz, hogiç dibe maz	olgun koç	bélier d'âge mûr	middle-aged ram
Tirmaz, maz dibe tirmaz	yaşlı koç	bélier âgé, vieux	elderly, old ram
Pezê reşe	keçi türü	caprinés	caprine race
Karik	oğlak	cabri, bicot, chevreau	kid
Gîsk	6 aylık - 1 yaşında oğlak	chevreau âgé de 6 mois à 1 ans	kid 6 months to 1 year old
Kûr, hevûrî	1 - 2 yaşında (erkek)	biquet, chevreau mâle entre 2 et 3 ans	male kid 2 to 3 years old
Seyis, hevûrî	2 - 3 yaşında (erkek)	jeune bouc âgé de 2 à 3 ans	young goat 2 to 3 years old
Tiştîr	1 - 2 yaşında (dişi)	biquette âgée de 1 à 2 ans	(she) kid 1 to 2 years old
Bizaştîr	2 - 3 yaşında (dişi)	chevrette âgée de 2 à 3 ans	young (she) goat 2 to 3 years old
Bizin	keçi	chèvre	(she) goat
Nêrî	teke	bouc	billy goat
Qertenêrî	yaşlı teke	vieux bouc	old billy goat
Çûr, bizina çûr	tiftik keçisi	chèvre d'Angora	Angora goat
Merez	tiftik kılı	poils de mohair	mohair
DEWAR	**BÜYÜKBAŞ HAYVANLAR**	**BOVINS**	**BOVINE CATTLE**
çêlek	sığır	vache	cow
Golik	buzağı	veau	calf
a) Golikê sersing	buzağı	veau nourri au lait	milk-fed calf
b) Golıkê yekgaranî, parone	bir yaşında dana	bouvillon âgé d'1 an	bull-calf 1 year old
c) Mozîk	dana	bouvillon âgé de plus d'1 an, taurillon	bull-calf over 1 year old
Canega, conega	boğa	taureau	bull
Nehgan, nogin	genç inek	génisse	heifer
Ga	öküz	böuf	ox
a) Boxe, moc	boğa	taureau adulte	adult bull
b) Gayê cot	çift öküzü	böuf de labour	ox
Çêl; çêlek, manga	inek	vache	cow
NAVÊN TAYBETÎ YÊN JIYANA PEZ Û DEWARAN	**BAZI ÖZEL HAYVANCILIK TERİMLERİ**	**CERTAINS TERMES D'ELEVAGE**	**BREEDING TERMS**
Durhî, dirûşm, dirûf	damga	marque	branding
Avis	gebe	grosse	pregnant
Stawr	sütten kesilmiş, steril	qui ne donne plus de lait, stérile	milkless
Ber	zuriyet	progéniture, descendance	progeny, offspring
Kû, ko	sıcakta koyunların ardarda ve küme halinde biribirine sokulması	attroupement des moutons aux heures chaudes de la journée	flocking together of sheep at the hottest moment of the day
Mexel	hayvanların gündüz dinlenmesi ve üstü açık dinlenme yeri	aire de repos diurne pour le troupeau	herd's diurnal resting area
Hevşî	küçük başhayvanların gece dinlenmesi ve üstü açık dinlenme yeri	aire de repos nocturne pour le troupeau	flock's nocturnal resting area
Gihor, guher	yamaçlardaki koyak biçimindeki düzlük	petit plateau à flanc de montagne	small plateau on mountain side
a) Hevşiyê hingorî	akşam dinlenmesi sabaha	repos nocture	nocturnal rest
b) Hevşiyê berêspêdê	yakın dinlenmesi	repos du petit matin	rest at daybreak
∑evîn:	gece otlatması	pâturage nocturne	nocturnal grazing
Palîn, alinc	sabah, öğle, akşam otlatması	pâturage du matin et de la journée	early morning and diurnal grazing
Çere, çêre	otlatma, otlak	pâturage	pasture
Têştxwer, taştêkirin:	sabah yemi, sabah otlatması	fourrage du matin, pâturage du matin	morning fodder, morning grazing
∑îvxwer, şîvkirin:	akşam yemi, akşam otlatması	fourrage du soir, pâturage du soir	evening fodder, evening grazing
Koz, kozik:	üstü açık, etrafı çevrili kuzu ağılı	parc clôturé pour agneaux	closed off lamb pen
Gov, gom:	üstü kapalı küçükbaş hayvan ağılı	bergerie	sheep pen
Arguherî:	dinlenmeden sonra hareket ettir-mek, sidik ve dışkısını ettirmek maksadıyla ve tekrar yatırılmak üzere sürünün gezdirilmesi	promenade effectuée après le repos pour permettre aux bêtes de faire leurs besoins hors de l'aire de repos	walk after rest in order to enable the animals to relieve themselves away from their resting area

Kotan	üstü açık koyun ağılı	parc à moutons	sheep pen
Bêr, bêrî	kırda sürü sağımı	traite des brebis dans la nature	milking of ewes in the open
Dohtin, dotin	sağma, sağmak	traire	to milk
Guhan	hayvan memesi	pis	udder
Çiçik, sertîr	meme ucu	trayon	milking nipple
Dûng, dûv	koyun türünde geniş ve yayvan kuyruk	queue grasse du mouton	fat tail of sheep
Daw	koç kuyruğu	queue du bélier	tail of ram
Kerî	sürü	troupeau	flock
Dûnhe	kar üzerinde küçükbaş hayvanlara yem verilmesi	action de donner du fourrage sur la neige aux ovins	action of giving fodder on the snow to ovine animals
Berxşo	temmuzda kuzu yıkama	lavage des agneaux en juillet	washing of lambs in July
Berxbir	temmuzda kuzu kırkma	tonte des agneaux en juillet	shearing of lambs in July
Pezbir	Mayıs ve Haziranda koyun kırkma	tonte des moutons en mai et juin	shearing of sheep in May and June
Bizinbir	ağustos ve Eylül ayında keçi kırkma	tonte des chèvres en août et septembre	sshearing of goats in August and September
Cew, hevring	kırkma makası	forces, ciseaux de tonte	shears
Cewêz	kırkıcı, kırkma işini yapan kimse	personne qui pratique la tonte	shearer
Hişar	kırda büyükbaş hayvanlar için yapılan etrafı çevrili, üstü açık yer	parc clôturé à bovins	cattle enclosure
Kurmizk, boçik, qemçik	keçi türünde kuyruk	queue des capridés	tail of caprine animals
Kel	boğa	taureau	bull
Revî	binek hayvanlarının kırda kendi başına başıboş kalanlar	chevaux sauvages	wild horses
Hey	binek hayvanlarından birini veya birkaçını başıboş çöle salmak, terketmek	lâcher des chevaux dans la nature	to let horses loose in the open
Hawî, avî:	sürüden ayrılıp bir süre kırda başıboş dolandıktan sonra kendiliğinden sürüye katılan küçükbaş hayvanlardan biri veya birkaçı	groupe de bovins qui après avoir quitté le troupeau et erré quelques temps dans la nature rentrent au bercail	groupe of bovine animals coming back to the fold after leaving the herd and wande-ring around for some time
garan	nahır, büyükbaş hayvan sürüsü	troupeau de bovins	herd
mozirganî, binêre hişar	*bkz.* hişar		
ÇEND CINSÊN PEZ	**BİRKAÇ KOYUN TÜRÜ**	**QUELQUES ESPECES OVINES**	**SOME OVINE SPECIES**
Pezê qerqaş	akkoyun	mouton blanc	white sheep
Pezê hûrik	yüzü kırmızımsı kulakları küçük ufak yapılı bir koyun türü	race de mouton à museau rougeâtre, à petites oreilles, de petite taille	breed of small-sized sheep with reddish muzzle and small ears
Pezê riser	koyu kırmızı-kahvemsi, uzun kulaklı, uzun yapağılı iri yapılı koyun türü	race de mouton à toison marron aux oreilles longues, bien en chair	breed of well-padded sheep with brown fleece and long ears
Pezê sereş	kara başlı koyun türü	mouton à tête noire	sheep with black hair
Pezê tebeş, beş	kafası alacalı (kırmızı veya kara ile ak) koyun türü	mouton à tête pie	sheep with black and white head
Pezê sîs	yüzü, kafası ve kirpikleri tümden beyaz olan koyun türü	mouton à tête blanche	sheep with white head
Pezê qer	karakoyun. Baştanbaşa kara renkte olan koyun türü	mouton noir	black sheep
Pezê sor	kırmızı-kahvemsi renkte olan, iri yapılı, eti lezzetli bir koyun türü	mouton charnu à toison alezane dont la viande est très appréciée	fleshy sheep with chestnut fleece whose meat is greatly appreciated
Pezê hemdanî	uzun ve yassı kulaklı bir koyun türü	race de mouton aux oreilles longues et rondes	breed of sheep with long round ears
HESP Û MEHÎN	**AT VE KISRAK**	**CHEVAL ET JUMENT**	**HORSE AND MARE**
Kurik	yavru tay	poulain âgé de quelques mois	foal a few months old
Canî	tay	poulain	foal

Canîhesp	erkek tay	poulain mâle	male foal
Canîmehîn	kısrak tay	pouliche	filly
Nûzîn, berzîn	dört yaşında ve eyerlemeye erişkin at	cheval âgé de 4 ans prêt à être sellé	four year old horse ready to be saddled
Mehîn	kısrak	jument	mare
Hesp	at	cheval	horse
Bargîr	beygir, yük atı	cheval de somme	packhorse
Hespê fal	tohumluk at, döl atı	étalon	stallion
Exte, axte	burulmuş at	hongre	gelding
Hêstir	katır	mule	mule
Ker	eşek	âne	donkey
Ker, nêreker	erkek eşek	âne mâle	ass (male)
Maker, manker	dişi eşek	ânesse	she-ass
Cehşik, daşik, caş	sıpa	ânon, bourricot	ass's foal

Dezgehên cotkariyê li aliyê Şikakan

Amadekar : Mizeffer BEGZADE

DEZGEHÊN COTKARIYÊ LI ALIYÊ ŞIKAKAN	ŞIKAK BÖLGESİNDE KULLANILAN TARIM ARAÇLARI	TERMES AGRICOLES DANS LA REGION DES SHIKAKS	FARMING TERMS USED IN THE REGION OF THE SHIKAKS
Cot	karasaban	charrue	plough
1. gasin	karasaban demiri	soc	ploughshare
2. dend / pêcat:	yatay gövde	partie horizontale du bâti de la charrue	horizontal part of plough's frame
3. baskêş	karasaban oku	flèche de la charrue	plough's beam
4. şûrê cot	keski	coutre	coulter
5. hêş	dikey gövde	partie verticale du bâti de la charrue	vertical part of plough's frame
6. destikê cot	karasaban kabzası	poignée de la charrue	plough handle
7. Gele	sürgü	pêne, verrou	bolt
8. Kunesim	sürgü deliği	mortaise	mortise
Hêşevan	karasaban sürücüsü	conducteur de la charrue	plough driver
Nîrevan	çift hayvanlarını yönlendirici	celui qui guide les bêtes de labour	person who guides plough animals swivel plough
Kotan	pulluk	brabant	half-twin plough
1. Textê kotanê	döküm levhası	planche du brabaut	swivel plough board
2. Gasin	uç demiri	soc	ploughshare
3. ∑ûrê kotanê	keski demiri	coutre	coulter
4. Zinê kotanê	karık tekerleği	roue de sillon	furrowing wheel
5. Tekerê zînê kotanê	arazi tekerleği	rotavator, fraise rotative pour régénérer la terre	drilling wheel used to regenerate the soil

6. Kunesim	çekme deliği	gâche, mortaise	striking plate, mortise
7. Çengale û kulabe	çeki çengeli ve halkası	crampon et anneau de traction	traction cramp and ring
8. Destkêş	şasi	châssis	sub-frame
10. Çopan	çeki zinciri ve kancası	châne de traction	traction chain
1. Nîr	boyunduruk	joug	yoke
2. Navnîr	boyunduruk beli	bâti du joug	yoke frame
3. Kulabe	boyun çubuğu	baguette du joug	yoke rod or staff
4. Xenîke	boyun çubuğu bağı	anneau de la baguette du joug	ring of yoke rod
5. Kunesima nîr	boyunduruk deliği	orifice du joug	yoke opening
Mali	tapan	herse	harrow
Baskêşên maliyê	tapan çekme kolları	bras de traction de la herse	harrow's traction arm
Mangêr	tarla tırmığı	râteau mécanique	mechanical rake
Baskêşên mangêrê	çekme kolları	traverses du râteau	rake's crosspiece
Dendikê mangêrê	tırmık dişleri	dents du râteau	rake's teeth or prongs
Bose	ucu çapraz halka	anneau à extrémité croisée	ring with overlapping ends
Cencer	harman döğme makinesi	batteuse à roues cylindiriques	cylindrical wheel thresher
1-2. Tîrê cencerê	dişli kollar	arbres dentés de la batteuse	thresher's toothed shaft
3-4. Rexê cencerê	kızaklar	traîneaux de la batteuse	wooden or metallic cart used to transport thresher
5-6. Navejeka cencerê	mesnetler	appuis de la batteuse	thresher restbars
7. Dindikê cencerê	kesme dişler	dents des roues	toothed wheels
8. Banê cencerê	sürücü kulesi	cabine de pilotage	driver's cab or seat
Gêzîk/gêzî	çalı süpürgesi	balai de bruyère	besom, broom
Dirban	tırpan	faux	scythe
1. Destik, bistî	sap	manche	handle, stick
2. Heçî	sapan kolu	poignée de manche	handle
3. Gele	tırpan çenesi	pointe courbée de la faux	curved tip of cythe
Das	orak	faucille	sickle
1. Destik	sap	poignée, manche	handle
2. Devê dasê	orak ağzı	lame de la faucille	sickle blade
3. Nikilê dasê	orak ucu	pointe de la faucille	sickle tip
Bêr	kürek	pelle	shovel
Panika bêrê	kürek ayası	plaque de la pelle	shovel blade
Bistîk	kürek sapı	manche de la pelle	shovel stick
Mer	bel	bêche	spade
∑ene	çatal	fourche	fork
Dirnix	tırmık	râteau	rake
Dindikê dirnixê	tırmık dişi	dent de râteau	rake tooth or prong
Kurore	darı ekmeği	pain de millet	millet bread
Gurz	ot demeti	botte de foin	hay bundle, sheaf, bale
Bendeke	ot demetini bağlamaya yarayan ot	tige servant à attacher une botte, lien	stalk used to tie up a
Xane : Koma giya ya sed-du sed faxeyî ye	yüz, iki yüz demetlik ot yığın	meule formée de cent à deux cents javelles	stack made up with 100 to 200 swathes
Taxe	ot demeti	javelle	swath
Las: Giyayê çinî yê berê palekî ye.	bağlanmış ot demeti	brassée	armful
Xorim: Koma lasê ye.	laslardan oluşan ot yığını	meule formée de brassées	stack made up with armfuls
Doşek: Bi gurzan raxistina binê bêdera cencerê û gêrê ye	discora altına yatay serilen demet yığını	gerbes disposées en forme de matelas sur l'aire de battage	sheaves laid down in shape of mattress on threshing area
Darê coxînê. Darikê di nîveka bêderê de ye	harman ortasına dikilen direk	poteau de bois planté au milieu de l'aire de battage	wooden post stuck in centre of threshing area
Xeyan: Genimê kutayî yê li dora darê coxîn kom dikin.	direk etrafında toplanan buğday yığını	blés battus amassés autour du poteau	threshed wheat collected around post
Werîs	kıldan örme halat	corde tissée en poils de chèvre	rope woven with goat hair
Gerdûm	kağnı, öküz arabası	char à böuf	oxcart
Kol: taxûk	kızak	traineau	sleigh, sled
∑în: tok	teker çemberi, bandaj	bandage d'une roue	banding of wheel
Tilî	ispit		felloe, fellyrin
Memik	ağaç jant dilimi	section de la jente en bois	section of wooden felly
Kond	poyra	moyeu	hub
Tîr : sirnî	dingil	essien	axle

Berhemên şîr

Amadekar : Khosrow ABDOLLAHÎ

BERHEMÊN ŞÎR	SÜT ÜRÜNLERİ	PRODUITS LAITIERS	DAIRY PRODUCTS
Şîr	süt	lait	milk
Şîrê xîç / şîrê xav, şîrê zine	doğumdan sonra oluşan ilk sarımsı süt, ağız sütü	premier lait d'une accouchée ou colostrum d'une bête venant de mettre bas	first milk of new mother or colostrum of an animal which just gave brith
Xelindor	ilk sütten yapılan mayasız peynir	fromage fabriqué avec le premier lait	cheese made with first milk
Firo / zak	ilk üç günlük sütten yapılan maya tutmamış taze peynir	fromage fait avec du lait des 3 premiers jours	cheese made with milk of first 3 days
Tawik: Tasika şivanan	çoban tası	bol de berger	shepherd's bowl
Serşîr: Serê şîrê xav e.	çiğ süt kaymağı	pellicule crémeuse se formant à la surface du lait straight from the cow	thin layer of cream forming on the surface of milk
Mast = qatix	yoğurt	yoghourt	yoghurt
Havên =eyvan	maya	présure, ferment	rennet, ferment
Meyin	mayalanmak	fermenter	to ferment
Meyandin	mayalamak	mettre de la présure	to add rennet
To	kaymak	crême, couche crémeuse se formant à la surface du yoghourt	cream, creamy layer forming on the surface of yoghurt
Mastê xwarinê	yemek yoğurdu, iyi kaynatılmış sütten yapılır	yoghourt à manger qui est fait avec du lait ayant bien bouilli	solid yoghurt made with well-boiled milk
Mastê kilanê	yayık yoğurdu, kaynatılmamış sütten yapılır	yoghourt à baratter fait avec du lait non bouilli qui donne davantage de beurre	yoghurt for churning made with unboiled milk which produces more butter
Çeqilmast = mastav	çırpma ayran	yoghourt à boire	liquid yoghurt
Dew	yayık ayranı	petit-lait, babeurre	buttermilk
Dewmast	ayranlı yoğurt	mélange du petit-lait et du yoghourt	mixture of buttermilk and yoghurt
Nivîşk	tereyağı	beurre non fondu	unmelted butter
Rûn	yağ	beurre fondu	melted butter
Rûnê biharê, rûnê kizinê:	ilk bahar tereyağı	beurre du printemps	spring butter
Penêr/penîr	peynir	fromage	cheese
Havênê penêr	bir aylık kuzu şirdeninden yapılan peynir mayası	présure faite avec la caillette d'un agneau âgé d'un moi	rennet made of one month-old lamb's rennet bag
Penêrê ter	taze, tuzlanmamış peynir	fromage frais non salé	fresh cheese, unsalted
Penêrê şoravkê	salamura peynir	fromage saumuré	pickled cheese
Penêrê helandî:	eritilmiş peynir	fromage fondu	melted cheese
Rîçal	örgülü peynir	fromage fondu et tressé	melted and braided cheese
Penêrê eyaran	tulum peyniri	variété de fromage conservée dans des outres	variety of cheese preserved in goatskin
Penêrê sîrikê	yabani sarmısaklı peynir	fromage à la ciboulette	cheese with chives
Penêrê siyaboyê (reşreşikê)	çörekotlu peynir	fromage à la nigelle	cheese with corncockle
Penêrê rijî	yağsız (imansız) peynir	fromage fait avec du lait écrémé	cheese made with skim milk
Penêrê pûngê	yarpuzlu peynir	fromage à la menthe sauvage	cheese with wild mint

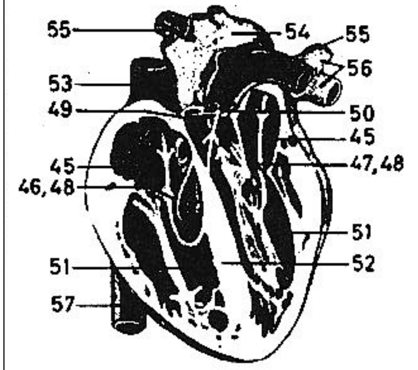
Şûjî: Ava penêr e ku germ dikin û jê lorik çêdikin.
Lorik: Ji şûjiya qusandî çêdibe.
Çirik: Penêrê honandî yê ku di ava germ a lorik jê girtî de tê honandin.
Givik: Penêrê neparzûnkirî.
Gidîş: Ji bona parastina ji ba û baranê bi awake taybetî komkirina gurzan a li nav erd e. Wisa tê birêzkirin ku serê gurzan yê aliyê simbil dikevin hundir, ji derva namînin.

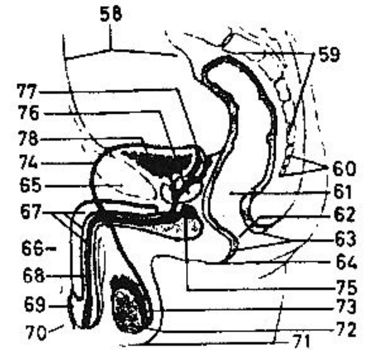
Şîrê xîç / şîrê xav, şîrê cara yekemîn a di pey zayinê de ye, ku rengê wî zerik e. Gava zarûk an berx şîrê xîç pir vexwin bi zikêşê dikevin, nava wan diçe: zarûk vîjikî, heywan tirixî dibin.
Xelindor: Ji şîrê xîç tê çêkirinê.
Şîrê xîç dikelînin, bê havên dimeye, dibe wek penêr. Ku hindik bikelînin penêr nerm, ku pir bikelînin penêr hişk tê.
Firo / zak: Ji bo penêr çêkirinê şîrê xîç yê heta sê rojên pêşiyê dikelînin, ku şîr nemeyê, dibe firo.

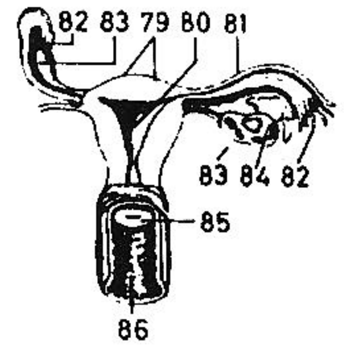
Anatomiya Mirov

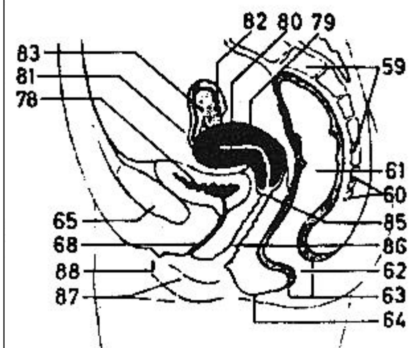
(dûmahîka hejmara 7)

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
45-57. DIL	**KALB**	**CŒUR**	**HEART**
45. Guhik	kulakçık	oreillette	auricle
46-47.Derîçeyên dil	kalb kapakçıkları	valvules cardiaques	valves of the heart
46. Derîçeya sêniçik	üçlü kapakçık	valvule tricuspide	tricuspid valve
47. Derîçeya duniçik	ikili kapakçık	valvule mitrale	biscuspid valve (mitral valve)
48. Derîçe	kapakçık	valvule	valve
49. Derîçeya şahdemar	aort kapakçığı	valvule sigmoïde de l'aorte	aortic valve
50. Derîçeya xwînbera pişikê	akciğer atardamar kapakçığı	valvule sigmoÎde de l'artère	pulmonary valve pulmonaire
51. Malikên dil (malika çepê, malika rastê)	karıncık	ventricules	ventricles
52. Navbira malikan	karıncık çeperi	cloison interventriculaire	interventricularseptum
53. Xwînhênera sereke ya jorîn	ana toplardamar	veine cave supérieure	superior vena cava
54. Şahdemar	büyük atardamar	aorte	aorta
55. Xwînbera pişikê	akciğer atardamarı	artère pulmonaire	pulmonary artery
56. Xwînhênerên pişikê	akciğer damarı	veines pulmonaires	pulmonary veins
57. Xwînhênera serekeya jêrîn	alt ana toplardamar	veine cave inférieure	inferior vena cava
58. Betanê zik	karın zarı	péritoine	peritoneum
59. Hestiyê kortîxê	sağrı kemiği	sacrum	sacrum
60. Hestiyê boçikê	kuyruk kemiği	coccyx	coccyx
61. Rûviya dawîn, tortorîk	rektum, gödun	rectum	rectum
62. Zotik, pind	anus	anus	anus
63. Masûlka zotikê	anus sfinkteri	sphincter anal	anal sphincter
64. Navran	apışarası	le périnée	perineum
65. Kirkirka rûv	kaşık kemiği	la symphyse pubienne	pubic symphisis
66-77 ORGANÊN CINSÎ YÊN MÊRAN	**ERİL CİNSEL ORGANLAR**	**ORGANES GENITAUX MASCULINS**	**MALE SEX ORGANS**
66. Kîr	erkek organı, kamış	verge, penis	penis
67. Masûlka repbûnê	dikleşme dokusu	tissu érectile	corpus cavernosum and spongiosum of the penis
68. Mîzî	siyet, üretra	urètre	urethra
69. Serpelî, gupik	erkek temanül uzvu başı	gland	glans penis
70. Çermik	sünnet derisi	prépuce	prepuce
71. Kîsikê gun	taşak torbası	scrotum	scrotum
72. Hêlikê rastê,	sağ taşak	testicule droit	right testicle
73. Serhêlik	erbezi üstü	épididyme	epididymis
74. Riya avikê	spermatik kanalı	conduit séminal	spermatic duct
75. Toşpiya Koper	Cowper bezi	glande de Cowper	Cowper's gland
76. Prostat	prostat	prostate	prostate
77. Kîsikê avikê	sperm torbası	vésicule séminale	seminal vesicle
78. Mîzdank	sidik torbası	vessie	bladder
79-88 ORGANÊN CINSÎ YÊN JINAN	**DİŞİL CİNSEL ORGANLAR**	**ORGANES GENITAUX FEMININS**	**FEMALE SEX ORGANS**
79. Malzarûk	dölyatağı	utérus	uterus
80. Valahiya malzarûkê	rahim boşluğu	la cavité utérine	cavity of the uterus
81. Xerzerê	yumurtalık kanalı ou de Fallope	trompe utérine	fallopian tube
82. Fimbriyen	fimbria	franges de la trompe	fimbria
83. Xerzdank, hêkdank	yumurtalık	ovaire	ovary
84. Kîsikê hêkêpîstik, xaşik xerz	kesecik	follicule ovule	follicle ovum
85. Gewriya malzarûkê	yumurtacık	col de l'utérus	os uteri externum
86. Quz	dölyolu	vagin	vagina
87. Lêvên quz		lèvres du vagin	lip of the vulva
88. Gilik, nêrik, zilik	bızır	clitoris	clitoris

hejmar 9 havîn 1991

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

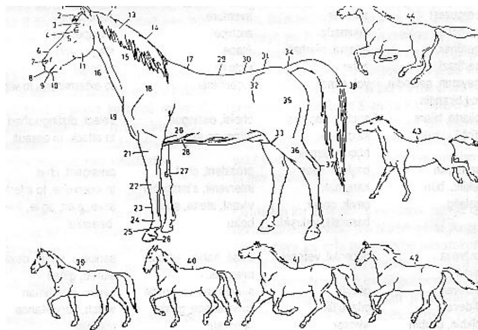
Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

HESP

Amedekar : Mizaffer BEGZADE

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
1-38 hesp	at	morphologie du cheval	points of the horse
1-11 serî	baş	tête (la tête du cheval	head (horse's head)
1- guh	kulak	oreille	ear
2- tûmik, tûncik	perçem	toupet	forelock
3- enî	alın	front	forehead
4- çav	göz	œil	eye
5- rû	yüz	face	face
6- difin, poz, bêvil	burun	chanfrein	nose
7- firnik	burun deliği	naseau	nostril
8- lêva jorî	üst dudak	lèvre supérieure	upper lip
9- dev	ağız	bouche	mouth
10- lêva jêrî	alt dudak	lèvre inférieure	underlip (lower lip)
11- guhişk, alûş, alçîmek	atın alt çenesi	ganache	lower jaw
12- patik	ense	nuque	crest (neck)
13- bijî	yele	crinière	mane (horse'smane)
14- çema stû		encolure	crest (horse's crest)
15- stû	boyun	cou	neck
16- gewrî	boğaz	gorge	throat
17- sermil		garrot	withers
18-27 lingê pêşîn,dest	ön ayak	membre antérieur	forehand
18- şepîlk, pol	omuz	épaule	shoulder
19- sîng, pêxîl	göğüs	poitrail	breast
20- binçeng	dirsek	coude	elbow
21- mil	bilek	avant-bras	forearm
22-26 zend		pied antérieur	forefoot
22- çok	diz	genou	knee (carpus, wrist)
23- zend		canon	cannon
24- qevdik, xirtik		boulet	fetlock
25- gûzek	bukağılık	paturon	pastern
26- sim		pied (sabot)	hoof
27- goçke		châtaigne, un durillon	chestnut (castor), a callosity
28- demara mehmûzê		veine thoracique externe	spur vein
29- navpişt	sırt	dos	back
30- masulka, piş		reins	loins (lumbar region)
31- qorik	sağrı	croupe	croup (rump. crupper)
32 - kulîmek	kalça	hanche	hip
33-37 - lingê paşî	arka ayak	membre postérieur	hind leg
33- çok		grasset	stifle (stifle joint)
34- qurma dêlê	but	attache de la queue	root (dock) of the tail

CIVÎNA BIHARA 1991AN

Civîna nehemîn a li ser zimanê kurdî, zaravayê kurmancî ji 25ê gulanê ta 1ê hezîranê, li Swêdê, li xwendegeha Biskops Arnöyê civiya. Civîn giraniya xebatên xwe da ser lêgerîna peyvên hin afirandinên klasîk û nûjên ên kurmanci : *Nûbara Ehmedê Xanî* (Sedsala XVIIan), *Adet û Rusûmatê El Ekrad* (Sedsala XIXan), Memê Alan, Dîwana Duwem a Cegerxwîn, kovarên *Roja Nû* û *Stêrk* (Salên 1940an), Dîwana Tîrêj. Tevî vê lêkolîna bingehîn ji bo vejîndina dewlemendiyên kêmnas ên zimanê me beşdarên civînê li ser hin gotinên jiyana rojane (hesp û mirîşk) û li ser pirsên rêzimana kurdî jî xebitîn. Em encamên van xebatan di vê hejmarê de belav dikin. Hevalên ku beşdarî civîna bihara 1991an bûn, ev in : Lutfî Baksi (Xerza), Rojen Barnas (Diyarbekir), Mizaffer Begzade (Şikakan), Huseyin Kurdo (Amûd), Kendal Nezan (Diyarbekir), Zinar Soran (Mêrdîn), Elî Şêr (Wan), Mehmet Uzun (Siwêrek), Veysi Zeydanlî (Bedlîs), Zeynelabidîn Zinar (Batman) û Reşo Zîlan (Agirî).

KURMANCÎ

LI SER RASTNIVÎSÎNA ÇEND TIŞTAN

(II)

Reşo ZÎLAN

3. Rastnivîsîna pirtikên bi *bê* û *ne* -yê

Di zaravayê kurmancî de daçeka «**bi**»-yê xwedî çend maneyan e. Wek daçekekê maneya wê ya bingehîn tev, tevî, di gel, pê re, pêrebûn û refaqetkirin e.Bi alîkariya vê daçekê çend daçekên hevedudanî jî tên saz kirin, ku di pêkhatinên weha de rola «**bi**»-yê pêşdaçek e. Ev pêşdaçek çu caran bi peyva berî xwe yan jî bi dû xwe ve nayê zeliqandin. Ew hertim serbixwe û cihê tête nivîsîn. Paşdaçekên ku daçekên hevedudanî pêk tînin jî, ku «**de**, **re**, **ve**» ne, divê wek «**bi**»-yê cihê û serbixwe bêne nivîsîn.

Ev çend nimûne ne ji bo daçekên sade:

*Tu hîna **bi** kurdî nizanî!*
*Balafira me hê **bi** hewayê neketiye.*
*Ewî pere **bi** bêrîka xwe xist.*
***Bi** min, ev ne tiştekî qenc e.*
*Tu **bi** ya min bike, guh mede xelqê.*
*Mendoyê bêbext ew **bi** kuştin da.*
*Ez **bi** şivan bûm.*

Ev jî çend nimûne ne ji bo daçekên hevedudanî:

*Mêvan dê **berbi** êvarê bêne malê.*
*Karwan **ber bi** destê sibehê derkete rê.*
*Devê şûşê **serbi** jêr meke, ser**bi** jor bike!*
*Ne ku ez, lê **biser de** ew ji me dixeyîde.*
*Ji duhî **û bi virde** ez di nivînan de me.*
*Kinc û solên min **bi** avê **de** çûn.*
*Min dît, ku hin serbaz **ber bi** gund **ve** diçûn.*
*Tiştekî **bi** ser **ve** zêde meke!*
*"Axa, **bi** deh gundiyên xwe **ve**, bawer dike ku Keyxosrow e".*
*Şagirt **bi** mamoste **re** çûn çolê.*
*Nasnameya wî ne **bi** wî **re** bû.*
***Bi** derenceyan **re** hilkişiya taqa didiwan.*

Herweha **bi** dikare rola forma alaviyê (enstrûmental) jî, ango çêkirin yan jî bûna tiştekî bi riya yan jî bi alîkariya alav û amrazekî (alet, hacet, enstrûment), bîne cîh. Bo nimûne:

*Ez çayê **bi** şekir vedixwim.*
*Ajda **bi** otomobîlê diçe çarşiyê.*
*Hestî **bi** kêrê nayên hûr kirin.*
*Wî destên xwe **bi** sabûnê şûştin.*
*Cendirme dixwazin me **bi** darê zorê bînin rê.*
*Dîwarên odeyê **bi** keviran hatine çêkirin.*
*Welat navê xwe **bi** qelemê nivîsand.*
*Wî **bi** galegalê serê me bir.*
*Pirto **bi** destê Nevzad hat kuştin.*
*Min ew pere **bi** destên xwe spartin wî.*
*"Yek heye, **bi** sedî; sed heye, **bi** yekî".*
*"Dinya **bi** dor e, ne **bi** zor e".*

Ka de tu ***bi*** *navê Xwedê sond bixwe!*

Ji bilî vê, **bi** dikare bibe hoker jî. Heke **bi** bi rola hokerê rabe jî divê ew bi tena serê xwe bête nivîsîn. Heçî **bi**-ya hoker e, ew ji bo darîçavkirina çawan û herweha kînga, di çi zemanî de qewimîna bûyerekê ye. Wek:

Wê ***bi*** *dizîka ji kurê xwe re got.*
Bi *rastî ez ne di wê baweriyê de me.*
Bi *roj ba dihat,* ***bi*** *şev jî baran.*
Zimanê wî roj ***bi*** *roj qelstir dibe.*
Wî ***bi*** *temamî dest ji kurdîniyê berdaye.*
Ez ê ji te re ***bi*** *tenê gotinekê bibêjim.*
Hevind ***bi*** *vî awayî nikare bixwîne.*
Ez ê ne ***bi*** *siwarî, lê* ***bi*** *peyatî bêm.*
Tu ***bi*** *qencî jê re bibêje, ne* ***bi*** *xerabî.*
Hevraz her ***bi*** *carekê derew dikirin.*
Em ***bi*** *saetan li benda te man.*

Herwekî ku di hevokên jorîn de jî diyar dibin, rola **bi**-yê, ji bilî ku ew hoker e, temamkera lêkerê (verbal attribut) ye jî. Ango **bi**, naveroka hevokê bi alîkariya lêkeran temam dike. Gava ku em li hevoka *Wê bi dizîka ji kurê xwe re got* dinihêrin, em dibînin ku di vê hevokê de peyva *bi dizîka* bi rola hokerê radibe. Ew bi me nîşan dide, ku diya wî kurikî bi çi awayî, bi çi rengî bi kurê xwe re peyiviye. Heke em pirsa *Wê çawan ji kurê xwe re got?* ji hevokê bikin, dê bersiva pirsa me *bi dizîka* be. Ne xwe, *bi dizîka* hoker e. Lê belê, pirtika ku di vê hevokê de lêkerê temam dike, **bi** ye. Bêî bikaranîna **bi** -yê, em nikarin lêkera di vê hevokê de, ku *got* e, temam bikin. Ji lewre jî em jê re dibêjin ev **bi**, temamkera lêkerê ye. Ji ber vê yekê jî divê ev **bi** bi tena serê xwe bête nivîsandin.

Carina jî **bi** bi rola pêşpirtikê radibe û di forma îzafeyê de tête bi kar anîn. Di rewşên holê de, divê em **bi**-yê ji peyva ku bi dû wê re têt, veneqetînin û wan bi hev re binivîsin. Wek:

Xwarina ***bi****rûn dijminê tenduristiya me ye.*
Kebaniya ***bi****zarok xwe vedihisîne.*
Heval mirovekî ***bi****bext e.*
Ev bizina me heywanekî ***bi****goşt e.*
Ciwan goştê ***bi****bez hez nedikir.*
Destgirtiya wî yeke ***bi****naz e.*
Hêmîn xwarinên ***bi****tam çêdike.*
Xortên ***bi****kezeb ji gundê me derketine.*
Geliyên ***bi****dar xemla welêt in.*

Wek xuya ye, di nimûneyên jorîn de rola **bi** -yê pêşpirtik e. Ew hatiye pêşiya peyvekê, jê rengdêreke nû afirandiye. Ev rengdêra nû jî bûye temamkera navdêrekê yan jî bernavekê. Divê bête gotin, ku rengdêrên weha çêkirî, gelek caran îdyomên nû pêk tînin û ji aliyê naverokê ve, maneyeke nû diafirînin. Herwisan, **bi** -yên pêşpirtik yên bi vî rengî, pirî caran maneya *heyî, heye, xwedî/xwedan* yan jî maneya paşpirtika *-dar* didin naveroka peyva di gel xwe. Ango: Birûn = rûndar, rûnheyî.
Bizarok = ducanî.
Bibext = xwedîbext.
Bigoşt = goştdar, goştheyî.
Bibez = bezdar, bidon, birûn.
Binaz = nazdar.
Bitam = tamdar, biçêj, çêjdar.
Bikezeb = wêrek, mêrxwas.
Bidar = dar lê heye.

Tiştên ku me di warê rastnivîsîna **bi** -yê de gotin, bi giştî, di warê rastnivîsîna **bê** -yê de jî derbas dibin. Ji ber ku ferqa di navbera **bi** û **bê** -yê de, bi tenê ji aliyê naverok û maneyê ve ye. Ne ku ji aliyê rêzimanî ve. Ji aliyê rêzimanî ve rola herdukan jî yek e. Lê belê, herwekî tête zanîn, ew ji aliyê mane û naverokê ve du pirtikên bervajiyên hev in. Heçî **bê** ye, ew di maneya tunebûn, pêrenebûn û hwd de ye. Ew ji peyva *bêyî* hatiye kurt kirin û bûye **bê**. Car caran dibe **bêî** jî. Ew, nemaze gava ku di gel gehîneka *ku*, yan jî bi tena serê xwe di maneya hayjêtunebûn, tunebûn û bihevrenebûnê de tête bi kar anîn, dibe **bêî**.

Ev in çend nimûne ji bo rastnivîsîna **bê** -yê.
Ne bi hev re:

Ez çayê ***bê*** *şekir vedixwim.*
Bê *guman ev tiştên te gotî, rast in.*
Duhî ez ***bê*** *pere çûbûm dikanê.*
Goşt ***bê*** *bez e, ji te re baş e.*
Wî cînarê xwe ***bê*** *sebeb bi hêrs kir.*
Ez ê qewlê xwe ***bê*** *gotin bînim cîh.*
Çi bikim, ***bê*** *bext im, şansê min tune ye!*

Bi hev re:

Koçer mirovekî ***bê****bext e.*
Dibêjin ew bi derdekî ***bê****derman ketiye.*
Meyweyên ***bê****tam nayên xwarin.*
Mirovê ***bê****kar divê li kar bigere!*
Xwarina ***bê****pere bi destê her kesî nakeve.*
Penêrê ***bê****îman nedihate xwarin.*
Ev bîr, bîreke ***bê****binî ye.*
Cira hevalê te yê ***bê****rû ne xweş e.*
Tu dê ji kû mirovekî ***bê****deng bibînî?*

Çend nimûne ji bo rastnivîsîna **bêî** -yê:

Ew ***bêî*** *min nabe.*
Êzdîn ***bêî*** *xanima xwe naçe serdana xelqê.*
Ew ***bêî*** *ageha mamosteya xwe derketine hewşê.*
Bêî *ku cînaran bihisîne, mala xwe bar kiriye.*
Bêî *ku tu bizanibî, me pereyên xwe hiltanîn.*

Heçî rastnivîsîna pirtika **ne** -yê ye, qaîdeyên ku ji bo rastnivîsîna **bi** û **bê** -yê derbas dibin, divê ji bo rastnivîsîna pirtika **ne** -yê jî derbas bibin. Berî her tiştî, pirtika **ne** -yê, pirtikeke neyîniyê ye. Ji bo pêkanîna raweya neyîniyê tête bi kar anîn. Me dil nîne, ku em li vir dîsan li ser raweya neyînî û qaîdeyên ku ji bo wê derbas dibin, rawestin. Ji ber ku me li ser vê pirsgirêkê di hejmara 5-an ya KURMANCÎ de, ku di havîna sala 1989-an de hatiye weşandin, bendeke taybetî nivîsîbû. Ji ber vê yekê jî, em ê bi tenê bi kurtî ji **ne** -ya ku mirov bi hev re dinivîse, çêl bikin.

Qaîdeyên ku di warê rastnivîsîna **ne** -yê de derbas dibin, herwekî yên **bi** û **bê** -yê ne. Ango, her çi gava ku rola **ne** -yê bibe temamkera lêkerê, divê ew cihê bête nivîsîn. Lê heke rola **ne** -yê bibe pêşpirtik û ew di gel peyva bi dû xwe re rengdêreke nû yan jî îdyomekê biafirîne, divê ew bi hev re bête nivîsîn. Wek:

Ne bi hev re:

Heyam niha êdî ***ne*** *sar e.*
Eylo ***ne*** *kurapê min e, lê kurmetê min e.*
Ew ê ku telefon kiribû, ***ne*** *ez im.*
Doktor dibêje ku ew ***ne*** *kunêr e.*
Hingê Efrasyab ***ne*** *rengkorî bû.*
Mircan ***ne*** *yara Keleş e, yara Kawe ye.*
Ew camêrê ku tu dibêjî, ***ne*** *merd e.*

Bi hev re:

Miraz ne mirovekî dewlemend e, ***ne****dar e.*
Zagros ***ne****yarê me hemûyan e.*
Gelo kîjan doktorî ev ***ne****xweş muayene kiriye?*
Ewî ne duayên qencan, lê duayên ***ne****qencan kirin!*
Mem û Zîna Xanî yê ***ne****mir sertaca edebiyata me ye.*
Camêrên ***ne****merd yên wek te, nehatine rûkalê dinyayê.*
Mîha me jî û çêleka me jî ***ne****zok in.*
Kesê ***ne****heq divê cezayê xwe bibîne.*

35- ramê stûr	bacak	cuisse	haunch
36- ranê zirav	dirsek	jambe	gaskin
37- çevok		jarret (la pointe du jarret)	hock
38- dêl, qemçik, boçik	kuyruk	queue	tail
39-44- meşa hespan	at yürüyüşleri	allures	gaits of the horse
39- qedem, meşa nerm, rêveçûn	yürüyüş	pas	walk
40- rewan	rahvan	amble	pace
41- loq	tırıs	trot	trot
42- gurloq		galot	canter (hand gallop)
43-44- çargaviya nerm	hafif dörtnala	petit galot	canter
43- çargav, çarnal	dörtnala	galot	gallop
44- çargaviya mişt	hücum dörtnala	grand galot	full gallop
temen, emr	yaş	âge	age
şîre, 1 salî	1 yaşına kadar	jusqu'à 1 an	less than 1 year old
bîrye 2 salî	tay	poulin	foal
cohnî, canî	1 ile 2 yaşları arası	âgé de 1 à 2 ans	between 1 to 2 years old
nuhzîn, 3 salî	2 ile 3 yaşları arası	âgé de 2 à 3 ans	between 2 to 3 years old
qute, 4 salî	3 ile 4 yaşları arası	âgé de 3 à 4 ans	between 3 to 4 years old
dêlberdayî, 5 salî,	4 ile 5 yaşları arası	âgé de 4 à 5 ans	between 4 to 5 years old
hesp, ji 5 salî pê ve	at (5 yaşından sonra)	cheval (à partir de 5 ans)	horse (5 years od or more)

nîşana 5 saliyê ew e ku du diranên pehn hene, dibêjin enaf.
nijdî kirin, di 5 saliyê de ku ji bona hesp dêla xwe baş hilde jor, hinekî ji dêla wê/wî dibirin.

RENGÊN HESPAN

reşbez	koyu gri	gris foncé	dark grey
sorboz	demir kır	aubère	strawberry roan
şînboz	çelik grisi	gris bleu	blue grey
kumêt	doru	bai, e	bay
zerkumet	kule	isabelle	light-tan (horse)
qule	sekili at	balzan	(horse) with white stockings
qemer	yağız	brun	brown

FERHENGOKA
ROJA NÛ

Amadekar : Reşo ZÎLAN

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
kiryarî	abone ücreti	abonnement	subscription
kiryar	abone	abonné (e)	subscriber
kiryar (bikir), kirîdar, kiryox	alıcı	client, acheteur	client, buyer
bişûndemayîn	gerikalma	arriération	backwardness
xwe di ser re zer kirin, xwe di ser ve çeng kirin	aşmak	franchir	to cross
navtêdan	kışkırtma, tahrik	provocation, incitation, instigation	provocation, incitement, instigation
lêsorkirin, lêtûjkirin	kızıştırma	excitation	excitement
bîrewer	aydın	intellectuel	intellectual
xweser	bağımsız	independant	independent
xweserî	bağımsızlık	indépendance	independance
heyîn	varlık	existence	existence
bîr birin, bîr lê birin	düşünmek, tahmin etmek, değerlendirmek	penser, évaluer, tenir compte	to think, to evaluate, to take into account
lebat, endam	uzuv	membre	member
xerabe, kavil, wêran, dêris, xirbe	harabe	ruine	ruin
bi dar ve kirin	idam etmek	pendre	to hang
yekîne	birlik (askeri)	unité (militaire)	unit (military)
bombeavêj, bombavêj	bombardıman uçağı	bombardier	bomber
sozwinda	sözünü tutmayan	qui ne tient pas parole	who doesn't keep his word
qipçe kirin	kenetlemek	cramponner, attacher	to clamp, to fasten, to tie
neqeb	geçit, gedik, ara	passage, brèche	passage, breach, gap
mamik, tiştonek, qelpik, têderxistinok	bilmece	devinette	riddle
noqav	deniz altı	sous-marin	submarine
bin av kirin	batırmak	couler, faire plonger	to sink, to plunge sthg into
baskordî	kolordu	corps d'armée	army corps
sinçî, sincî	karakter, ahlak	caractère, habitude	character, habit
sermed	ebedi	éternel	eternal
sermedî	ebediyet	eternité	eternity
fermandar	komutan	commandant	commander
serfermandar	başkomutan	commandant en chef	commander-in-chief
serfermandarî	başkomutanlık	commandement en chef	commandement-in-chief
topên balafirşikên	uçaksavar topları	artillerie anti-aérienne	anti-aircaft artillery
nûçegihan	muhabir	correspondant	correspondent
zirehpûş,zirîpoş	zırhlı	cuirassé	battleship
navhincî, navincî	orta büyüklükte	moyen	middle sized
ardû	kuru yakacak	combustible solide	solid combustible
sotemenî	yakıt	carburant, combustible	fuel
tasa şihînê	terazi kefesi	plateau d'une balance	scales pan
şihîn, şehîn	terazi	balance	scales
penah	barınak	abri	shelter
pê dan erdê	direnmek	résister	to resist
berfende, aşît, renî, renû, herez, basû, şepe, horyes	çığ	avalanche	avalanche
pûn: pûyin, debax kirin	sepilemek	tanner	to tan
nav hilanîn	zikr etmek	mentionner	to mention
leylan	serap	mirage	mirage
seyandin (dûtin)	sıvamak	enduire	to coat
bi cezbê ketin	(tarikat ehli için)kendinden geçmek	entrer en transes	to go with a trance
cezbe	kendinden geçme	transe, extase	trance, ecstasy
serguzeşt	serüven	aventure	adventure
komgirav	takımada	archipel	archipelago
gehînek	aşama, merhale	étape	stage, stop

serfirazî	zafer	victoire	victory
heyman, qelandin,tov birandin	yok etmek	exterminer	to exterminate, to wipe out
bijarte, bijare	seçkin, seçilmiş	choisi, distingué	select, distinguished
dirêjî.... kirin	saldırmak, hücum etmek	attaquer, assaillir	to attack, to assault
sermiyan	başkan, lider	président, chef	president, chief
têkilî... bûn	karışmak	intervenir, s'immiscer	to intervence, to interfere
çeleng	çevik, cesur, hareketli, yakışıklı	vivant, alerte, agile, beau	alive, alert, agile, lively, beautiful
şehreza	becerikli, yetenekli,bilgili	avisé, habile, adroit, talentueux	sensible, skilful, dexterous, skilled, gifted
dîdevan	gözcü	surveillant, sentinelle	sentry, watchman
dîdevanî	gözcülük	surveillance, garde	watch, surveillance
nîkbîn, çakbîn	iyimser	optimiste	optimist
nîkbînî, çakbînî	iyimserlik	optimisme	optimism
bedbîn	karamsar	pessimiste	pessimist
bedbînî	karamsarlık	pessimisme	pessimism
armanc	amaç, ereç, hedef	but, objectif, cible	goal, objective, target
qad	saha, meydan, alan	terrain, champ, place	ground, field, place
qada şer	savaş alanı	champ de bataille	battle-field
qada dahatinê	iniş alanı	terrain d'atterrissage	landing ground
alan	yankı	écho	echo
alan dan	yankılamak	répercuter, produire un écho	to echo
bi hewa ketin	havalanmak	prendre l'air, s'envoler	to take off, to fly away
nuhirandin	mırıldanarak şarkı söylemek	fredonner	to hum
torin	asil, yakışıklı	noble, beau	noble, handsome, beautiful
narincî	turuncu	orangé, châtain clair.	chestnut, light biswin, reddish

sincok : benî, meşlûr, sincûx, kome
kesme : helîl

F E R H E N G O K A

Nûbara Ehmedê Xanî

Amadekar : Zeynelabidîn ZINAR
Nûbar di sala 1683 an de hatiye nivîsîn.

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
gerew, graw	1) rehin 2) karşılık	1) gage 2)contre-partie, contre-valeur	1) pawn 2) compensation
ziyan	hasar	dommage, perte	dammage, harmn, loss
derew	yalan	mensonge	lie
şilîl	çavdar	seigle	rye
to	kaymak	crème	cream
bet	toy	outarde	bustard, Canada goose
zîv	gümüş	argent	silver
paxir	bakir	cuivre	cooper
risas, zirinc	kurşun	plomb	lead
qela	kalay	étain	tin, pewter
ejnû	diz	genou	knee
sîng	göğüs	poitrine	chest, breast
ran	baldır	cuisse	thig
didan (diran)	diş	dent	tooth
lêv	dudak	lèvre	lip
xasma: nexasim, nemaze	özellikle	particulièrement, spécialement	particularly, especially
bajar	şehir	ville	city, town
dirav	para	monnaie, argent	money
ermûş	îpek	soie	silk

mehder	şefaet	intercession	intercession
mehdervan	şefaatkar	intercesseur	intercessor
rewal: bêmû	tüysüz	imberbe	beardless
hilû	pürüzsüz	lisse	smooth
biçûk	küçük	petit	small
mak	ana, anaç	mère, matrice	mother, matrix
asîman	gök	ciel	sky
mey	şarab	vin	wine
meyxwer	şarapçı	buveur de vin	wine drinker
hinarî	gönderilen, elçi	envoyé	envoy
bêgav	mecbur	obligé	obliged, complelled
bêgavî	mecburiyet	obligation, nécessité	obligation
gor	mezar	tombe	grave
hinar	nar	grenade	pomegranate
gilyaz	kiraz	cerise	cherry
hejîr	incir	figue	fig
kuncî	susam	sésame	sesame
bih	ayva	coing	quince
kundir	kabak	courge	marrow, squash
penîr	peynir	fromage	cheese
poxîn: genimê qelandî û hûrkirî	kavut	blé frit	fried wheat
keşk: çortan	kurut	grumeaux de babeur sechés pour l'hiver	buttermilk lump dried for winter
heban	dağarcık	sacoche	food bag
girr, debax	tabak	tannage	tanning
hevrê	yoldaş	compagnon, camarade	companion, mate
pîşe	meslek	métier, profession	occupation, craft, profession
kevan	yay	arc	bow
kêşik	yay kirişi	corde d'un arc	bow's string
tîr	ok	flèche	arrow
leşker	asker	soldat	soldier
cuwamêrî	cömertlik	générosité	generoisity
nijde	devriye	patrouille	patrol
mêrînî	mürüvet	magnanimité, générosité	magnanimity, generosity
lawînî	gençlik	jeunesse	youth
pêşû	sivrisinek	moustique	mosquito
pojan	yavşan otu	véronique	speedwell, veronica
pûng	yarpuz	menthe sauvage	wild mint
superng (siping)	yemlik otu	salsifis des prés	goats beard
kaxez	kağıt	papier	paper
penbû	pamuk	coton	cotton
bêheya	hayasız	effronté	shameless, impudent
riswayî	rezil	infâme, vil	vile, infamous
evîn	aşk, sevgi	amour	love
yar	dost	ami,e	lover
kewden	görgüsüz, cahil, düşüncesiz	écervelé, idiot rustre, goujat	churl, loot, boor co-spouse
hewî	kuma	co-épouse, lien de parenté entre les épouses d'un polygamme	
têkil	karışık	mélangé, embrouillé, désordonné	mixed-up, muddled, disorderly
ask	geyik	cerf	stag, hart
bîşe	çalılık	bosquet, buisson	copse, grove
bardar	yüklü	chargée, enceinte	loaded, laden, pregnant
avis	hamile	grosse, enceinte	pregnant
mafûr	halı	tapis	rug, carpet

mey	şarab	vin	wine
hêvî	umut	espoir	hope
hêvînemayî	umutsuz	désespéré	hopeless
asin	demir	fer	iron
pola	çelik	acier	steel
biraştî	izgara, şiş ya da ya da fırında pişmiş	rôti	roast
ta	tel	fil	thread, wire
taze	taze	frais	fresh
belg	yaprak	feuille	leaf
xêvet	büyük çadır	grande tente	large tente
kon	çadır	tente	tente
vîn	îrade	volonté	will
şên	kudret, iktidar	pouvoir	power
ala	bayrak	étendard, drapeau	flag, standard
durû	ikiyüzlü	hypocrite, faux-jeton	hypocritical
qerd	maymun	singe	monkey
zengil	çan	cloche	bell
dojeh	cehenem	enfer	hell
perestin	ibadet	adoration	adoration, worship
sertilî	başparmak	pouce	thumb
mîdad	murekkep	encre	ink
lengî	topal	boiteux	lame
verêhtin	boşaltmak	vider, verser	to pour, to empty

PEYVÊN

Dîwana Tîrêj

Amadekar: Zinar SORAN

kurdî	**tirkî**	**fransizî**	**îngilîzî**
heyam, dem, dewr	devir, çağ, dönem	temps, époque, période	time, epoch, period
geşt, ger	seyran, kır gezintisi, piknik	promenade à la campagne	walk, stroll in countryside
lenger	1) köprü ayağı 2)çapa demiri	1) pilier d'un pont 2) ancre	1) pillar 2) anchor
koh, çiya	dağ	montagne	mountain
pesar, berpal	bayır, yamaç	côteau	hillside, slope
panav, deşta bilind a rast	yüksek ova	plateau (de montagne)	plateau
lat	masif kaya, uçurum	rocher, précipice	rock, chasm
xunav	çişeleme, çiy, şebnem	rosée	dew
çirisandin	ışıldatmak	faire luire	to polish, to shine
çirisîn	ışıldamak	luire, étinceler	to gleam, to shine
perwaz	kanat çırpma, uçuş	envol, battement d'ailes	flight, taking wing
lek	1) 10.000 kişi 2) küme	1) 10.000 individus 2) foule	1) 10.000 peuples 2) crowd
cobar	dere	ruisseau, cours d'eau	stream, brook
bestîn	bağlamak	attacher, lier	to bind, to tie up, to link up
sîpah	ordu	armée	army
çilak	ince uzun değnek	baguette fine et rectiligne	rectilinear stick
çilakî	ince uzun	droit, rectiligne	straight
vîn, viyan	irade, istek	volonté	will

şeg	değnek, hokey değneği	baguette, crosse de hockey	hockey stick
helestin, rabûn	kalkmak	se lever	to wake up
hedan	sabır	patience	patience
sawêr	hayal	imagination	imagination
şermîsar	mahcub	honteux, humilié	shameful, ashamed
mişt	silme dolu	à ras bords	to the brim
piyam, peyam	mesaj	message	message
destbeste	elpençe	soumis le doigt sur la couture	fully obedient
geda	dilenci	mendiant	beggar, mendicant
qaş (kevirê bi qîmet)	yüzük taşı	pierre sertie	precious stone, gem
nigîn, gustîl	yüzük	bague	ring
rewa	nem	humidité	humidity, dampness
qad, cî, meydan	meydan, alan	place, champ	place, field
şehneşîn	balkon	balcon	balcony
zernegar	altın işleme	brodé d'or	embroidered with gold
şeng	canlı	vivant, plein de vitalité	lively, vivid
pêjin, dengê kerr	hisetme, gürültü, yankı	signe, signal, bruit, écho	sign, signal, noise, echo
pejina te nayê	senden haber yok, görünmüyorsun	tu ne donnes pas de signe de vie	there is no news from you
kalan	kılıf	fourreau, gaine	sheath
dax	dağlama	cautérisation	cauterization
çeleng	çevik, çalışkan, canlı	agile, vif, leste, diligent	agile, nimble, sprightly
êl	boy, il	tribu	tribe
koçemal : tevahiya malê	ailenin tümü	toute la famille	all family
nik, cem, ba	nezdinde, yanında	chez	at, in
kavil	virane, harabe	ruine	ruin
tak û tûk, yekoyek	tek tük	rarement	rarely
pepûk	guguk kuşu	coucou	cuckoo
pertew, şewq, tîrej	ışın	rayon	ray
jana zirav	verem	tuberculose	tuberculosis
kovî	yabanî, evcilleştirilmemiş	sauvage, non domestiqué	sauvage wild
pêxwas	baldırı çıplak	va-nu-pieds	tramp
guft û goy	sohbet	causerie, conversation	talk, chat, conversation
tax	mahalle	quartier	quarter, neighbourhood
tevger, bizav	hareket	mouvement	movement, motion
pêşewa	önder	leader	leader
serwer	ulu önder, hükümdar	souverain	sovereign
rav, 1) nêçîr 2) sef	1) av 2) saf	1) chasse 2) rang	1) hunting 2) row, line
kam	dilek, arzu	désir	desire
xifş, ximş, karxezal	ceylan yavrusu	faon, daguet	fawn, brocket
xûz	kambur	bossu	hunchbacked
nependî	gizli	en cachette	on the sly, secretly
xeml û xêz	zinet, süs eşyası	parure, ornement	ornament, jewels, finery
qûntar	dağ eteği	flanc de montagne	slope
berpal	bel	versant de coline	hillside
baq	demet	bouquet	bunch
hov	vahşi	sauvage, fauve	wild, wildcat
rêç, şop	iz	trace	track
pîkolî, pêkolî	eşeleme	action de piaffer	stamp
pêkolî kirin	eşelemek	piaffer	to stamp, to paw the ground
kêl, kevirê çikandî	dikili taş, mezar taşı	borne, pierre tombale	milestone, tombstone
kotek	zor	force, coercition	coercion
şevgêr	harami	brigand opérant la nuit	brigand acting by night
ban	dam	toit	roof
liq	şube	section, branche	section, branch
rex	donanım	agrès, cartoucherie	apparatus, cartridge belt

bîdar, şiyar	uyanık	éveillé, vigilant	awake, vigilant
dilawer, dilêr	yiğit	brave, vaillant	brave, valiant, galant
hêvisîn	nakış işlemek	broder	to embroider
çogan, darê gogê	polo değneği	crosse	crook, crocier, stick
vajî	ters	envers, à l'envers	wrong side, inside out
çox	çuha	drap	woolen cloth
kemxa	bir nevi ipek kumaş	soie de Damas	silk of Damascus
mexmer	kadife	velours	velvet
mircan	mercan	corail	coral
şêrgele	aslan sürüsü	troupeau de lions	herd of lions
têz	çakmaklı tüfeklerde ateşleme fitili	mèche du briquet de fusil	wick of a rifle
şewl	fundalık	broussailles	brushwood
pişk	kura, nasib	lot, part	prize, share, lot
pişk avêtin	kura çekmek	tirer au sort	to draw lots
best	heves, ilham	inclination, désir, inspiration	desire, inclination, inspiration
salar	baş kumandan	commandant en chef	commander in chief
serbaz	er, nefer	soldat	soldier
darsêpî	sehpa, idam sehpası	gibet, potence	gallows
arbeşk	çakmak taşı	silex	flint
axivîn	depreşmek	récidiver (maladie)	to recur
deliyan	kamaşmak	s'éblouir	to bedazzle
terez, zîpik	dolu	grêle	hail
bahoz	fırtına	tempête	storm, tempest
hilmiştin, rapêçayin	çemremek	se retrousser	to hitch up, to turn outwards
bengîn	tutkun, sarhoş	amoureux passioné	passionate
kelax	leş	charogne	carrion
gornebaş	bir sırtlan cinsi	une variété de hyène	a variety of hyena
keftar	sırtlan	hyène	hyena
sermed	ebedi	éternel	eternal
sermedî	ebediyet	éternité	eternity
pêwend	bağ, ilgi	lien, liaison, relation	link, linkage, relation
qirş û qal	çer çöp	brindilles	twig
moran	pus	brouillard	fog, mist, smog
çepel	çirkin	laid	ugly
şabaşî	şükür, ikram	grâce, louange	praise, grace
ceban	mezarlık	cimetière	cemetery
hoşîn	sendelemek	tituber	to stagger
delav	yalak	abreuvoir	watering place
rewrewk	gözleri kararma, sanrı	hallucination	hallucination
hilçinandin	1) çekip koparmak 2) örmek onarmak	1) extirper 2) ravauder, repriser	1) to eradicate, to extirpate 2) to darn
sergerdan	şaşkın, başı dönen	étourdi, désorienté	heedless, scatter brained
zîtin	eğirmek	filer	to spin
peng	iplik çilesi	écheveau	skein, hank
gilde	yumak	pelote	(wool) ball
keşkûl	keşkül, dilenci çanağı	obole	mite, offering, obol
gezo	kudret helvası	manne, exsudation végetale	manna
temara mirinê	ölüm uykusu	sommeil de la mort	deep sleep
rêl	küçük orman	bois	wood
berokaş	yokuş yukarı	pente ascendante	uphill
şîp	iniş, çağlayan	chute d'eau, cascade	waterfall, cascad
babîsok, babelîsk	hortum	tourbillon	whirlwind
bagêr	kasırga	ouragan, bourrasque	hurricane, storm
nirx	narh, değer	prix, valeur	price, value
hok: girêka ku vebûna wê hêsan e.	çözülmesi kolay düğüm	nöud facile à défaire	knot easy to undo

îşk*, îşk dan	sıkıştırmak (yük)	comprimer, presser	to squeeze, to press
gulî	püskül	houppe	tassel, tuft
rîşî	saçak	frange	fringe
mexmer: elba mezin a darîn	tahtadan yapılmış büyükçe kap	grand récipent en bois	large wooden bucket
navkil, kêrî	yayık germe tahtası	baguette servant à tendre la baratte en outre de chèvre	stick which serves to brace a goatskin used as churn

----

* îşk : darê ku pê piştiyek, barek tê şidandin.

Termên rêzimanî

kurdî	**tirkî**	**fransizî**	**înglîzî**
termên rêzimanî	gramer terimleri	termes grammaticaux	Grammatical terms
alfabe, f.	alfabe	alphabet	alphabet
tîp, f.	harf	lettre	letter
girdek, f.	büyük harf	majuscule	Capital (letter)
hûrek, f.	küçük harf	minuscule	small letter, lower case
dengdar, f*.	ünlü, sesli	voyelle	vowel
dengdara dirêj, f.	uzun ünlü	voyelle longue	long vowel
dengdara kurt, f.	kısa ünlü	voyelle courte	short vowel
bêdeng, f.	ünsüz, sessiz	consonne	consonant
dudeng, f.	iki ünlü, diftong	diphotngue	diphtong
sêdeng, f.	üçünlü, triftong	triphtongue	triphtong
kîte, f.	hece	syllabe	sylabble
yekkîte, f.	tek heceli	monosyllabe	monosylabble
dukîte, f.	iki heceli	dissyllabe	disylabble
sêkîte, f.	üç heceli	trisyllabe	trisylabble
kîtandin	hecelemek	épeler, syllabe par syllabe	to spell syllabble by syllable
pirkîte, f.	çok heceli	polysyllabe	polysyllable
tîpandin	harfi harfine yazdırmak	épeler lettre par lettre	to spell leter by letter
ra, f.	kök	racine	root
rader, m.	masdar	infinitif	infinitif
bêje, peyv, f.	sözcük, kelime	mot	word
bêjeya guhêrbar, f.	değişken sözcük	mot variable	inflectional word
bêjeya neguhêrbar, f.	değişmez, değişken olmayan sözcük	mot invariable	unvariable, uninflectional word
bêjeya sade	yalın sözcük	mot simple	simple word
bêjeya hevedudanî	bileşik sözcük	mot composé	compound word
pêşdanî, f.	önek	préfixe	prefix
paşdanî, f.	ardek	suffixe	suffix
eyletbêje, f.	sözcük topluluğu	famille de mots	words family
serbixwe	bağımsız	indépendant	independent
serbixweyî	bağımsızlık	indépendance	independence
piçûkker	küçültücü	diminutif	diminutive
erînî	olumluluk	affirmative	affirmative
neyînî, f.	olumsuzluk	négation, négative	negative
hevedudanî, f.	bileşik	composé	compound
hevmane, f.	eşanlamlı	synonyme	synonymous
hevdeng, m.	eşsesli	homonyme	homonymous
dijmane	karşıt anlamlı	antonyme	antonymous
devkî	sözlü	oral	oral
nivîskî	yazılı	écrit	in writing
nimûne	örnek	exemple	example

rêziman	gramer	grammaire	grammar
rêzimana kurdî	Kürtçe grameri	grammaire kurde	Kurdish grammar
navdêr, m.	isim (grammer)	substantif	noun, substantive
nav, m.	isim	nom	name
serenav, m.	özel isim	nom propre	proper noun
hevenav, m.	cins isim	nom commun	common noun
komenav, m.	nom collectif	topluluk ismi	collective noun
navê hevedudanî, m.	bileşik isim	nom composé	compound noun
jimar	sayı	nombre	number
jimarnav, m.	sayı adı	numéral	numberal
tekane, m.	tekil	singulier	singular
pirane, m.	çoğul	pluriel	plural
zayend, f.	cins	genre	gender
mê, f.	dişil	féminin	feminine
nêr, m.	eril	masculin	masculine
nêtar, f.	nötr	neutre	neuter
nêtari, f.	nötrlük	neutralité	neutrality
rastnivîsîn, f.	imla	orthographe	orthography
spehînivîsîn, f.	güzel yazı yazma sanatı	calligraphie	calligraphy
tof, f.	grup, küme	groupe	group
awa, m.	hal, durum	cas	case
tewandin, f. tewang, f.	büküm	déclinaison	declension
tewandin (bitewîne !)	bükümlemek	décliner	to decline
kes, m.	şahıs	personne	person
kesê yekemîn	birinci şahıs	première personne	first person
kesê duwemîn, m.	ikinci şahıs	deuxième personne	second person
kesê sêyemîn, m.	üçüncü şahıs	troisième personne	third person
rengdêr, f.	sıfat	adjectif	adjective
rengdêra çawahîn, f.	niteleme sıffatı	adjectif qualificatif	qualifing adjective
rengdêra nîşandanê, f.	işaret sıfafı	adjectif démonstratif	demonstrative adjective
rengdêrra jimarîn, f.	sayı sıfatı	adjectif numéral	numeral adjective
rengdêra pirsiyarkî, f.	soru sıfatı	adjectif interrogatif	interrogative adjective
pronav, m.	zamir	pronom	pronoun
pronavê kesîn, m.	şahıs zamiri	pronom personnel	personal pronoun
pronavê pirsiyarkî, m.	işaret zamiri	pronom interrogatif	interrogative pronoun

* Di xebatên xwe yên rêzimanî de Mîr K. A. Bedir Xan *dengdar* ji bo *bêdeng* ango bîseda ya farisî [(t) : sessiz, (f) : consonne] bi kar aniye û ji bo *sedadar* a farisî [(t) ünlü, (f) voyelle] jî *dengdêr,* dixebitîne. Ji ber pêşî li tevliheviya navbera *dengdar/dengdêr* bê girtin û ji bo bikarin van mefhuman bi awayekî sadetir bi zarokên kurd bidin hîn kirin, Civîna ziman termên jorîn helbijart.

JI KLASÎKÊN KURDÎ

Ferhengoka Dîwana Cegerxwîn

-II-

Amadekar : Khosrow ABDOLLAHÎ

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
kulah: kum	külah	bonnet	cap, bonnet
raborî	geçmiş, mazı	passé	past
şax: çiya	dağ	montagne	mountain
diyar: bilindahî	yükseklik	hauteur	height
fexfexe: xwe nepixandin	övünme	pavanement, fanfaronade	strutting about, bragging

devlok: kesê ku dev davêje her kesî	ısırıcı, herkese dil uzatan	qui agresse tout le monde	aggressive towards everyone
lewleb: destikê meşkê: çerxa felekê	felek çarkı	roue de la Fortune	fate
çikûs: tima	cimri	avare	miserly, stingy
mehder: şefaet	şefaat	clémence	clemency, leniency
şebnem: xunav	şebnem	rosée	dew
rekeh: qefes	kafes	cage	cage
qelêr: qilêr, qirêj	kir	saleté, crasse	dirt, filth
lehî: lêwî, laser, sêlav	sel	torrent	torrent
pereng: 1) hevrîşimê pir sor ê ku dibiriqe, 2) bizot	1) kızıl ipek 2) köz	1) soie rouge 2) braise	1) red silk 2) embers
pêkve: bihevre, hemî	birlikte	ensemble	together
kepen: qeyd û zincîr, lele, toq û zincîra giran ku dixin stûyê mehkûman	mahkumların boynuna takılan ağır zincir	chaîne lourde portée au cou par des condamnés	heavy chain put around the neck of prisoners
kortal	uçurum, dipsiz derinlik	abîme	chasm, abyss
xurd, par	pay	lot, part	share
saw: tirsa mezin	dehşet	frayeur, terreur	fright, terror
reş û peş	korkuluk	épouvantail	scarecrow
reş û peş kirin, çav tirsandin	ürkütmek	brandir l'épouvantail	to scare
serpêl: heqîr, bêxîret	ürkek, haksız-lıkları kabul eden, hakir	indigne, vil	vile, infamous
gerdûn: kaînat	evren	univers	universe
xar: kelem	diken	épine	thorn
lewçe: çenebaz	geveze	bavard	talkative
tolaz: jinbaz, çavlider	hovarda	coureur, libertin	womanizer, woman-chaser, libertine
zugurt: 1) bê jin 2) bê mal û bê dirav, bê çare, reben, rahib	1) bekar 2) parasız 3) rahib	1) célibataire 2) sans fortune 3) moine	1) bachelor 2) penyless 3) monk
stembar : yê ku stem û zilm dikşîne	mazlum	opprimé, persécuté	oppressed, persecuted
paçîk: perçeyekî nerm ê piçûk, potik	bez parçası	pièce de toile, de tissu	piece of material, of cloth
şerîpan bûn :	savaşmak	se battre	to figth
bejî : yabanî, ne avî	yabani, sussuz	sauvage (plante)	wild, savage
sîm : zîv	gümüş	argent	silver
dasî : parsûyên masiyan	kılçık	arête d'un poisson	fishbone
noq	dalma	plonger, plongée	dive, diving
noq bûn	dalmak	plonger	to dive
noqar	dalgıç	plongeur	diver
qulebaz : fêlbaz, fenek	üçkağıtçı	intrigant	schemer
jêder : çavkanî	memba	source, origine	source, origin
gerd : mezin, giregir	büyük, eşraf	grand, notable	notable, impressive
tore : edeb, terbiye	terbiye	education	education
bengîn : bi evîna	aşık, tutkulu	amoureux	enamored, passionate lover

kesekî dîn bûn		passionné	
bengînî	tutku	passion	passion
mihrecan	festival,	festival	festival
wefd, *nm*	heyet, delegasyon	délégation	delegation
merbend :	ayaklara vurulan	chaîne mise	ankle chain
qeyda ling	zincir	aux pieds	
qaçûr, qemçûr	hayvan vergisi	impôt prélevé sur le bétail	tax levied on livestock
hêtûn: kûreya kilsê	demirci ocağı	forge (de forgeron)	blacksmith's forge
an hesinkeran			

— péhlevan: ji gotina îranî pehle, şehir, bajar tê, pehlevan kesê ku bajar diparast, ku mêr û mêrxas bû, jê re digotin.
şeraba kamiranî: şeraba bexteweriyê, şeraba ku mirov dighîne miradê xwe
— li hember hev bûn: şerê hev kirin
— bej : erdê bê av, reşahî
— şût : 1) kone, fenek 2) rût, tazî

Ferhengok

Reşo ZÎLAN

Kovara kurdî ya bi navê ***Stêr***ê, di navbera salên 1943 - 1945-an de, wek paşkoya (servehî) salane ya rojnameya ***Roja Nû***, li Beyrûtê hatiye çap kirin. Herwekî tête zanîn, rojnameya ***Roja Nû***, rojnameyeke hefteyî bû û di navbera salên 1943-1946-an de li Beyrûtê dihate weşandin. 73 hejmarên rojnameya ***Roja Nû*** ronahî dîtine. Xwediyê hem ***Roja Nû*** û hem jî ***Stêr***-ê mamostayê payebilind û zaneyê nemir rehmetî Mîr Dr. Kamiran Alî Bedirxan bû.

Li ser hev 3 hejmarên ***Stêr***-ê derketine. Hejmara 1-an di 6.12.1943-yan de, hejmara 2-yan di 28.2.1944-an de û hejmara 3-yan jî di 22.10.1945-an de hatine weşandin. Hemû hejmar di yek mezinahiyê de, ango di formata A3-ê (297x420 mm) de û 4 rûpel in. Kovar bi xwe wênedar e û wêneyên wê reş û spî ne.

Stêr bi xwe, bi kurdiya zaravayê kurmancî ye û herwekî diyar e, bi kurmanciyeke bilind, edebî, spehî û bedew hatiye nitirandin. Heçî mijarên kovarê ne, mijarên giştî û gelemperî ne. Tevî ku mijarên giştî beşeke girîng ya kovarê pêk tînin, tê de nivîsarên zargotinî û edebî jî ne kêm in.

Ferhengoka jêrîn, ferhengokeke pir piçûk ya peyvên nû, yan jî peyvên jibîrçûyî, windabûyî, nadir û kêmpeydabûyî ne. Ji bilî vê, me peyvên ku ji aliyê rastnivîsîna zaravayê kurmancî de girîngiyekê berpêş dikin jî êxistine ferhengokê. Me li beramber peyvên holê bi tenê *«Rastnivîsîn!»* daniye û bi vî awayî xwastiye bala xwendevanan bikişînin.

Mirarî: mirwarî, durr, lû'lû'; kevirekî rengsedef û giranbiha ye. (t) *inci* (f) *perle* (e) *pearl*
Çarnikar: çarkenar, çarmedor, çaralî, çarhêl, çarhawêl, çarrex
Kû der: *rastnivîsîn!*
(Bi şewq û) **bîn**: (bi şewq û) bînîn
Şanî dan: nîşan dan, nimandin, raber kirin
Pêş kirin: nîşan dan, nimandin, raber kirin
Pevregirêdayî: yekker, yekpare, bihevregirêdayî
(Ev mezinên) **he**: (ev mezinên) han
Sermiyan: = semyan: serek
Dirêjî (neyaran) **bike**: êrişî (neyaran) bike
(Bi hêvî û) **niyaz**: (bi hêvî û) lava
Bi hafa (yekî ketin): bi diyarî (yekî ketin)
Nazenîn: nazdar
Şaristan: 1. welat 2. bajar, şar, şehr
Derêxistin: derxistin
Bend: meqale
Nivîsevan: nivîser, kesê xwedî jêhatin û qabiliyet ku dikare bend yan jî pirtûkan binivîse. Heçî peyva «nivîskar» e, ne bi vê maneyê ye. Ew bi maneya kesê ku şol û karê wî nivîsandin e, bi karê nivîsînê ve bilî dibe, ango sekreter yên ku di nivîsgeh û buroyekê de kar dikin.
Sername: sernivîs, navê bendê
Xebatker: kedkar
Xwe kar kirin: xwe amade kirin
(Çek û) **posat**: (çek û) techîzat
Qirên: şer, pevçûn

Gerandin: bi rê ve birin, îdare kirin
Berberî: şer û neyarî
Bergeh: 1. dîmen, menzere 2. horîzont, aso, ûfiq 3. perspektîv 4. menzîl, mesafe
Gerew: barimte, rehîne
Kûrahî: *rastnivîsîn!*
Lê hûr nêrîn: lê hûr bûn, bi hûr û kûrahî li dabaşekê nihêrîn û ew ders kirin.
Pêşçavan kirin: nîşan dan, nimandin, raber kirin
Gerînende: serkar, mudir
Mirovdewlet: mirovên xwedî zanyariyên dewletbirêvebirinê
Çîrêdestî: berhema destên hunermendekî
Mermertiraş: kesê ku mermeran ditiraşe û jê tiştekî diafirîne
Nûve: îcad, tiştên nû hatine dîtin û îcad kirin
Nûvekar: mûcîd, kesê ku tiştekî nû îcad kiriye
Kûrerastî: rastî û heqîqetên kûr
Bilindtir: *rastnivîsîn!*
û h.w.d.: Û her wekî din, û hwd
Destnîgar: resam
Nîgarandin/nîgarîn: resim kirin
Qesirbend: koşkbend, kesê ku ji avakirina koşkan beşer dike
Avahîgeh: cîhê ku avahî lê hene
Zîz: hesas
Hişyar: *rastnivîsîn!*
Ev pênc sal in: *rastnivîsîn!*
Papor: Keştiyên ku bi buxarê dixebitin
Çelê erbîniyê: = çelê ’erbe’îniyê: çelê erebî, çelê giran
Perde vegirtin: perde kişandina di navbera du tiştan de
Xame: qelem
Daketin erdê: danîn erdê (ji bo çûk û balafiran)
Mamoste: dersdar, mu’elim
Hevalbend: mutefîq
Pereyên xwe: *rastnivîsîn!*
Niha: *rastnivîsîn!*
Dot: keç
Lewitîn: pîs bûn
Xwe bera avê da: xwe berda avê, xwe avêt avê
Qîrker: telal. *«Agir ket mala qîrker, kesî bawer nekir».*
Arî: Xweliya şewitî. *«Ariya ber tifika xwe nadim birinca xelkê».*
Topên balafirşikên: ew celeb çek e ku mirov pê şerê balafiran dike û wan dide erdê.
Pertaw: = pertew, perto: tîrêj
Hawîr: komek kesên ku bi eynî pirs û babetê ve mijûl dibin.
Çandinî: ziraet
Devî: devîçirk, tûm, kem, kurs,darkolik, teraş, dirî, hejik, pûte
Ber pê diçû: ber bi wî diçû
Weşînek: weşandina bernameyekê bi riya radyo yan jî televîzyonê
Civangeh: cîhê ku mirov civanê dide hev û hevûdu lê dibîne, cîhê civanê, cîhê randevûyê, cîhê hevûdu dîtinê
Serhoste: hosteyê ku serektiya hosteyan dike û serekê wan e.
Hostekar: hoste
Bihingeh: cîhê ku mirov xwe lê vedihesîne û îstirehet dike.
Dagerîn: vegerîn
Şikênandin: şikinandin, şehandin, şeh kirin
Nesaxî: nexweşî
Pengav: cîhê ku av tê de pengiviye
Xarê mîhan: keriyê mîhan
Boşê dewan: keriyê hêştiran, keriyê deveyan
Nijdeyê hespan: keriyê hespan
Berxurdar: pardar, behredar
Hatinên erdê: dahatên erdê.

FERHENGOKA

Memê Alan

Amadekar : Mehmed UZUN

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
mifte, kilît	anahtar	clé	key
bergîr, hespe baran	beygir	cheval de trait, cheval de labour	packhorse
xezîne, defîne, gencîne	hazine	trésor	treasure
sûk, çarşî, bazar	çarşı, bazar	marché	market
havîngeh	yazlık konut	résidence d'été,	summer residence, holiday resort
		lieu d'estivage	cattle's summering area
mîrasxwar, mîratxwir	mirasçı	héritier	heir
haşer û maşer : roja qiyametê	kıyamet günü	jour du Jugement Dernier	Last Judgement Day

xulîn : dengê avê	su sesi	murmure de l'eau	murmur
delîlê heyiriyan : rêberê bêçareyan	çaresizlerin rehberi	guide des infortunés	guide of the wretched
dehiye : qurban	kurban	sacrifice, victime	sacrifice, victim
hermet : xanim	hanım	dame	lady
tenbî : qewîtî	tembih	recommandation, avertissement	recommendation warning
şalûl	baştankara	mésange	tit (mouse)
qonax : menzîl	mesafe, konak	étape, relais	stop, stopping place
kokim : kal	yaşlı	vieux, vieillard	old
galegot : şayia	söylenti	rumeur	rumour
kuriyê behre : caniyê kûvî yê behrê	denizaltı	hippocampe	hippocampus
serac : kesê ku zînan çêdike	saraç	sellier	saddler
çîn : neqş	nakış işleme	broderie, ornement	embroidery, ornament
şewla rojê : tîrêja roja	güneş ışını	rayon de soleil	ray
lîwan : hesinê gemê	gem	mors	bit
lewend : bedew û bi bejn û bal	yakışıklı	beau, élancé, de belle allure	beautiful, slender, good-looking
perwaz : fir	uçuş, uçma	vol	flight
wexm : bîhna nexweş, wexmê miriyan	kötü koku, ölü kokusu	odeur de putréfaction, puanteur	stink, stench
çêlikê şêran : têjikê şêran	aslan yavrusu	lionceau	lion cub
stêle : musteheq, layiq	layık	digne	worthy of, deserving
avaker	imar eden, mimar	batisseur	builder
ferş : teht	döşeme taşı	dalle de pierre	stone slab
simsimî	benekli	tacheté, tavelé	spotted, dotted, speckled, packmarked
mêrkuj	katil	assassin	assassin, murderer
navkêl	bel	reins	kidneys
gûş, goşe	köşe	coin, angle	corner
sergewer : malmezin, torin	asilzade	noble	noble
hênijîn	uyuklamak	somnoler, s'assoupir	to doze, to snooze, to feel drowsy
perwa : tirs	korku	peur	fear
bêperwa	korkusuz	intrépide, preux	intrepid, valiant
dilketî	aşık	amoureux	in love, person in love
kir, kirin	eylem	acte, action	act, action
tem	niyet, arzu	désir, intention	desire, wish, intention
tem kirin	niyet etmek, arzu etmek	désirer, avoir l'intention de	to desire, to wish, to intend to
lezgîn	çevik	agile, leste, alerte	agile, nimble, alert
binanî ; devê tûjê şûr	kılıcın keskin ağzı	le fil de l'épée	the edge of the sword
qonç : boçik	potinin çekilen uzantısı	la tige de la botte	boot's let
pêda pêda : berebere,peyderpey	peyderpey, giderek	petit à petit,progresivement	little by little, progressively
eylo	kartal	aigle	eagle
çilka baranê : dilopa baranê	yağmur damlası	goute de pluie	rain's drop
şapik	pantalon	pantalon	trousers, pants
gengaz : hêsan	kolay	facile	easy
rivên : rivîn, pêtî	alev	flamme	flame
şadimanî, şahî	sevinç, şenlik	joie, liesse, fête	joy, jubilation, celebration
kok : xeml, xweçêkirin	süsleme	toilette, maquillage	toilet, make-up
xwe kok kirin	süslenmek, güzelleşmek	se faire beau, se maquiller	to get spruced, to make-up
talaz : toz	toz	poussière, détritus	dust, rubbish, refuse
berger : kesê ku li ber digere	rica eden, yalvaran	suppliant	supplicant
reml, fal	fal	bonne aventure	fortune
remldar: kesê ku remlê davêje	falcı	diseur de bonne aventure	fortune-teller
keviya avê : kenarê avê	su kenarı, sahil	le bord de l'eau	water's edge

avan	yardakçı	courtisan, flagorneur	flatterer, fawner
serdilk	aziz, sevgili	favorite, chérie	favorite, beloved, cherished
girgîn	azgın, öfkeli	furieux, emporté	furious, hot-tempered
liyan	zayıf, acılı	faible, meurtri	weak, wounded
bodek, ehmeq	budala	idiot, stupide	idiot, stupid
gurr : gef û gurr	tehdîd	menace	menace, threat
gef û gurr dan	tehdit etmek	menacer	to threaten
ebeboz : pêxwas	lumpen	voyou	hoodlum, hooligan
ebabelek : fesad	fesatçı	intrigant	scheming
hêl : qewet, hêz	güç	force, puissance	strength, power
bi hêl, bi qewet	güçlü	puissant, fort	powerful, strong
ji hêl ketin	bitkin düşmek	être à bout de force	to be exhausted, to be at the end of one's tether
mehfûr	halı	tapis	carpet
pêrçenk : şevşevok	yarasa	chauve-souris	bat
hişmetkar : heyran	hayran	admiratif	admiring
hişmetkar mayin	hayran kalmak	être admiratif, admirer	to admire
bêtar: gelek zêde, felaket	fazla, haddinden fazla	excessivement, terriblement	excessively, terribly
meqet : mînder	minder	coussin	cushion
kelîşo : cilşo	çamaşırcı	laveuse, femme qui fait la lessive	washerwoman
mihrîvanî : dilovanî	şefkat, muhabet	tendresse, affection, clémence	tenderness, affection, clemency
bijî	yele	crinière	mane
bijiyê şêran	aslan yelesi	crinière du lion	lion's mane
mekarî : dek, fêl	hile	ruse, intrigue	guile, trickery
tiling : dêl	kancık	chienne (insulte)	bitch
dûşk : diş	baldiz	belle-sœur	sister in law
dimik : serê nikil	gaga ucu	le bout du bec	tip of beak
xewle	tenha	isolé, à part, aparté	aside
xewle kirn	özel görüşmek	faire un aparté	to have a private talk
meterîs : sîper, çeper, kozik	siper	tranchée	trench
lek	10.000	10.000	10,000
derbest, çardar	sedye	brancard	stretcher, shaft
kuşim	alay	moquerie	mockery
li kesekî kuşim kirin	biriyle alay etmek	se moquer de quelqu'un	to make fun of s.o.
seypisan : kuçikbav	köpekoğlu	fils de chienne	son of a bitch
pabûsî : pê maç kirin	ayak öpme	baisser le pied	to kiss the feet
pêlepaş : berepaş	geri geri gitmek	à reculons	backwards
lehîzvan, lîstikvan	oyuncu	joueur	player
şetrenc : kişik	satranc	échec	chess
segman : nîşangirê baş	nişancı	bon tireur	good shot
peya, peyar	piyon	pion (échecs)	pawn
kiş	mat	échec et mat	checkmate

hufefuf : dengê pelan
çîrkeçîrk : dengê ben û şirîtan
gulabdîn : xemla zerîn a ku bi şiklê gul de hatine neqşandin
berbejn : nivişta ku bi dirêjahiya xwe qasî bejna kesê ku dixwazin ji nezerê biparêzin, li serê ayet ten nivîsîn, dipêçin dikin nav hicabeke ji şima û paşiyê dixin stûye xwe.
merbend: hesinê li lingekî hespê dixin û bi singekî ve girêdidin
qeyd : hesinê ku pe herdu lingen hespê bi hev re girê didin.
tûk û gulmit : qaçil û girêk (ê darekî)
serhevde : pozdaxî, eyba kesekî ku dikarin bidin rûyê merivek wî
berkiş : di şetrencê de derba berê kişê
ferzîn : di şetrencê de wezîr

hejmar 10 zivistan 1992

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîsî ne ji bo sahibrewacan
Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

mirîşk

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
nikil, nikul, gepik, gulpik	gaga	bec	beak
berkurk, dengik, qelpeçîçik	kursak	jabot	crop
kofî	hotoz	crête	crest
hûrik	taşlık	gésier	gizzard
bask, çeng per	kanat	aile	wing
hêt	bud	cuisse	leg, thigh
çîp	bacak	jambe, mollet	leg,calf
naperûşk	tırmık, pençe	griffe	claw
perik, sîx	telmek	penne	large feather
pûrt	tüy	duvet	down
elok, şamî, elo-elo, hulî, cilûx, eloşîş	hindi	dinde	turkey
kevok	güvercin	colombe, pigeon	dove, pigeon
lîs lûs	tünek	perchoir	roost
lîsin	tünemek	se percher	to perch
borangeh	guvercinlik	pigeonnier, colombier	pigeon house, dovecot
hêlîn	yuva	nid	nest
çêlik	yeni doğan guvercin yavrusu	nouveau-né d'un pigeon	new born of pigeon
ferx	genç güvercin	pigeonneau	young pigeon
kox, lîs pînik, holik	kümes	basse-cour	farm yard, poultry
motik	fol	œuf à couver	egg for brooding, nets egg
pûngal	folluk	pondoir	
çêlik, çêçik	civciv	poussin	chick
cûcik	civciv	poussin	chick
çêt, şelûvk	genç horoz	coquelet	cockerel
varik	piliç	poulet, poulette	chicken
mifi,sk	tavuk	poule	hen
dîk dîkil kele,sêr	horoz	coq	cock, rooster
mirîşka avî	su tavuğu	poule d'eau	moorhen
mirîşka kurk	kuluçka tavuk	couveuse	sitter, brooder
qaz	kaz	oie	goose
werdek, miravî	ördek	canard	duck

mê	nêr
cûcik	cûcik
varik	çêt, şelûvk
mirîşk , tûtik	dîk, dîkil, keleşêr.

Civîna payîza 1991an

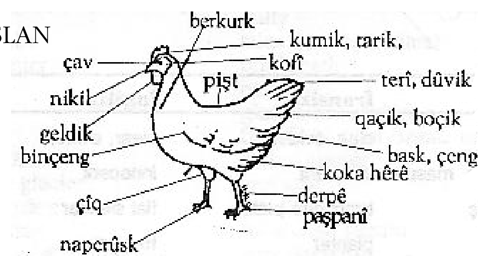
Civîna dehemîn a li ser zimanê kurdî, zaravayê kurmancî, ji 20 ta 26ê meha çiriyê, li Swêdê, li xwendegeha bilind a Biskops Arnöyê civiya. Civîn giraniya xebatên xwe da ser lêgerîna termên rêzimanî, hiqûqî û coxrafî. Lênerîna peyvên klasîkên kurdî, ku timî di bernameya civînên ziman de ye, vê carê bi ferhengokên *Sirr-ul-Mahşer* a Feqî Reşîdê Hekarî, *Dîwana Duwem* a Cegerxwîn, kovarên *Ronahî* û *Roja Nû* dom kir. Beşdarên civînê li ser hin peyvên kêmnas ên jiyana rojane jî xebitîn. Em encamên van xebatan di vê hejmarê de tevî sûretek mirîşkê, ku di hejmara berê de baş derneketibû, belav dikin.

Hevalên ku beşdarî civîna payîza 1991an bûn ev in: Khosrow Abdollahî (Selmas), Mahmûd Baksî (Xerza), Rojen Barnas (Diyarbekir), Luftî Baski (Xerza), Muzaffer Begzade (Şikakan), Huseyin Kurdo (Amûd), Hemîd Kiliçaslan* (Mêrdîn), Kendal Nezan (Diyarbakir), Zinar Soran (Mêrdîn), Mehmed Uzun (Siwêrek), Veysi Zeydanlî (Bedlîs), Reşo Zîlan (Agirî), Zeynelabidîn Zinar (Batman) û Elî Şer (Wan).

* *Kek Hemîd Kiliçaslan di civîna biharê de amade bû, anvê wî bi xeletî di hejmara berê de hatiye ji bîr kirin.*

Heywanên nav malê

Amadekar : Hemîd KILIÇASLAN

1 - Kevok:

cîh:	lûs, lîs, borangeh, hêlîn
zêdebûn:	hêkan dikin, ji sê hêkan du çêlik çêdibin. teqrîben her meh kurk dikevin.
çêlik:	(t) güvercin yavrusu, (f) nouveau-né d'un pigenneau
ferx:	(t) genç güvercin, (f) pigeonneau, (e) young pigeon

kevok: (t) güvercin, (f) pigeon, colombe, (e) dove, pigeon
rengê wan: birdikî, reş, şîn, sipî, sor, kewik, kevok li gora rengê xe tê bi nav kirin.
kevoka kedî: mê
kevok: nêr, yan jî kevokê nêr.

2- Mirîşk, Tûtik:
cîh: lûs, kox, pînik, holik
zêdebûn: hêkan dikin, salê du caran *diqerimin.* qurp, qup, kurk, dikevin.
motik: hêka di pînê de dimîne û mirîşk li ser dilûsin, hêk dikin.
pûngal (t) folluk (f) pondoir.
çêlik/çêçik: sê hefte, 21 rojî li ser hêkên xwe diqerimin.
varik: çêlika ku êdî xuya ye nêr e.
ferx/fêrik: fêrxikê dîkan.
mirîşk/sere: dîk, keleşêr.
rengê wan: sor, sipî, reş, birdikî, kewik.
şiklê wan: bi kofî, bi derpê, geraze, qoqo.

3- Elok, Şamî, Elo-Elo, Hulî, Çûlix, Eloşîş:
cîh: pîna taybetî, li ser bana dilîsin.
nêr: dîkê şamiya
zêdebûn: wek mirîşka salê du caran diqerimin.
xîlik: zêdegoştê di ser nikilê wan re ye
rengê wan: her wekî mirîşkan li gora rengê xwe tên bi nav kirin. 4 heftan li ser hêkê xwe diqerimin.

4- Qaz-Werdek:
cîh: di koxên xaniyan de kurk dikevin
zêdebûn: hêkan dikin. 4 heftan li ser hêkan dimînin.
rengê wan: reş û sipî ne. Wek mirîşk û elokan perikê wan bi qîmet in.

5- Se, Seg, Kûçik:
cîh: sergo, berderî, vedikevî, nav deyên ûş (mixiltên), kadîn.
zêdebûn: diteliqin.
mê: dêl, dêlik, dêlese
nêr: seg, se
cewrik: (t) it yavrusu, (f) chiot, (e) puppy,
a mê tê teleb an bi ba ye.
ê nêr li ser dêlikê çavsorî dibe.

6- Tajî (jên nêçîrê)**:** (slugî)
kûçik+tajî: toltajî ye.
bocîk: (t) fino köpeği, (f) caniche, (e) poodle
seyê şivanan: (t) çoban köpeği (f) chien de berger, (e) sheepdog

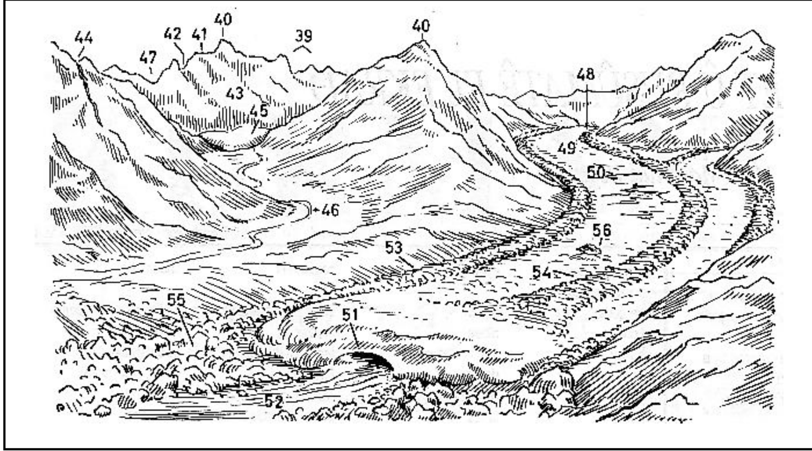
7- Pisîk:
cîh: şirîkê malê ye. Ser/bin kulînê, kadîn, nav nivîna, ber tifikê û ber sobê ye.
zêdebûn: dizê, zayîn.
çêlik: pisîkê nêr û pisîka me.
xwarina wan: goşt, hestî, mast û şir.
di meha sibat û adarê de gonê wan e.
têjî (t) kedi yavrusu, (f) chaton
hatin gonan: (f) être en chaleur
nirnewr bû: (f) être en rut

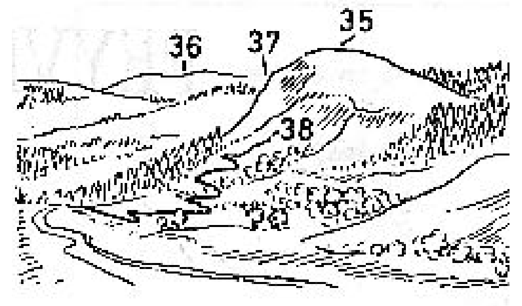
8- Kergo, Kîroşk:
cîh: kun, qul
zêdebûn: dizên, çêlikan tînin.
xwarin: gîha, heşinayî, gizêr, ceh, genim.
gon dixwin wek pisîka. Her meh çêlikan tînin.
rengê wan: sor, sipî, reş û belek û cûn in.
Goştê kîroşkan tê xwarin.
Ji çêlikên kîroşkan re hin kes *xirnik* dibêjin.

Lawirên kedî

nav	bankirin	qewirandin	werkî din
mirîşk	tû tû, tû tû	kiş, kiş	qirte qirt
dîk	elo, elo, elo,	kiş elo	wîtiwît
kêroşk	wek banga berxa		cîztecîzt
kew			qebeqeb
kûçik	kûçî, kûçî, kûtî, kûtî	tîdî dî dî	nûzenûz
ker	tişî tşî, tşo	ço, mîrat, ço ço	zirezir
dahşik	kurr, kurr		
çêlek	te'e, te'e çêlê, piçê piçê	hohê çêlê	orîn, borîn
hesp	tivrş	dah, deh	hîre hîr

mirîşk	qirte qurit, qîje qij	qîjîn
kew	qeb û qeb, pirte pirt	xwendin
kurk	qurp e qurp, sîr e şir	qurpîn
kûçik	dereyi	reyîn
ker	dizirî, zirte zirt	zirîn
hesp	di şîhî, herte hirt	şehîn
kiroşk	dikin çîzîn, çiztecizt	

Termên coxrafî

Amadekar Elîşêr

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
34 - devera çiyayî	dağlık yöre	moyenne montagne	mountainous area
35 - serê gir	dağ tepesi	dôme montagneux	rounded mountain top
36 - pişta çiyê, gaz, milê çiyê	sırt	crête (de montagne)	mountain ridge (ridge)
37 - berpala çiyê	dağ yamacı	versant	mountain slope
38 - kaniya çiyê, çavik	dağ, yapaç pınar	source à flanc de coteau	hillside spring
39 -47- devera çiyayê bilind	yüksek dağ yöresi	région de haute montagne	high-mountain region
39- zencireçiya	sıradağ	chaîne de montagnes, massif	mountain range, massif
40 - sertar, kop, gupika çiyê, qot	doruk	pic,cîme	summit (peak, top of mountain)
41 - sermilk	sırt	épaulement rocheux	shoulder
42 - zîn	eyer, semer	selle	saddle
43 - ruyê zinar	kayalık cephe	paroi raide, abrupte	rock face (steep face)
44 - tîşik, şûştek	dere, derecik	couloir	gully
45 - şikêr	moloz, yığıntı, döküntü	talus d'éboulis	talus (scree, detritus)
46 - şiverê	patika	sentier muletier	bridle path
47 - gewn, zixur	dağ geçiti, boğaz	défilé (col)	pass (col)
48 - 56 qeşahî	buzul	glacier	glacial ice, glacier
48 - raxa qeşahiyê	buzul yatağı	névé	firn field (firn basin, nevé)
49 - dola qeşahiyê	buzul deresi, buzul vadisi	glacier de vallée	valley glacier
50- qelîştek	yarık	crevasse de glacier	crevasse
51 - çaviya qeşahiyê	buzul deresi gözü	arche (porte) de glacier	glacier snout
52 - ava qeşatiyê	buzul akıntısı, buzul deresi	torrent glaciaire	subglacial stream
53 - pangorê kêlekê	yan buzul taşı	moraine latérale	lateral moraine
54 - pangorê navîn	orta buzul taşı	moraine médiale	medial moraine
55 - pangorê dawîn	son buzul taşı	moraine terminale	end moraine
56 - tehtê qeşahiyê	buzul masası	table de glacier	glacier table

PEYVÊN ADET Û RUSÛMATÊ EL EKRAD

Mela Mahmud Beyazîdî

Amadekar : Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
zome	oba	camp, campement	camp, encampment
salixdan	tanımlamak, tarif etmek, izah etmek	décrire, expliquer	to describe, to explain
hêşî	çadır alanı	aire, superficie d'une tente plantée	surface covered by a pitched tent
qerewal	gözcü, nobet, karavil	garde, sentinelle,	watchman, sentry
lixab	gem	mors	bit
konstûn (stûnkon)	çadır direği	pilier d'une tente	pillar of a tent
kêzm	direk, kazık	pieu, pal, piquet	peg, stake, picket
rim	mizrak	lance	spear, lance
berayik, pêşkoçî	öncü	avant-garde	vanguard
koç, malên barkiri	1) yüklenmiş eşya 2) göç	1) chargement 2) déménagement, migration	1) load 2) removal, migration
dilan	halay		
stranên li ser miriyan	ağıt	élégie	elegy
daleqandin, hilawestin, dilawêsîn	asmak	suspendre	to hang up, to suspend
kotek, darok, dara şînê	yas ağacı	arbre de deuil	mourning tree
xeft: konê piçûk ê şînan	yas çadırı	tente servant de chapelle ardente	tent used as chapel of rest
laçik	baş örtüsü	foulard	scarf
xoşnûd: razî	memnun	satisfait, content	satisfied, happy
kumreşî	kıskançlık	jalousie	jealousy
bedgomanî, şewm (şom), bê oxir	ugursuz	qui porte malheur	ominous, who brings misfortune
şû, mêr	erkek, koca	mari	husband
şû kirin, mêr kirin	evlenmek (kız için)	se marier (pour une fille)	to get married (for a girl)
çeper, kozika şer	siper	tranchée	trench
şeşxane, cureyek tifingê	bir atışlı tüfek	fusil à un seul coup	single-barrelled rifle
şemal	parlaklık, şevk	éclat, lustre, luminosité	radiance, shine, brilliance, brightness
keskesor	gök kuşağı	arc-en-ciel	rainbow
serxure	uğursuz	de mauvais augure, néfaste	ominous, harmful
rewend	göçebe	nomade	nomad
dexes	çekemeyen, kıskanç	envieux	envious
hêwişandin	esirgemek, tasaruf etmek	épargner	to spare
tizê tifingé	eski tüfeklerde fitil	mèche des anciens fusils	wick of antique rifles
kirêt, qirêt	kirli	sale	dirty
erşet: hissa jinê	mirasda kadının payı	la part de la femme dans l'héritage de ses parents	woman's share of her parents' inheritance
qeleqend, keleqend	şeker parçası	morceau de sucre	lump of sugar
tevipayi, tevepayî	ortaklaşa	en comrnun	in common
bérîte	kadın ve erkeklerin karşılıklı oynadıkları oyun	danse où hommes et femmes chantent alternativement	danœ during which men and women sing in turn
tencik,beroş	tencere	casserole	pan, saucepan
dellak: sunetker	sünetçi	celui qui pratique la circoncision	circuncisioner
xonçe	düğün ve sünetlerde gönderilen hediye	présent offert à l'occasion des fêtes de mariage ou de circoncision	present given at weddnig or circoncision celebrations
xîmenişîn	çadırda yaşayan, göçebe	habitant la tente, nomade	nomad, living in tents
destexane, sifre	sofra	couvert, table	table
argûn	şömine	cheminée	hearth
pilte	fitil	mèche	wick
zîp, çarşema reş	kara çarşamba	'mercredi noir'. demier mercredi de février	"black Wednesday", last Wednesday in February
şkeva: nanê bé hêvirtirş	mayasız ekmek	pain azyme	unleavened bread
zadika hêksorê	paskalya, çöreği	Pâques	Easter
bişkaftin	çözmek, açmak, sökmek	dénouer, délier, ouvrir, défaire	to untie, to undo
pispor	uzman	expert	expert

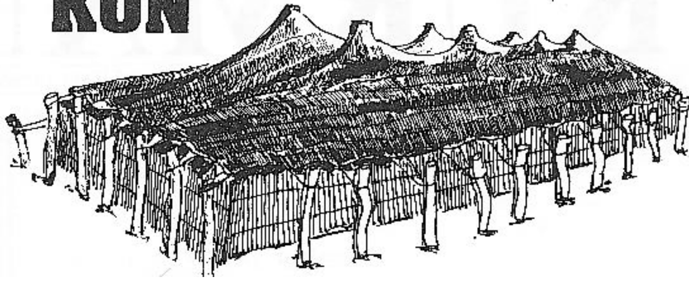
revî	at sürüsü	troupeau de chevaux	herd of horses
gele	ceylan sürüsü	harde, harpail (de cerfs, de gazelles)	herd (of stags, of gazelles)
solger, solbend, koşkar, pînedir	ayakkabıcı	cordonnier	shoemaker
serqeda	belalı	belliqueux, querelleur	bellicose, quarrelsome
conî	dibek	mortier	mortar
şûrker	kılıç imalatçısı	fabricant de sabre, d'épée	swordsmaker
hesinger	demirci	forgeron	smith, blacksmith
nikol	pişmanlık	repenti	repentant
cinaq	lades	os de clavicule chez les oiseaux, fourchette	wishbone
selem	peşin parayla veresiye mal almak	achat à terme payé plusieurs mois d'avance	forward purchase
erebi bazar	bir şeyi ölçmeden, tartmadan satınalma usülü	achhat d'une mardhandise sans la peser ou la mesurer, sur la base d'une évaluation approximative	paid several months in advance purchase of goods without weighing or measuring them,
rimbaz	mızrakçı	lancier, lanceur	on estimation
tivingendazî	atıcılık	tir au fusil	lancer, thrower rifle shooting
kade, kuliçeyê mezin	bir nevi çörek	sorte de galette kurde	a kind of Kurdish flat cake
dirinde	yırtıcı hayvan	fauve	wild animal
kerguh, kiroşk	tavşan	lièvre	hare
şûrengiv	iyi kılıç kullanan	bon épéiste	good swordsman
şekêrt, şikarte	kadına ait özel mülk	dot ou dotation personnelle de la femme	a woman's personal dowry
perdenişin, pişt perde	perde ardında oturan, namuslu	recluse (femme)	recluse, cloistered
pêvketin, lihevhatin	anlaşma, barışma	réconciliation	reconciliation
cazû, piresêr	cadı	sorcière	witch
cezewî	cadı işi	sorcier	sorcerer
lavahî, li ber gerin	yalvarma, yakarma	supplication	plea, entreaty
çarneçar, bivê nevê	ister istemez, zorunlu olarak	nolens volens, bon gré, mal gré	willy-milly
tol	intikam	vengeance	vengeance
goran, gundî	reaya, köylü	paysan	peasant
serkeş	asi	rebelle	rebel
hêsayî perwer kemin	rahatını seven	qui aime la vie facile	who loves the easy life
heşare, neçarge	tuzak	embuscade, piège	ambush, trap
jenîn	1) yapağı taramak 2) çakmaktaşıyla ateş yakmak 3) (duvar) inşa etmek	1) carder (f), 2) faire du feu avec un silex, 3) bâtir (un mur)	1) to card 2) to light a fire with a flint 3) to build (a wall)
olam, suxre	angarya	corvée	chore
tenefê çadiran, benê çadiran	çadırı bağlama ipi	cordage d'une tente	ropes, rigging of a tent
pêşmal	sundurma	appentis	lean-to
mîwek, bişkote	düğme	bouton	button
xurek, xwarin	yiyecek	nourriture	food
pêsûs	lamba	lampe à huile	oil-lamp
giska ezeban	düğünde bekarların damat ailesinden aldıkları hediye ya da kefaret	amende ou cadeau que la famille du marié doit offrir aux célibatres	fine or present given by bridegroom's family to the bachelors
giska mêvanan	misafirlere söyletilen türkü	chanson que l'invité doit chanter pour inaugurer la veillée	song sung by guest to inaugurate the evening gathering
gisk, curm	kefaret, ceza	amende, expiation	fine, expiation, atonement
gerelawêj: bi dor stran gotin	sırayla türkü söylemek	chanter à tour de rôle, dans une assemblée	to sing in turns at a gathering
hol	top	balle	ball
pîldar, falavêj	falcı	diseuse de bonne aventure, voyante	fortune-teller
kevirî	dag tırmanıcısı	alpiniste	mountaineer, climber

beranberdan serî: destpêka zayîna pez

çiraxê şêx: endamê şêx ê ku salê carekê dewarek ji mala şêx re dive, dikeve ber benê wî.

nistî: tilsimşkênandinî, mifta tilsimê. Nistiya tayê mirîşkeke reş e.

KON

Amadekar: Muzaffer BEGZADE

Kon *ji mûyê bizinan û kulka deva tête çêkirin. Ji bona çêkirina kona, berê mû şe dikin û paşê jî dirêsin. Piştî hînga tevnê diraçînin û her car* ***ta*** *yan* ***tejeke*** *kon çêdikin. Van tejan bi hev û din ve didirûn û bi vî awayî kon çê dibe. Piçûkî û mezinahiya kon bi hejmara tej an hejmara stûnan ve girêdayî ye: wekî konê 24 tejî an konê 6 stûnî.* ***Koçer*** *bi çît û perdan navberê didine kon û bi vî awayî cihê rûniştina mêr, jin, û mêvanan û herweha cihê xwarin çêkirinê ji hev û din têne cuda kirin. Rengê kon bi timî reş e û her ji ber wê yekê jî jê re dibêjin* ***Reşmal****.*

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
berjen,kutek	destek, istinat diregi	appui,support, étai	support, prop, stay
çit	çit	clôture, claie	hurdle, fence
doşik	seki	banquette en terre battue ou en pierre	mud or stone bench
hêşî, kêleka kon	kurulan çadırın yanı	côté d'une tente plantée	side of a pitched tent
kejî; benê pehn ê hûnnandi	yassı ve geniş urgan	bande tissée en laine servant à fixer le bât ou attacher une charge	woollen woven strip used to fix the pack or to fasten a load
kemend	kement	lasso, noeud coulant	lasso, slip-knot, running knot
kon: reşmal	çadır	tente	tent
kon vedan	çadır kurmak	planter une tente	to pitch a tent
mêkut,merkut	tokmak	maillet	mallet
mû	kıl	poils	hair
raçandin	dokumak	tisser	to weave
reşmal	karaçadır	tente noire	black tent
rist,çasir	çadırın altından geçip onu kazıklara bağlayan urgan	corde en poils de chèvre qui passe en-dessous de la toile de la tente et la fixe au piquet	rape made of goat's hair passing under the tent's canvas and tying it to the stake
fi,si	saçak	frange	fringe
serhêşî; singê kêleki yê kon	çadırın bağlandığı kenar kazığı	un des quatre pieux principaux où l'on attache les cordages d'une tente	one of the four main poles to which the tent's ropes are tied
sing	kazık	piquet, pieu	peg, stake, picket
serrît	çadırın üstünden geçirilip uçmasını önlemek için kazıklara bağlanan urgan	corde en poile de chèvre passant au-dessus de la toile de la tente, fixée au piquet, empêchant la tente de s'envoler	rope made of goat's hair passing over the tent's canvas and tied to the stake, preventing the tent from flying away
stûnkon	çadır direği	pilier, mât d'une tente	stake, pole of a tent
tej, ta, takon	tek en kilim	tissu en poils de chèvre large d'environ 50cm	goatskin fabric approx. 50 cm wide
tevn	dokuma dezgahı	métier à tisser	weaving loom
war	yer, yurt, kamping	lieu, place, camp, campement	camp, camping ground
zome	oba	groupement ou village de tentes nomades	group or village of nomads' tents
zozan	yayla	alpage, are de transhumance d'été	mountain pasture, ground summer pasture
şûnwar	yurtluk	emplacement d'un camp, territoire de campement	encampment, camp

bêrî, bêrivan, werîs, zom, tendûr, têr, sêl, hebin,-şirît, hêşi, çewal,
cihor, cil, obe, pêkuledan, perde, kuledan
kulîn-kulûn-stêr.

TERMÊN HIQÛQÎ

(III)

Amadekar : *Veysi ZEYDANLÎ*

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
dadgeh	mahkeme	tribunal, cour	tribunal, court
avûkat, parêzer	avukat	avocat	lawyer
girte	tutanak	procès verbal	minutes
girtenivîs	zabit katibi	greffier	clerk (of the corut)
doz	dava	cause, procès	case, lawsuit
dozdar	davacı	demandeur, plaingant	plaintiff
dozlêkirî	davalı	défendeur	défendant
gilî	şikayet	plainte	complaint
gilî kirin	şikayet etmek	porter plainte	to lodge a complaint
gilîkir	şikayetçi	plaignant	plaintiff
tawan	suç, cürüm	crime, délit	crime, offence
tawan kirin	suç işlemek	commettre un crime	to commit a crime, a felony
tawanbar	suç işleyen, suç faili	auteur d'un crime	perpetrator of a crime
tawanbar	suçlu	coupable	guilty
tawanbarî	suçluluk	culpabilité	guilt
tawanbar kirin	suçlamak, itham etmek	accuser, imputer	to accuse, to impute
tawanbarkirî	suçlanan	accusé, prévenu	accused, defendant
tawanbarker	suçlayan	accusateur	prosecutor, accuser
tawankar	mücrim	criminel	criminal
tawankarî	kriminalite	criminalité	criminality
tawannasî	kriminoloji	criminologie	criminology
gumanbar	şüpheli	suspect	suspicious, suspect
çewtî	kabahat	infraction, délit infraction	offence, breach of the law
cezayê zindanê	hapis cezası	peine de réclusion, de prison	prison sentence
cezayê diravî	para cezası	amende	fine
cezayê mirinê	ölüm cezası	peine de mort	death penalty
cezayê giran	ağır ceza	peine lourde	heavy penalty
cezayê sivik	hafif ceza	peine légère	light penalty
cezayê sermedî	müebed hapis	réclusion à perpétuité	life sentence

JI KLASÎKÊN KURDÎ

Ferhengoka Dîwana Cegerxwîn

-III-

Amadekar: Khosrow ABDOLLAHÎ

bêdar: nedar	yoksul, fakir	pauvre, indigent, miséreux	poor, indigent, destitute, needy
celew: cilav	dizgin	bride, rêne	bridle, rein
col: tevlihev	karışık, heterojen	mélangé, hétérogène	mixed, heterogenous
gulşen	güllük, gülbahçesi	roseraie	rose garden
hawil	takat, güç	force	strength
heriftin	tahrip etmek, yıkmak	détruire, dévaster	to destroy, to devastate
kate	sürgün	rejeton, rejet	shoot, offshoot
kixme	cepken	une sorte de dolman	a sort of dolman
naxir: garan	sığır sürüsü	troupeau de bovins	herd of cattle
perav	sahil	rive, rivage	shore, bank
pêwan: panêr	nöbetçi	gardien, sentinelle	guardian, watchman, sentry
qefa	doğal sığınak	abri naturel	natural shelter
qulebazî: fêlbazî	dalavere	intrigue, tromperie, tricherie	plot, scheme, trick, cheating
raser: fêz	yukarı, üst	le haut, la partie haute, supérieure	top, upper part
reşbend: dafik	kuş tuzağı	piège à oiseaux	bird-trap
sersem: sergêj	sersem	étourdi	heedless, thoughtless
tirabêlk: axa hûrbûyî	ince toz	poussière fine	fine dust
xugî	haraç	tribut	tribute
şayeste	layık	digne de	worthy of
şesar: seşderb	altı atışlı	revolver à six coups	six- chambered revolver

Termên rêzimanî

(II)

Rojen BARNAS

Li ser *"terrnên rêzimanî"* ya kurmancî xebatên destpêkî û ciddî yên Mîr Celadet û Kamuran Bedirxan Beg in. Kurmanciya termên rêzimanî ya Mîr Celadet Beg di *Hawar*ê de, yên Mîr Kamuran Beg jî di pirtûkên wî yên ji bo hînkirina zimanê kurdî du car û bi rengek ji hev cihê hatine weşandin. Di vê xebata xwe ya li ser termên rêzimanî ya kurmancî de -ku besa pêşi di jimareya 9. a *Kurmanciyê* de derket - me wek liste; lîsteya termên di *Grammaire Kurde Dialecte kurdmanjî* ya Mîr Celadet Bedir-Xan û Roger Lescot çarçewe, û wek navlêkirin (kurmanciya terman) jî xebata Mîr Celadet û Mîr Kamuran bingeh, da ber xwe. Ji ber ku ne lîsteya termên ji xebata Mîr Celadet Beg û ne jî yên Mîr Kamuran Beg bersîva hewcedariya lîsteya di *"Grammaire Kurde"* de didan, pêwist bû ku em li xebata di vi warî de kirî zêde bikin. Yê diduyan jı sedem ev e, ku di gelek cihan de navlêkirinên terman ên Mîr Celadet û Mîr Kamuran, heta yên Mîr Kamuran ên berê û yên paşiyê li hevûdu nanihêrin û ev dibin sedemê geremolî û tevlîheviyê.

Herwekî :

(f) **comparatif**:
© kemper, kemperandin,
u pêşhevanî *an* bêtirker,

(f) **adjectifs numéraux cardinaux**:
© rengdêrên jmarîn ên bingehîn,
u rengdêrên jmarda,

(f) **adjectifs numéraux ordinaux**:
© rengdêrên jmarîn ên rêzin,
u rengdêrên rêzda,

(f) **adjectifs possessifs**
© rengdêrên xwemalîn,
¶ rengdêrên destdaniyê,
u rengdêrên destdaniyê *an* wxedıtiyê,

(f) **adverbe**:
© hoker,
¶ hoker, rengpîşe,

(f) **adverbes de manière**:
¶ rengpîşeya awahî,

(f) **terminaison**:
© dûpaş (n),
u dawîne,

(f) **radical**:
© rayek,
¶ hîm,

(f) **transitif**:
© gerguhêz,
u sergerandî,

(f) **intransitif**:
© negerguhêz,
u pêgerandî,

(f) **conjugaison du verbe**:
¶ lapêrîn
u kesandin.

Di navlêkirinên bi kurmancî yên termên rêzimanî de rêçka me ev e:

1. Ji navên heyî yên ji aliyê Mîr Celadet û Mîr Kamuran Beg ve dayî yên ku li hevûdu dinihêrin û ji aliyê jê famkirinê ve ne şolî ne tevlîhev in, wan her wisa qebûlkirin û bikaranîn.

2. Ji navlêkirinên wan ên ku li hevûdu nanihêrin; ya di maneyê de rasttir û di bilêvkirinê de siviktir, hibijartin.

3. Ji navlêkirinên kesên din ên di vî warî de xebatên ciddî kirine îstifade kirin.

4. Tevî van her sê riyan jî, ku ji bo termeke rêzimanî ya pêwist kurmanciya yekê peyder nebe, an jî ew navlêkirina bi kurmancî ya heyî li gora maneya termê ne bi cih be; wê gavê li gora mentiqa maneya termê, navekî kurmancî yê nû lê danîn e.

Maneyên nîşanekên ku li jorê hatine bikaranin:

© —> Celadet Bedirxan, ji *Hawar*ê
¶ —> Kamuran Bedirxan, *Nivîsa Min*
u —> Kamuran Bedirxan, ji *Rêzana Zmanê Kurdî*

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
fonetîk	fonetik	phonétique	phonetics
dengdar	ünlü, sesli	voyelle	vowel
bilind	yüksek	haute	high
navincî	orta	moyenne	middle
nizim	alçak	basse	low
nizima pêşderkî	alçak ön çıkış	antérieure basse	front low
bilinda navderkî	karma yüksek	mixte haute	mixed high
bilinda pêşderkî	art çıkışlı yüksek	postérieure haute	back high
lêvkî	dudaksı	labiale	labial
diranî	dişseller	dentale	dental
pêşesmandevî	öndamaksılar	prépalatale	prepalatal
esmandevi û qirikî	damaksılar ve gırtlaksılar	palatales	palatal
girtiya hişk	ötümsüz kapantılı	occlusive sourde	voiceless occlusive
girtiya nerm	ötümlü kapantılı	occlusive sonore	voiced occlusive
fîzeka hişk	ötümsüz sızıcı	spirante sourde	voiceless spirant
fîzeka nerm	ötümlü sızıcı	spirante sonore	voiced spirant
girtiya difinî	genizsel kapantılı	occlusive nasale	nasal occlusive
dulêviya domdar	sürekli ötümlü	bilabiale	continuous
a nerm	çift dudaksıl	continue sonore	voiced bilabial
herikiya lerzokî	titreşimli akıcı	liquide vibrante	vibrant liquid
herikiya rexkî	akıcı yan ünsüz	liquide latérale	lateral liquid
nîvdengdar	yarı ünlü	semi-voyelle	semi-vowel
paşesmandevî	artdamaksıl	postpalatable	postpalatal
domdara nerm	ötümlü sürekli	continue sonore	voiced continuous
domdara hişk	ötümsüz sürekli	continue sourde	voiceless continuous
nîvgirtiya bi xişîn	hışıltılı yan kapantılı	semi-occlusive chuintante	hissing semi- occlusive
rastîhevhatina dengdaran	kesinti	hiatus	break
cotbûn	ikileşme	gémination	gemination
cîguherîn	göçüşme	métathèse	metathesis
tewandina awayan	durum bükünleri	flexion de cas	inflexion of the cases
têbinî	açıklama, (dikkat, dipnot, uyarma)	note, remarque	footnote, remark
cotebêje	sözcüklerde eşleme	couple de mots	pair of words
morfolojî	morfoloji	morphologie	morphology
pronavê vegerok	dönüşlü şahıs zamiri	pronom personel réfléchi	reflexive pronoun
pronavê xweyitiyê	iyelik (mülkiyet) zamiri	pronom possessif	possessive pronoun
pronavê hevdûtiyê	işdeş zamir	pronom réciproque	reciprocal pronoun
pronavê peywendiyê	ilgi zamiri	pronom relatif	relative pronoun
biwêja pronavî	zamirsel deyim	locution pronominale	pronominal phrase
pronavên kurtkirî	kısaltılmış zamirler	pronom abrégé neutre	abbreviated pronoun

(Dûmahîk heye)

Ferhengoka

RONAHÎ

Amadekar : Hemîd KILIÇASLAN

kurdî	*tirkî*	*fransizî*	*îngilîzî*
kişwer	yurt, ülke	pays	country
xebat	çalışma	travail	work
destegah	tezgah imalathane	comptoir,atelier	counter, workshop
hinerwer	yetenekli	talentueux	gifted
wargeh	mevzi	position	(mil) position
kêlîk	biraz (sonra)	tout à l'heure	soon
noqar	denizaltı	sous-marin	submarine
wêne	photo	photographie	photography
tangşikên	tanksavar	anti-char	anti-tank
pisporê eskerî	askeri uzman	expert militaire	military expert
nemaze	özellikle	en particulier	especially, in particular
qad	meydan	place	place
kozik	tabya, pusu	etranchement	entrenchment
tavil,tafil	hemen, derhal	tout de suite	at once,immediately
çeper, senger	siper	tranchée	trench
asêgeh	müstahkem mevki, istihkam	fortification	fortification
firsend, kês, keys	fırsat	occasion, opportunité	opportunity
xwîndar	kanlı	sanguin, saignant	sanguine, beeding
hêman	öğe	élément	element
nêz a (ji nêza)	açlık(tan)	faim	hunger
posat	muhimat	munition	ammunition
teba	mahluk	créature	creature
xeriqandin	batırmak	couler	to sink, to send to the bottom
singik	örgü şişi	aiguille à tricoter	knitting needle
bender	liman	port	port,harbour
hûrmûr	(ıvır zıvır), zaruri ihtiyaç	affaires, effets	things, clothes
şewender, silq	şeker pancarı	betterave à sucre	beet, sugar beet
beristan	kara	terre, terre ferme	land, terra firma
stol	filo	flotte	fleet
cenkeştî	savaş gemisi	navire de guerre	war ship
nimînende	temsilci, delege	représentant, délégué	representative, delegate
têkber	eşya	objet,article	item
têkberên malê	ev eşyası	articles ménagers	household requisites
ristin	eğirmek	filer	to spin
awartin	dıştalamak, istisna tutmak	exclure, faire exception	to exclude, to make an exception
ayende	gelecek	futur	future
nifş	kuşak, nesil	génération	generation
zêringer	kuyumcu	orfèvre	goldsmith
ristik	kolye	collier, chaîne	necklace
gon, reng, gûn	reng	couleur	colour
kuçe	sokak	rue	street
hilweşîn	yıkım	effondrement	collapse, falling-down
qels	güçsüz, zayıf	faible	weak

cewdik	su tulumu	outre à eau	water skin
balafirşikên	uçaksavar	(arme) anti-aérienne	anti-aircraft
behredar	ortak	associé, actionnaire	associate, shareholder
parêv, biryan	tandır kebabı	tandoori	tandoori
kezixandin	budamak	tailler,élaguer	to prune, to lop off
awarte	istisna	exception	exception
guhêzbar	seyyar	ambulant	itinerant
durû	iki yüzlü riyakar	hypocrite	hypocritical
pesn	övgü	louange	praise
ciwanmer	centilmen,yiğit	gentilhomme	gentleman
bêbextî	kaleşlik, ihanet	trahison	betrayal
nemerdî	kancıklık, alçaklık	lâcheté, bassesse	cowardice, lowness
lezbot	sürat motoru	hors-bord, vedette	speed boat
biserhatî	sergüzeşt	aventure	adventure
tihnî	susama	soif	thirst
tamdar	lezzetli, lezziz	savoureux, succulent	tasty, succulent
bej	kara	terre	land
peresto	ilah, çok sevilen	idole	idol
rûmet	değer	valeur	value
bêperwa	korkusuz	sans crainte	without fear
sergewaz	devlet büyüğü, önder	chef, chef d'Etat	chief, Head of State
tekûz	sağlam, muntazam	solide, robuste	solid, sturdy, strong
girav	ada	île	island, isle
dêwendam	devasa	gigantesque	gigantic
berevan	savunmacı	défenseur	defender
nûjen	modern	moderne	modern
nîvro	güney	Sud	South
kaçanî	kap-kaçak, mutfak eşyası	vaisselle	crockery
rawir	av hayvanı	gibier	game
nîvro-rohilat	güneydoğu	Sud-Est	South-East
tirtire	kocaman	énorme	huge, enormous
berhewa kirin	havaya uçurmak	faire sauter, faire exploser	to blow up, to explode
nûçe	haber	nouvelle	news
xweser	bağımsız, müstakil	indépendant	independent
barkêş	yük gemisi	transporteur	carrier
payitext	başkent	capitale	capital(city)
tov	tohum	grainesemence	seed
bênefs	pisboğaz	gourmand, glouton	greedy, gluttonous
bênefsî	pisboğazlık	goinfrerie	piggery, guzzling
bêhemdî	gayri ihtiyari	involontairement	unvoluntarily, unintentionally
bi nav kirin	adlandırmak	nommer	to name
hindav	yön istikamet	direction	way,direction
sewgirandin, misoger kirin	garantilemek, garanti etmek	assurer, garantir	to insure, to assure
zirekpûş	zırhlı	blindé	armoured
pola	çelik	acier	steel
stûr	kalın	épais	thick
mîr	emir, sultan	émir	emir
pismîr	şehzade, prens	prince	prince
zikmakî	doğuştan	congénital	congenital
çêkirox	yapay, imal eden	créateur, fabricant	maker, manufacturer
bêhemta	eşsiz	sans égal, unique	unequalled, unique
zirav	safra	bile	bile

F e r h e n g o k a

Sirr ul-Mahşera Feqî Reşidê Hekarî

Amadekar: Zeynalabidîn ZINAR

kurdî	tirkî	fransizî	îngilîzî
aşîkar	açık	clair, évident	clear, evident
bêrî	günahsız, masum	innocent	innocent
bist: şîşika pehn	geniş şiş	brochette plate	flat skewer
çikandin	dikmek	planter	to plant
dasîtan	destan	épopée	epos, epic
derbend	geçit	défilé, col, goulet	defile, gorge, pass, gully
dîbac	dallı çiçekli bir çeşit ipekli kumaş	tissu précieux en soie à motifs floraux	precious silk fabric with floral design
ecûzpîr	cadı	sorcière	witch
encam	sonuç, netice	résultat, conclusion	result, conclusion
etles	atlas	satin	satin
genc	hazine	trésor	treasure
kesirîn	üzülmek	se tourmenter, avoir de la peine	to fret, to be anxious to worry, to grieve
kêşan	tartı, tartma	mesure, pesée	measure, measurement, weighing
mas	kaşağı	étrille	currycomb
tîmar kirin, mehez kirin	kaşağılamak	étriller	to curry a horse
pêkve	beraber, birlikte	ensemble	together
perwaz	uçuş, uçma	vol, envol	flight, taking flight
penah, star	sığınak	abri, refuge	shelter, refuge
pîşe	meslek	métier	trade, profession
qetran, qîr	katran	goudron	tar
serteser, seranser	baştanbaşa	d'un bout à l'autre, entièrement	from beginning to end, entièrement all the way, entirely
serxweş	sarhoş	ivre	drunk
tengezar, bêçare	çaresiz	désespéré, sans remède	desperate, beyond remedy
umîd	umut	espoir	hope
xeşm	hışm, öfke	fureur, colère	fury, rage, anger
xendan, kenok	güleç	souriant	smiling
yexma, talan	yağma	pillage	looting
yekayek, yekoyek, yek bi yek	birer birer, teker teker	un à un	one by one